439.77
V 63 m

MEDELPADS FOLKMÅL

I

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV

VITTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPPSALA HUMANISTISKA SEKTION

FÖR VINNANDE AV FILOSOFISK DOKTORSGRAD TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

FREDAGEN DEN 25 MAJ KL. 10 F. M.

Å LÄROSALEN N:R IV.

AV

ALFRED VESTLUND

Fil. lic, norrl.

STOCKHOLM 1923

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

231073

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY

NOV 13 1923

439.77
V63m

Förord.

I ock med framläggandet av detta arbete beredes mig ett kärkommet tillfälle att få framföra mitt vördsamma ock varma tack till mina lärare, professorerna A. Noreen, O. v. Friesen ock B. Hesselman, för den idéväckande ock på vyer rika undervisning, jag haft förmånen åtnjuta under min akademiska studietid. Vad detta arbete särskilt angår, står jag även i tacksamhetsskuld till docent H. Geijer, vilken först gav mig impulsen till att låta framställningen omfatta hela landskapets folkmål ock ej, som min ursprungliga mening var, blott min hemsockens. Det är mitt hopp, att detta råd varit fruktbärande för framställningen i den måtton, att en dylik utblick över ett större område givit en annan ock riktigare syn på många frågor, än den ett isolerat studium av ett visst sockenmål kan ge. Vidare har jag att rikta ett varmt tack till professor Lundell för hans ovärderliga jälp under tryckningen.

Till sist tackar jag alla mina meddelare. Det kunde här vara tillfälle att namngiva många av dem. Men som jag hoppas att kunna bringa detta arbete till dess fullbordan ock deras antal under tiden nog kommer att ökas, må det tillåtas mig att spara detta till en kommande efterskrift.

Uppsala i maj 1923.

Alfred Vestlund.

Inledning.

När jag för åtskilliga år sedan började planera ett arbete om Medelpads folkmål, så var min ursprungliga avsikt att inom ramen av en gradualavhandling giva en sammanfattande översiktlig framställning av målets både ljud- ock formlära. Emellertid tillväxte materialet, i synnerhet från min hemsocken Selånger, mer ock mer ock kunde därför icke utan en alltför stark beskärning få plats inom en dylik ram. En rent personlig känsla av motvilja mot att strypa alltför stora partier av materialet växte fram hos mig i samband med att frågor rörande »undantagen» ifrån huvudreglerna väckte intresset, frågor åt vilka ej kunnat beredas plats i en översikt. Resultatet har blivit det, som synes i föreliggande framställning. I stället för att spänna över ett större område av grammatiken omfattar avhandlingen endast ett mindre parti därav, men behandlingen har i stället sökt vinna i utförlighet. Mycket material har tagits med — mången torde kanske tycka för mycket. Förfaringssättet behöver måhända ett ord till försvar.

Vid läsning av framställningar, där det citerade materialet, som skolat bestyrka författarens regler eller resonemang, varit knapphändigt, har jag för min personliga del aldrig riktigt kunnat frigöra mig från den tanken, att saken ej vore helt bevisad; ytterligare material, om det framdroges, skulle kanske ställa frågan i en annan dager. Nu invänder någon, att för den sakens skull behöver ej mycket material tynga en framställning, eftersom man ju i någon central institution, t. ex. landsmålsarkivet i Uppsala, kan få sitt material förvarat, vadan kontroll på sådan plats kan värkställas. Mången, som sysslar med dialektala frågor ock undersökningar, kan dock personligen blott undantagsvis få tillfälle till dylika

efterforskningar. Att begära material till låns eller anhålla om upplysningar medför naturligtvis ett besvär, som för den, som ej har forskningen till huvuduppgift, ej tillgripes för varje uppdykande problem. Detta gäller helt naturligt ej blott i fråga om kontroll av andras arbeten, utan om dialektal forskning över huvud. Ur denna synpunkt är ett sådant arbete som Wigforss' över Sö. Hallands folkmål med dess rikhaltiga material synnerligen värdefullt, vilket väl varje dialektforskare torde ha haft tillfälle konstatera, då han behövt veta, hur ett ord eller en form heter i denna landsända. Visserligen kommer vid en dylik behandling grammatikern i viss mån att tränga in på lexikografens marker, men om detta visar sig praktiskt, så vad mer? Härmed vill jag dock icke ha sagt, att i varje sockenmonografi, som kommer till, bör på detta sätt medtagas allt möjligt material. Dock tror jag, att det kunde vara mycket gagneligt för forskningen, om det funnes landskapsbehandlingar med ett ej alltför knapphändigt material, eftersom såväl översikt som ordbok för varje särskilt landskap väl torde vara något som i flertalet fall ej står att realisera. Till en behandling av medelpadskan efter nu angivna linjer vill föreliggande arbete utgöra början. Det omfattar dels ett inledande kapitel om det medelpadska språkområdet ock dels en påbörjad historisk behandling av de korta vokalerna.

Även om en grammatisk framställning i viss mån kan ersätta en ordbok, så kan den dock aldrig helt fylla dess plats. Det kan ju ej gärna falla en ljudhistoriker in att tynga sin framställning med mängder av t. ex. komposita, som ingenting visa utöver simplex, eller med redogörelser för betydelser ock betydelseskiftningar, som ej ha något direkt med framställningen i övrigt att skaffa. Därför ha ock här av komposita blott anförts sådana, som kunna tjäna som belägg från någon socken, därifrån simplex ej finnes antecknat. Ordens betydelse anges i den utsträckning, som vanligen brukas i avhandlingar av detta slag. Om betydelserna hos ett ord äro flera, anges de oftast alla omedelbart efter ordet; dock vare härmed ej sagt, att samtliga finnas antecknade ifrån alla de socknar, som ordet finnes belagt ifrån.

*

Som utgångspunkt ock bas för mina folkmålsundersökningar på Medelpads landsbygd har jag alltid begagnat mig av min kunskap i ock mitt material ifrån målet i min hemsocken, Selånger. Denna sockens dialekt utgör nämligen så att säga mitt modersmål. I mitt föräldrahem har alltid talats ock talas alltjämt sockenmålet, ock själv talade jag följaktligen uteslutande detta under det första decenniet av min levnad. Jag säger uteslutande, ty folkskoleundervisningen förmådde endast obetydligt skjuta modersmålet åt sidan. Det var också för mig vid min ankomst till Sundsvall, då lärovärksundervisningen började, förenat med många mödor ock besvärligheter att antaga stadsbornas språk. Själviakttagelsen måste från början alltid hållas spänd, men i alla fall hände det ofta, att tillropet »bɷnntjyv» ifrån kamraterna gjorde mig uppmärksam på mina bockar i det lokala riksspråkets grammatik. Men samma inre tvång, som gör, att ett landsbygdens folkskolebarn gentemot sina kamrater på fristunden använder ett annat språk än några minuter förut inne i skolsalen gentemot sin lärare, har gjort, att jag alltid använt ock fortfarande använder — helt omedvetet — landsbygdens mål vid umgänge med landsbygdens folk. Detta kan ha haft vissa fördelar. Därigenom har förtrogenheten med målet i min hemsocken, där jag hittilldags vistats flera månader om året, hållits vid makt. Vidare har därigenom vid uppteckningsarbete i andra socknar en otvungenhet i umgänget med meddelarna vunnits, vilken naturligtvis varit av värde.

Denna förtrogenhet med ett visst sockenmål har även på ett annat sätt varit av betydelse, när det som här gällt studiet av mycket närbesläktade mål. Otvivelaktigt har härigenom blicken skärpts för vad som kunnat vara osäkert eller osannolikt i en meddelares uppgifter, varför kontrollen kunnat inriktas just på sådana punkter, där den framför allt varit av nöden.

Det är nog emellertid ej alldeles uteslutet, att även nackdelar kunnat vara förbundna med denna kunskap i ett visst mål, just när det gällt undersökningar i därmed mycket närstående. Måhända har jag just därigenom förletts till att alltför mycket generalisera, till att finna likheter, särskilt i fråga om smärre skiftningar. Jag vågar dock hoppas, att

sådana av alltför stor språkhistorisk eller dialektgeografisk betydelse icke undgått mig. För övrigt torde det måhända i en framställning som denna, där materialet behandlas ur historisk synpunkt, vara rätt förlåtligt, om finare fonetiska iakttagelser ock distinktioner saknas, vilka ett öra mer känsligt än mitt kanske kunde träffa bland det medelpadska språkgodset.

Liksom jag vid mina undersökningar i landskapet använt Selångersmålet som bas, så utgör även materialet från denna socken stommen i min behandling av medelpadskan. En hastig blick i avhandlingen visar också, att det ojämförligt mästa materialet härstammar därifrån. Det var ock med detta material som jag först började bygga upp systemet av regler. Det har sedan undersökts, om de gälla eller icke i övriga delar av landskapet. På grund därav att jag själv till största delen varit undersökare, har det dock ej varit tillfälle till någon vidlyftigare undersökning ifrån varje socken. Ett dylikt förfarande tror jag ock skulle ha varit rätt onödigt för mitt syfte.

Av andras uppteckningar ha använts: P. Bogren, Typordlista fr. Borgsjö, ordsaml. fr. Torp (omkr. 500 ordl.) samt hans akad. avh. »Torpmålets ljud- och formlära», Sthlm 1921; H. Geijer, Uppteckningar fr. Hässjö (omkr. 1600 ord), Ljustorp ock Tynderö (smärre); E. Stenbom, Njurundamålets formlära, Sv. Lm. 1915. Något har ock kunnat hämtas ur den forna landsmålsföreningens samlingar ock ur tryckta täxter. Förteckning över sådana finnes hos Geijer i Sjögrens m. fl. »Sverige» VI: 491, vartill kan läggas en del artiklar, bygdebrev o. dyl. på landsmål i den lokala tidningsprässen, isynnerhet Medelpads Dagblad.

Den metod jag valt har varit följande.

På grundval av material ifrån Selånger har jag gjort undersökningar i andra socknar, som därvid valts så, att de varit perifert belägna i förhållande till Selånger. På så sätt ha utförligare samlingar åstadkommits ifrån Tynderö, Ljustorp, Liden, Holm, Attmar ock Haverö. Dessutom har jag för mitt syfte kompletterat Bogrens uppteckningar från Borgsjö ock från Torp, innan B:s avhandling utkom. Läggas så härtill de nyssnämnda samlingarna av Geijer från Hässjö ock

Stenbom från Njurunda, så är landskapet rätt väl inramat genom en rad socknar med någorlunda väl kända mål. Ha nu vid undersökningarna av dessa socknar likheter konstaterats med Selångersmålet, har utan vidare antagits, att dessa gällt även för mellanliggande område. Har olikhet däremot iakttagits, har mellanliggande område gjorts till föremål för undersökning just på denna punkt. Vi låta ett exempel belysa förfarandet. Äldre ă framför mm uppträder i Selånger som *a*. Vid undersökning i Attmar visade sig detta vara förhållandet även där. Då antogs utan vidare, att detta gäller även för den mellanliggande Tuna socken. Framför bb uppträder äldre ă som *a* i Selånger, i Attmar däremot som *ɑ*. Följaktligen måste Tuna undersökas i detta avseende. Metoden kan ha sina faror. Vissa lokala skiftningar kunna på detta sätt undgå undersökaren. Faran härför tror jag dock icke vara alltför stor, när det gäller ett språkområde så pass enhetligt som det medelpadska.

Framställningen blir på detta sätt samtidigt en monografi över ett visst bestämt mål — Selångers — ock en landskapsöversikt. Den form, som först ock främst anföres, är Selångersformen, vilket anges med Se, ock sedan följa belägg från socknarna i nordost, så vidare i norr, väster ock söder i en kretsgång runt landskapet. Att märka är, att ett belägg ifrån en socken blott avser det ljud, som för tillfället är under behandling, i övrigt behöva formerna ej vara identiska. Så t. ex. skrives vid behandlingen av äldre kort a i urspr. kort öppen stavelse: *ɑ̀gɪg* adj. avig SeTyLjLiHoAt. Härav får blott dragas den slutsatsen, att formen i sin helhet heter så i Se. De övriga anförda sockenbeteckningarna avse blott rotstavelsens a-ljud. I själva värket heter ordet i Li ock Ho *ɑ̀gɪ*. I regel angives dock avvikande form, när den är av mer tillfällig natur än i angivna exempel. Så t. ex.: *ȷ̀e̱rɪg*, *ȷ̀e̱ræn* adj. ivrig i arbete SeTyLjHo, *ȷê̱ŋ* Li. Det material, som finnes i Bogrens ovannämnda avhandling över Torpmålet, anföres ej här som belägg efter varje form, utan jag nöjer mig med summariska hänvisningar. Behöver jag någon gång anföra ett ord ifrån Bogrens arbete, utmärkes detta genom * efter sockenbeteckningen, alltså To*. Saknas *, avses därmed,

att formen härleder sig från mina egna uppteckningar från socknen.

*

Förkortningar. Som av det föregående framgår, betecknar den efter en form anförda serien SeTyHä etc. de socknar, varifrån formen antecknats. Förkortningarna, som äro bildade av de två första bokstäverna i sockennamnet, beteckna:

At = Attmar	Li = Liden	Sä = Sättna
Bo = Borgsjö	Lj = Ljustorp	Ti = Timrå
Ha = Haverö	Nj = Njurunda	To = Torp
Ho = Holm	Se = Selånger	Tu = Tuna
Hä = Hässjö	Sk = Skön	Ty = Tynderö.
In = Indal	St = Stöde	

Mp. betyder Medelpad, mp. medelpadska(n). Citeras en form ifrån den forna landsmålsföreningens samlingar, anges detta med ett (Lmf) efter den med grov beteckning anförda formen. Annan grovt betecknad form är, när intet särskilt angives, hämtad ur tryckt täxt.

Förkortningar rörande citerad litteratur torde förstås utan vidare svårighet. Om ej annat angives, citeras fornvästnordiska ord efter Hægstad-Torp, Gammalnorsk Ordbok, fornsvenska efter Söderwall, äldre nysvenska efter Dahlgren ock östsvenska efter Vendell.

*

Ljudbeteckningen. Ljudvärdet av de typer, som komma till användning, diskuteras å respektive ställen i framställningen. Här kan dock meddelas, att i fråga om konsonanterna ingen skillnad har gjorts mellan främre ock bakre **k**-, g- ock ŋ-ljud, utan användas blott typerna *k*, *g* ock *ŋ*. Längdstreck har ej utsatts under kons. följd av annan. Det sagda gäller även återgivandet av andras uppteckningar. Beträffande utom-mp. sådana framläggas de i övrigt i det skick, vari de befinna sig, även med uppenbara onöjaktigheter. I fråga om de mp. har jag på vissa punkter generaliserat, vilket omtalas på vederbörligt ställe.

Kap. I. Det medelpadska dialektområdet.

Man har talat om medelpadska. Så t. ex. Lundell (Hesselman) i Nordisk Familjebok, Noreen V. Spr. I: 118, Geijer i »Sverige». Med vad rätt? Innebär tärmen något mer än blott »det mål som talas inom landskapet Medelpads gränser»? Eller med andra ord: är landskapets folkmål — trots dess skiftningar — så pass enhetligt, ock är det vidare så pass skarpt avgränsat ifrån omgivande landskapsmål, att vi kunna tala om medelpadska med en djupare ock mer betydelsefull innebörd än den nyssnämnda?

Frågan kan, om undantag göres för landskapets västligaste socken Haverö, besvaras med ett obetingat ja. Jämför man t. ex. en av landskapets socknar utefter nordgränsen, exempelvis Hässjö, i språkligt avseende med en av dess grannsocknar på ångermanländskt område, t. ex. Stigsjö, skall man finna språkliga olikheter i mycket större antal ock av mycket större betydelse, än om man låter jämförelsen gälla Hässjö ock en av Mp:s sydligaste socknar, exempelvis Attmar. Detsamma gäller landskapets sydgräns som språkskiljande linje betraktad. Begiver man sig ifrån Attmar ned i de angränsande hälsingesocknarna Bärgsjö eller Hassela, träffar man strax ett helt nytt mål, skilt ifrån Attmarsmålet med flera ock viktigare särdrag än de, varmed detta, trots det många gånger större avståndet, är skilt t. ex. ifrån det nyssnämnda Hässjömålet. Som jag nyss påpekade ock längre fram utförligare skall visa, sammanfalla ej landskaps- ock språkgräns i västligaste Mp., i det att målet i Haverö ej gärna kan gå under benämningen medelpadska. Även här är skillnaden så utpräglad, att målen i grannsocknarna Haverö ock Borgsjö äro med varandra mycket mindre befryndade än

målet i Borgsjö ock i någon av de östligaste Medelpadssocknarna, Tynderö eller Njurunda.

Medelpadskan — i betydelsen »målet i Medelpad med undantag för Haverö socken» — utgör alltså ett ovanligt enhetligt landskapsmål, vilket den följande behandlingen av dess grammatik kommer att närmare visa. Gentemot grannmålen är den också väl avgränsad. Detta sistnämnda vill jag nu närmast söka åskådliggöra genom angivande av en del karakteristiska drag, som skilja medelpadskan från de omkringliggande landskapens mål. Härvid jämföras, så vitt möjligt är, socknar som gränsa intill varandra, dock under aktgivande på att de drag, vilka angivas som särskiljande, ej äro av alltför lokal karakter. Därigenom att målen i så närbelägna områden som möjligt jämföras med varandra, belyses också frågan om landskapsgränsens betydelse som språkgräns.

§ 1. Skiljaktigheter mellan målen i Medelpad ock Ångermanland.

Den utförligaste beskrivningen hittilldags av olikheterna mellan mp. ock åm. har givits av H. Geijer i hans tvänne artiklar om Medelpads ock Ångermanlands folkmål i Sjögrens »Sverige». Här ha med säker hand uppdragits de förnämsta särskiljande dragen, ock inom den trånga ramen har lemnats ett betydande antal i detta avseende viktiga upplysningar. När nu samma ämne upptages, är det därför att materialet, sedan G:s artiklar författades, utökats, ock att plats här kan vara för en mer̥ detaljerad framställning. Som material användes för sö. Åm:s vidkommande uppteckningar från Stigsjö (Stig) av T. Bucht, från Viksjö (Vik), Stigsjö ock Hägdånger (Hägd) av H. Geijer. Angående källor rörande målet i no. Mp. se inledningen ovan!

1. I åm. övergår äldre ă i urspr. kort öppen stavelse till *a*, om a följer i nästa stavelse. I mp. står i denna ställning *ɑ*.

Åm. VikStigHägd: *ha̱gan* 'hagen, gärdsgården', *ta̱ʟa* 'tala'; Vik: *la̱kan* 'lakan', *gam̱al* 'gammal', *va̱nan* 'vanan', *sva̱ra* 'svara', *gry̱tfaṯaɳɑ* 'grythandtaget'; Hägd: *tra̱va* 'trave'.

Mp. LjHä: *hɑ̱gɑ* 'gärdsgård', *tɑ̱ʟɑ* 'tala', *gɑm̱ɑl* 'gammal', *gnɑ̱pɑs* 'gnabbas, kivas', *prɑ̱tɑ* 'prata', *nɑ̱vɑr* 'navare'; Lj:

skomákar 'skomakare', *flasa* 'flamma till'; Hä: *knaka* 'stubbe', *fnasa* 'fnasa'. Se vidare § 5.

Anm. Övergång till *a* inträffar ock i mp., starkast just i de nordöstliga trakterna, i det speciella fallet att den intervokaliska konsonanten är r, t. ex. *hara* 'hare' Hä. Se vidare härom § 6 mom. 4.

2. I urspr. kort öppen stavelse, som följts av u, övergår i åm. äldre **ă** till något slags mer eller mindre rent å-ljud eller mörkt a-ljud. I mp. står *a*.

Anm. Kvaliteten hos rotvokalen i åm. växlar mycket. Följande typer finnas använda för att beteckna den: *o θ ꝏ a*. Stark vacklan i fråga om vokalkvaliteter synes f. ö. vara ett karakteristiskt drag för åm. till skillnad från mp.

Åm. VikStig: *svale* 'svala'; Vik: *stân* '*stadan, frömjölet', *hokan* ~ *-a-* 'hakan', *snθran* ~ *-ꝏ-* 'snaran', *tvoran* ~ *-ꝏ-* '*tvaran, grötkräklan', *gꝏta* ~ *-a-* 'gata'; Stig: *kake* 'kaka', *traŋæŋ* 'tranorna', *flata* '*flata, fält', *gatəlegar* 'gatläggare', *skatəbo* 'skatbo', *brosa* 'brasa', *trasa* 'trasa'; Hägd: *kθkan* 'kakan', *stθva* 'stäva'.

Mp. LjHä: *hakæ* 'haka', *skatæ* 'skata'; Lj: *staæ* '*stada, kant på väv', *trasæ* 'trasa', *stavæ* 'stäva'; Hä: *laæ* 'lada', *svalæn* 'svalan', *traŋæ* 'trana', *tvaræn* '*tvaran'. Se vidare § 5.

Anm. I några sporadiska fall står i denna ställning *ɞ* i mp., vilket dock ej synes äga direkt samband med den åm. företeelsen. Jfr § 6 mom. 6.

3. I åm. övergår **ă** till *o* (*ɞ*) framför *l* + kons.; kvarstår i mp. som *a*.

Åm. VikStig: *hósn* 'halsen', *kolv* (Stig ~ *ɞ*) 'kalv'; Vik: *ódra* '*aldern, alen', *tóljan* 'talgen', *bolk* 'balk', *holm* 'halm', *svóstar* 'svalg'; StigHägd: *holv* (Stig ~ *ɞ*) 'halv'; Hägd: *gapahos* 'gaphals'.

Mp. LjHä: *ádær* 'al', *halm* 'halm', *haʃ* 'hals; Lj: *balk* 'balk'; Hä: *kalv* 'kalv'. Se vidare § 15, e.

Anm. Sporadiska fall av en ögg **a** → *ɞ* i denna ställning finnas i mp., vilka dock snarast synas ha anknytning åt annat håll än Åm. Jfr § 15, e.

4. Äldre **ă** framför **ll**, **lt** övergår i åm. till något slags mer eller mindre grumligt å-ljud. I mp. står *a*.

Anm. Som typer för att teckna det ifrågavarande åm. ljudet ha använts *ꝏ o ɞ*.

Åm. Vik: *œle* 'alla', *fœle* 'falla', *kœl* 'kall', *kole* 'kalla', *œʎt* 'allt', *gœ́ʎten* 'galten', *kœʎt* 'kallt'; Stig: *òler* 'aldrig', *kœle* 'kallade', *kolpœrer* 'kall potatis', *stœln* ~ *-o-* 'stallet', *oʎt* 'allt'; Hägd: *stəln* 'stallet', *kəlt* 'kallt', *səlt* 'salt'.

Mp. LjHä: *tal* 'tall', *gaʎt* 'galt', *paʎt* 'palt'; Lj: *kal* 'kall', *stal* 'stall', *svalæ* 'om isbildning under ständigt tillflöde av vatten', *saʎtser* 'saltkar', *spaʎt* 'spalt'; Hä: *malt* 'malt'; Ty: *bal* 'testikel'. Se vidare § 15.

Anm. En ögg a → *ə* i denna ställning finnes företrädd av sporadiska fall även i mp. Osannolikt är icke, att dessa äga samband med den åm. öggen. Jfr § 15. Landskapsgränsen är därför måhända ej så skarpt målskiljande just i detta fall.

5. I mp. uppträder äldre ă ofta som *a* framför konsonantförbindelser. I åm. står i liknande fall öppnare a-ljud: *a*, *ɑ*.

Åm. Vik: *bake* 'backe', *saks* 'sax', *ʎlakte* 'slakta', *an* 'and (Anas)', *ban* 'band', *hanlar* 'handlare', *vas* adj. 'vass'; Stig: *vaŋsbo* 'vagnbod', *hakspıtən* 'hackspetten', *ŋŋake* 'knacka', *luŋaktıg* 'nyckfull', *traktœr* 'trakter', *dámə* 'dammet', *skamløs* 'skamlös', *kvamnæ* 'kvävas', *trampe* 'trampa', *anʄsaŋ* 'Andtjärn', *hanlæ* 'handla', *rána* 'randen', *san* 'sand', *vas* adj. 'vass', *fastnæ* 'fastna', *kaste* 'kasta'; Hägd: *stampe* 'nagga bröd', *svat* 'svart'.

Mp. LjHä: *bakæ* 'backe', *ʎlaktæ* 'slakta', *kvamnæ* 'kvävas', *ban* 'band', *san* 'sand', *svat* 'svart', *vas* adj. 'vass'; Lj: *knakæ* 'knacka', *goaktıg* 'givmild', *trakt* 'trakt'; Hä: *vaŋn* 'vagn', *hakæ* v. 'hacka', *saks* 'sax', *dam* n. 'dam', *kam* 'kam', *skam* 'skam', *an* 'and', *ran* 'rand', *hanlæ* 'handla', *fasnæ* 'fastna', *kastæ* 'kasta'. Se ytterligare i den följande behandlingen av äldre ă i mp.

Anm. I mp. föreligger alltså samma a-kvalitet, *a*, i gamla kortstaviga ord av typen tak (se § 7) ock i ett stort antal urspr. långstaviga. I åm. yppar sig mellan dessa båda typer en skillnad, i det att ord av typen tak ha en sluten a-kvalitet, t. ex. VikStig: *mat* 'mat'; StigHägd: *vaŋ* 'van'; Stig: *háte* 'hatet'; Hägd: *dag* 'dag', *gap* 'gap', medan, som ovan synes, en mer öppen kvalitet, *ɑ*, *a*, inträder i gamla långstaviga. Det ser emellertid ut, som om de mp. *a*-formerna i någon utsträckning ginge in på åm. område. I de torftiga uppteckningar, som finnas från Hägd, förekomma nämligen: *han* pron. 'han', *trampa* 'trampan', *hatn* 'hatten', former som härröra från samma upptecknare, vilken från Vik skriver *han* 'han'.

Att en värklig uttalsolikhet förefinnes mellan det åm. *kasta*, *kasta* ock det mp. *kastæ* ock ej, som någon kunde vara böjd att förmoda, blott en olikhet på papperet, beroende på upptecknares olika användning av landsmålsalfabetets typer, visas bl. a. av den nyssnämnda motsättningen mellan åm. *vaŋ*, ock *kasta*, *kasta*. Detsamma framgår även därav, att samme upptecknare, H. Geijer, i uppteckningar från Mp. i ord av ifrågavarande typ användt *a*, från Åm. däremot i regel *a*.

6. Föregås i mp. ett äldre ă av postkonsonantiskt *ł* eller r, får det ofta ett öppnare uttal än det i liknande ord eljest normala. Detta synes endast i mycket ringa utsträckning vara fallet i åm.

Åm. Stig: *błar* pl. 'blad', *gła* 'glad', *głåsa* 'glasen', *bra* 'bra', *bran* 'stock i giller för djurfångst', *branfot* 'fot under gryta', *gran* 'grand', *grangała* 'granngårdarna'; Hägd: *grana* 'granne'.

Mp. LjHä: *bła* 'blad'; LjTy: *gła* 'glad', *bra* 'bra'; Hä: *głas* 'glas'; LjHä: *bran* 'brand, gillerstock', *gran* 'grann', *granæ* 'granne'.

Anm. Enstaka spår av företeelsen finnas i åm., t. ex. Hägd *graŋ* 'gran'.

7. Äldre ă kvarstår i åm. framför **ng** ock **nk**. I mp. inträder övergång till **å**.

Åm. VikStig: *gaŋ* 'gång'; Vik: *laŋ* 'lång', *taŋka* 'tanke'; Stig: *laŋlur* 'lång näverlur', *maŋæ* 'många', *staŋ* 'stång', *kaŋkan* 'tuppen'.

Mp. LjHä: *laŋ* 'lång', *kaŋkæ* 'tupp'; Lj: *staŋ* 'stång'; Hä: *gaŋ* 'gång'; Se: *taŋkær* 'tankar'.

Anm. En del former med **a**, som antecknats ifrån Åm., äro väl snarast att tillskriva rspr.-inflytande. Så är ju tydligen fallet med t. ex. *laŋ* från Vik, därifrån ock den genuinare formen *laŋ* anföres. På liknande sätt kan sockennamnet *hægdoŋær*, antecknat från Stig, vara att betrakta. Förklaringen räcker dock icke till för Hägd *kaŋarọ* 'spindel', *kaŋkan* 'tuppen'. Tydligt är, att i detta fall mp. inflytande gjort sig gällande, liksom ibland annars företrädesvis i denna socken. Om enstaka former med **a** i mp. se § 17, g.

8. I urspr. kort öppen stavelse följd av **a** uppträder i mp. äldre ĭ som *æ*, i åm. som *e*.

Åm. VikStig: *sẹla* 'sele', *spẹla* 'spela'; Vik: *stẹgár* 'stegar',

hetan 'hettan'; Stig: *bl̥eka* 'blixtra', *reka tıl sæ* 'ta motion', *pepar* 'peppar', *beta* 'bit'; Hägd: *stegan* 'stegen'.

Mp. LjHä: *stæga* 'stege', *sæla* 'sele', *spæla* 'spela', *bæta* 'bit'; Lj: *ræka sæ* 'ta motion', *hæta* 'hetta'; Hä: *bl̥æka* 'hugga märken i träd'.

9. I åm. saknas *ı* ock *ʏ* helt ock hållet. Förekomsten av dessa ljud brukar ju anses som ett kännetecken på mp. Dock är landskapsgränsens betydelse som språkgräns i detta fall ej så stor, enär i socknarna utefter gränsen — Li LjHä — dessa ljud blott äro svagt representerade.

10. Att ett i-ljud bevaras i supinernas ändelser, synes ej vara främmande för åm. I mp. förekommer detta icke.

Åm. Stig: *brutı* 'brutit', *burı* 'burit', *frusı* 'frusit', *skutı* 'skjutit', *fulı* 'fallit', *funı* 'funnit', *sugı* 'sjungit', *sutı* 'suttit'. När det gäller att återge försvagad ändelsevokal, använder upptecknaren typerna *a*, *æ* (ə). Ifrån Vik finnes anfört: *drejı* 'dragit', *tejı* 'tagit', *ƛejı* 'slagit', men även *fl̥ega* 'flugit' ock *reva* 'rivit'. Samma tendens till en skarpare artikulation av supinformernas ändelsevokal än andra ordgruppers visar sig måhända även i Hägd, att dömma av skrivningar som *vare* 'varit', *fore* 'farit' till skillnad från *tæŋʃa* 'tänka', *tréga* 'tråget'.

Mp. LjHä: *bɵræ* 'burit', *skɵræ* 'skurit'; Lj: *stɵgæ* 'stångat'; Hä: *lesæ* 'läst', *vɵksæ* 'vuxit'.

11. Äldre ŏ representeras i åm. vanligen av *o*. Äldre ā uppträder i vissa fall även som *o*, vilket ofta också inträffar i fråga om äldre y ock ö framför kakuminala eller supradentala ljud. Motsvarigheten till det sålunda uppkomna åm. *o* är i mp. *ɵ* eller *ɵ*.

Åm. VikStigHägd: *soŋ* 'son'; VikStig: *fol̥k* 'folk'; Vik: *pl̥ogfor* 'plogfåra', *órva* 'liorvet'; Stig: *bl̥óka* 'blocket', *foʃ* 'fors', *hol̥mæ* 'holme', *kl̥oka* 'klocka', *losnæ* 'lossna', *nopa* 'noppa, plocka', *ormær* 'ormar', *rotna* 'ruttna', *stok* 'stock', *tórpæ* 'torpet'; Hägd: *roksnolŋ* 'trissan på spinnrocken'; Vik: *ƛot* 'slåtter'; Hägd: *ʂlo* 'slå'; VikStig: *dóra* 'dörren', *fol̥ja* 'följa'; Vik: *mjol̥ka*

'mjölka'; Stig: *bjon* 'björn', *hóna* 'hörnet', *mjólka* 'mjölken', *smóra* 'smöret'.

Mp. LjHä: *ərv* ~ *ɜ-* 'orv', *stək* ~ *-ɜ-* 'stock', *rək* 'spinnrock'; Lj: *fəʃ* 'fors', *klokæ* 'klocka'; Hä: *snɜln* 'trissan på spinnrocken'; LjHä: *ʎlə* 'slå', *dɜr* 'dörr'; Lj: *fəljæ* 'följa', *smɜr* 'smör'; Hä: *bjən* 'björn', *hə́næ* 'hörnet', *mjɜlkæ* 'mjölka'.

Anm. Som representant för äldre ŭ står däremot i såväl mp. som åm. något slags »grumlig» kvalitet. I uppteckningar från åm. tecknas den växlande *θ*, *ɜ*, *u*: Vik *stə* 'stöd', *bəa* 'ge bud', *kənt* 'kont'; Stig *búʧn* 'bocken', *gúlvæ* 'golvet'; Hägd *bɜk* 'bock', *skɜta* 'skjutit'. I mp. står regelbundet *ɜ*: LjHä *spɜr* 'spår', *kɜl* 'kol'; Lj *gɜlv* 'golv'; Hä *kɜns* 'kont'. I detta fall utgöra dock kortstaviga ord av typen **kola** undantag, enär de uppvisa *ɜ* (*θ*), varför man får en motsättning LjHä: *kɜl* 'kol': *kɜla* 'kola'. Denna motsättning finnes även i sö. Åm. (se Geijer i »Sverige» VI: 473). Dock synes den i de socknar, som ligga närmast Mp.-gränsen, vara stadd i stark upplösning ock svår att ur föreliggande material konstatera.

12. Framför konsonantförbindelsen **ml** övergår äldre **u** i åm. till *o*. I mp. står däremot *ɜ*. Framför **mp** är övergången starkare representerad i åm. än i mp.

Anm. Öggen **u** → *o* framför **mp** är rätt vanlig i Mp., i synnerhet i norr, men är aldrig genomförd i alla hithörande ord. Undantag utgöra särskilt **strumpa** ock **rumpa**, som aldrig uppvisa *o*.

Åm. Stig: *homal* 'humla'; Vik: *stomlɪt* 'ostadig, osäker på benen'; StigVik: *rompa* 'rumpan', *strompan* 'strumporna'.

Mp. Lj: *hɜmlæ* 'humla', *stɜmlɪt* 'ostadig på benen'; LjHä: *strɜmp* 'strumpa', *rɜmpæ* 'rumpa'.

13. En ögg **u** el. **o** → *o* framför **pp** synes, om ock sporadisk, föreligga i åm.; finnes ej i mp.

Åm. VikStigHägd: *op* 'upp'; Vik: *hopa* 'hoppa'; Säbrå: *kop* 'kopp'.

Mp. LjHä: *ɜp* 'upp'; Lj: *kɜp* 'kopp'.

14. När äldre **ŭ** kvarstår som sådant (ej övergår till *ɜ* el. dyl.), uppträder det i mp. som *u*, i åm. däremot med någon öppnare kvalitet: *u*, *ɯ*.

Åm. Vik: *gɯba* 'gubbe', *glɯg* 'glugg', *tɯga* 'tugga'; Stig: *gɯba* 'gubbe', *kɯgjɯla* 'kuggjulen', *gɯl* 'guld', *fɯʎt* 'fullt',

kaṉa 'kunde', *spuṯa* 'spotta'; Hägd: *ulṯulra* 'kardad ulltapp', *huṉ* 'hund'.

Mp. Lj: *gługg* 'glugg', *uḻ* 'ull', *tuḻ* 'trädtopp', *huṉ* 'hund', *muṉ* 'mun', *sputæ* 'spotta'; Hä: *gnugæ* 'gnugga', *lugæ* 'lugga', *luḻæ* 'gå sakta', *trøskuḻṉ* 'tröskeln', *uṉær* 'under'.

Anm. Undantagsvis kan man i uppteckningar från Mp. finna *u*-typen använd ock från Åm. typen *u*. Detta sker dock ej i sådan utsträckning, att gränsen mellan de båda olika uttalen av **u** kan kallas flytande.

15. I urspr. långstaviga ord övergår **y̆** till **ö** i större utsträckning i åm. än i mp.

Åm. VikStig: *bǿgda* 'bygden'; Vik: *bøgda* 'byggde', *rǿḑʒan* 'ryggen', *søṉ* 'synd', *tǿŋna* 'tyngden', *sønʃʂa* 'sänke på metrev', *søskan* 'syskon'; Säbrå: *døgn* 'dygn', *røñʃʂar* 'rynkor'.

Mp. Lj: *dygn* 'dygn', *rýȷæn* 'ryggen', *ryŋʃʂæ* s. o. v. 'rynka', *tygn* 'tyngd'; TyHä: *syṉstraf* 'i något avseende ovanlig person'; Ty: *byȷæ næt* 'laga nät', *ḻṉsyŋʃʂæ* 'plats där lin sänkes i vatten att rötas', *syskan* 'syskon'.

16. Äldre **ǣ** uppträder i åm. som *o* framför *ł* + kons. I mp. står *a*.

Åm. VikStig: *ʃʂołᵛka* 'kälke', *ʃołᵛk* 'stjälk'; VikHägd: *ołȷ* 'älg'; Vik: *hoṯ* 'hälft', *hóła* 'hälgen', *svoḏa* 'sväljde', *ȷołᵛpa* 'jälpa', *ʃołv* 'själv'; Stig: *tołȷa* 'tälja', *bȷołka* 'bjälke', *stołp* 'stjälper'; Hägd: *bołȷa* 'böla', *svołȷa* 'svälja', *skołvhænt* 'skakhänt' (änsv. **skälfhänd**).

Mp. LjHä: *ʃʂałkæ* 'kälke'; Lj: *háṯa* 'hälften', *ałȷ* 'älg', *svałȷæ* 'svälja', *tałȷæ* 'tälja', *ʃałkæ* 'stjälk'; Hä: *bȷałkæ* 'bjälke', *ȷałp* 'jälp'.

Anm. Kvaliteten i åm. vacklar något. Rätt konstant står i uppteckningarna *o*, men därjämte förekommer en förskjutning över *œ* — Vik *œłȷan* 'älgen' — ända till *a*: Vik *ałȷan*, *trałȷ* 'vidjehalsband för kreatur'. Materialet från Vik härleder sig från samma upptecknare. När däremot former som Stig *stałp* 'stjälp', *pæʃałka* 'potatisstjälkarna', Hägd *ʃałkan* 'stjälken' förekomma, är det väl rimligast att tolka dessa såsom beroende på inflytande från grannlandskapet.

På liknande sätt förekomma även i Mp. några former med *ɜ*, vilket ljud motsvarar det åm. *o* (jfr mom. 11 ovan). Sådana äro framför allt *ʃɜłv* 'själv', *ȷɜłpæ* 'jälpa', vilka jämsides med *a*-former av samma ord påträffas över stora delar av landskapet.

17. Äldre ǣ uppträder i åm. som *a* (*æ*) framför de gamla konsonantförbindelserna rð, rt, i mp. däremot som *a*.

Åm. VikStigHägd: *fja̱ka* 'fjärde'; VikStig: *fja̱kiŋ* 'fjärding', *vá̱ka* 'världen'; VikHägd: *fja̱k* 'fjärd', *aṯ* 'ärta'; Vik: *jaṯa* 'järta'; Stig: *fa̱kas* 'färdas', *fja̱k* 'Fjäl (by i Hässjö)', *ja̱kar* 'gåvor', *jæ̱ka* 'gärdena', *ǽṯər* 'ärter', *ʃaṯn̥* 'stjärten'.

Mp. LjHä: *fja̱k* 'Fjäl', *ʃaṯ* 'stjärt'; Lj: *va̱k* adj. 'värd', *jaṯæ* 'järta', *invaṯæs* 'invärtes'; Hä: *fja̱kæ* 'fjärde', *fa̱kan* 'spåren', *vá̱ka* 'världen'.

18. Den gamla diftongen ǫu uppträder i åm. mycket ofta som *u* (eller *ɵ*). Detta sker blott undantagsvis i mp.

Åm. VikHägd: *gɵ̱k* 'gök'; Vik: *mɵ̱ra* 'myrorna'; Stig: *bru̱t* '*bröt, hög', *gú̱tʂæn* 'göken', *hu̱k* 'hök', *mu̱rka̱s* 'myrstack', *ru̱tæ* 'råma, om kor'.

Mp. LjHä: *gø̱tʂæn* 'göken', *mø̱r* 'myra', *kø̱kæ* 'locka på boskap'; Lj: *hø̱k* 'hök', *rø̱tæ* 'råma'; Hä: *brø̱t* 'hög', *ʎlahǿ̱tʂæn* 'slaghöken'.

Anm. Övergången sträcker sig ej till hela ordmaterialet i åm. I många fall står *ø*, t. ex. VikStig *kkø̱v* 'klöv', *lǿ̱ta* 'utmarken'; Stig *bkø̱t* 'blöt', *brø̱* 'bröd', *lø̱s* 'lös', *stø̱ŋ* 'stören'. I Mp. äro former med grumlig kvalitet ytterst sällsynta i södra flodområdet (dock med undantag för pret. av typen *skɵ̱t* 'sköt' i Bo ock To), men bliva något talrikare längre mot norr, t. ex. LjHä *snɵ̱* 'bar, kal', *mɵ̱kæ* 'äta enbart'; Hä *fusk* 'murken ved', *sɵ̱r* 'avfall'.

19. Gammalt supradentalt n förekommer i åm. i stor utsträckning efter såväl bakre som främre vokal i både tryckstark ock trycksvag ställning. I mp. är däremot ljudets förekomst inskränkt till ställning efter tryckstark bakre vokal.

Åm. VikStigHägd: *so̱ŋ* 'son'; Vik: *grytfaṯaŋa* 'grythandtaget', *paṯeŋ* 'pärtorna'; Stig: *va̱ŋ* 'van', *moŋḏan* 'måndan', *bḙ́ŋa* 'benen', *ʃeŋḏa* 'skenade', *grıŋḏa* 'grät', *spø̱ŋæ* 'spånbelägga', *pıgeŋ* 'pigorna', *sıæ̱ŋ* 'sidorna'; Hägd: *gra̱ŋ* 'gran', *ve̱gaŋ* 'vägarna'.

Mp. Lj: *va̱ŋæ* 'vänja', *lu̱ŋ* 'nyck', *dɵ̱ŋa* 'dåna, dundra', men *be̱n* 'ben', *grındæ* 'grät', *spø̱næ* 'brädfodra', *hu̱nan* 'hun-

darna'; Hä: *máŋa* 'manen', men *bena* 'benen', *mean* 'medarna'.

20. En del olikheter föreligga i fråga om n-bortfall (jfr Geijer i »Sverige» VI: 474). Dessa behöva emellertid här ej närmare exemplifieras, enär de framgå av det följande, då skiljaktigheter i formläran behandlas.

21. Bestämd pluralform hos mask. substantiv, om urspr. kortstaviga ock gamla konsonantstammar undantagas, ändas i åm. på **-a**, i mp. på **-an**.

Åm. Vik: *alja* 'älgarna', *hata* 'hattarna', *grana* 'grannarna', *ȷ̧solka* 'kälkarna'; Stig: *hæsta* 'hästarna', *loka* 'pölarna', *jetiga* 'getingarna', *præsta* 'prästerna', *sæka* 'säckarna', *fina* 'finnarna'; Hägd: *hæsta*, *jena* 'enarna'.

Mp. Lj: *hunan* 'hundarna', *tisan* 'spenarna', *juskan* 'ljumskarna', *kagan* 'kaggarna'; Hä: *lipan* 'läpparna', *rævan* 'rävarna', *byan* 'byarna', *oksan* 'oxarna'.

22. Gamla mask. konsonantstammar ändas i åm. på **-ren**, i mp. på **-ran** i best. plur.

Åm. VikStigHägd: *fotren* 'fötterna'; Stig: *bonrən* 'bönderna', *bymænrən* 'bymännen'.

Mp. LjHä: *fótran* 'fötterna'; Se: *bónran* 'bönderna'.

23. Urspr. kortstaviga svaga maskuliner ändas i åm. i obest. plur. på **-r** (i jämförelse med obest. sing.) ock i best. form på **-ra**. I mp. äro ändelserna respektive **-rer** ock **-ran**.

Åm. Vik: *hagar* 'gärdsgårdar', *stegar* 'stegar', *harara* 'hararna', *dropara* 'dropparna'; Stig: *drupar* 'droppar', *pusar*, *pusara* 'påsar -na', *kakebetara* 'kakbitarna'; Hägd: *travar*, *travara* 'travar -na'.

Mp. Lj: *hagarær* 'hagar, gärdsgårdar', *droparær* 'droppar'; Hä: *drəparær*, *drəparan* 'droppar -na', *hararær*, *hararan* 'harar -na'.

Anm. Någon vacklan synes råda i gränsområdena. Enstaka former av mp. typ finnas som alternativa angivna från Åm. ock tvärtom. Så ifrån Hä: *harar*, *drəpar*, *drəpan*, ifrån Vik: *hararer* ock ifrån Hägd: *stegarer*.

24. Feminina substantiv ändas i åm. i best. plur. på **-(r)en**, i mp. på **-(r)an**.

Åm. Vik: *sæŋən* 'sängarna', *kátýgl̥ən* 'kattugglorna'; Stig: *sul̥æŋ* 'sulorna', *taræn* 'tårarna', *pıgəŋ* 'pigorna', *boæŋ* 'bodarna', *kòəŋ* 'korna', *ǽndrən* 'änderna', *nǽtræn* 'nätterna'; Hägd: *granən* 'granarna', *aṭən* 'ärterna'.

Mp. LjHä: *kòan* 'korna'; Lj: *ḷḷarvan* 'slarvorna, trasorna', *jétran* 'getterna', *stǽŋran* 'stängerna'; Hä: *fal̥an* 'spåren', *tàan* 'tårna'.

Anm. Urspr. kortstaviga svaga femininer ha i åm. i best. plur. samma ändelse som andra femininer, t. ex. Vik *fl̥əgən* 'flugorna'. I angränsande trakter av Mp. är ändelsen **-an**, t. ex. Lj *kakan* 'kakorna'; Hä *fl̥əgan* 'flugorna', *lấn* 'ladorna'; Ty *fl̥əgan* 'flugorna'. För övrigt i landskapet ändas formen på **-en**: *laæn* 'ladorna'. Därför kommer i detta fall olikheten i form mellan åm. ock mp. blott att gälla ett mindre område av Mp.

25. Geijer »Sverige» VI: 470 uppställer som en olikhet mellan mp. ock åm. den företeelsen, att **n** faller i mp. i best. sing. hos urspr. kortstaviga femininer, men bevaras i åm. Ex. mp. **stuge** mot åm. **stugen** 'stugan'. I stort sett är iakttagelsen riktig. Dock bör anmärkas, att gränsen mellan båda dessa former ej sammanfaller med landskapsgränsen, utan väsentliga delar av nö. Mp. följa åm. i detta avseende. Ex. Lj *ʈʂæræn* 'tjäran', *stavæn* 'stävan'; Hä *hakæn* 'hakan', *tvaræn* 'grötkräklan'; Ty *laæn* 'ladan', *sməgæn* '*smugan, prånget'.

26. Femininer på tryckstark vokal bilda i åm. best. sing. genom tillägg av **-n**, i mp. genom tillägg av **-a**.

Åm. Vik: *stortan* 'stortån'; Stig: *fruŋ* 'frun', *koŋ* 'kon'; Hägd: *bron* 'bron'.

Mp. Lj: *kǫ́a* 'kon'; Ty: *hấa* 'vidjebandet som höll åran i läge'; Se: *tấa* 'tån', *frúa* 'frun'.

Anm. Former på **-n** äro ej alldeles obekanta i Mp., i synnerhet i nordliga trakter. Detta ses bl. a. därav, att femininer av denna typ visa benägenhet att övergå till maskuliner, enär **-n** ju är den specifikt maskulina artikeln. Sålunda är t. ex. fallet med *bron* HäSe, *an* Hä, *aŋ* Se (i Ljungadalen däremot *ấa*), *vran* Hä (i Se jämte *vrấa*). Förklaringen kan knappast sökas i riksspråksinflytande, ty i så fall vore det svårt att förstå, varför just femininer av denna typ mer än andra skulle vara bekväma för antagande av **-n** som best. slutartikel med åt-

följande genusförändring. Naturligast är, även med hänsyn till formernas geografiska fördelning inom landskapet, att söka företeelsens rötter i åm. språkutveckling.

27. Neutrer av typerna **dike** ock **öga** ändas i åm. i obest. ock best. plur. på **-a**, i mp. på resp. **-ar** ock **-an.**

Åm. Stig: *stala* 'ställen, ställena', *yga* 'ögonen'; Hägd: *glasøga* 'glasögon'; Säbrå: *tæʃa* 'täckena', *øra* 'öron'.

Mp. LjHä: *øgan* 'ögonen'; Lj: *fuktar* 'åthävor', *klæan* 'kläderna'; Hä: *stælar* 'ställen', *øran* 'öronen'.

28. I böjningen av adjektiv, obest. art. ock pron. uppvisar åm. en del former med slutljudande **-n**, som i mp. saknas.

Åm. Stig: *n grόvən rot* 'en grov rot', *en næ̋tn mıl* 'en knapp mil', *n tuna* 'en tunna', *n koføa* 'en koföda', *nan ʧæra* 'någon tjära', *nan skrın* 'någon skrinda'.

Mp. Hä: *e stor-a vam* 'en stor våm', *na musa* 'någon masur'; Lj: *e hæʃ* 'en hässja'.

29. I sin redogörelse över åm. yttrar Geijer i »Sverige» VI: 474: »Med avseende på kvantitetsutvecklingen förtjänar observeras förkortningen av lång vokal framför konsonantgrupp, som uppkommer genom tillägg av böjningsändelse: **fĭnt**, neutr. av **fin**, jfr jt **fĭnt**, men mp. ock sydligare kustmåls **fīnt.**» Iakttagelsen är riktig ock träffande. En medelpading, som hör en ångermanländing tala, frapperas starkt av vokalförkortningen i ordformer av detta slag. Dock är företeelsen ingalunda ovanlig i mp. Detta gäller företrädesvis målen i norra floddalen ock framför allt i det nordöstra hörnet. Jag anför några ex. från Lj: *grındæ* 'grät', *løstæ* 'löste', *aktæ* 'åkte', *kvaft* 'kvavt'. Skillnaden mellan åm. ock mp. ligger i detta fall snarast däri, att förkortningen i åm. uppträder med strängare konsekvens, medan den i mp. är av mer sporadisk natur.

30. En syntaktisk företeelse kan också vara värd att anföra i detta sammanhang. I såväl mp. som åm. användes best. form hos substantivet i betydligt större utsträckning än i riksspråket. Man kan lätt nog i Mp. få höra uttryck som följande: *nəpæ bæ̋ra* 'plocka bär(en)', *sælæ vøn* 'sälja ved(en)', *vı ha fat møŋ tı væ̋ıæn* 'vi ha fått myror(na) i

väggen', *fran slæ håla* 'från alla håll(en)', *ha bli vakær-væræ i møra* 'det blir vackra vädret i morgon'.

I Åm. synes man hysa ännu större förkärlek för den bestämda formen än i Mp. Ett par fall, som äro upptecknade ifrån sydåm. område ock som skulle vara alldeles omöjliga i Mp., må anföras: Stig *na trapstega* 'några trappsteg(en), *na kontrakta* 'några kontrakt(en); Hägd *da væks granan* 'det växer granar(na)'.

31. Några spridda olikheter, som ej bero på genomförda ljudlagar eller analogibildningar, men som i alla fall äro betydelsefulla nog, eftersom de äro lätt märkbara ock gärna tilldraga sig uppmärksamheten, må till slut anföras:

VikStig *om* 'om'	Hä *um*
Stig *tri* 'tre'	Hä *tre*
VikStig *fo* 'få'	LjHä *fa*
Vik *vote* 'blivit'	Hä *vutæ*.

Prep. ock adv. **vid** förekommer ej i mp. I dess ställe användes **med** (*ma*). I åm. förekommer däremot **vid** (*va*, *væ*), som där spritt sig på bekostnad av **med**, medan förhållandet i mp. är omvänt:

Stig *bot væ hagan* 'borta vid hagen'	Se *bot ma hagan*
Stig *bredva* 'bredvid'	Lj *brémá*
Stig *vari-la-van* 'varit i lag med honom'	Lj *la-má*
Stig *til-o-va* 'till ock med'	Se *tel a ma*.

En mycket starkt utpräglad gräns synes alltså förefinnas mellan åm. ock mp. Visserligen kunna en del ljudutvecklingar med en eller annan ströform skjuta rätt långt in i angränsande landskap; så t. ex. öggen **a** → *o* framför **ll, lt** ock **ä** → *o* framför *l* + kons. I andra fall kan gränsen mellan vissa skiljaktigheter förefalla så att säga suddig, i det att målen i områdena närmast varandra å ömse sidor om landskapsgränsen uppvisa om vartannat former av såväl mp. som åm. typ. Så är t. ex. fallet med pluralformerna **hagar** el. **hagarer** 'gärdsgårdar', **hagan** el. **hagaran** 'gärdsgårdarna'. I synnerhet synes detta, som ju är att vänta, gälla målen i

socknarna Hässjö ock Hägdånger. Här går ju den gamla förbindelseleden till lands mellan Mp. ock Åm. fram, ock här stöter bygd intill bygd. Språkligt visar sig detta däri, att sådana mp. former som **kågerɷ** 'spindel' ock **kånke** 'tupp' med **å** — ock ej som annars i åm. med **a** — träffas i Hägd. Detsamma gäller det slutna *ɑ* i t. ex. *hat̠n̥* 'hatten' från samma socken. Men bortsett ifrån sådana fall, som kunna göra övergången mellan mp. ock åm. i vissa avseenden flytande, så kvarstå dock en hel del särmärken, som visa så stark benägenhet att hålla sig på sin ursprungliga sida om landskapsgränsen, att denna kommer att utgöra även en ovanligt utpräglad språkgräns. Ock detta t. o. m. i den trakt där, som nyss nämndes, bygder mötas. Det sistnämnda framgår av en del uppteckningar, som äro gjorda i grannbyarna Bye ock Gnistring, den förra inom Hässjö, den senare inom Hägdånger. Som exempel på företeelser av detta slag kunna nämnas:

åm. *a*	mp. *ɑ* i ord av typen **laga**
ɵ el. dyl.	*ɑ* i typen **ladu**
o	*ɑ* framför *ł* + kons. (ex. **kalv**)
e	*æ* i ord av typen fsv. **stĭga** (obl. form av **stĭgi** 'stege')
pluraler som åm. **hästa**	**hästan** 'hästarna'
åm. *ko̜eŋ*	*ko̜ɑn* 'korna'
öga 'ögon, ögonen'	**ögar, ögan.**

§ 2. Skiljaktigheter mellan målen i Medelpad ock Jämtland.

Medelpad (bortsett från Haverö) äger ju en rätt lång gräns emot Jämtland. Målen utefter denna växla följaktligen rätt betydligt både på medelpadskt ock ännu mer på jämtskt område. Mp. stöter ju här till två jämtska språkområden, det östjämtska (öjt.) ock den del av det inre jämtska (ijt.) som representeras av målen so. om Storsjön. Det förra området mötes på Medelpadssidan av socknarna Liden, Holm ock Torp (något litet även av Borgsjö), det senare av Borgsjö. Om alltså olikheterna längs gränsen i de båda landskapen inbördes bli rätt stora, torde dock å andra sidan samhörigheten vara så pass stark, att en jämförelse mellan mp. ock jt. kan göras i ett sammanhang, utan att överskådligheten förlorar alltför mycket därpå.

Liksom vid den föregående jämförelsen mellan mp. ock åm. har jag även här så vitt möjligt sökt lägga till grund material från trakter av de båda landskapen, som äro varandra så närbelägna som möjligt. Därvid har jag för östjämtskt mål använt uppteckningar ifrån Hällesjö (Häll) av T. Bucht, ifrån Ragunda (Rag) av H. Geijer ock ifrån Fors av S. Webjörn. Några uppgifter om målet i Ragunda ha stått att finna i den gamla landsmålsföreningens samlingar ock i Jessens »Notitser». I detta fall äro alltså de jämtska målen närmast Mp.-gränsen representerade med uppteckningar från Fors ock Hällesjö. När däremot jämförelsen gällt inre jämtska ock mp., har jag inte varit i samma goda situation. Annat material än de fåtaliga upplysningar, som förekomma i Westin, Landsmålsalfabetet etc., ha nämligen ej stått mig till buds ifrån Bräcke, den Jämtlandssocken som inom detta dialektområde ligger närmast Mp. Därför har jag lagt till grund uppteckningar ifrån Revsund (Revs) av T. Bucht. Denna socken ligger närmast norr om Bräcke, som är dess gamla annexförsamling. I något fall ha former från Bodsjö socken, belägen närmast v. om Revsund ock Bräcke, anförts efter en liten ordsamling av S. Svensson.

Upplysningar rörande förhållandet mellan jt. och mp. ha dessutom stått att få i Geijers artiklar i »Sverige» VI.

1. I urspr. kort öppen stavelse följd av **a** uppträder äldre **ă** i jt. som *a*, i mp. som *a*.

Jtl. ForsHäll: *haga* 'gärdsgård'; Fors: *raka* 'skrapa', *krasa* 'krasa. knastra', *navar* 'navare', *skava* 'skava'; Häll: *braka* 'braka', *haran* 'haren'; Rag: *vasa*[1], *baka* 'ytbräde av stock'; Revs: *maga* 'mage', *skrapakal* växtn. 'höskallra', *flasakar* 'hyvelspån', *ava* 'bäck som går genom myr'; Bräcke: *gnaga* 'gnaga'.

Mp. LiHo: *aga* 'respekt, fruktan'; LiHoToBo: *haga* 'gärdsgård'; LiHoTo: *flasa* 'flamma'; LiBo: *navar* 'navare'; Ho: *baka* 'ytbräde'; ToBo: *klaka* 'isgata'. Se vidare § 5.

Anm. Den växling, som i mp. finnes mellan vokalkvaliteten i sluten ock öppen stavelse — typerna **mat** ock **mata** — i det att den slutna stavelsen uppvisar sluten kvalitet, *a*, ock den öppna en i förhållande därtill öppen, *a*, saknar alltså motsvarighet inom angränsande trakter av Jtl. Där förekommer nämligen samma slutna **a**-kvalitet i båda typerna. Jfr med exemplen ovan Fors: *rat* 'skräp', *krag* 'skärm som fästes nedtill på liorvet, när säd skall mäjas'; Häll: *murla*

[1]) Betydelse ej angiven i källan.

'sidan av en mur', *man* 'man'; Rag: *tak* 'tak', *lat* 'lat'; Revs: *lak* 'läckte', *əuskar* 'öskar'. Ex. av samma typ från mp. återfinnas längre fram i § 7.

I den tvåstaviga typen har i jt. rotvokalen benägenhet att övergå till *a*, ifall den intervokaliska konsonanten utgöres av *ł* eller r. Ex. HällRagRevs: *tała* 'tala'; Rag: *hara* 'hare', *dałan* 'Dalarne', *dałakår* 'dalkarl' (men simplex *dał* 'dal'); Revs: *skara* 'skare'; Bräcke: *mała* 'mala'. När den intervokaliska kons. är *ł*, synes övergången inträda även framför i i nästa stavelse: Rag *hærjodałıŋ* 'härjedaling'; Revs *gałın* 'galen'. I typen skara finnes övergången starkare eller svagare representerad i hela Mp., men av formernas geografiska utbredning att döma har den ej anknytning åt jämtskt, utan åt ångermanländskt håll (jfr § 6 mom. 4). Framför *ł* träffas ögg till *a* sparsamt representerad i To (jfr § 6 mom. 5).

2. I jt. uppträder äldre ă som *ə* el. dyl. i urspr. kort rotstavelse följd av u. I mp. bevaras a.

Jtl. Fors: *stǫ* '*stada, kant', *hoka* 'haka', *koka* 'kaka', *svoła* 'svala', *brosa* 'brasa', *skotəboł* 'skatbo'; HällRevs: *lə̂* 'lada'; Häll: *drəgə* '*lindraga', *həkæ* 'haka', *tvəræ* 'grötkräkla', *vətəbýta* 'vattenbyttan', *stəva* 'stäva'; Rag: *lomýra* 'Ladumyren', *stú* '*stada', *hoka* 'haka', *svuła* 'svala', *skuta* 'skata', *vútadráya* 'vattenkälken'; Revs: *stə̂* 'frömjöl', *tvəgu* 'tvaga', *svəłu* 'svala', *təru* 'grötkräkla', *ałvuru* 'allvar'; Bräcke: *svulu* 'svala'.

Mp. LiHoTo: *stąæ* 'kant, frömjöl'; LiHo: *drągæ* 'lindraga', *vàtæbłánæ* 'vattenblandad mjölk, använd som dryck', *stąvæ* 'stäva'; LiTo: *brąsæ* 'brasa'; Li: *tvąræ* 'grötkräkla'; Bo: *ląæ* 'lada'; HoBo: *hąkæ* 'haka' Se vidare § 5 o. § 6 mom. 6.

3. Framför *ł* + kons. övergår i jt. äldre ă till *a*, men kvarstår i regel i mp.

Jtl. Fors: *ąḍər* 'al', *kałkarısbæʈʂən* 'Kalkerisbäcken', *ąn* 'aln'; HällRag: *ąŋ* 'aln', *hałv* 'halv'; Rag: *ąḍər* 'al', *bałk* 'balk', *stałpa* 'stolpe', *hasn* 'halsen'; Revs: *háłmən* 'halmen', *fârn* 'falna', *ąsn* 'Alsen (socken)', *kałv* 'kalv'.

Mp. LiHo: *áḍær*; Bo: *ąḍær* 'al'; LiHo: *stałpæ* 'stolpe'; LiHoBo: *hałm* 'halm', *kałv* 'kalv'; LiBo: *bałk* 'balk', *ąŋ* 'aln', *hałv* 'halv'; Li: *haʃ*; Bo: *hąʃ* 'hals'.

Anm. Öggen är inom Mp. genomförd i Torpmålet (jfr § 15 e) vilket alltså i detta fall liksom i en del andra visar sig ha deltagit i jämtsk språkutveckling i motsats mot landskapet i övrigt.

4. Framför ll ock lt har äldre ă utvecklats till *o* el. dyl. i jt., medan det kvarstår som a i mp.

Jtl. ForsHäll: *kala* 'kalla'; Fors: *fœl* '*fall, föll', *fœle* 'fallet', *kœl* 'kall', *skœla* 'skalle', *tœl* 'tall', *saltflar* 'näverflaska för förvaring av salt'; Häll: *kalgrøt* 'kallgröt'; Rag: *holbæfşan* 'Hallbäcken', *kolt* 'kallt', *svolbærja* 'Svallbärget', *tolap* 'tallbark', *volbuan* 'Vallbodarna'; Revs: *gol* 'galla', *moŋkskalŋ* växtn. 'prästkragen', *skəlut* 'kullig (om kor)'.

Mp. LiHoToBo: *tal* 'tall'; LiHoBo: *val* 'vall'; LiHo: *stal* 'stall'; LiBo: *skalæ* 'skalle'; Bo: *halbærjæ* 'Hallbärget'. Se vidare § 15.

Anm. I mp. finnes öggen representerad av några sporadiska fall. Se § 15.

Vid sidan av denna ögg a → *o* el. dyl. föreligger åtminstone på östjämtskt område en annan, därifrån skild ögg a → *a* framför ll: Häll *alehop* 'allihop', *stálŋ* 'stallet'; Rag *al* '*all, trött', *alær* 'aldrig', *stalbygnıŋ* 'stallbyggnad'. Sporadiska fall av en ögg a → *a* t. ex. framför nn (← nd), ss, tt förekomma i mp. liksom i jt., men inga i denna ställning.

5. Framför konsonantgrupp uppträder äldre ă även som kort i mp. ofta som *a*. Inom angränsande trakter av Jtl. synes detta ej vara fallet.

Jtl. Fors: *ramla* 'ramla', *damp* pt. 'damp', *ansokas* 'motsols', *baŋ* pt. 'band', *haŋ* pron. 'han', *raŋ* pt. 'rann', *laks* 'lax', *raska* 'torrfura', *asp* 'asp', *kasta* 'kasta'; Häll: *aŋnær* 'agnar', *gamlastŋ* 'den äldsta', *trampa* 'trampa', *aŋeş* 'Anders', *şlakta* 'slakta', *raskve* 'furuved'; Revs: *mâŋn* 'magra', *lam* s. 'lam', *vam* 'våm', *trâmp* 'trampa', *aŋ* 'and', *spaŋ* m. 'spann', *taŋ* 'tand', *ákşla* 'axeln', *şlakta* 'slaktade'.

Mp. LiHoToBo: *lam* s. 'lam', *haŋ* pron. 'han'; LiHoBo: *maŋnæ* 'magra', *vam* 'våm', *raŋ* pt. 'rann'; LiHo: *ansəlæs* 'motsols'; LiToBo: *ramlæ* 'ramla'; LiTo: *damp* pt. 'damp', *spaŋ* m 'spann'; LiBo: *aŋnær* 'agnar', *ákşl* f. 'axel', *laks* 'lax', *şlaktæ* 'slakta', *aŋ* 'and', *baŋ* n. 'band', *taŋ* 'tand', *kastæ* 'kasta'; Li: *trampæ* 'trampa'; Bo: *áŋæş* 'Anders'. Se vidare nedan under äldre ă.

Anm. Medan sålunda i mp. samma kvalitet representerar äldre ă i ord av typen mat ock i många fall framför konsonantgrupp, är detta ej fallet i angränsande trakter av Jtl., där alltså (jfr mom. 1 ovan) typerna mat ock mata äga *a*, medan en öppnare kvalitet står framför

konsonantgrupp. Måhända går Bräcke i fråga om a-kvalitet i sistnämnda ställning med mp. Åtminstone uppges av Westin former som *bâk* 'backe', *hatn* 'hatten', *kâst* 'kasta'; men måhända avses här ljudet *a*, jfr exemplen från Revs ovan.

6. I jt. föreligger en kvalitativ skillnad mellan kort ock långt **i**, i det att det förra är öppnare, *ɪ*, det senare däremot mer slutet, *i*[1]. Mp. saknar motsvarighet härtill.

Enligt Westin a. a. förekommer denna företeelse även i de trakter av Jtl., som ligga Mp. närmast. Så i Bräcke t. ex. *rīk* 'rik', *sīn* 'skina', men *bîn* 'binda', *brîn* 'brinna'. Detsamma gäller öjt. I de öjt. uppteckningar, jag haft att tillgå, synes det dock svårt att konstatera växlingen långt slutet i motsats till kort öppet i. I regel tecknas här både långt ock kort ljud med *ɪ*. Vad Westins uppgift ifrån Bräcke angår, styrkes den därav, att enligt nyare uppteckning från grannsocknen Bodsjö växlingen där uppehålles, t. ex. *rīk* 'rik', men neutr. *rɪkt*, *knīv* 'kniv', *ʈʂīl* 'kil', men *hɪmel* 'himmel', *vɪn* 'vind'.

7. I urspr. kort öppen stavelse följd av **a** övergår i jt. äldre ĭ till *a*, i mp. till *æ*.

Jtl. HällRevs: *sala* 'sele', *spala* 'spela'; Häll: *vradan* 'handspaken', *bata* 'smörgås'; Rag: *staga* 'stege', *spaka* part. 'fastfrusen', *spala* 'spela', *hatan* 'hettan', *vata* 'veta', *vatabærje* 'Vättabärget', *ʈʂavan* 'knähund'; Revs: *ʃaga* 'stege', *blaka* 'bläcka i träd', *baka* 'becka', *bata* 'smörgås', *vata* 'veta', *lɪuusdravan* 'skum som yr på vattnet vid hård blåst'.

Mp. LiHoBo: *stæga* 'stege', *blæka* 'bläcka', *sæla* 'sele'; Li: *bæka* 'becka', *hæta* 'hetta'; HoBo: *spæla* 'spela'; ToBo: *væta* 'veta'; To: *ʈʂævan* 'knähund'.

Anm. Upptecknaren från Fors har använt typen *a* i t. ex. *spala* 'spela', *bata* 'smörgås', *hata* 'hetta', *vata* 'veta'. Det förefaller dock, som om detta *a* — både här ock i en del andra fall i materialet från Fors — avsåge samma ljud, som grannmålens upptecknare angiva med typen *a*. Det har ock från Häll anmärkts, att ljudet har tycke av *a*.

Gränsen är i Indalsälvens dalgång något svävande. Östjämtska *a*-former träffas i en del fall i Liden, ock mp. *æ*-former sträcka sig in i Jtl. Sålunda uppges från Fors: *stæga* 'stege', *ʃæka* 'leka, om banken ock medarna på en skogskälke, vilka äro rörliga mot varandra',

---

[1]) Jfr Geijer, Nysv. Stud. I: 152.

sæṃa 'simma'. Sistnämnda form finnes ock anförd från Rag. Den mp. karakteren visar sig även däri, att formerna ha stavelseförlängning.

8. En övergång ĭ → *o ɵ ɞ* i urspr. kort öppen stavelse följd av u föreligger i jt. Motsvarighet härtill saknas i mp.

Jtl. Fors: *mɵsa* 'vassla'; Rag: *mososmora* 'messmöret'; Revs: *mɞsu* 'vassla', *vɞkutaɫ* 'veckotal'.

För mp:s vidkommande se behandlingen av äldre ĭ nedan.

Anm. Hur pass kraftigt representerad öggen är i jt., har på grund av materialets knapphet ej kunnat konstateras.

9. I Jtl. förekomma ej s. k. Viby-ɿ ock -ʮ. Dessa ljud äro ock svagt representerade i Li ock Ho, varför landskapsgränsen på detta håll ej har någon betydelse som språkgräns. Detta är däremot förhållandet, där To ock Bo möta Jtl., enär dessa båda socknar äga ɿ.

10. I öjt. synas ändelsevokalerna i starka värbs supiner ha en »spetsigare» artikulation, trots en viss försvagning, än försvagade ändelsevokaler i övrigt. Ifrån Fors anföras konsekvent former som *bete* ~ *-ɪ* 'bitit', *brɵte* ~ *-ɪ* 'brutit', *brɵṇe* 'brunnit', *fɵḷe* 'fallit', men *bɪta* 'bita', *brɪṇa* 'brinna', *kaŋka* 'tupp', *fáta* 'fatet'. Ifrån Rag finnas anförda: *tɪŋɪn* 'tagen', *ɪtɪ* 'ätit', men även *drɔʃʂa* 'druckit', *beta* 'bitit'. I uppteckningarna från Häll intar vokalen i sup. ock part. ingen särställning.

I mp. finnes ingen tendens att bevara gammalt i i supiner: Li *brɞṇæ* 'brunnit', *ętæ* 'ätit', *lęsæ* 'läst'; Ho *dręæ* 'dragit', *ʃḷęæ* 'slagit', *sɞṃæ* 'simmat'; To *bɵtæ*[1] 'bitit', *gnɞḷæ* 'gnällt'.

11. I öjt. representeras äldre ŏ av »rena» vokalkvaliteter, vilket även gäller i ord av typen **kola**. I mp. förekomma i regel »grumliga».

Jtl. Fors: *fɷɫk* 'folk', *tɷrp* 'torp', *lɪorv* 'liorv', *sɷa* 'koka långsamt', *skɷra* 'hugga en skåra'; Häll: *hoɫm* 'holme', *lióɾva* 'liorvet', *noṗa* 'noppa, plocka', *soṇ* 'son', *koɫa* 'kola'; Rag: *drotna* 'drunkna', *foɫa* 'fåle', *koɫa* 'kola'.

[1]) Om den starkt delabialiserade artikulationen hos ljudet *ø* i Bo ToAt se nedan under ĭ.

I **Mp.** uppvisa målen i de båda socknarna Li ock Ho, som stöta till öjt. område, också »ren» kvalitet, nämligen ett ljud, som väl snarast svarar mot lmalf:s typ *œ*: Li *tœrpar* 'torpare', *krœp* 'kropp', *sœn* 'son', *mœka* 'mocka', *sœa* 'koka'; Ho *fœʃ* 'fors', *fœlk* 'folk', *œrm* 'orm', *mœsa* 'mossa'. Den kvalitet, som eljest förekommer i landskapet, är *ɵ* ock *θ*; jfr § 1 mom. 11 ovan; Bogren, Torpmålet § 42.

Anm. De angränsande ijt. målen uppvisa i överensstämmelse med mp. »grumlig» kvalitet: Revs *ɵrv* '(li)orv', *rɵk* 'rock', *kɵla* 'kola', *lɵva* 'lova'; Bräcke *ʃlɵk* 'tråg', *fɵtʂa* 'folket', *krɵta* 'karva', *pɵsa* 'påse'.

12. Ord av typen ˈ**ko** ha i jt. på västnordiskt vis **u**, i mp. däremot **o**.

Jtl. ForsHällRevs: *ku* 'ko', *buan* 'fäbodarna'; HällRevs: *bru* 'bro'; Bodsjö: *bûn* 'redskapen'.

Mp. LiHoToBo: *ko*; LiToBo: *bro*; Li: *boan* 'fäbodarna'; Ho: *bofɵrœ* 'flytta till fäbodarna'.

Anm. Former med **u** saknas i nutida mål fullkomligt i Mp., men ha efter ortnamns vittnesbörd tidigare funnits. Härför tala namnen *brúkrótʂœn* 'Brukroken' ock *brúdáŋ* 'Brudalen', det förra i Li, det senare så pass långt åt öster som i Sä.

13. I de fall, då ŭ bevarats (ej övergått till *ɵ* eller dyl.), uppträder det i ijt. som relativt öppet i jämförelse med mp:s slutna ljud.

Jtl. Revs: *grɵhul* 'läkkött', *hun* 'hund', *tup* 'tupp'; RevsBräcke: *mun* 'mun'; Bräcke: *stut* 'kort'.

Mp. Bo: *glug* 'glugg', *hun* 'hund', *kunœ* 'kunde', *dupœ* 'doppa'.

Anm. I detta fall råder ingen olikhet mellan öjt. ock mp., enär den förra även uppvisar slutet **u**-ljud.

14. I ijt. uppträder äldre ŭ som **ö** i såväl urspr. kort som lång rotstavelse följd av **i**. I mp. står *ɵ*.

Jtl. Revs: *frɵsœ* 'frusit', *sɵga* 'sugit', *sɵpœ* 'supit', *skɵtœ* 'skjutit', *lɵdən* 'luden', *mɵlən* 'mulen', *brɵna* 'brunnit', *sɵŋʂa* 'sjunkit, *stɵtʂœ* 'stuckit', *dɵñʂən* '*dunken, unken'.

Mp. Bo: *brɵtœ* 'brutit', *sɵpœ* 'supit', *skɵrœ* 'skurit', *lɵœn* 'luden', *brɵnœ* 'brunnit', *drɵkœ* 'druckit'.

15. I ijt. bevaras u i ändelsen hos urspr. kortstaviga svaga femininer. I såväl ijt. som öjt. bevaras **u** i de gamla adj.-ändelserna **-ugher** ock **-utter**. I mp. har i båda fallen försvagning av vokalen inträtt.

A) **Jtl.** Revs: *stavu* 'stäva', *flegu* 'fluga', *regu* 'ruva, sårskorpa'; Bräcke: *svala* 'svala', *tšuru* 'tjära'.

Mp. Bo: *hakæ* 'haka', *stugæ* 'stuga', *gatæ* 'gata'.

B) **Jtl.** Fors: *tylo* 'tokig', *stekota beln* 'kort tålamod'; Revs: *flurut* 'okammad', *raglu* 'vinglig', *kurut* 'sömnig', *rekut* 'slösaktig'.

Mp. LiHo: *agɪ* 'avig'; Li: *snuvɪ* 'kullig, om kor', *gneæt* 'yr, lekfull', *stakæt* 'kort'; ToBo: *krøkæt* 'senfärdig'.

16. Även i fråga om **y** förekommer — liksom i fråga om **i** — i jt. en växling mellan kort öppet ock långt slutet ljud. Ex. Bräcke: *by* 'by', *skryp* 'odryg', men *myṭša* 'mycket'. I mp. saknas motsvarighet härtill. För öjt. gäller ock i detta fall, vad som sagts i mom. 6 ovan.

17. I urspr. kort öppen stavelse följd av **a** övergår äldre **ǣ** till *a* i jt. Det äger i regel rum i mp. endast ifall den intervokaliska konsonanten utgöres av **r**.

Jtl. Rag: *ravanæsa* 'Rävanäset', men *ræven* 'räven', *tšalarajan* 'vägen till Kälarna', men simplex *tšæl*; Revs: *vagafel* 'vägskäl', *ʃala* 'stjäla', *nava* 'näve'.

Mp. LiToBo: *læsa* 'läsa', *æsa* 'jäsa'; LiBo: *æta* 'äta'; Ho: *rævalɪ* 'rävlya', *næva ætær* 'gripa efter'; Bo: *vægaʃøl* 'vägskäl', *ʃæla* 'stjäla'.

Anm. I uppteckningarna från Fors skrives *a*: *nava* 'näve', *ravajan* 'rävsax', men *ræv* 'räv'. Det är ej troligt, att typen *a* här betecknar något annat än de andra uppteckarnas *a*. Jfr mom 7 ovan. I något fall synes form av jämtsk typ skjuta in på mp. område. Så har To* *nava* 'näve'.

18. Framför **rt**, *l* + kons. ock *l* ← **rð** uppträder äldre **ǣ** i jt. som *a*, i mp. i regel som *a*.

Jtl. Fors: *ada* 'släkte', *jata* 'jälpte'; HällRag: *halj* 'hälg'; Häll: *bjalkar* 'bjälkar'; Rag: *jàtra* 'Gertrud', *alj* 'älg', *bjalkmyra* 'Bjälkmyren', *jalma* 'tala jämtska', *tralj* 'vidjebindsle

för kreatur', *fḱa̱ta̱ḱjæ* 'tälja en stock på två sidor'; Revs: *a̱tərʃe̱* 'ärtskida', *ȷâ̱t̰* 'idissla', *áḱva* 'älven', *ȷâḱm* 'jama, om kattor', *fa̱ḱan* 'spåren', *hâ̱ḱ* 'härda ut mot köld'; Bräcke: *haḱȷ* 'hälg'.

Mp. LiHoBo: *traḱȷ* 'vidjebindsle för kreatur', *fa̱ḱær* 'spår'; LiHo: *aḍæ* 'slag, ras', *aḱȷ* 'älg'; HoBo: *ha̱ḱæ* 'uthärda hunger eller köld'; Li: *ȷàṭræ* 'Gertrud', *bȷaḱkæ* 'bjälke', *ȷaḱmæ* 'jama'; Ho: *aṭ* 'ärta', *ȷaṭæ* 'idissla', *haḱȷ* 'hälg'; Bo: *aḱv* 'älv'.

Anm. I Torp förekommer samma ögg som i jt. Ex. *aṭ* 'ärta', *aḍæ* 'slag, ras', *haḱȷ* 'hälg', *ȷaḱpæ* 'jälpa', *aḱv* 'älv', *ha̱ḱæ* 'härda', *vá̱ḱa* 'världen'. Liknande former har jag även antecknat från västliga delar av Holm, varför ett sammanhängande område med *a*-former — To ock västra Ho — sålunda ansluter sig till jt.

19. I ijt. har långt ä stark benägenhet att anta slutet uttal. Motsvarighet härtill saknas i mp.

Jtl. Revs: *kḱe̱a* 'kläderna', *ʇʂe̱rıŋ* 'käring', *ʇʂe̱sən* 'löpmagen hos kalv', *pe̱rgre̱v* 'potatishacka', *se̱tæ* 'säte', *ste̱la* 'ställe', *te̱* 'fägata', *te̱ma* 'tämja'; Bräcke: *t͡ʂê̱n* 'tjäna', *ve̱y* 'väg'. Däremot ger kort ä: Revs *tæ̱t* 'tätt', *næ̱t* 'nät'; Bräcke *t͡ʂæ̂n̰* 'känna'.

Mp. Bo: *græ̱va* 'gräva', *hæ̱ḱ* 'häl', *knæ̱* 'knä', *næ̱vær* 'näver', *træ̱* 'trä', *væ̱g* 'väg'.

20. Förekomsten av en tilljämningstendens, enligt vilken äldre ă ĭ ǣ i urspr. kort rotstavelse följd av a övergå till *ɞ* (*ɵ*), kan spåras i ijt[1].

Revs: *hɞna* 'hane på gevär', *gɞḱhɞna* växtn. 'käringtand', *sɞma* 'samma', *spɞna* 'spene', *nɞsa* 'näsa', *to̱mʇʂɞlar* 'tomkärl' (← **kǣrald**).

Det enda exemplet av liknande slag i mp. är det där mycket spridda *nɞsa* 'näsa'.

21. Den gamla diftongen ǫu bevaras i ijt., uppträder däremot som *ɞ* el. dyl. i öjt. Dess vanligaste motsvarighet i mp. är *ø*.

Jtl. Fors: *fø̱sk* 'murken ved', *frø̱s* 'frös', *kvı̱rhø̱k* 'ett slags hök', *ʇʂæ̱slø̱ga* 'ljum mjölk vari löpe upplöses', *mø̱r* 'myra'; Häll: *gɞk* 'gök', *hɞk* 'hök', *kɞka* 'locka boskap', *mɞr* 'myra',

[1]) Jfr härmed ögg till *o* i opplänningsmålet. Se Geijer, Tilljämn. ock apok. s. 21 ff.

rɘta 'böla, råma'; Rag: *granlup* 'granbark'; Revs: *blɘut* 'blöt', *frɘus* pt. 'frös', *lɘuv* 'löv', *stɘur* 'stör'.

Mp. I socknarna efter Ljungan äro, som i § 1 mom. 18 a påpekades, ö-former så gott som enarådande: BoTo *føsk* 'murken ved', *gøk* 'gök', *køkæ* 'locka boskap'; Bo *bløt* 'blöt', *høk* 'hök', *krøkæt* 'senfärdig', *mør* 'myra', *møkæ* 'äta enbart', *snø* 'bar, kal'. Längre mot norr tillkomma några former med *ɘ*: LiHo *fɘsk* 'murken ved', *mɘkæ* 'äta enbart', *snɘ* 'bar, kal', men ö-formerna äro dock alltjämt ojämförligt mäst vanliga: LiHo *gøk* 'gök', *køkæ* 'locka boskap', *mør* 'myra', *røtæ* 'råma, böla', *sør* 'avfall'; Li *høk* 'hök', *tʂæsløg* 'mjölk att uppmjuka löpe i'. I alla mp. socknar, som gränsa till Jtl., står *ɘ* i pt.-former av typen **sköt**: LiHoToBo *skɘt*.

22. I ijt. bevaras den gamla diftongen **æi**; ej i mp.: Revs *læi* 'led', *mætræiva* 'metreven'; Bodsjö *bæit* 'ungtall använd som foder'. I Bräcke lär dock diftongen vara kontraherad. Enligt uppgift lemnad i Revs säges i Bräcke *mes* mot Revs *mæis* 'ett slags bärredskap'. Westin uppger ock därifrån *ben* 'ben', *sten* 'sten'.

23. Den olika behandlingen av den samnordiska diftongen **au** på östnordiskt ock västnordiskt område återfinnes här på så sätt, att jt. uppvisar former som återgå på **io**, mp. däremot former som återgå på **iu**.

Jtl. Revs: *jøstær* 'ljuster', *ʃør* 'skata', *lɪtʂø* 'den krökta delen av lien', *tʂør* 'tjurved'.

Mp. Bo: *tʂɪr* 'tjuder', *tʂɪr* 'tjurved', *justr̥* 'ljuster'.

Anm. I vilken utsträckning äldre **io** även föreligger i öjt., har jag på grund av materialets knapphet ej kunnat konstatera. Att diftongen i denna form dock ej är främmande för området, framgår av Rag *jøstær* 'ljuster' ock Fors *tʂø* 'tjuder' jämte *tʂyr*. Jfr härmed från Li *tʂyr*.

24. I ijt. bevaras **d** i ställning mellan tvänne urspr. korta vokaler. I mp. har **d** försvunnit, fransett några sporadiska fall.

Jtl. Revs: *bɘda* 'ge bud', *sɘda* 'koka långsamt', *trɘda* 'småtrampa på ett ställe', *lødən* 'luden', *tʂɘdar* 'tjäder'.

Mp. Bo: *ɬæa* 'släde', *stɘa* 'sätta stöd på', *sɘa* 'koka långsamt', *lɘæn* 'luden'. Däremot *tʂødær* 'tjäder'.

25. Gammalt supradentalt **n** synes ej förekomma i jt. Ljudet finnes däremot i mp., även om exemplen därpå ifrån de båda västligaste socknarna i Ljungadalen ej äro så många. Ex. Bo: *gaŋ* 'gäl', *maŋ* f. 'man', *voŋ* 'vån, förhoppning'. Jfr även Bogren, Torpmålet § 121,2.

26. Tje-ljudet har i Bräcke (enl. Westin) uttalet *t͡s*. Ex.: *t͡sẹn* 'tjäna', *t͡sura* 'tjära', *pøyt͡san* 'pojken'. I Bodsjö däremot inskränker sig detta uttal till ställning inuti ord. Detta gäller även Revsundsmålet enligt uppgift av dettas upptecknare.

I mp. är motsvarande ljud *tʂ*, även om affrikatans första element ofta är starkt reducerat, åtminstone i uddljud. Bo har *tʂørœ* 'köra', *mɩtʂœ* 'mycket'.

27. Kortstaviga svaga maskuliners pluralformer förete olikheter i mp. ock jt. I mp. är den konstanta typen **hararer**, best. f. **hararan** (i To jämte **harar, haran**), alltså med en analogisk extra pluraländelse. Materialet är för jt. något för knappt att kasta ljus över de där förekommande typernas utbredning ock frekvens. Den enda form jag har ifrån Fors är *nosaran* 'näsorna', som visar överensstämmelse med mp. Ifrån Rag uppger Jessen **har(r)ar**, best. f. **-an**, ock i anteckningar av Geijer anföras därifrån *tva haga* 'två hagar, gärdsgårdar', *ala hagan* 'alla hagarna'; alltså former som, bortsett ifrån r-bortfallet, skilja sig ifrån mp., i det de sakna den extra pluraländelsen. Ifrån ijt. uppges former såväl utan som med denna ändelse: Revs *flɔta* 'flottar', *pɔsa* 'påsar', *drɔpa* 'droppar' jämte *batarer* 'smörgåsar', *spɔnarer* 'spenar'. Av materialet framgår emellertid så pass mycket, att någon skarp gräns mellan mp. ock jt. i berörda avseende ej föreligger.

28. I ijt. ändas urspr. kortstaviga svaga femininer i best. plur. på **-an**, i mp. på **-en** (jfr dock § 1 mom. 24, a).

Jtl. Revs: *lɔan* 'ladorna'. Blott detta enda exempel finnes att anföra, varför saken kanske är osäker.

Mp. Bo: *laœn* 'ladorna', *flɔgœn* 'flugorna'.

29. Neutrer på tryckstark vok. bilda i öjt. best. plur. på **-a**, i mp. på **-na**. Företeelsen är mycket svagt be-

lagd från öjt. Jag har blott ex. *vøtræa* 'vedträden' ifrån Fors. Jfr härmed Li *tána*, best. pl. av *ta* 'fägata'.

30. I ijt. ändas obest. ock best. plur. av neutrer av typerna **dike** ock **öga** på **-a**, i mp. på resp. **-ar** ock **-an**.

Jtl. Revs: *styʃsa* 'stycken', *stela* 'ställen', *æŋja* '*ängen, *ängena', *øuga* 'ögon, ögonen'.

Mp. Bo: *dıʃsar* 'diken', *dıʃsan* 'dikena'; To: *æŋjar* '*ängen', *æŋjan* '*ängena'; BoTo: *øgar* 'ögon', *øgan* 'ögonen'.

Anm. Vilka former öjt. uppvisar, framgår ej av det material, som stått mig till buds. Men även om överensstämmelse råder med ijt., bildar i alla fall ej landskapsgränsen någon språkgräns på detta håll. Socknarna Li ock Ho uppvisa nämligen former, som överensstämma med de ijt.: Ho *dıʃsa* 'diken, dikena'; Li *stæla* 'ställen', *æŋja* '*ängena'; LiHo *øga* 'ögon, ögonen'.

31. Maskulina subst., som i obest. sing. ändas på långt **l**- eller **n**-ljud med föregående kort vokal, få förlängning av denna i best. form i öjt.

Jtl. ForsRag: *hun* 'hund', *hun* 'hunden'; Fors: *kræl* 'kväll', *kvæln* 'kvällen'; Häll: *kveln* 'kvällen'.

I **Mp.** är samma företeelse känd ifrån Li: *bran* 'stock i fågelgiller', best. f. *bran*, *stal* 'stall', *staln* 'stallet'. Eljest inträder ej förlängning: Ho *paln* 'pallen', *valn* 'vallen'; In *staln* 'stallet', *hun* 'hunden'.

32. På öjt. område är gammal kortstavighet bevarad, åtminstone i öppen stavelse. Härtill saknas motsvarighet i mp.

Fors: *bata* 'smörgås', *hoka* 'haka', *nosa* 'näsa', *frose* 'frusit'; Häll: *koka* 'kola', *bata* 'smörgås'; Rag: *boa* part. 'budad'; *foka* 'fåle', *losa* 'lossa'. Ytterligare ex. anföras i mom. 7 ovan.

33. I ijt. apokoperas urspr. slutljudande ändelsevokal efter lång rotstavelse i tvåstaviga ord, varvid rotstavelsen får akcentformen cirkumflex. Detta äger aldrig rum i mp.

Revs: *bôn* 'bulna', *frŷs* 'frysa', *rômp* 'rumpa, *trôm* 'landsvägstrumma', *bûsk* 'buske'; Bräcke: *bîn* 'binda', *brîn* 'brinna'.

34. Huvudtryckets plats på senare leden i komposita är ett för öjt. mycket utmärkande drag.

Rag: *vúṯɑdrá̱ʝa* 'vattenkälken', *dáɫaká̱r* 'dalkarl', *lomý̱ra* 'Ladumyren'; Häll: *femá̱tn̥* 'fämaten, salt, mjöl o. dyl. åt kreaturen', *ƚórvɑ* 'liorvet', *koɫvǿ̱n* 'kolveden', *fɵrævǿ̱* 'furuved', *ʝʂɑɫabǿ̱ŋ* 'de som bo i Kälarna', *vǽ̱gaʃé̱l* 'vägskäl', *vɵtɑbý̱ṯa* 'vattenbyttan', *valí̱rə* 'vedboden'.

I mp. är ingenstädes akcentuering på senare leden så starkt utbredd inom ordförrådet, även om den uppträder i ett ock annat ord. Ex. Li *mǿ̱ræbúskæ* 'marbuske', *valí̱r* 'vedbod'.

Som ju är att vänta, är gränsen mellan mp. ock ijt., för så vitt man av det knapphändiga materialet, i synnerhet från Bräcke, kan dömma, betydligt skarpare utpräglad än gränsen mellan mp. ock öjt. Stora skogstrakter skilja näjderna vid Revsundsjön, där huvudbygderna i socknarna Bräcke ock Revsund ligga, från närmaste Medelpadssockens, Borgsjös, huvudbygd i Ljungadalen. I kommunikationshänseende står visserligen Borgsjö av gammalt i nära förbindelse med Jämtland, enär just i denna socken den forna färdvägen från kusten till Jämtland ock Norge lemnar Ljungadalen ock böjer av mot norr in i grannlandskapet. Någon beröring mellan befolkningen i gränstrakterna utefter denna förbindelseled av så livlig natur, att den satt spår i folkspråket, synes, åtminstone av medelpadskan att dömma, ej ha ägt rum. Målet i Borgsjö intar ej någon särställning i det avseendet, att det skulle uppvisa jämtska drag mer än andra östligare sockenmål. Jämtskan synes dock ha fått en del utvecklingsimpulser på denna väg. Överensstämmelser mellan målen sydost om Storsjön ock kustmål ha redan framhållits av Geijer i artikeln om Jämtlands folkmål, »Sverige VI». En sådan företeelse som kontraktionen av diftonger i Bräcke är väl ock att sätta i samband med socknens läge intill Medelpadsgränsen. Kvar stå i alla fall en rad viktiga särmärken, som på detta håll göra landskapsgränsen till en betydelsefull språkgräns. Dylika äro t. ex. det slutna **a**-ljudet i ord av typen **mata** i jt. mot öppet **a** i mp., *hu̱n* i jt. mot *hu̱n* i mp., bevarande av **u** efter kort rotstavelse i jt., t. ex. *t͡ʂu̱ru* 'tjära', mot mp. *ʝʂæ̱ræ*, sluten artikulation av långt ä, t. ex. *ve̱ʝ* 'väg', samt apokope efter lång rotstavelse i tvåstaviga ord i jt. Dessa uppräknade särmärken äro alla belagda från Bräcke. Ett

fylligare material från socknen skulle nog göra förteckningen längre.

Jämför man däremot öjt. ock mp., ställer det sig rätt svårt att uppräkna någon längre rad av särskiljande drag, som strängt hålla sig på ena sidan av landskapsgränsen. Gränsen mellan jt. ock mp. blir i många fall flytande. Språkliga särmärken finnas nog, som synes av den ovanstående redogörelsen, men gränserna emellan dem sammanfalla ej alltid med varandra ock med landskapsgränsen. Nyss framhölls, att målet i Borgsjö ej uppvisar några väsentliga drag, som äro att förstå såsom beroende på socknens läge intill Jämtlandsgränsen. Dess närmaste grannsocken åt öster, Torp, däremot visar i många fall särutveckling i jämförelse med andra mp. sockenmål. Så träffa vi här former som *ta̠ḱa* 'tala', *ga̠ḱæn* 'galen', *haḱm* 'halm', *haḱj* 'hälg', i vilka fall mp. i övrigt har ljudet *a*. Man kan ej undgå att ställa denna särutveckling i samband med liknande företeelser i jämtska. Detta jämtska inflytande kan dock ej gärna ha kommit från ijt. språkområde utefter den ovannämnda gamla kommunikationsleden från kusten till Jämtland ock Norge, ty i så fall skulle man vänta liknande utveckling i den mellanliggande socknen Borgsjö. Det är tydligt, att det närmast är öjt. inflytande som föreligger, ock den ömsesidiga beröring, som detta förutsätter, har tydligen förmedlats på ock utefter de vattenvägar, som här förbinda huvudnäjden i Torp med jämtsk bygd — Holmsjön ock Leringen med dess avlopp.

Även målen i de båda andra socknarna i Mp. — Holm ock Liden — vilka stöta intill öjt. språkområde, visa i motsats till landskapet i övrigt drag, som närmast äro att betrakta som jämtska. Så är t. ex. fallet med den »rena» kvaliteten i ord som *kǫḱa* 'kola', *fœḱk* 'folk' samt med pluraler av typen **ditja** 'diken, dikena' mot **ditjar -an** i det övriga Mp. Landskapsgränsens betydelse som språkgräns försvagas även i viss mån därav, att företeelser, som egentligen synas höra hemma i ett visst landskap, i form av utlöpare finnas representerade även i grannlandskapet. Sålunda träffas t. ex. i ord av typen **spela** (äldre **spĭla**) en del former, som på jämtskt vis ha *a* i rotstavelsen i Liden. Det viktigaste av de fall, i vilka landskapsgränsen synes vara mera skarpt språkligt

skiljande, är, att den utgör gränsen för bevarandet av gammal kortstavighet i öjt. mot stavelseförlängning i mp. En liknande roll spelar den även i fråga om former som det öjt. *hoka* el. dyl. 'haka' mot det mp. *hakæ*. Vanligtvis är den blott på vissa delar av sin längd språkligt skiljande. Så t. ex. är den mot Torp gräns mellan »ren» ock »grumlig» kvalitet i ord som **kola** ock **folk**, mot Torp ock Holm gräns mellan lång ock kort vokal i best. form av sådana ord som **hund** ock **kväll**, mot Holm ock Liden gräns mellan former med *a* ock med *a* i ord som **kalv, aln** o. s. v. Av Medelpads hela landskapsgräns (bortsett från dess västligaste delar) synes överhuvud just den del, som här går mellan de jämtska socknarna Fors ock Hällesjö ock motsvarande trakter av Mp., vara minst betydelsefull som språkgräns. Detta förhållande har naturligtvis sin grund i de lätta kommunikationsleder, som här stått till buds: Indalsälven med dess dalgång ock Holmsjöns vattensystem, som sträcker sig långt in i Jämtland ock långt ned i Torp.

§ 3. Haverömålets dialektgeografiska ställning.

Som ovan vid upprepade tillfällen antytts, tillhör målet i Haverö ej det egentliga medelpadsmålet. Socknen intar ock rent geografiskt en isolerad ställning gentemot det övriga Medelpad. Närmast kommer härvid dess grannsocken i öster, Borgsjö, i betraktande. Trots att bägge socknarna ligga efter Ljungan, skiljas dock huvudbygderna i dem av vidsträckta skogstrakter, som uppfylla västra Borgsjö ock östra Haverö. Sistnämnda sockens invånare synas av gammalt ej häller ha trätt i intimare beröring med övriga medelpadingar, utan deras förbindelser ha gått åt andra håll. Detta har, efter vad det vill synas, i synnerhet varit fallet åt söder, till hälsingebygder, dit ju en naturlig förbindelseled, sjön Havern, leder. Dessa förbindelser avspegla sig på den kyrkliga organisationens område, i det att Haverö redan tidigt kyrkligt knöts samman med hälsingebygd. Under medeltiden lydde socknen som annex under Torps pastorat, men på grund av sockenbornas klagan över lång kyrkväg lades den genom kgl.

brev av 1562 till Ytterhogdals socken, vilkens ställning tidigare varit jämförlig med Haverös: den hade lytt under det avlägsna Ljusdal. Föreningen mellan de båda socknarna räckte till 1818, då Haverö kom att bilda eget pastorat.

Denna isolering, vari Haverö befunnit sig i förhållande till det övriga Mp., visar sig språkligt i en rad särmärken, som skilja socknens mål ifrån mp. i övrigt. Dessa äro av så pass stort antal ock av sådan vikt, att det synts mig berättigat att i den följande framställningen av mp. utesluta Haverömålet. Detta sker även ur den synpunkten, att, om det medtoges, framställningen skulle komma att uppvisa en myckenhet avvikande former, varigenom den skulle förlora i enhetlighet ock överskådlighet. Sedan nu alltså här redogjorts för de viktigaste avvikelserna mellan den egentliga medelpadskan ock Haverömålet, bortses i det följande från det senare.

Vid denna redogörelse kommer jämförelsen närmast att stå mellan Haverömålet ock målet i Borgsjö. De avvikelser, som sålunda konstateras hos det förra, skall jag samtidigt, i den mån det på grund av tillgängligt material låter sig göra, söka hemortsrätt för i angränsande delar av omgivande landskap för att sålunda i någon mån vinna klarhet i vart målet närmast är att hänföra.

Som källor ha för sydjämtskan använts ordsamlingar från Bärg ock Rätan (den senare mycket liten) av S. Svensson. Ibland ha uppgifter ej stått mig till buds på närmare håll än i Hackåsmålet (typordl. av E. Festin). För härjedalskan har jag använt uppteckningar förnämligast från Överhogdal ock Lillhärdal av S. Åsander ock för målet i nv. Hälsingland typordl. ock täxter från Färila av A. Lindkvist samt typordl.. ock ordsamling från Ljusdal av S. D. Silén. Dessutom ha uppgifter stått att få i Carl Säves samling av ord ur häls. (hs. i Upps. univ.-bibl. R 631), hos Jessen ock Westin, samt i Geijers artiklar om ifrågavarande landskaps folkmål i »Sverige» VI.

1. I Ha träffas en övergång **a** → *ɐ* i urspr. kort rotstavelse framför **u** i ändelsen. Mp. i övrigt bevarar **a**.

Ha: *lɐ̱u* 'lada', *stɐ̱u* '*stada, kant', *ʅḽɐ̱gu* 'slaga', *tvɐ̱gu* 'tvaga', *hɐḵu* 'haka', *sɐ̱ɫu* 'svala', *tɐ̱ru* 'grötkräkla', *snɐ̱ru*

'snara', *brasu* 'brasa', *masur* 'masur', *trasu* 'trasa', *stavu* 'stäva'.

Ex. ifrån **Bo** ock andra västliga medelpadssocknar återfinnas under § 2, mom. 2 ovan. Om några få fall med *a* i mp. se § 6 mom. 6.

Övergången träffas i närbelägna delar av Jtl., Härj. ock Häls. Så t. ex. i Bärg: *boku* 'ytbräde', *lou* 'lada', *hoku* 'haka', *snoru* 'snara'; Lillh: *ludu* 'lada', *snuru* 'snara', *brusu* 'brasa', *muro* 'maran'; i Öhogd: *lou* 'lada', *snuru* 'snara', *haku* 'haka'; i Ljusd: *lso* 'lada', *sokan* 'svalorna', tvegu 'tvaga'; no. Häls: *tsra* el. *tsru* 'grötkräkla'.

Anm. Ingenstädes är övergången fullt genomförd. Så kvarstår t. ex. i Ha-målet a: *gatu* 'gata', *skatu* 'skata', *kaku* 'kaka', *tranu* 'trana', *naru* 'tapp varmed stockar hopfästas', *lagu* 'veck på kläder'. I Bärg kvarstår **a** i t. ex. *gatu* 'gata', i Lillh ock Öhogd *tranu* 'trana', *gatu* 'gata'. Av trakter, som här komma i fråga, äro dock a-former vanligast i Häls., t. ex. Ljusd *gato* 'gata', *elbrasu* 'eldbrasa'; Fär *karu* 'skrapa, raka' o. s. v.

2. I mp. övergår **ă** till *a* framför **r** + kons. (dock ej urspr. **rð rt rs**). I Ha saknas övergången, ock i denna ställning står målets vanliga öppna a-ljud, *a*.

Ha: *arg* 'lekfull, yr', *varg* 'varg', *stask* 'stark', *arm* 'arm', *tarm* 'tarm', *varm* 'varm', *skasp* 'skarp', *harvæ* 'harva', *sparv* 'sparv'.

Bo: *varj* 'varg', *stark* 'stark', *arm* 'arm', *varm* 'varm', *skarp* 'skarp', *harvæ* f. 'räfsa'.

Frånvaron av öggen **a** till öppnare ljud framför *r* + kons. synes Ha-målet dela med angränsande trakter av åtminstone Jtl. ock Häls. Så i Bärg: *varg* 'varg', *stark* 'stark', *darka* 'slå' med samma ljudvärde som eljest hos målets öppna a-ljud, i t. ex. *gal* 'steril', *ana* 'annat'; i Fär: *varg* 'varg', *arm* 'arm', *skasp* 'skarp', liksom *ban* 'band', *balk* 'balk'. I Öhogd däremot finnes övergång till *a* (*æ*) framför både **r** ock *l* + kons.: *stask* 'stark', *skasp* 'skarp', *kalv* 'kalv', *æn* 'aln'.

3. I mp. övergår **ă** till *a* i rätt stor utsträckning efter r. Företeelsen gäller ej i lika hög grad de västligaste trakterna, t. ex. Bo. I Ha saknas emellertid exempel därpå helt ock hållet.

Ha: *bran̲* 'brand', *brat̲* 'brant', *gran̲* 'grann', *gran̲æ* 'granne'.

Bo: *gran̲* 'grann', *gran̲æ* 'granne'; St: *brat̲* 'brant'; Ho: *bran̲* 'brand'.

Omgivande trakter av angränsande landskap överensstämma med Ha. Ifrån Bärg anföres *laggran̲* 'kinkig', jfr samma måls *an̲a* 'annat'. I Lillh intaga ord av denna typ ingen särställning ock ej häller i Ljusd, därifrån *gran̲* ock *gran̲ə* uppgivas med samma a-ljud som t. ex. *san̲* 'sand', *ran̲* 'rand'.

4. I den gamla avledningsändelsen **-naðr** bevaras a-ljudet i Ha; försvagas i mp. till ä.

Ha: *bu̲na* 'redskap', *le̲vna* 'levnad', *fe̲lna* 'skillnad', *tre̲vna* 'trevnad'.

Bo: *følnæ* 'skillnad'; To: *ma̲ŋæ* 'månad'.

Försvagning av a i denna ställning inträder även i Jtl. ock Härj.: Bärg *bu̲næ* 'redskap', *se̲næ* 'skillnad'; Linsäll **būnæ**. I Häls. däremot, där trycksvagt **a** överhuvud bevaras, heter det t. ex. i Ljusd *fa̲na* 'skillnad'.

5. I inf. av typen **rida** kvarstår i Ha den slutljudande vokalen. I mp. däremot är den fallen.

Ha: *føæ* 'föda', *le̲æ* 'leda', *lyæ* 'lyssna', *rı̲æ* 'rida'.

Bo: *fø̲* 'föda', *le̲* 'leda', *rı̲* 'rida'.

Överensstämmelse med Ha visa målen i Jtl. ock Härj.: Bärg *bløa* 'blöda', *lya* 'lyssna'; Öhogd *rı̲a* 'rida'. Häls. uppvisar både bortfallen ock kvarstående vokal: LjusdFär *fø̲* 'föda', *vrı̲* 'vrida'; Ljusd *le* 'leda', *rı̲* 'rida', men Fär *le̲a*, *rı̲a*.

6. I mp. övergår äldre ĭ till *æ* i urspr. kort öppen stavelse följd av **a**. I Ha-målet står *e*, alltså samma kvalitet som i urspr. kort sluten stavelse.

Ha: *ll̲e̲a* 'släde', *se̲ga* 'sakta rinna', *ste̲ga* 'stege', *sve̲ga* 'bärredskap av vidjor', *gne̲ka* 'gnissla, knarra', *se̲ka* 'kälta', *spe̲la* 'spela', *se̲la* 'sele', *gre̲na* 'skreva med benen'.

Bo: *ll̲æ̲a* 'släde', *stæ̲ga* 'stege', *gnæ̲ka* 'knarra', *sæ̲ka* 'kälta', *sæ̲la* 'sele', *spæ̲la* 'spela'.

Mp. har sålunda i detta fall en tilljämningsföreteelse, som Ha-målet saknar. Härutinnan uppvisar häls. överensstäm-

melse med Ha: Ljusd *stega* 'stege'; Fär *sela* plur. 'selar', *spela* 'spela'; Öhogd på samma sätt *stega* 'stege', *leva* 'leva', *spela* 'spela'. Längre in i Härj. visar sig åter tilljämningen: Lillh *spala* 'spela', *staga* 'stege', ock detta är fallet även i sydjt: Berg *svâ* 'sveda', *saga* 'stege', *lana* 'lätta på'; Rätan *staga* 'stege'.

7. Ha-målet bevarar i ändelsen hos supiner av st. värb i efter såväl kort som lång rotstavelse. I mp. i övrigt äger försvagning till ä rum.

Ha: *bəı* 'bjudit', *betı* 'bitit', *səpı* 'supit', *səvı* 'sovit', *brənı* 'brunnit', *drəkı* 'druckit', *svəłtı* 'svultit'.

Bo: *øtæ* 'ätit', *bøtæ* 'bitit', *spənæ* 'spunnit'.

Försvagning inträder ock i sydjt. Så i Bärg *həga* 'huggit', *stəka* 'stuckit', Rätan (byn Handsjön närmast Mp.-gränsen) *həga* 'huggit', *rəna* 'runnit'. Ha-målet visar alltså i detta viktiga avseende en bestämd olikhet i jämförelse med jt., men ansluter sig i stället till härj. ock häls.: Lillh *bıtı* 'bitit', *bundı* 'bundit'; Öhogd *betı* 'bitit', *łetı* 'slitit'. I nyare uppteckningar från nv. Häls. föreligger försvagad ändelsevokal, t. ex. Ljusd *skətə* 'skjutit', *brətə* 'brutit'; Fär *veva* 'vävt', *beta* 'bitit', *brətə* 'brutit', men *lesı* 'läst'. Äldre uppteckningar (landsmålsföreningens) ge dock vid handen, att ifrågavarande arkaism ej är främmande för dessa trakter: Fär **kʰöffi** 'kluvit', **sleji** 'slagit', **eti** 'ätit'.

8. Kort u uppträder, då det ej övergått till *ə* el. dyl., i Ha som *u*, i mp. som *u*.

Ha: *gubæ* 'gubbe', *gul* 'guld', *hun* 'hund', *mun* 'mun', *pust* 'pust', *skugæ* 'skugga', *ul* 'ull'.

Bo: *gkug* 'glugg', *hun* 'hund', *kunæ* 'kunde', *skugæ* 'skugga', *skum* 'skum'.

Överensstämmelse råder mellan Ha-målet ock jt.: Bärg *gusta* 'blåsa', *husku* 'ryslig', *skułt* 'kvitt'. I åtminstone vissa närbelägna hälsingemål är förhållandet detsamma: Ljusd *hun* 'hund', *bulə* 'bulle'; Ramsjö *guma* 'gumma', *uksə* 'oxe'. Ifrån Fär anföras dock *hun*, *dum* 'dum', *skugə* 'skugga' o. s. v. Närbelägna trakter av Härj. visa olikhet mot Ha däruti, att samma kvalitet förekommer hos både långt ock kort u: Öhogd

brusk 'brosk', *dupa* 'doppa', *luft* 'luft'. Lillh har visserligen *u* i t. ex. *hun* 'hund', *glug* 'glugg', men även i *mur* 'mur', *dun* 'dun'.

9. I Ha-målet övergår ŭ till *o* framför **mp** ock **ml**.

Ha: *skromput* 'skrynklig', *somp* 'vattenpuss', *stromp* 'strumpa', *stomp* 'stump', *kompıs* 'kamrat', *rompæ* 'rumpa', *homlæ* 'humla', *homlæ* 'humle'.

I det övriga Mp. förekommer ej öggen framför **ml**: Bo *hɵmlæ* 'humla', *stɵmlæt* 'ostadig på benen'. Framför **mp** är den bäst representerad norrut i landskapet, däremot svagt företrädd i socknarna efter Ljungan, varför en rätt skarp skillnad här råder mellan Ha ock angränsande trakter av Mp. Ex. från **Bo** *klɵmp* 'klump', *lɵmp* 'kort stockända', *rɵmpæ* 'rumpa', *strɵmp* 'strumpa', *stɵmp* 'stump' (däremot *somp* 'kvarnränna').

I närbelägna trakter av Jtl. synes öggen saknas: Bärg *dumpan* 'matt', *rɵmpban* 'ländstycke i sele', *hɵmlan* 'humlorna', *sɵmla* 'surra', *tɵmlıg* 'tumme'. Däremot uppvisa härj. ock häls. *o*: Lillh *stomp* 'stump', *somp* 'sump', *rompę* 'rumpa', *homblę* 'humla' ock 'humle'; Ljusd *rompa* 'rumpa', *stromp* 'strumpa'; Fär *stomp* 'stump', *homlə* 'humle', **hommelbol** 'humlebo'.

10. Ha-målet bevarar i urspr. kortstaviga svaga femininer ändelsen **u**, vilken i det övriga Mp. försvagats till **ä**.

Ha: *fenu* 'fena', *stugu* 'stuga', *mesu* 'vassla', *skrapu* 'skrapa'.

Ex. ifrån **Bo** ock andra Mp.-socknar återfinnas ovan § 2 mom. 2.

Närbelägna trakter av grannlandskapen överensstämma med Ha: Rätan *skatu* 'skata'; Bärg *stugu* 'stuga', *gatu* 'gata'; Öhogd *flugu* 'fluga', *mesu* 'vassla'; Fär *fenu* 'fena', *haku* 'haka'.

11. Ha-målet bevarar **u**-vokalen i de gamla adj.-ändelserna **-ugher** ock **-utter**. I deras ställe har det övriga Mp. *-ı*, *-ıg*, *-ıt*, *-ıt*, **-***æt*.

Ha: *blou* 'blodig', *duktu* 'duktig', *stenu* 'stenig', *flaksut* 'ostadig, ombytlig', *pɵtrut* 'surmulen'.

Bo: *fl̥enskal̥* 'flintskallig', *fal̥* 'färdig', *tsl̥æt* 'tokig', *stsml̥æt* 'ostadig på benen'.

Samma förhållande som i Ha råder i angränsande landskap: Bärg *goaktu* 'givmild', *amput* 'orolig'; Lillh *hastu* 'hastig, hetlevrad', *tulut* 'tokig'; Ljusd *tokug* 'tokig', *hymsut* 'hafsig, slamsig'; Fär *fomsu* 'otymplig', *jamut* 'glåmig'.

12. I några fall uppträder i Ha-målet **u** i ord av typen **ko**.

Ha: *buan* 'fäbodarna', *bu* v. 'bo', *tʂorbuna* 'körredskap', *ku* 'ko'. Däremot *bro* 'bro', *sno* 'sno, flå', *tro* 'tro'.

Angående förhållandet i det övriga Mp. se ovan § 2 mom. 12.

I, som det synes, ungefär samma utsträckning inom ordförrådet förekommer **u**-ljud i närbelägna trakter av Jtl., Häls. ock Härj. Således i Bärg *ku*, *buan*, *buna* 'redskap', men *bo sa før* 'bosätta sig'; LjusdRamsjöFär *ku*; Järfsö *buan*, *bune*; däremot Fär *bo* v. 'bo', *bro*, *sno*; Öhogd *buan*, *ku*, men *bro*. Längre in i Härj. förefalla **u**-former vara mer förhärskande: Lillh *bru* 'bro', *ku* 'ko', *snu* 'sno'; Linsäll **tru** 'tro'.

13. I mp. övergår äldre **ǣ** till *a* framför *l̥* + kons. Detta inträffar även i Ha; dock icke framför förbindelsen *l̥g* (*l̥j*).

Ha: *bjal̥kæ* 'bjälke', *tʂal̥kæ* 'kälke', *al̥v* 'älv', men *bæl̥g* 'bälg', *hæl̥g* 'hälg', *æl̥g* 'älg', *dæl̥jæ* 'sänka i terrängen'.

Bo: *bjal̥kæ* 'bjälke', *stal̥pæ* 'stjälpa', *al̥j* 'älg', *hal̥j* 'hälg'.

Målet i Bärg uppvisar liknande utveckling som det i Ha. Där heter det näml. *sal̥va* 'skälva', *fal̥a* 'fotspår', men *æl̥jan* 'älgen', *bæl̥ahun* okvädinsord. Ifrån Ljusd anföras ock *jal̥ma* 'jama' (om kattor), *fal̥ug* 'färdig', *al̥g* 'älg', *hal̥j* 'hälg', men även *jel̥pa* 'jälpa', *ʃel̥k* 'stjälk', varför det är svårt att avgöra, om dialektblandning eller en utveckling liknande den i Haverö föreligger. I grannsocknen Fär synes blott *æ* förekomma, vilket ock av det ringa materialet att dömma är fallet i Öhogd.

14. Framför **r** + kons. (dock icke urspr. **rð**, **rt**, **rs**, **rg**) övergår i mp. äldre **ǣ** till *a*; i Ha däremot till *a*.

Ha: *maşæ* 'märke', *saşk* 'särk', *jaŋ* 'järn', *ʃaŋæ* 'stjärna', *jaşpæ* 'järpe', *haræ* 'härre', *mar* 'märr', *ţşar* 'kärra', *varæ* 'värre', *arvæ* 'ärva', *fodárva* 'fördärvad'.

Bo: *markæ* 'märke', *vark* 'värk', *sark* 'särk', *jaŋ* 'järn', *jarpæ* 'järpe', *mar* 'märr', *arvæ* 'ärva'.

I jt. ock häls. påträffas samma utveckling som i Ha-målet: Bärg *sark* 'särk', *jar* 'järn', *ţşar* 'tjärn', *mar* 'märr', *ţşar* 'kärra'; Ljusd *jaşpə* 'järpe', *maşa* 'märke'; Fär *vaşk* 'värk', *varə* 'värre', *arva* 'ärva'. I angränsande näjder av Härj. kvarstår däremot *æ*: Öhogd *jæşpa* 'järpe', *sæşk* 'särk', *mær* 'märr' med samma ljud som i *næver* 'näver', *ţşæna* 'känna'.

15. Efter **r** övergår äldre **æ** ofta till *a* i mp. Denna ögg saknas i Ha-målet, där den vanliga ä-kvaliteten råder i denna ställning.

Ha: *brænæ* 'bränna', *ræd* 'rädd', *rænæ* 'ränna', *rænsæ* 'ränsa', *rǽnsæl* 'ilande värk', *ræt* 'rätt', *rætæ* 'räta, rätta'. Dock förekommer *bratæ* 'böja sig bakåt', jfr fvn. **bretta**. Måhända föreligger här påvärkan av adj. *brat* 'brant', varför det är osäkert, om ljudlagsenlig utveckling **æ** → **a** efter **r** förorsakat vokalkvaliteten.

Bo: *branæ* 'bränna', *rad* 'rädd', *ranæ* 'ränna', *ransæ* 'ränsa', *ránsl* 'värk', *rat* 'rätt'.

Ögg till öppnare kvalitet synes ej häller förekomma i jt. ock härj.: Bärg *bræna* 'bränna', *ræna* 'ränna', *rǽnsal* 'värk', *ræt* 'rätt'; Lillh *ræd* 'rädd', *ræŋe* 'ränna', *ræt* 'rätt'. Däremot är häls. ej främmande för denna påvärkan av **r** på ett efterföljande **æ**: Ljusd *rat* 'rätt', men *rad* 'rädd', *skradar* 'skräddare'. I nyare uppt. från Fär anföras blott former med *æ* (*e*): *bræna* 'bränna', *ræd* 'rädd', *rensna* 'ränsa', *ræt* 'rätt', ifrån äldre har jag dock **radd** 'rädd'.

16. Brytningsdiftongen **ia** uppträder i Ha-målet ofta som *jə* framför *ł* ock *r*. I mp. är denna ögg mycket sällsynt.

Ha: *fjəł* 'brödspade', *fjəł* 'fjärd', *fjəłæ* 'fjärde', *fjəłiŋ* 'fjärding', *ţşəł* 'köl', *fjəru* 'sjöstrand', *ţşəru* 'tjära'.

Bo: *fjałæ* 'fjärde', *ţşæræ* 'tjära'; Li: *fjæræ* 'sjöstrand'; Ho: *fjæł* 'brödspade'.

Liknande ögg träffas ock i angränsande landskap: Bärg *fjeḷịŋ* 'fjärding', *jøt* 'tugga av idisslat foder', *fjeru* 'strand', *tşeru* 'tjära'; Lillh *fjøḷø* 'fjärde', *tşeḷkę* 'kälke'; Fär *fjøḷ* 'fjöl', *tşøra* 'tjära'.

17. I mp. övergår ă till *a* i urspr. kort öppen stavelse framför förbindelsen **-ra**. Ha-målet har i dylik ställning *a*.

Ha: *bara* 'bära', *jara* 'göra', *ʃara* v. 'skära'. Däremot *ʃæḷa* 'stjäla', *læsa* 'läsa', *æta* 'äta'.

Bo: *bara* 'bära', *jara* 'göra', *ʃara* 'skära', men *ʃæḷa* 'stjäla', *læsa* 'läsa', *æta* 'äta'.

I detta fall ha vi tydligen, både i Ha-målet ock mp., att göra med en tilljämning av rotstavelsens vokal i det speciella fallet, att den intervokaliska konsonanten är **r**. De kringliggande landskapens mål förete ej liknande utveckling. Bärg synes ha ögg ă → *a* oberoende av den intervokaliska konsonantens karakter, t. ex. *bara* 'bära', *jara* 'göra', *lasa* 'läsa', *ata* 'äta'. I härj. ock häls. inträder ingen förändring av kvaliteten hos æ i berörda ställning: Öhogd *şæḷa* 'stjäla', *şæru* 'skära', *læsa* 'läsa'; Fär *bera* 'bära', *ʃera* 'skära', med samma vokalkvalitet i rotstavelsen, som långt æ eljest fått. Som härav framgår, har Ha-målet alltså i detta fall närmast anknytning till mp.

18. I Ha-målet har jag iakttagit en sporadisk övergång av långt ä (vare sig urspr. långt eller senare förlängt) till *e* eller *ę*.

Ha: *veŋjæ* 'vänja', *teŋjæ* 'tänja', *er* 'ärr', *étịk* 'ättika', *nøeḷịŋ* 'varelse som med svårighet kan hållas vid liv'[1], *rev* 'räv', *etu* 'krubba för smärre djur', *besæ* 'sätta fast kreatur i båset', *jetæ* 'valla kreatur', *nevær* 'näver', *væreḷịŋ* 'väderil'.

Bo: *ræv* 'räv', *ær* 'ärr', *nævær* 'näver' o. s. v.

Övergången träffas, om också ej fullt genomförd, i Bärg: *spjeḷ* 'spjäla', *tşerịŋ* 'käring', *etu* 'krubba', *jeta* 'valla boskap', *tşesa* 'odygdspåse', men även *bæsa* 'binda boskap i bås', *fræs* 'hankatt', *hæḷ* 'häl'. I Fär är öggen mycket konsekvent genomförd. Där saknas långt *æ* så gott som alldeles, ock i dess

[1]) Till ala 'uppföda'.

ställe står *ẹ*; som kort finns däremot *æ*. Ex. *bẹra* 'bära', *ẹta* 'äta', *vẹg* 'väg', *rẹv* 'räv', *nẹra* 'nära', *nẹvər* 'näver'. I härj. synes öggen vara sällsynt. I uppteckningarna från Öhogd är *æ* den vanligaste typen i ifrågavarande fall; någon gång kan hos vissa meddelare slutnare uttal föreligga: *ẹr* 'ärr', *fjẹr* ~ *fjẹr* 'fjäder', *lẹsa* 'läsa', *ẹta* ~ *ẹta* 'äta'. I Lillh saknas, för så vitt jag kunnat finna, exempel på företeelsen.

19. Den gamla diftongen **ǫu** representeras i stor utsträckning i Ha-målet av *ə*.

Ha: *bəkæ* 'böla (om kor)', *gək* 'gök', *kəkæ* 'locka på boskap', *mər* 'myra', *rətæ* 'råma (om kor)', *snə* 'bar, kal', *stər* 'stör', *sər* 'sopor', *səp* pt. 'söp', *fləg* pt. 'flög'. Därjämte förekommer även **ö**, t. ex. *bløt* 'blöt', *løs* 'lös', *løv* 'löv', *sømæ* 'sy', *tøm* 'töm'.

Angående behandlingen av diftongen i det övriga Mp. se ovan § 2 mom. 21.

Bärgsmålet bevarar diftongen. Så är även fallet i Rätan, den socken som ligger Haverö närmast. Därifrån uppges *roụ* 'röd', *roụta* 'råma', *moụka* 'äta enbart'. I Handsjön, den by i socknen som stöter mot Haverö, lär *ø* ha trätt i diftongens ställe: *rø* 'röd', *røka* 'skrika, vråla'. Härj. däremot visar överensstämmelse med Haverö: Öhogd *gʉk* 'gök', *mʉr* 'myra', *flʉg* pt. 'flög', däremot *øsa* 'ösa'. Längre in i Härj. synas *u*-formerna tilltaga i antal. I häls. synas ö-former vara förhärskande: Fär *gøk* 'gök', *høk* 'hök', *krøp* pt. 'kröp'; Ramsjö *køka* 'ropa'. Jfr dock Geijer i »Sverige» VI: 165.

20. Den olika behandlingen av den samnordiska diftongen **eu** på västnordiskt ock östnordiskt område återfinnes här på så sätt, att Ha-målet uppvisar former som återgå på **io**, mp. sådana som äro att återföra på **iu**.

Ha: *jəmskæ* 'ljumske', *jøsmɪnæ* 'köpskål', *jøsmor* 'barnmorska', *jəstr̥* 'ljuster', *tʂø* 'den krökta delen av lien', *tʂør* 'tjuder', *tʂør* 'hårt kådigt trä'.

Bo: *justr̥* 'ljuster', *jumskæ* 'ljumske', *tʂɪr* 'tjuder', *tʂɪr* 'tjurved'.

Former, som återgå på **io**, träffas i grannlandskapen: Bärg ock Rätan *søta* 'skjuta'; Bärg *jøsmɪna*; Öhogd *jəstər*

'ljuster', *jøskän* 'ljumskarna'; Fär *ɪostər* 'ljuster', *ɪamskə* 'ljumske', *ʈʂødər* 'tjuder'; Ljusd **jøs-mor** 'barnmorska'.

21. I Ha-målet bevaras slutljudande **g** i förbindelserna **lg** ock **rg**. I mp. i övrigt inträder övergång till **j**.

Ha: *hælg* 'hälg', *ælg* 'älg', *bærg* 'bärg', *sərg* 'sorg', *varg* 'varg'.

Bo: *halj* 'hälg', *alj* 'älg', *tərj* 'torg'.

Omgivande landskap överensstämma med Haverö: Bärg *tralg* 'halsring av flätade vidjor för kreatur', *varg* 'varg'; Öhogd *ælg* 'älg', *værg* 'varg'; Fär *bælg* 'bälg', *tərg* 'torg'.

22. Infinitiver av typen **svärja** bevara **j** i Ha-målet, medan det oftast är avlägsnat i mp.

Ha: *smərjæ* 'smörja', *ʂværjæ* 'svärja', *ʃeljæ* 'skilja', *ʃəljæ* 'skölja', *tæmjæ* 'tämja', *teŋjæ* 'tänja', *væljæ* 'välja', *veŋjæ* 'vänja'.

Bo: *smøræ* 'smörja', *ʃəlæ* 'skölja', *ʃølæ* 'skilja', *sværæ* 'svärja', *tæmæ* 'tämja', *tænæ* 'tänja', *vænæ* 'vänja', *vælæ* 'välja'.

Av de omgivande målen uppvisar jt. bortfall liksom mp.: Bärg *svəla* 'svälja', *tæna* 'tänja', *væna* 'vänja'; Rätan *sværa* 'svärja'. I härj. ock häls. bevaras däremot **j** liksom i Ha: Öhogd *smørɪɑ* 'smörja', *ʂelɪa* 'skilja', *ʂwærɪa* 'svärja'; Lillh *væljẹ* 'välja'; Fär *smərɪa* 'smörja', *ʃəlɪa* 'skölja', *ʃelɪa* 'skilja', *temɪa* 'tämja', *tenɪa* 'tänja', *venɪa* 'vänja' (dock *svera* 'svärja').

Anm. Ett sekundärt **j** förekommer i Ha-målets *støpjæ* 'stöpa' (i Bo däremot *støpæ*). Utan detta **j** uppträder ordet ock i Bärg *stəɪpa* samt i Lillh *støpø*. I häls. förekommer däremot en form, som överensstämmer med Ha-målets: Fär *støpɪa*.

23. Förbindelserna **rk** ock **rp** uppträda i Ha-målet som *ʂk* ock *ʂp*. I mp. bevaras **r**.

Ha: *əʂkæ* 'orka', *snaʂkæ* 'tunn isskorpa', *saʂk* 'särk', *jaʂpæ* 'järpe', *skaʂp* 'skarp', *təʂp* 'torp'.

I sydjt. överensstämmer målet i Rätan med Ha, t. ex. *bask* 'bark', *mosk* 'mörk', *tasp* 'torp'. I Bärg står däremot *r*: *sark* 'särk', *sərpa* 'sörpa'. Härj. ock häls. visa ock överensstämmelse med Ha: Öhogd *əʂka* 'orka', *jæʂpa* 'järpe'. Lillh uppvisar dessutom samma utveckling av **r** även framför **t**, t. ex. *boʂʈ* 'bort', vilket ej är fallet i Öhogd: *vaʈa* 'vårta'. Liksom

Lillh-målet förhåller sig häls.: Fär *stașk* 'stark', *ɀașpə* 'järpe', *boșt* 'bort', *vașta* 'vårta'. Haverömålet, som ej äger ifrågavarande utveckling framför t, t. ex. *boṭ* 'bort', ansluter sig alltså i detta fall närmast till målen i öHärj. ock Rätan.

24. **s** uppträder i Ha-målet som *ș* i uddljud omedelbart framför *v w*. I mp. står *s*.

Ha: *șweṭ* 'svett, blod', *șwæṇ* 'Svän', *șvaṭ* 'svart', *șværjæ* 'svärja'.

Bo: *svaḷ* 'svål', *svæa* 'sveda', *svaṭ* 'svart'.

Av omgivande landskapsmål är det blott härj. som uppvisar överensstämmelse med Ha-målet. Ex. Öhogd *șwaḷu* 'svala', *șwærɀa* 'svärja'; Lillh *șweṭ* 'svett'. Häls. ock jt. uppvisa *s*: Rätan *sværa* 'svärja'; Bärg *svâ* 'sveda', *sveḷa* 'svälja'; Fär *svar* 'svår', *svașt* 'svart'. Den forna häls.-socknen Ytterhogdal synes dock bilda undantag från andra häls.-mål i detta fall. Modin, Härjedalens ortn. s. 267 uppger gårdsnamnet **Swän-Mass**.

25. I Ha-målet förekommer *w*, ej i mp.

Bäst bevarat har jag tyckt mig finna *w* i förbindelsen *tw*, t. ex. *twæṭæ* 'tvätta', *twıŋæ* 'tvinga'; men ljudet förekommer även i förbindelsen *șw*: *șweṭ* 'svett, blod', *șwæṇ*, 'Svän'.

Av omgivande mål äger härj. *w*: Öhogd *kwıga* 'kviga', *kwast* 'kvast'; Lillh *ʇșwar* 'tvär', *ʇșwıŋge* 'tvinga'. Målet i Ytterhogdal synes även i detta fall ansluta sig till härj. ock Ha. Hos Modin anf. arb. anföras gårdsnamnen **Swän-Mass** ock **Kwär-Eſkes**.

26. I Ha-målet inträder förlängning av kort vokal framför **rm**. Detta är ej fallet i mp.

Ha: *arm* 'arm', *barmſıṇ* 'förskinn', *tarm* 'tarm', *varm* 'varm', *varmæ* 'värme', *orm* 'orm'.

Bo: *arm* 'arm', *varm* 'varm', *ɞrm* 'orm'.

I hälsingska återfinnes denna förlängning: Fär *arm* 'arm', *varm* 'varm', *ɞrm* 'orm'; Ramsjö *ɞrmən* 'ormen'. Även österut i landskapet påträffas företeelsen. Från Forsa uppges: *varmə* pres. 'värmer' (men *arm*); dessutom är väl förlängningen förutsättning för r-bortfallet i målets egendomliga form *ɞm* 'orm'. Ännu så långt åt söder som i Arbrå heter det *orm*,

men i Norr- ock Söderala synes förlängning utebliva: *ɞr̠m* 'orm', *ar̠m* 'arm', *var̠m* 'varm'. I Härj. finnes företeelsen representerad med något enstaka exempel: Linsäll *ɵrm*[1] jämte *ar̠m*[1], *tar̠m*[1]. Ifrån Lillh däremot uppges blott *ɵr̠m*, *ar̠m*, *var̠m* ock ifrån Öhogd *ɵr̠m*, *vær̠m*. I jt. synes förlängning ej förekomma: Bärg *harm* 'harmsen', *husvarm* 'tam om djur'; Hackås *or̠m*, *ar̠m*, *var̠m*.

27. I en del ord av typen **fogel** förlänger Ha-målet konsonanten, medan mp. förlänger vokalen.

Ha: *fɞgæl̥* 'fogel', *skɞvæl̥* 'skovel', *levær* s. 'lever', *mɵgæl̥* 'mögel'.

Bo: *fɞgæl̥* 'fogel', *skɞvæl̥* 'skovel', *løvær* 'lever', *møgl̥* 'mögel'.

I häls. ock härj. återfinnes samma kvantitetsutveckling som i Ha-målet: Fär *fɞgəl̥*, *skɞvəl̥*, *levər*, *mɵgəl̥*; Öhogd *fɵgal̥*, *levar*, *mɵgɵl̥*, *segəl̥* 'segel'; Lillh *fugul̥*, *segel̥*. Ej häller Jtl. synes vara främmande för utvecklingen, åtminstone i gränstrakten: Rätan *fogal̥*. Längre in på jämtskt område träffas dock vokalförlängning: Hackås *fagal̥*, *skaval̥*, *levar*; Bodsjö *fɞgal̥*, *møgal̥*.

Anm. Även ordet **hyvel** företer samma kvantitetsutveckling: Ha *hɞvæl*, däremot Bo *høvæl*. Med Ha går härj.: Öhogd *hɵvɵl*, Lillh *høvøl* (däremot Fär *høval*).

28. I kortstaviga starka supinformer förlänger Ha-målet i stor utsträckning stamstavelsens konsonant.

Ha: *betɩ* 'bitit', *brɞtɩ* 'brutit', *lesɩ* 'läst', *revɩ* 'rivit', *skɞtɩ* 'skjutit', *ʎʎetɩ* 'slitit', *sɞpɩ* 'supit', *sɞvɩ* 'sovit'.

I mp. inträder förlängning av vokalen. Dock finnes i **Bo** spår av kons.-förlängning, t. ex. *ʃøtæ* 'skitit', *bøtæ* 'bitit', *ʎʎøtæ* 'slitit', men eljest *øtæ* 'ätit', *brɞtæ* 'brutit', *løsæ* 'läst', *røvæ* 'rivit', *skɞtæ* 'skjutit', *sɞvæ* 'sovit'.

Häls. ock härj. visa stavelseförlängning av samma typ som Haverömålet. Sålunda heter det i Fär *beta* 'bitit', *reva* 'rivit', *skɵtə* 'skjutit', *sɵpə* 'supit', i Ljusd *frɞsn̥* 'frusen'.

---

[1]) Formerna äro av mig transkriberade till lmalf. De äro hämtade ur en ordbok över härj. i hs. i landsmålsark., författad av J. Nordlander.

Ifrån Öhogd anföras *ʎleṯɪ* 'slitit', *veʋɪ* 'vävt' ock ifrån Lillh *skuṯɪ* 'skjutit', *suʋɪ* 'sovit'. I Jtl. däremot synes vokalförlängning inträda: Hackås *beta* 'bitit', *rera* 'rivit', *lesa* 'läst', *søpa* 'supit'.

29. I Ha-målet bevaras vokalens längd i former av typen **vägen** trots förmjukning av konsonanten. I mp. inträder förkortning.

Ha: *déjæn* 'degen', *rɑjæn* 'rågen', *skójæn* 'skogen', *vǽjæn* 'vägen'.

Bo: *skójæn* 'skogen', *vǽjæn* 'vägen'.

Vokallängdens bevarande kännetecknar alla de omgivande målen: Bärg *væjæn*; Hackås *skojan*, *rɑjan* 'rågen'; Öhogd *væjan*, *skojan*; Lillh *rujen* 'rågen', *hujen* 'hågen'; Fär *skoɪən*, *pḱoɪən* 'plogen', men även *væɪən*, *rɑɪən*.

30. Ursprungligen kortstaviga svaga maskuliner uppvisa i mp. pluralformer med en analogisk extra pluraländelse[1]. Denna extra ändelse saknas i Ha.

Ha: *harar haran* 'harar hararna', *selar selan* 'selar selarna'.

I **Bo** lyda motsvarande former: *hararær hararan*, *sælarær sælaran*.

Grannskapens mål överensstämma med Ha. Ifrån Rätan uppges av Jessen »**hòna** (hane), pl. **hònar**». Öhogd har *hærar hæran*; Fär *hara haran* med **r**-bortfall.

31. I Ha-målet förlora pluraler av typen **fötter, tänder** sitt plural-**r** i best. form. Däremot kvarstår detta **r** eljest i mp.

Ha: *føtan* 'fötterna', *bøkan* 'böckerna', *jétan* 'getterna', *grøpan* 'groparna'[2], *nǽtan* 'nätterna', *tǽnan* 'tänderna'.

Bo: *føtran* 'fötterna', *bøkran* 'böckerna', *jótran* 'getterna', *nǽtran* 'nätterna'.

Haverömålets former återfinnas i häls. ock härj.: Fär *føtan*, *nǽtan*; Öhogd *bøkan*, *tǽnan*. I jt. synas däremot former av mp. typ råda: Hackås *føtran*, *bøkran*, *nǽtran*, *tǽnran*.

---

[1]) Jfr § 2, mom. 27.

[2]) Ob. pl. *grøpær* till sg. *grop*.

32. Neutrer av typerna **dike** ock **öga** ändas i Ha-målet i obest. ock best. plur på **-a**. Ang. mp. i övrigt se § 2 mom. 30.

Ha: *dìtʂa* 'diken dikena', *tæ̀tʂa* 'täcken täckena', *ǫ̀ga* 'ögon ögonen'.

Formerna äga motsvarighet i omgivande landskap: Hackås *dıtʂa* ob. o. best. pl., *ǫuga* 'ögon ögonen'; Lillh **ritja** 'riken rikena', **öra** 'öron, öronen'; Fär *dıtʂa, øga* ob. o. best. pl.

33. Obest. plur. av neutrer på tryckstark vokal är i Ha-målet lika med obest. sing. Best. plur. bildas genom tillägg av ändelsen **-a**; i mp. i övrigt genom tillägg av resp. **-n** ock **-na**.

Ha: *tre̱ tré̱a* 'träd träden', *strạ strạ́a* 'strån stråna', *ʃı̱ ʃı̱́a* 'skidor skidorna'.

Bo: *træ tr<u>ǽ</u>na* 'träd träden', *bl'ạ bl'ạ́na* 'blad bladen'.

Haverömålet visar överensstämmelse med grannmålen: Hackås *strǫo strǫa* 'strån stråna'; Lillh **tre trejja** 'träd träden'; Fär *tre̱ tre̱a, strạ strạa*.

34. Komparativer på **-are** apokopera i Ha-målet det slutljudande **-e**, medan detta i mp. kvarstår.

Ha: *gaml'ar* 'äldre', *rı̱kar* 'rikare', *ʅʅu̱gar* 'slugare'.

Bo: *gaml'aræ, re̱naræ* 'renare', *rı̱karæ*.

Närliggande trakter av Jtl. ock Härj. uppvisa former, som överensstämma med Ha-målets: Bärg *fo̱tar* 'fortare'; Hackås *gaml'ar* 'äldre', *sty̱var* 'styvare'; Lillh **gambl'ar, rikar**. Däremot förekommer ej apokope i Fär: *rı̱karə, vakrarə* 'vackrare', ej häller i Ljusd: *renara* 'renare', *tokugara* 'tokigare'.

35. Långstaviga värb av böjningstypen **kalla kallade** ändas i Ha-målet i inf. på **-ä**, i pt., perf. part. ock sup. däremot på **-a**. I mp. i övrigt är ändelsen i alla dessa former **-ä**.

Ha: *kastæ* 'kasta', *kasta* 'kastade -ad -at', *mạl'æ* 'måla', *mạl'a* 'målade -ad -at'.

Bo: *kastæ* 'kasta -ade -ad -at', *mạl'æ* 'måla -ade -ad -at'.

Av omgivande landskapsmål är det i detta fall härj. som uppvisar överensstämmelse med Ha-målet: Lillh **kaste** 'kasta', **kasta** 'kastade -at', **vänte** 'vänta', **vänta** 'väntade -at'. Jt.

visar likhet med den egentliga mp. Enligt Jessen bliva i Bärg värb som **kasste, kalle** »ens i inf., præs. ind., ipf. og sup.» I häls., där ju försvagning av a till ä efter lång rotstavelse ej förekommer, ändas alla formerna på -a: Fär *vænta* 'vänta -ade -at'.

36. I en del enstaka, ofta mycket vanliga ord uppvisa Ha-målet ock mp. olika former.

Ha: *jæ* 'jag', *dæ* 'det', *n̥ dan* 'den där', *négæn non* 'någon', *nésan* självst. pr. 'något', *nøst* 'någonstädes', *nør* 'när', *tvo* 'två', *tri* 'tre', *ban* 'barn', *ra* 'vrå', *fresut* 'vresig', *masŋæ* 'marknad', *knæjæ* 'gnägga', *tsetæ* 'kittla', *mænísæ* 'människa', *spis* 'spis', *øks* 'yxa'.

Bo: *ja* 'jag', *ha* 'det', *n̥ dan* 'den där', *nágæn nan* 'någon'; To: *násan* 'någonting'; Bo: *nast* 'någonstädes', *nar* 'när', *tva* 'två'; To*: *tre* 'tre'; Bo: *ban* 'barn', *vra* 'vrå', *vresæt* 'vresig', *matŋ* 'marknad', *gnægæ* 'gnägga', *tsillæ* 'kittla', *mænis* 'människa'; Se: *spis* 'spis'; Bo: *iksæ* 'yxa'.

Ett flertal av de här angivna formerna från Ha äro till finnandes även i omgivande mål: **Jag** heter i Rätan **je**, Lillh **jè** (Jessen), Fär *iv*; **det** i Hackås *de* ~ *da*, Lillh **dä**, Fär *de*; **den där** i Rätan *da dan* 'det där', Lillh **'n da(n)**, Ramsjö *de dan* 'de där'; **någon** i Bärg *négan*, *négast* 'någonstädes', Lillh **neggen nen**[1], Fär *non*[2]; **två** i Bärg *tvo*, Lillh *ts(w)o*, Fär **tvo**; **tre** i BärgLillhFär **tri**; **barn** i HackåsLillhFär *ban*; **vrå** i Hackås *roo*, LillhFär *ra*; **gnägga** i Åre *kneg*, Öhogd *knæje*, Fär *knæia*; **spis** i Hammerdal *spis*, Lillh **spissa** (dat.), Fär **spissen**.

Haverömålets *fresut* har motsvarighet i Fär *fresut*. Ordet har ej anträffats i grannskapet i övrigt. Hittils anförda former kunna ej sägas ha anknytning åt något visst håll. Detta är däremot förhållandet i fråga om följande. Haverömålets behandling av förbindelsen **-rkn-** i **marknad** överensstämmer med härj. ock häls.: Lillh *masŋa*, Fär *masna*; jt. däremot med den egentliga mp.: Bärg *matna*. Huvudtryckets förläggning på penultima i **människa** återfinnes i häls.: Fär *mænísa*, medan Lillh uppvisar *mænistse* ock Hackås

---

[1]) Transkr. efter Jessen.
[2]) Transkr. efter landsmålsf:s saml.

mẹnɪṣ. I östlig härj. finnes motsvarighet till Ha-formen för **kittla**: Öhogd *tʃ̧eṯa*, ock likaledes i häls.: Fär *tʃ̧eṯa*; i mer västlig härj. däremot *tʃ̧ɪɉɉẹ* (Lillh) ock i jt. *tʃ̧ɪḻḻa* (Bärg). Anknyta alltså dessa former till härj. ock framför allt häls., så äger däremot Ha-målets form för **yxa** fränder i jt: Hackås *ɵks*, ock härj.: Lillh *øks*, under det att LjusdFär ha formen *yks*.

Som synes, är det många ock viktiga särmärken varigenom Haverömålet skiljer sig från den egentliga medelpadskan. Söker man få en överblick över frågan, till vilka granndialekter målet i fråga om sådana särdrag ansluter sig, finner man till en början, att många överensstämmelser stå att uppvisa med såväl jt. som härj. ock häls. Sådana äro, för att nämna några av de viktigaste: övergången **a** → ɵ el. dyl. i ord som **lɵu** 'lada', bevarandet av trycksvagt **u** i samma ordtyp ock i adjektivändelserna fsv. **-ugher** ock **-utter**, västnordisk behandling av den samnordiska diftongen **eu**, bevarande av **g** i förbindelserna **lg** ock **rg**, övergång **rk, rp** → *ṣk*, *ṣp*, förlängning av konsonanten i ord av typen **fogel,** pluralformer som **harar -an** 'harar hararna', **ditja** 'diken dikena', **strå stråa** 'strån stråna'. Undersöker man vidare utbredningen av de särdrag hos Haverömålet, vilka ej ansluta sig till a l l a de tre omgivande utommedelpadska målen, finner man, att överensstämmelserna med härj. ock häls. äro större än med jt. Många av de ovan behandlade språkliga företeelserna äro gemensamma för Haverömålet, häls. ock härj., medan de saknas i jt. Detta är förhållandet i fråga om bevarat **i** uti supinändelser, övergång **u** → o framför **mp** ock **m***ʀ*, bevarande av **j** i inf. som **smörja,** kons.-förlängning i sup. som **betti** 'bitit', plur. av typen **föttan** 'fötterna'. Redan härigenom visar sig alltså en betydlig skillnad råda mellan Haverömålet ock sydjämtska, men även andra viktiga skiljemärken finnas. Av sådana äro t. ex. följande utmärkande för sydjämtska till skillnad från Haverömålet: tilljämningsföreteelser, i det att *a* uppträder i typerna **spela** ock **läsa**[1]; övergång av ŏ till *a*: Rätan *maḵa*

---

[1]) Jfr ovan mom. 6 ock 18.

'mocka', *samar* 'sommar', *tasp* 'torp', *kalsapa* 'kålsoppa'; bevarandet av diftonger: Rätan *vaivstaka* 'vevstake', **je löise hessten** (Jessen), Bärg *jæit* 'get', *bløita* f. 'blöta', *froin* 'bräcklig'[1]; diftongering av äldre ă framför **ng** ock **nk** ock av urspr. **ā**: Rätan *gao* 'gå', *stao* 'stå', *gaug* 'gång', *saugk* 'sjönk' (enl. Westin). Även om ett utförligare material från Rätan skulle för denna sockens vidkommande på vissa punkter något inskränka de skiljaktigheter mellan sydjämtska ock Haverömål, vilka här uppställts, torde i alla fall tillräckligt återstå, för att man skall vara berättigad att dra den slutsatsen, att Haverömålet ej är att föra ihop med de sydjämtska målen.

Så uppställer sig då frågan: hör Haverömålet närmast samman med härjedalska eller med hälsingska? Av de skiljemärken, som söndra Haverömål ock egentlig medelpadska, har Haverömålet de flästa gemensamma med såväl härjedalska som hälsingska. Av de återstående peka vissa mer åt härjedalska, t. ex. övergången **ǫu** → *u* el. dyl., **sw** → *sw*, förekomsten av **w**, böjningen **kaste** 'kasta', **kasta** 'kastade -at'; andra åter mer åt hälsingska, t. ex. förlängning av vokal framför **rm**. Härtill komma ett par företeelser, varuti hälsingska ock jämtska överensstämma med Haverömålet gentemot härjedalska, nämligen sluten artikulation av långt **ä** ock övergång **ä** → **a** framför **r** + kons. Härav kan tydligen alltså ingenting med bestämdhet sägas om vart Haverömålet närmast är att hänföra. Därför är det nödvändigt att efterforska några ytterligare olikheter mellan detta ock dess närmaste grannmål, härjedalska och hälsingska. Målet i Öhogd uppvisar en övergång **ă** → *a* (*æ*) i urspr. kort öppen stavelse: *haga* (~ *æ*) 'hage', *laga* (~ *æ*) 'laga', *hæka* 'hake'. Denna övergång inträder ock framför **u** i ändelsen i sådana fall, där ej utvecklingen gått till *ø* (*lǫu* 'lada'), t. ex. *gatu* (~ *æ*) 'gata', *tranu* 'trana', *skatu* 'skata'. Däremot står *a* i sluten stavelse: *dag* 'dag', *glas* 'glas'. Utvecklingen innebär ingen större avvikelse från Haverömålet, som även har öppen kvalitet i ord som *haga* 'hage, gärdsgård', *haka* 'hake', *tranu* 'trana', *skatu* 'skata', men sluten i *dag*, *glas* o. s. v. Däremot kännetecknas Öhog-

[1]) Angående olika behandling av gammalt **ǫu** i Ha-målet ock sydjt. se mom. 20 ovan.

dalsmålet av en vokalharmoni i ändelsevokalerna, vilken ej har motsvarighet i Haverömålet: *jøma* 'gömma', *byja* 'bygga', men *lija* 'ligga', *haga* 'hugga'. En jämförelse mellan Haverömålet ock den typ av nordvästlig hälsingska, varifrån jag haft det bästa materialet att tillgå, Färilamålet, uppvisar flera viktiga olikheter. Sålunda utmärkes det sistnämnda till skillnad från det förra genom frånvaron av vokalbalansen a : ä, r-bortfall i förbindelsen rn, t. ex. *kvar* 'kvarn', ändelsen e hos kortstaviga svaga mask., t. ex. *harə* 'hare'. Målet i den östligare av Haverös grannsocknar i söder, Ramsjö, känner jag blott genom några strödda uppgifter i den gamla landsmålsföreningens protokoll. Dessa äro dock tillräckliga för att visa, att ifrågavarande kännetecken förekomma även där. Det heter i Ramsjö med samma ändelsevokal *køka* 'ropa' *raka* 'hundracka' ock *jera* 'göra'; exempel på bortfall av r förekommer i *talbjør* 'benämning på ekorren', *kvarføn* 'Kvarnsjön', ock mask. av typen hare ha i obest. sing. ändelsen e: *harə*, *føʟə* 'fåle'. Onekligen äro de olikheter, som föreligga mellan Haverömålet ock målet i Ramsjö, mer vägande än de företeelser, som skilja målen i Haverö ock Överhogdal från varandra.

Det har framhållits, t. ex. av Geijer i artikeln om Härjedalens folkmål i »Sverige» VI, att den östliga härjedalskan starkt närmar sig hälsingska, ock — kan man tillägga — även Haverömål. Jämför man samtidigt målen i Lillhärdal, Öhogdal ock Haverö, finner man snart, att de olikheter — ock de äro många — som Öhogdalsmålet visar gentemot Lillhärdalsmålet, samtidigt utgöra tillnärmelser till Haverömålet. Härmed vare dock ej sagt, att just målet i Öhogdal är det, som står Haverömålet allra närmast. Strax väster om Ramsjö ligger Yhogdals socken, vilken — som vi sett — tidigare med Haverö utgjort ett pastorat. Socknen har av ålder räknats till Hälsingland, fast den på senare tid lagts till Jämtlands län, medan Öhogdal alltid hört till Härjedalen. Visar målet i Ramsjö, efter vad man kan se, typiskt hälsingska drag, så förefaller detta i ej så hög grad vara fallet med den västliga grannsocknens mål. Att dömma av de korta uppgifterna hos Jessen, så avviker Yhogdalsmålet på ett par viktiga punkter från nordvästlig hälsingska: vokalbalans

a : **ä** förekommer, t. ex. **svara taꝁa**, men **bite** 'bita', **sjute** 'skjuta'; kortstaviga svaga maskuliner ändas på **a**: **hara** 'hare'. I behandlingen av **rn** synes däremot likhet med hälsingska föreligga, jfr gårdsnamnet **Kwär-Eʃkes** (se ovan mom. 25). Som i det föregående (mom. 24 o. 25) framhållits, förefaller det, som om Yhogdalsmålet ägde övergången **sw** → **ʃw** ock ljudet **w**. Allt detta, utom behandlingen av **rn**, utgör ju viktiga tillnärmelser till härjedalska, ock i själva värket synes målet vara att föra ihop med denna. Ovan anmärktes, hurusom av de skiljemärken, som söndra Haverömål ock egentlig mp., en del visa sig vara av mer härjedalsk, andra av mer hälsingsk typ. Måhända misstager man sig ej alltför mycket, om man söker Haverömålets närmaste frände just i folkspråket i gränstrakterna mellan Hälsingland ock Härjedalen, i målet i den socken, med vilken Haverö i kyrkligt avseende varit förenat i mer än 250 år. Ett bestämt uttalande må emellertid anstå, tils närmare undersökningar av dessa trakters mål framdeles föreligga.

§ 4. Skiljaktigheter mellan medelpadska ock hälsingska.

En lång gräns skiljer ju Medelpad ock Hälsingland. Därför gäller även här, vad som ovan sades om gränsen mellan Medelpad ock Jämtland. Olikheter råda mellan östlig ock västlig hälsingska, ock likartat är förhållandet i fråga om medelpadskan. Dock är även här den inbördes likheten inom respektive landskapsmål så stor, att en jämförelse dem emellan utan alltför stora olägenheter torde kunna göras i ett sammanhang.

Beträffande jämförelsematerialet har jag tillgång till anteckningar från alla Medelpads socknar, som stöta emot Hälsingland. Detta är däremot ej fallet för hälsingskans vidkommande. Vid jämförelsen måste jag därför mången gång nöja mig med material från socknar, som äro belägna på något avstånd från gränsen. Ifrån Jättendal ha några uppteckningar av Nils Eriksson stått mig till buds. Rörande Bärgsjömålet ha uppgifter hämtats huvudsakligen ur Nordlinder »Bärgsjömål» i Sv. Lm. 1909. I den gamla landsmålsföreningens samlingar ha en del uppgifter stått att få om målen i Bärgsjö ock Ramsjö. De få upplysningar om målet

i Hassela, som förekomma, grunda sig på uppteckningar av mig efter en därifrån bördig tjänsteflicka i Attmar. För övrigt hänvisas till källförteckningen i föregående §.

Ljudbeteckningen i Nordlinders Bärgsjömål är »grov». I fråga om den är att anmärka, att typen a betecknar öppet **a**, snarast lmalf:s *a*, typen **a** däremot slutet **a**, lmalf:s *a*. Detta framgår dels av grannmålen, dels av uppteckningar från Bärgsjö, gjorda med lmalf., däribland just en omskrivning av ett stycke ur Nordlinders täxt. När alltså ifrån Bärgsjö uppgivas: **smaka** 'smaka', **taꝩa** 'tala', **ata** 'aderton', är detta närmast att transkribera: *smaka*, *taꝩa*, *ata*. Någon transkribering av ord ock former hämtade ur Nordlinders täxt i Sv. Lm. förekommer dock icke i det följande, utan när ord från Bärgsjö anföras med vanliga landsmålstyper, äro de hämtade ur annan källa.

1. I urspr. kort öppen stavelse uppträder i häls. äldre ă ofta som a. I mp. står regelbundet *a*.

Häls. Jätt: *gamaꝩ* 'gammal', *ransaka* 'rannsaka'; Bgs: **bꝩaga** 'lysa (om norrsken)', **gnaga** 'gnaga', *saga* 'sagan', **kaka** 'kaka', **makan** 'maken', **raka** 'rakad', **skaka** 'skaka', **smaka** 'smaka', **vaka** 'vaka', **krama** 'krama', **vana** 'vana', **svasa** 'yra'.

Mp. NjAtToBo: *gamal* 'gammal'; NjAt: *kꝩaga* 'klaga', *maga* 'mage'; AtBo: *smaka* 'smaka', *staka* 'stake', *vaŋa* 'vana', *basa* 'värma, ge stryk'; StBo: *haka* 'hake'; To: *maka* 'make', *skaka* 'skaka'. Se vidare § 5.

Anm. Det förefaller, som om i häls. rotvokalens kvalitet vore beroende av den intervokaliska konsonantens karakter. I synnerhet tyckas **g** ock **k** gynna uppkomsten av *a*. Jfr med exemplen ovan följande ifrån Bgs: **la** 'inbärga säd' (← **hlaða**), **aꝩa** 'uppföda', **dvaꝩa** 'dvala', **taꝩa** 'tala', **hanan** 'tuppen', **gapa** 'gapa', **fara** 'fara', **harar** 'harar', **grava** "grava, gräva', *ata* 'aderton'. En blick i typordlistorna från Färila ock Forsa (den senare av P. Bogren) visar liknande behandling av **a** i denna ställning. I dessa står nämligen *a* i målens motsvarigheter till rspr:s **draga krage mage baka haka hake lakan**, men *a* i **skada spade tala trana hare snara gata skata**.

2. I mp. övergår äldre ă till *a* framför **r** + kons. (dock ej urspr. **rð**, **rt**). I häls. bevaras **a**.

Häls. Jätt: *varȷ* 'varg'; Bgs: *mașk* 'mark', *snașp* 'driftig'; Hassela: *gnașp* 'Gnarp', socken; Ramsjö: *korknarən* 'kornknarren', *mașka* 'marken', *skașp* 'skarp'.

Mp. NjAtToBo: *varȷ* 'varg'; NjTo: *mark* 'mark'; At: *gnarp* 'Gnarp', *snarp* 'driftig'. Se vidare § 19.

3. Efter urspr. lång rotstavelse uppträder i mp. äldre **a** (så framt det icke skyddats genom nasalitet) som **ä**, men kvarstår som **a** efter urspr. kort rotstavelse. I häls. finnes ingen kvalitativ skillnad hos **a**-ljudet i dessa ställningar.

Häls. Jätt: *lıṉa* 'linda barn', *tvæṯa* 'tvätta', *bæ̣ra* 'bära', *ȷænta* 'jänta', *dṿvan* '*dåven, vattengropen'; Bgs: **lägga** 'lägga', **läsa** 'läsa', **varma** 'värme', **hagra** 'havre', **näva** 'näve'; Hassela: *hæṉa* 'hända', *rọva* 'rova', *kɵṃa* 'komma'; Ramsjö: *køka* 'ropa', *raḵa* 'hundracka', *ȷẹra* 'göra'.

Mp. NjAtStToBo: *ȷạra* 'göra'; NjAtToBo: *kastæ* 'kasta'; NjAtBo: *mạga* 'mage'; AtToBo: *baḵæ* 'backe'.

4. I häls. får trycksvagt **a**, efter vilket nasal bortfallit, eller sådant **a**, som uppkommit ur annan vokal genom nasalbortfall, slutet uttal. I mp. förekommer i liknande fall öppet **a**-ljud.

Häls. Jätt: *ȷænta* 'jänta', men *ȷænta* 'jäntan', *mọra* 'modern', *ạta* 'aderton', *dæ̣ȷa* 'dädan', *trvḻa* 'trollen'; Bgs: *rıga* 'torklada', men *ʇ̹ɵʂ̹a* 'kyrkan', *ạta* 'aderton', *uṉa* 'undan', *stæ̣la* 'ställen'. I uppteckningarna från Ramsjö ock Ljusdal göres ingen skillnad i detta avseende, utan skrives blott *a*. Detta torde dock måhända snarast bero på mindre noggrannhet i beteckningen. I det närbelägna Färila förekommer nämligen växlingen *aska* 'aska', men *aska* 'askan'.

Mp. Nj: *askæ* 'aska', *aska* 'askan', *baṉa* 'banden'; At: *bọ́ka* 'boken', *uṉa* 'undan', *skạ́pa* 'skåpen'; St: *kvạ́na* 'kvarnen', *hɵ̣ɽa* 'hålen'; To: *paṉa* 'pannan', *ạ́ra* 'åren', *bạka* 'bakom'; Bo: *svóȷ̣a* 'sveden', *gɵɽva* 'golven'.

5. I mp. uppträder äldre **ĭ** som **ä** i urspr. kort öppen stavelse framför **a** i den följande. Motsvarigheten i häls. är **e**.

Häls. Jätt: *gɽeṃa* 'glimma'; Bgs: **pela** 'lirka', **spela** 'spela', **bäkksvega** 'bäckfukt', **röletta** 'rödfärgad'.

Mp. NjAtStToBo: *sæ̣la* 'sele'; NjAtToBo: *spæ̣la* 'spela'; At: *gɽæ̣ma* 'glimma', *sæ̣ga* 'sippra'. Se vidare under **ĭ**.

Anm. Ifrån Bgs anföres ock **bätta** 'beta, bit' ock **vätta** 'veta'. Härav ser det ut, som om former med mp. ljudutveckling skulle skjuta över gränsen in på häls. område. Sannolikt förhåller det sig ock så, åtminstone i fråga om den förstnämnda formen. Dess område synes nämligen inom häls. vara rätt begränsat. I Arbrå återfinnes ordet, men där i hälsingsk dräkt: **bettar** pl., ock i landsmålsf:s saml. uppgives »**betta** N. Hels.» Formen **vätta** torde däremot ha en betydligt vidsträcktare spridning. I östlig häls. träffas den i Forsa: *væta*, men *spela* 'spela', *sela* 'sele', *stega* 'stege'. Så långt söderut som i Norrala lyda dessa fyra former på samma sätt. Från Söderala uppges däremot *veta*. På grund av formens stora utbredning är det måhända mindre sannolikt, att den är en utlöpare från mp. språkområde. En specialförklaring, t. ex. utveckling i trycksvag ställning, är kanske att föredraga.

6. Urspr. ī övergår i häls. i en viss utsträckning till **e**. Detta är ej fallet i mp.

Häls. Bgs: **kvegən** 'kvigorna', **koᵇsteg** 'kolstig', **invegdəs** 'invigdes', **veg** 'vig', **ʃlekə** pl. 'slika'; Ramsjö: *kvega* 'kviga'.

Mp. Nj: **kvige** (Lmf); BoTo*: *kvigæ* 'kviga'; SeBo: *vigæ* 'viga'; Se: *vig* 'vig', *slik* 'slik'.

Anm. Det förefaller, som om öggen isynnerhet ägde rum framför g. Från Färila anföras förutom *kvega* även *nega* 'niga' ock *stega* 'stiga'. Ordboken över häls. (utg. av Wennberg) uppger **steg** 'hus för getter, får eller svin' (jfr rspr. **stia**). Geijer har i artikeln om Hälsinglands folkmål i »Sverige» VI framhållit, att det finnes en tendens att låta gammalt ō övergå till **u** el. **θ**: **lugge, luge, lθge, lθe** 'loge', **bᵇugrö** 'blodröd' (sistnämnda ex. från Bärgsjö). I den mån denna företeelse utgör en öppning av vokalen, synes öggen **ī** → **e** innebära en parallell utveckling.

7. I häls. har kort **u**, åtminstone lokalt, öppen artikulation; i mp. genomgående sluten.

Häls. Bgs: *kunə* 'kunde', *hunra* 'hundra', men *husa* 'husen'; Ramsjö: *gubən* 'gubben', *uksə* 'oxe', men *ku* 'ko'.

Mp. NjAtStToBo: *hun* 'hund'; AtBo: *pust* 'blåsbälg'. Jfr härmed NjStBo *hu* 'hud'.

Anm. I de nordliga kustsocknarna synes man ej göra någon skillnad i uttal mellan kort ock långt **u**: Jätt *gul* 'guld', *hunra* 'hundra', *ut* 'ut'; Forsa *luft* 'luft', *ul* 'ull', *hus* 'hus', *sur* 'sur'.

8. De gamla adj.-ändelserna **-ugher** ock **-utter** bevara i häls. sitt u-ljud. I mp. lyda de *-ɪ -ɪg -ɪt -ɪt -æt*.

Häls. Bgs: **fyllut** 'fyllaktig', **örsut** 'pratsjuk', **e fᵇuruga man** 'en yvig man'. Angående målen i Ljusdal ock Färila

i detta avseende se § 3 mom. 11 ovan. I de östliga socknarna synas former med **u** ej förekomma.

Mp. At: *rɪktɪg* 'riktig', *ramɪt* 'fuktig om jord'; ToBo: *falɪg* 'farlig'; To: *krəmkæt* 'som är utan handlag'; Bo: *tolæt* 'tokig'.

9. I mp. uppträder äldre **æ̆** som *a* i urspr. kort öppen stavelse framför ljudkombinationen **-ra**. Häls. har den vanliga **ä**-kvaliteten.

Häls. Jätt: *bæra* 'bära', *jær(a)* 'göra'; Hassela: *jæra* 'göra'. I Färila uppträder *e* liksom eljest för långt **ä**: *bera* 'bära', *ʃera* 'skära'. Likartat synes förhållandet vara i Ramsjö *jera* 'göra'.

Mp. NjAtStToBo: *jara* 'göra', *ʃara* 'skära'; NjAtToBo: *bara* 'bära'.

10. Framför **r** + kons. (dock ej urspr. **rð rt rs**) uppträder äldre **æ̆** i mp. som *a*, i häls. däremot som *a*.

Häls. Jätt: *harə* 'härre'; Bgs: *jana* 'järna'; HasselaRamsjö: *mar* 'märr'; Ramsjö: *domharə* 'domhärre'; Ljusdal: *jaṣpə* 'järpe', *saṣk* 'särk', *harma* 'härma'.

Mp. NjAtToBo: *mar* 'märr'; NjBo: *sark* 'särk'; AtStTo: *jan* 'järn'; AtBo: *marʧæ* 'märke'; AtSt: *ʧsar* 'kärra'.

11. När *ł* ock **t** sammanträffa, smälta de i mp. ihop till ett enhetligt ljud, *ṭ* (*ṭ*). I häls. däremot övergår *ł* till något slags *ʃ*-ljud.

Häls. Bgs: **gammaʃt** 'gammalt', **geʃt** 'gult'.

Mp. At: *fuṭ* 'fult', *gamaṭ* 'gammalt; Bo: *háṭa* 'hälften', *svaṭ* 'svalt'.

12. I häls. faller **n** i större utsträckning än i mp.

1) Efter **r** i slutljud:

Häls. Jätt: *barə* 'barnet'; Bgs: **bar** 'barn', **bjer** 'björn', **gar** 'garn', **kor** 'korn'; Ramsjö: *kvarʃøn* 'Kvarnsjön', *talbjør* 'benämning på ekorren'.

Mp. Nj: *kvan*; AtBo: *kvaŋ* 'kvarn'; AtStToBo: *ban* 'barn'; AtBo: *kon* 'korn'.

2) I en del fall i trycksvag ställning:

Häls. JättBgs: *ata* 'aderton' (ock i andra räkneord av denna typ); Jätt: *dæja* 'därifrån'; Bgs: **häjja** 'härifrån', **mäjja** 'medan', **uta** konj. 'utan', **de saga** 'den sagan'.

Mp. NjAt: *átan* 'aderton'; At: *mân* 'medan'; Se: *hæn* 'härifrån', *utan* konj. 'utan', *den skola* 'den skolan'.

13. I förbindelserna **rk rp rt** övergår i häls. **r** till ett ʃ-ljud. I mp. sammansmälta **r** ock **t** till ett enhetligt ljud *ţ* (*t*), i **rk** ock **rp** bibehålles **r**, även om det på många håll mister sin röstton.

Häls. Jätt: *şøskdyra* 'kyrkdörren', *vasţ* pt. 'vart'; Bgs: **marsk** 'mark', **björsk** 'björk', **sørspa** 'sörpa', **varsp** 'notvarp', **borst** 'bort', **korst** 'kort'; Hassela: *gnasp* 'Gnarp', *boşţ* 'bort'; Ramsjö: *skasp* 'skarp', *høşţ* 'hört'.

Mp. Nj: *mark* 'mark'; AtToBo: *stark* 'stark'; At: *snarp* 'agnborst på säd'; AtStBo: *boţ* 'bort'; St: *kərp* 'ett slags hacka'; Bo: *jarpæ* 'järpe'.

14. I häls. synes en starkare tendens råda att genom utveckling av konsonantljud undvika hiatus än i mp.

Häls. Jätt: *dæja* 'dädan, därifrån'; Bgs: **häjja** 'hädan, härifrån', **däjja** 'därifrån', **mäjja** 'medan', **mogan** 'moarna', **riga** 'ria, torklada', **ʃiggən** 'ärtskidorna'.

Mp. Nj: **attschi** 'ärtskida' (Lmf); At: *riæ* 'ria, torklada', *mân*; To: *dân*; Se: *hæn*.

15. Om man bortser ifrån urspr. kortstaviga svaga mask., så ändas i mp. med ytterst få undantag mask. ock fem. subst. i obest. plur. på **-ər**. Försvagning av den äldre ändelsen **-ar** har nämligen inträtt efter urspr. lång rotstavelse. De sålunda uppkomna talrika substantiven med pluralform på **-er** ha sedermera dragit till sig sådana, där ändelsen **-ar** ljudlagsenligt skulle stå kvar, så att blott svaga räster av dylik böjning nu återstå, t. ex. **dagar, vägar, førar** 'fåror'. Oberoende av föregående stavelses längd ha alltid pluraländelserna **-or, -ur** ock **-ir** övergått till **-ər**.

I häls. däremot, som saknar vokalbalans **a : ä**, bevaras pluraländelsen **-ar** hos mask. Bland dessa ha även sådana, som urspr. haft annan ändelse, genom analogi kommit att ändas på **-ar**. Detta gäller dock ej gamla konsonantstammar, utan sådana uppvisa ändelsen **-ər**.

Vad fem. beträffar (vi bortse t. v. från de urspr. kortstaviga svaga), hade ju dessa i fornspråket i mycket stor utsträckning annan pluraländelse än **-ar**. Sådana ändelser **-ir -or** ha i häls. givit upphov till **-er**. Till den sålunda uppkomna, numerärt mycket starka gruppen ha även de, som urspr. ändats på **-ar**, anslutit sig.

I stort sett kan sålunda sägas, att skillnaden mellan häls. ock mp. i fråga om bildningen av obest. pluralform hos mask. ock fem. (urspr. kortstaviga svaga undantagna) är den, att i mp. den generella ändelsen är **-er**, medan i häls. maskulinerna ändas på **-ar**, femininerna på **-er**.

Häls. Jätt: *trvskar* 'grodor', *kusar* 'ormar', *finar* 'finnar (folket)', *ormbjælər* 'ödlor'; Bgs: **gåᶅar** 'gårdar', **delar** 'delar', **byar** 'byar', **bakkar** 'backar', **prästar** 'präster', **björskər** 'björkar', **granər** 'granar', **pigər** 'pigor'. Längre västerut bortfaller **-r**, så t. ex. Färila *bata* 'båtar', *præsta* 'präster', *naᶅə* 'nålar'. Det ser ut, som om sådana pluralformer utan **r** skulle i väster sträcka sig upp emot Mp.: Ramsjö *ræva* 'rävar'.

Mp.[1] At: *varjær* 'vargar', *bʅær* 'byar', *bjaᶅkær* 'bjälkar', *aŋær* 'alnar', *katær* 'kattor'; Bo: *gaᶅær* 'gårdar', *præstær* 'präster', *granær* 'grannar', *naᶅær* 'nålar', *atær* 'ärtor', *ʃotær* 'skjortor'.

Anm. Kortstaviga svaga fem. ha i mp. i obest. pl. även ändelsen **-er**. Ex. AtBo *laær* 'lador'; At *varær* 'varor'; Bo *stugær* 'stugor'. Östlig häls. visar överensstämmelse härmed: Bgs **səggəᶅvarər** 'sovelvaror'; Forsa *gatər* 'gator'. Västerut däremot, där ändelsens **u** bevaras i denna ordtyp ock **r** bortfaller, blir pluralformen likalydande med obest. sing. Ex. Ljusdal **bläu** ob. pl. till likalydande sing.-form 'skovel på skvalta': Färila *gatu* 'gator', *stugu* 'stugor'. Huruvida denna typ sträcker sig upp till Mp.-gränsen, saknas material att avgöra.

16. Hos såväl maskuliner som femininer (urspr. kortstaviga svaga undantagna), ändas i mp. best. plur. på **-an**. I häls. däremot ändas maskulinerna på **-an**, femininerna på **-en** (jfr ändelserna i obest. plur., se föreg. mom.).

---

[1] Här ock i det följande, när det gäller olikheter i formläran, nöjer jag mig med att för mp. ange ex. blott från ett par av gränssocknarna, en östlig At ock en västlig Bo. Ex. från Nj ock To äro lättillgängliga i Stenboms ock Bogrens arbeten.

Häls. Jätt: *bonpɒjkan* 'bondpojkarna', *ʂøskbøkrən* 'kyrkböckerna'; Bgs: **skogan** 'skogarna', **səmmran** 'somrarna', **tagkan** 'tankarna', **sokknən** 'socknarna', **kvegən** 'kvigorna', **nättrən** 'nätterna'; Ramsjö: *knaʂṭan* 'knölarna'.

Mp. At: *sækan* 'säckarna', *ʃøgan* 'sjöarna', *pɜjkan* 'pojkarna', *grenan* 'grenarna', *naḷan* 'nålarna', *lampan* 'lamporna', *nætran* 'nätterna'; Bo: *hæstan* 'hästarna', *præstan* 'prästerna', *sæŋan* 'sängarna', *soknan* 'socknarna'.

Anm. Gamla mask. konsonantstammar avvika i häls. från huvudregeln, i det att de uppvisa ändelsen **-en** (jfr **-er** i obest. plur.): Jätt *føtrən* 'fötterna'; Bgs **bönnren** 'bönderna'. I mp. står däremot som vanligt **-an**: At *fɜtran*, *bønran;* Bo *føtran*.

17. De svaga maskulinernas ock femininernas singularformer återgå i mp., möjligen med undantag av de långstaviga femininernas, på oblik kasusform. I fråga om de urspr. kortstaviga mask., t. ex. AtBo *haga* 'gärdsgård', *stæga* 'stege', är detta utan vidare klart. De kortstaviga femininernas ändelsevokal, t. ex. AtBo *laæ* 'lada', måste återföras på **-u**, ty ett **-a** i ändelsen skulle bevaras, eftersom rotstavelsen är kort. Att de långstaviga maskulinerna återgå på oblik form, visas därav, att »förmjukning» av **g** ock **k** aldrig inträder i ord som AtBo *bakæ* 'backe', *oŋæ* 'unge', *tʂaḷkæ* 'kälke'. Något direkt bevis för att de långstaviga femininerna, t. ex. At *jæntæ* 'jänta', *pịpæ* 'pipa', Bo *ʃoṭæ* 'skjorta', ha sitt ursprung i oblik form, torde vara svårt att uppbringa.

Fastmer synes det under jämförelse med häls. antagligt, att det är nominativformen som generaliserats hos dessa sistnämnda. Så är nämligen fallet i detta landskapsmål. Ex. Jätt *jænta* 'jänta'; Bgs *bḷema* 'blemma', *tɜna* 'tunna'; Hassela *rova* 'rova'; Ramsjö *raka* 'hundracka'. Det är kanske mäst tilltalande att tänka sig, att de medelpadska formerna utgöra en direkt fortsättning på de hälsingska ock att olikheten i form dem emellan blott beror på försvagning av ändelsevokalen i mp.

De kortstaviga svaga femininerna uppvisa österut i Häls. former, som överensstämma med mp.: Jätt *lekstugə* 'danstillställning', Forsa *gatə* 'gata', *hakə* 'haka'. I dessa former återgår ändelsevokalen säkerligen på **u**. Bärgsjömålets ställning i detta fall är osäker. Av Geijer yttras i

»Sverige» VI (art. Häls. folkmål), att »ifrån Bärgsjö uppgives **vekko** 'vecka' (obest. form sing. = best. form)». De former, jag funnit i Nordlinders täxt i Sv. Lm. överensstämma dock ej härmed: **korlaa** 'loge', **kaka** 'kaka'; av Säve uppges **natt-vaka** 'taltrast'. I en viss utsträckning ha här tydligen de långstaviga femininerna invärkat på de kortstaviga, så att dessa antagit de förras ändelse **-a**. Målen i Delsbo ock Bjuråker äga former, som överensstämma med exempelvis Forsamålets: Delsbo **vake** 'taltrast', **stave** 'stäva'; Bjuråker **kake** 'kaka'. Men former på **-a**, alltså i överensstämmelse med Bärgsjömålets, förekomma även: Bjuråker **staa** best. **-o** 'kant på väv'. Väster om sistnämnda socknar vidtager ett område, inom vilket ändelsens **-u** bevaras: Ljusdal **bläu** 'skovel på skvalta', **tjesflegu** 'fäfluga' (men även **tvege** 'tvaga', **smega** 'prång' o. s. v.); Färila *lgu* 'lada', *tşøru* 'tjära'. Huruvida denna typ sträcker sig upp i Ramsjö, kan ej sägas. Är detta fallet, råder här i väster en skillnad mellan mp. ock häls. En sådan råder i viss mån även i östligare trakter, i det att den berörda påvärkan av de långstaviga femininerna på de kortstaviga, så att dessa delvis antagit ändelsen **-a**, ej äger motsvarighet i mp. Analogibildning i dylik riktning är ju i mp. utesluten, enär här inga långstaviga fem. på **-a** finnas.

De svaga maskulinerna äro, som ovan nämndes, i mp. utvecklade ur oblik form. Häls. uppvisar i detta avseende både former, som överensstämma med mp., ock sådana som återgå på nom. En bestämd geografisk fördelning gör sig härvidlag märkbar. Kustmålen österut ha förallmänligat oblik form, t. ex. Jätt *dovan* 'vattengropen'; Bgs *jana* 'järna', *skuga* 'skugga' (båda uppgivna som mask.), **hemmka** 'humle', **jusska** 'ljumske', **näva** 'näve', **släa** 'släde'. Typen kan följas söderut: Forsa *tşalka* 'kälke', *fgka* 'fåle'; Enånger *bogka* 'banke på kälke', *aga* 'respekt'; Söderala *tşælka* 'kälke', *sela* 'sele'. I detta avseende stå alltså de hälsingska kustmålen å ena sidan i förbindelse med mp., å den andra med målen i Gästrikland, där av typordlistorna att dömma likartat förhållande råder i hela landskapet. Över Gästriklands mål äger samband med uppländska rum[1]. Som Hesselman framhåller, gäller ej för

---

[1]) Jfr Hesselman, Sveamålen s. 16 f.

uppländskan generaliseringen av oblik kasus sådana mask., som beteckna levande varelser, utan för dessa ligger nom. till grund. Detta äger sin fulla motsvarighet i gästr., t. ex. Ockelbo *gɯbə* 'gubbe', *ɯksə* 'oxe', men *tɪma* 'timme', *stega* 'stege'; ock likaledes i häls., t. ex. Forsa *granə* 'granne', *gəbə* 'gubbe'; Jätt *harə* 'härre'; Bgs **gəbbə**. Ifrån detta kustbälte kan man i Häls. skilja ett västligt område, inom vilket nom. genomgående förallmänligats. Norr ut synes detta taga sin början med Bjuråker ock Delsbo ock längre åt söder med socknarna utefter den del av Ljusnan, som har ett huvudsakligen sydligt lopp. Ex. Bollnäs **bake** 'bakkanten på kniv'; Alfta *spaə* 'spade'; Arbrå **vekälke** 'vedkälke', **sele** 'sele', **vette** 'meteor'; Delsbo **krime** 'snuva', **hare** 'hare'; Bjuråker **svångje** 'ljumske på häst', **stake** 'stake', **vree** 'tjock spak, hävstång'; Ljusdal **svege** 'vidja, spö', **hane** 'Viola tricolor'. Norrut sträcker sig området upp till Mp.-gränsen: Ramsjö *fəlunjə* 'fölunge', *uksə* 'oxe', *gomsə* 'gumse', *fələ* 'fåle', *harə* 'hare', *krakə* 'hästkrake'. En sådan form som den först anförda visar genom »förmjukningen» av **g** tydligt sin samhörighet med den gamla nominativen. Efter vad som sålunda anförts, blir landskapsgränsen i sin västligare del språkgräns mellan mp. ock häls. i fråga om de gamla svaga maskulinernas behandling.

18. Hos de svaga femininerna föreligger skillnad mellan häls. ock mp. i fråga om singularböjningen.

a) Urspr. långstaviga:

I **häls.**, som saknar vokalbalansen **a** : **ä**, bevaras **a** som *a* i obest. sing., men emedan trycksvagt **a** på grund av tidigare nasalitet antar slutet uttal (jfr mom. 4 ovan), kommer best. formen att ändas på *a*: Jätt *jænta* 'jänta', *jænta* 'jäntan'; Bgs *smeja* 'smedja', *tʂəʂa* 'kyrkan'.

I **mp.** försvagas i obest. form det trycksvaga **a** till **ä**. Best. form däremot, där vokalens nasalitet skyddat den mot försvagning, ändas på *-a*: At *jæntæ* 'jänta', *jænta* 'jäntan'; Bo *askæ* 'aska', *aska* 'askan'.

b) Urspr. kortstaviga:

I **häls.** övergår trycksvagt nasalerat **u** till ɷ, vilket bevaras även i de fall, då trycksvagt onasalerat **u** försvagas. På grund härav uppkommer en växling av ändelsevokal i

singularböjningen: Jätt *lekstugə* obest. sing., *lekstugo* best. sing. 'danstillställning'; Bgs **korlaa** obest. sing., **korlao** best. sing. 'loge', **kaka** 'kaka', **ostkako** 'ostkakan'; Ljusdal **snaru**, best. **-o** 'snara', **fenu**, best. **-o** 'fena'.

I **mp.** har -n i den best. formen fallit utan att lemna spår efter sig, varför obest. ock best. form kommit att likna varandra: AtBo *laæ* 'lada -n'; At *brasæ* 'brasa -n'; Bo *hakæ* 'haka -n'.

19. Som tidigare påpekats, ha de urspr. kortstaviga maskulinerna i mp. nybildat en pluralform genom tillägg av en extra pluraländelse. Motsvarighet härtill saknas i häls.

Häls. Bgs: **bättar** 'bitar', **dəvar** 'sumphål', **kꝉavar**, best. **kꝉavan** 'ett slags kreatursbindsle', **trəllharan** 'trollhararna'. Västerut bortfaller **r**: Ljusdal *hara -n* 'harar -na'.

Mp. AtBo: *hararær hararan* 'harar -na'; At: *bætarær* 'bitar', *stægaran* 'stegarna'.

20. Neutrer av typerna **dike** ock **öga** ändas i häls. i obest. ock best. plur. på **-a**, i mp. på respektive **-ar -an**.

Häls. Forsa: *dıȷ̧şa* 'diken -a', *øga* 'ögon -en'; Bgs: **diča** 'diken', **marsa** 'märken', **stäla** 'ställena', **öga** 'ögonen'; Ljusdal: *dıȷşa* 'diken -a', *øga* 'ögon -en'.

Mp. At: *vøtnar vøtnan* 'vittnen -a'; Bo: *dıȷşa* 'diken -a'; AtBo: *øgar øgan* 'ögon -en'.

21. I häls. har presens av värb tillhörande böjningstypen **kalla -de**, i anslutning till andra svaga böjningstypers presensformer, antagit ändelsen **-e(r)**. I mp. har intet dylikt analogiskt inflytande ägt rum, utan de långstaviga ha på grund av ändelseförsvagning ljudlagsenligt fått ändelsen **-e(r)**, medan den ursprungliga ändelsen **-a(r)** bevaras hos de kortstaviga.

Häls. Forsa: *kastə* 'kastar' (inf. *kasta*), *væntə* 'väntar', *taꝉə* 'talar'; Bgs: **väntər** 'väntar', **kallər** 'kallar', **taꝉər** 'talar', **dənər** 'dundrar'; Ramsjö: *ratə* 'ratar'.

Mp. At: *ȷætæ(r)* 'vaktar boskap', *bsar* 'sladdrar'; Bo: *kastæ(r)* 'kastar', *taꝉa(r)* 'talar'.

22. I häls. bevaras gammal lång vokal framför **m**, medan förkortning av vokalen inträder österut i Mp.

Häls. Forsa: *grima* 'grimma', *rem* 'rem', *tom* 'tom', *skum* 'skum', *drøm* 'dröm'; Bgs **stimə** 'stimmet', **vitlima** 'vitlimmad', **sömər** 'syr', **töman** 'tömmarna'.

Mp. Nj: *grımæ* 'grimma', *təm* 'töm'; At: *klemæ* 'klena, bestryka med ler', *krımæ* m. 'snuva', *ramæ* 'fuktighet i jorden'.

Anm. Socknarna i västra Mp., Bo ock To, bevara vokalens längd.

23. I urspr. kortstaviga starka perf. participer ock supiner har häls. i stor utsträckning förlängt konsonanten, mp. däremot vokalen.

Häls. Forsa: *betə* 'bitit', *brøtə* 'brutit', *søpə* 'supit', *səvə* 'sovit'; Bgs: **nöppən** 'nupen', **revvə** 'rivit', **ättə** 'ätit'; Ramsjö: *brətən* 'bruten'.

Mp. NjAtSt: *etæ* 'ätit'; NjAt: *kløvæ* 'kluvit'; AtSt: *lesæ* 'läst'; St: *vevæ* 'vävt'.

Anm. Några få exempel på förlängning av kons. finnas i Borgsjömålet. Se § 3 mom. 28 ovan.

En skarpt utpräglad språkgräns går tydligen mellan Medelpad ock Hälsingland, ock för så vitt man av tillgängligt material kan se, sammanfaller den väl med landskapsgränsen. Dennas läge är ju ock sådant, att den har de naturliga betingelserna för att utgöra en skarp språkgräns. Den följer nämligen väl vattendelaren mellan å ena sidan Ljungans flodsystem ock å den andra Ljusnans ock Svågans. När bebyggelsen här håller sig till näjderna kring sjöar ock vattendrag, är det tydligt, att landskapsgränsen följaktligen löper fram i de ödsligaste trakterna. Vilken vikt detta kan ha för dess betydelse som språkgräns, ligger i öppen dag.

Enär i fråga om hälsingskan material ej alltid varit att tillgå ifrån gränssocknarna, är det ju klart, att medelpadska drag, i en utsträckning som här ej stått att konstatera, kunna skjuta över landskapsgränsen in i närmaste trakter av Hälsingland. Utförligare materialsamlingar ifrån i synnerhet Hassela ock Gnarp vore därför önskvärda för denna frågas bedömmande.

För medelpadskans vidkommande är hälsingskt inflytande i gränssocknarnas mål, i vad det gäller de ovan behandlade företeelserna, föga märkbart. Sådana drag som lång vokal i t. ex. **time** 'timme' i västra Mp. ock spår av förlängd kons. i supiner som *bøtæ* 'bitit' i Borgsjö äga ju samhörighet med hälsingska, men stå ock över Haverömålet i samband med härjedalska. Vad bevarandet av lång vokal framför **m** beträffar, är detta även ett utmärkande drag för målen i trakter av Jämtland, som gränsa till västra Medelpad. Att tolka dessa fall såsom beroende på framför allt hälsingskt inflytande torde alltså ställa sig vanskligt. I den följande framställningen komma emellertid några spridda fall att beröras, vilka synas äga samband med hälsingsk språkutveckling; dock ej i den utsträckning att intrycket av språkgränsens skärpa förtages.

Kap. II. Vokaler i tryckstark ställning.

Äldre ă.

För beteckningen av de medelpadska a-ljuden användas i denna framställning två typer, en för det slutna, *a*, ock en för det öppna, *ɑ*. I fråga om det förstnämnda ljudets beteckning råder full enighet bland undersökarna. Någon förväxling med öppet a behöver nämligen ej äga rum, enär det slutna a merendels har en något trängre labialisering än rikssspråkets, varför det värkar rätt »mörkt», får en dragning åt *ɒ*; dock ej så mycket, att användning av denna typ vore motiverad.

Samma enhet råder däremot ej i fråga om beteckningen av det ö p p n a a-ljudet. I de uppteckningar, jag själv gjort, har jag mästadels ansett mig ha skäl att använda typen *ɑ* vid beteckning av såväl långt som kort ljud. I full överensstämmelse härmed tecknar även K. Nilsson i en uppsats om ortnamnen i Borgsjö socken (hs. i landsmålsarkivet i Uppsala) regelbundet öppet a-ljud med typen *ɑ*. Hesselman, som gjort uppteckningar, huvudsakligen bestående av ortnamn, i Indal, Timrå, Hässjö ock Ljustorp, använder i regel typen *a*, men att en iakttagelse av samma art som min ej varit honom främmande, visas av en sådan skrivning som *hɑ̱gɑ* 'hage, gärdsgård'. H. Geijer använder i uppteckningar från Hässjö, Tynderö ock Ljustorp typen *a*, ock på samma sätt Stenbom i sin uppsats om Njurundamålets formlära. Bogren skiljer i sin avhandling om Torpmålet mellan två kvaliteter av öppet a: som långt tecknas ljudet *ɑ̱*, som kort däremot *a*. Vid den bekantskap, jag själv gjort med målen i de trakter, varifrån Geijers uppteckningar förskriva sig, har jag tyckt mig finna, att deras öppna a ej avviker från det i landskapet annars vanliga. Detsamma gäller i fråga om Njurundamålet. I Torp

har jag hört ett öppnare a-ljud än det vanliga, t. ex. i *bal̠* 'boll', men även *a*. I mina anteckningar därifrån finner jag vid ordet *gam̠al* 'gammal' angivet »tydligt *a*». Det har i denna socken ock även någon gång på andra håll förefallit mig, som om ett mer öppet uttal av **a** individuellt förekomme oftare hos kvinnor än män. Vare härmed hur som hälst, det lider emellertid intet tvivel, att det förhärskande öppna **a**-ljudet är *a*. Därför genomför jag generellt denna typ, ock insätter den följaktligen även i uppteckningar, vari *a* använts. Ett försök att återge upptecknarnas skrivningar på denna punkt utan att generalisera skulle göra framställningen kaotisk. Även om en del lokala ock individuella olikheter på så sätt till äventyrs ej skulle komma till synes, så gives ej häller plats åt några distinktioner, som ibland kunna vara riktiga, ibland inte.

§ 5. I gammal kort öppen stavelse uppträder äldre **a** som öppet **a** (*a*)[1]:

gl̥ạ̀æ f. glada At.
lạ̀æ f. lada SeTiTyHäBoAt Nj; *lạ̀gúb̠æ* m. person, som vid höbärgningen befinner sig i ladan, tar emot ock trampar ihop höet SeTyLj HoAt.
sạ̀lmạ́kar m. sadelmakare Se Ty; *kl̥ø̀vsạ́l* m. klövsadel To.
spạ̀æ f. liten spade SeBo.
stạ̀æ f. kant på väv SeTyLj LiHoToAt.
stạ̀æ f. frömjöl av växter, vilket under högsommaren far omkring för vinden[2] SeTyLi HoAt.
stạ̀dɪg adj. stadig SeTo.
ạ̀ga m. respekt, fruktan[3] Se TyHäLiHoAt.
ạ̀ga sæ v. vara uppmärksam SeTyToAt.
ạ̀gɪg adj. avig SeTyLjLiHo At.
bạ̀gar m. bagare SeHäLiTo.
bạ́gæṣk f. bagerska SeAt.
balạ́gas v. gorma, domdera Se; *baḍạ́gas*[4] TyLiHo.
nọ̀tdrạ́gar m. man som drar not[5] Ty.
drạ̀gæ f. lindraga[5] SeTyLiHo.
strỳfl̥ạ́ga m. linet på rockhuvudet Hä.

---

[1]) Avvikelser från huvudregeln behandlas i nästföljande paragraf.

[2]) Ordet betecknar tydligen urspr. en viss årstid. Jfr fvn. **sólstaða** 'solkverv', fsv. **staþu timi** 'solståndstid' (Schlyter). Sedermera har det kommit att överföras på en naturföreteelse karakteristisk för denna tid.

[3]) Fvn. **agi**. [4]) Jfr fvn. **barðagi**, fsv. **bardaghi**.

[5]) Jfr härmed formen för **draga** v., som lyder *drạ* § 6 mom. 2.

hà̱ga m. gärdsgård SeTyHä LjInLiHoBoAtNj.
behá̱ga v. behaga Se.
jà̱ga v. jaga SeBo.
kꝉà̱ga v. klaga SeTyHäAtNj.
krà̱ga m. krage SeHäBo.
là̱ga v. laga SeTyLiBo.
fø̱tlá̱gar m. person som har del i nät Ty.
là̱gæ f. veck på kläder[1] SeHo At.
mà̱ga m. mage SeBoAtNj; *mà̱gahọ́v* n. förmåga att känna sig mätt SeTyLjLi HoBo.
ná̱gæn pr. någon[2] SeTyLjIn LiHoBoToAt.
sà̱gæ f. saga Se.
s̥l̥à̱gæ f. slaga SeAt; *s̥l̥à̱gærẹ́æ* n. bandet mellan en slagas båda delar SeTyHoAt.
tvà̱gæ f. tvaga SeSkTy.
bà̱ka v. baka SeLiHoBoTo.
tꞁbá̱kar adv. tillbaka SeLiSt; *tꞁbá̱kæs̥* Ty.
bà̱kæ f. bakkanten av äggjärn, ytbräde av stock SeTySä LiAt; *bà̱ka* m.[3] HoIn.
bá̱kæls f. bakelse SeNj.
brà̱ka v. braka SeHäNj.
brà̱kæ f. *braka, bräcka i äggjärn SeTyHoAt.
fꝉà̱ka m. flake SeHä.
fꝉà̱ka ụt v. breda ut sig SeIn.
hà̱ka m. hake SeHäLjLiHoBo; *vǽṉhá̱ka* stor hake varmed stenar o. dyl. vändas SeSt.
hà̱ka v. haka, häkta Se.
hà̱kæ f. haka SeHäLjHoBo.
jà̱ka ma̱ v. bejaka SeHä.
kꝉà̱ka m. frusen mark, isgata[4] HoBoTo.
knà̱ka v. knaka Se.
knà̱ka m. stubbe[5] Hä.
krà̱ka m. (häst)krake Se.
krà̱ka sæ v. harkla sig; kraxa (om kråkor)[6] Se.
là̱ka m. (salt)lake SeTy.
là̱ka m. lake (fisken) SeLi.
là̱kan n. lakan SeBoNj.
mà̱ka v. maka Se.
mà̱ka m. make SeTo.

---

[1]) Östsv. *laga. Ett på här anförda subst. bildat värb föreligger tydligen i änsv. Se Brölopps-Beswärs Ihugkommelse v. 141 (Noreen-Tamms uppl.). Det talas om kläder:

> »Somt skiäres rundt oc widt att fem sig ther i må giöma
> Somt giöres arınt oc trångt att hiertat kommer i klämma
> Krusat lagat Pappat oc knappat krokot oc brokot.»

Översättes 'lagat' med 'veckat', fås god mening. Saken synes mig ej tidigare ha observerats. Ordet saknas i Tamms glossar ock hos Dahlgren.

[2]) Änsv. **nagon** t. ex. i N. T. 1526.

[3]) Jfr v. Friesen, Mediagem. s. 101.

[4]) Fvn. **klaki**.

[5]) Jfr Torp art. **knagge** m.

[6]) Rietz **kraka** 'harkla'; änsv. **kraka** 'knaka', **krakla** 'harkla'.

skomákar m. skomakare SeLj LiBoAt.
nàt͡ʃæn adj. naken SeHäLjBo To.
ràka v. raka Se.
ràka væg v. växa hastigt på längden SeTyLi.
làŋráka m. lång person[1] Se TyAt; *làŋrága*[2] Ho.
skàka v. skaka SeLiTo.
smàka v. smaka SeHäBoAtNj.
spràka v. spraka Se.
stàka m. stake SeBoAt; *bànstáka* grantelning till band i gärdsgård SeTyLiHoBoTo At.
stàka sæ v. sticka sig i fötterna på stubben på nyss avmäjad äng eller åker Se Li.
ènstáka adv. enstaka Se.
tàka v. lägga tak på SeAt.
vàka v. vaka SeBo.
vàkæ f. vaka Se; *nàtvákæ* f. taltrast SeLi.
vàt͡ʃæn adj. vaken SeHäBo.
àʀæ sp v. uppföda[3] SeSäHo BoAt; *àʀa* TyLjLi; *ààʀas* vansläktas[4] Ty.
àʀæ f. alun SeLi.
dàʀan ortn. Dalarne Li.
dàʀan landskapsn. Dalarne Se HäAt.
dàʀakár m. dalkarl SeTy; *dàʀakʀòkæ* f. dalklocka Se Hä.
gàæŋ adj. galen SeTyHäLjBo.
màʀa m. mängd, hop[5] SeTy LiHoBoToStAt.
màʀar m. mjölnare Ho.
skàʀa v. skala SeLjBoTo.
skvàʀa v. skvala SeHäLjBo.
spàʀa m. spjäla, t. ex. i staket[6] ToAt.
svàʀa m. svale SeHoAt; *bàstæsváʀa* bastusvale Bo; *fòksváʀa* ladugårdssvale To.
svàʀa v. avsvala Se; *svàʀas* v. svalna SeBo.
tàʀa v. tala SeTyHäLjLiBo StAtNj.
tàʀar m. talare SeBo.
betáʀa v. betala SeHä.
vàʀa m. dvala Hä.
vàʀa tel v. lätt inslumra SäBo.
ɩ vàʀæ ma adv. uttr. däribland, därjämte[7] SeTy.
anáma v. anamma Se.

---

[1]) Jfr Rietz torr-raka f. 'långt på rot stående torrt träd'.
[2]) Se Torp rage m.
[3]) Fvn. ala, fsv. ala (Schlyter).
[4]) Eg. *avalas.
[5]) Är väl att fatta som en s-lös form till sv. ock no. dial. smale, smala med samma bet. Se Rietz ock Torp.
[6]) Jfr fvn. spǫlr 'spol, rim, spildra (i grind)', östsv. *spala 'liten träspade, varmed färger m. m. omröras'.
[7]) Ex. *hag na talær a na granær ɩ vaʀæ ma* 'hugg några tallar ock några granar därjämte'. Uttrycket innehåller förmodligen en stelnad dat.-sing.-form av subst. val. Alltså egentligen 'under utväljande av'.

dràma v. slå till häftigt[1] Se Li.

gàmal adj. gammal SeTyHä LjLiHoBoToAtNj.

hàmaɫ byn. Hammal[2] Sk.

hàmar m. hammare; stenbacke SeTyHäLiHoBoAtNj.

kàmar m. kammare SeHäLi BoToAt.

kràma v. krama Se, *-am-* Hä.

làma v. halta lindrigt, om häst[3] SeLjAt.

làmæn adj. öm i lederna; halt, om häst SeTyHäLiHo, *-am-* To.

sàma pr. samma SeLiToSt.

stràma v. strama Se.

tàma m. sed, sätt, vana, natur[4] SeTo.

hàntáma v. hantera i tid ock otid[5] SeSäTyHäLiHoAt.

àna v. ana SeTo.

bàna v. slå ijäl At.

dànsbánæ f. dansbana SeLj.

hàŋa m. gevärshane SeBoAt; *èlhána* Ho.

kàŋa m. spån efter kniv eller hyvel[6] SeAt; *kàŋaspón* m. TyHä.

màŋa v. mana Se.

ʂlànæ f. slana Se.

spàŋa m. spjäla i staket[7] Se TyLiHo.

trànæ f. trana SeHäBo.

vàŋa m. vana SeTyHäBoTo At.

àpa m. apa Se; *àrápa* m. odåga Ty.

àpa ætær v. apa efter SeLj.

gàpa v. gapa SeTyHäHoBo ToNj.

gnàpas v. gnabbas[8] SeTyHä LjLiHoAt.

kàpa v. kapa Se.

---

[1]) Östsv. *dram(m)a.

[2]) Jfr Noreen, Urkon Auðhumla etc. NoB. 1918.

[3]) Fsv. **lama** 'vara el. varda ofärdig', Rietz **lama**.

[4]) Se Torp **tame**; östsv. ***tame**.

[5]) Rietz **handthama**.

[6]) Ordet är nog identiskt med det **kani, kane, kana,** som finnes i nord. dial. ock fspr. i en hel del växlande betydelser: ett slags släde, båt, 'liten svaneformet øsekop som svømmer i ølbollen', 'litet trækar til suppemat', 'noget fremstaaende paa en ting, snabel, snute'. Se Torp. Lägger man därtill betydelsen här ovan ock söker härleda någon för alla dessa föremål gemensam betydelse, så kan denna inte gärna bli någon annan än 'något böjt, krumt'. Ordet, som förefallit etymologerna så dunkelt, är då närmast att sammanställa med no. dial. **kank** 'vridning el. kurre paa rep el. traad' (Torp), sv. dial. **kanke, kånke** 'tupp', om vilket se § 17 h.

[7]) Jfr no. dial. **span** n. 'spændetræ i væv', **spanar** 'stopper paa vævbommen', **spana** f. ds. (se Torp art. **spana**).

[8]) Rietz **gnapas**. Annat avljudsstadium i dalm. ***gnupas** (Noreen, Ordl.).

rà̠pa v. rapa SeTy.
skà̠pa part. skapad SeBoTo; *à̠skápa sæ* v. göra grimaser[1] SeLi.
skrà̠pa v. skrapa SeLiAt.
skrà̠pæ f. skrapa SeTyTo.
kà̠ræ f. ugnsraka[2] SeTo.
snà̠ræ f. snara SeTyHäHoBo To.
bà̠sa v. värma, ge stryk SeLi BoAt; *bà̠sa sta̠* rusa i väg Ty.
brà̠sæ f. brasa SeTyLiTo.
fjà̠sa v. fjäska, fjanta[3] To.
fl̇à̠sa v. häftigt flamma till, om eld[4] SeTyLjLiHoToAt.
fnà̠sa v. fnasa SeHä.
gà̠sabǽk byn. Gasabäck[5] Hä.
hà̠sa v. hafsa, göra ett arbete fort men vårdslöst[6] Se.
hà̠sadė̠lɪg adj. slarvigt klädd SeTyHäLiHoAt.
kà̠sa v. driva, jaga bort[7] Se TyLjHoToAt.
krà̠sa sæ v. harkla sig[8] To.
mà̠sa v. masa Se.
rà̠sa v. rasa SeBoTo.
sl̥à̠sa v. gå slamsigt klädd[9] Se.
tà̠sɪg adj. slapp, utan stadga, om tyg[10] SeLiHoAt.
trà̠sa sɘnt v. söndertrasa Se.
trà̠sæ f. trasa SeTyLjLiTo.
trà̠sɪg adj. trasig SeTo.
á̠tan räkn. aderton SeTyInLi AtNj.
fà̠ta v. ösa kol med ett s. k. kolfat To.
fà̠ṯa v. fatta, begripa SeHä.
fà̠tan n. handtag på ämbar Se At, *-aṯ-* TyHäLiHo.
gà̠tæ f. gata SeLiHoBo.
hà̠ta v. hata SeHäBo.
mà̠ta v. mata SeTyLiTo; *brá̠máta* i förtid mogen, om säd SeTyHo.
prà̠ta v. prata SeTyHäLjLiHo Nj; *prà̠tabɘ́rj* adj. talför To.
và̠l̇skáta̠n ortn. udde vid Våle by Ty.
skà̠tæ f. skata SeTyHäLjLiBo To.
skrà̠ta v. injaga skräck hos, skrämma[11] SeTyLjLiHoBo At.

---

[1]) Fsv. afskapadher 'vanskapad', änsv. afskapa 'vanskapa, vanställa'.
[2]) Till värbet kara 'maka, skrapa'. Se § 6 mom. 4.
[3]) Se Torp fjasa.
[4]) Se Torp flasa.
[5]) Hör väl till no. dial. gasa 'kneise, fare avsted med næsen i vêret, tumle sig i kaathet, fuse frem' (Torp).
[6]) Är väl det värb, som ligger till grund för Rietz haska 'göra odugligt arbete, slarva, hafsa'; no. dial. haska, som av Torp, om ock med tvekan, härledes ur ett *hapska.
[7]) Rietz kasa.
[8]) Se Torp krasa; »grundbet. vel 'rasle'».
[9]) Rietz slasa.
[10]) Jfr Torp tasa v. 2.
[11]) Se Torp skrata.

vàtæbl'ánæ f. dryck av vattenblandad mjölk SeTyLiHoAt.
vàtædrǫg f. vattenkälke Hä; *vàtævál'* m. vattensork To.
àvan sjön. Avan[1] Bo; *jàva* byn. Ava[1] Ty.
kàva v. kava Se.
tšàva v. gå med små steg[2] Se.
làva m. lave Se; *mæ̀ltláva* ett slags brits i bastu för mältning Bo; *làvavǽr* n. väder då man hälst håller sig inomhus Ty.
nàva v. gripa efter[3] Se.
nàvar m. navare SeTyHäLjLiBoAtNj.
ràva v. rafsa[4] SeTyLiHoToAt.
sàva m. save Se.
slàva v. gå slamsigt SeTyLiHoAt.
stàva v. stava SeTiTy.
stàvæ f. stäva[5] SeSkTiTyLjInLiHoAt.
tràva m. trave SeTyHä.
tràva v. lägga i trave Se.
tràva v. trava, om häst SeTy.

Ytterligare belägg ur Torpmålet hos Bogren § 14.

§ 6. Avvikelser från den i föregående paragraf uppställda huvudregeln:

1) Äldre ă i urspr. kort sluten stavelse har utvecklat sig till *a* (se § 7). Förekommer det i ett paradigm växling mellan öppen ock sluten stavelse, bör följaktligen en växling mellan *a* ock *a* inträda. Dylik upprätthålles ock ofta. Så heter t. ex. plur. av **dag** *dàgar* i SkTiTyHäInLiHoBoToTuAtNj, fast sing.-formen lyder *dag* (§ 7). Endast på ett mindre område, SeSä, har utjämning inträtt, så att formen uppvisar *a*: *dàgar*. Denna form uppgives även av Bogren från Torp, därifrån jag dock upptecknat den ljudlagsenliga.

Av liknande anledning vacklar vokalkvaliteten i infinitiverna **gala, gnaga, *grava** 'gräva', **mala, skava:**

gàl'a SeSäHäLj, -*a*- LiHoBo.
gnàga SeSäTyLjHäTuAt, -*a*- InLiHoBoToNj.
gràva InHä, -*a*- Li.
màl'a SeSäSkTiTyLjTuAt, -*a*- InLiHoBoToNj.
skàva SeSäTyAt, -*a*- LiToNj.

---

1) Jfr Rietz **ava, ave** 'grund ock trång vik m. m.'; Torp **ave.** Det uddljudande j-et i den från Ty anförda formen är uppkommet i hiatusställning: **i ava** → **i i̯-ava.** Ordet är ju bynamn, varför just prep. **i** ofta förbindes därmed.

2) Rietz **kiava.**

3) Östsv. ***nava** 'med handen fatta om halmen vid skörd'.

4) Torp **rava.**

5) Jfr Hesselman, Sveamålen s. 18 not 1; Hellquist, Sv. etym. ordb.

De former, som uppvisa *a*, äro uppkomna under påvärkan av presens, där denna kvalitet är ljudlagsenlig, eftersom stavelsen är sluten. I de trakter, där den ljudlagsenliga kvaliteten i inf. bevaras, uppkommer en växling mellan inf., som uppvisar *a*, ock pres., som uppvisar *a*, t. ex. *ma̱ka* pres. *ma̱k* LiHoNj; *ga̱ka* pres. *ga̱k* LiBo. I fråga om den geografiska fördelningen mellan former med *a* ock med *a* märkes, att de förra, som av exempelsamlingen framgår, tillhöra ett östligt område, medan de senare förekomma västerut i båda floddalarna. Österut i landskapet bildar dock Nj med sina *a*-former i detta avseende ett område för sig.

2) Äldre ă, som kommit att stå i slutljud, uppträder som *a*:

dra̱ v. draga SeTyHäLjHoLi BoToAtNj.
ha̱ v. hava SeTyHoToAtNj.
la̱ pt. lade SeLiTo.
sa̱ pt. sade SeTyLjHoLiToAt Nj.
ta̱ v. taga SeTyLjLiHoBoTo AtNj.

Bogren uppger från Torp formerna *dra̱*, *ha̱*, *ta̱*, vilka jag där förgäves efterforskat.

Att ovanstående former i strid mot huvudregeln uppvisa kvaliteten *a*, är sannolikt beroende på en rent ljudlagsenlig utveckling ock ej, som man möjligen kunde vara böjd att tro, på rspr:s-påvärkan eller analogiskt inflytande från presensformen. Att rotvokalen kommit att stå i slutljud, har sin grund i formens användning i trycksvag ställning. Exempel saknas icke på att ett a, som använts i trycksvag ställning, vid uppflyttning i tryckstark erhåller slutet uttal. Ifrån SeLj har jag antecknat uttr. *jàra na̱* 'göra värkan', ifrån SeSä *na̱ a na̱* 'allesamman'. Här föreligga tydligen former av pronominet **någon**; i trycksvag ställning *na* 'något några'. Den tryckstarka formen *na̱* måste avspegla en ljudlagsenlig process, ty i annat fall bleve den mycket svårförklarlig. När det däremot på andra håll heter *ja̱ra na̱* Ho, *na̱ a na̱* LiHoAt, så kan vokalkvaliteten lätt förklaras såsom beroende på inflytande från den trycksvaga formen. Ett annat exempel pekar i samma riktning. Det är ordet **så**, använt som interjektion, varvid det får formen *sa* SeHoAt. Trots tryckstyrka har det på grund av sin interjektionella användning uttalats

med kort a-ljud, varför det undandragit sig öggen ā → å, men enligt regeln härovan erhållit *a*.

Anm. Bogren § 14, a. 3 meddelar ett uttryck *pa-n̥-ánr̥* 'någorlunda' ock fortsätter: »*ánr̥* är väl någon form av pron. **annan**, måhända dat. fem. med ett utlemnat **lund** el. dyl.». Själv har jag antecknat uttrycket ifrån To i formen *pa-nánær*; i Se lyder det *panánær*. Här ingår tydligen ovan berörda trycksvaga form av pron. **någon**, uppflyttad i tryckstark ställning. Uttrycket är alltså urspr. en sammanställning: **på något när**, d. v. s. 'någorlunda'.

3) I ljudkombinationen **aða** övergår a till *a* framför bortfallet ð, åtminstone lokalt:

al m. kreatursurin[1] SeTiTyHäLiHoTuAt, *al* BoTo.
la v. köra in hö i ladan[2] SeTiTyHäLjLiHo, **laa** Nj (Lmf), *la* BoToTuAt.
skàda m. skada SeTiTyHäLjLiBoToStTu, *skàa* AtNj.

Ett exempel, som ej direkt faller under regeln, men som bör diskuteras i detta sammanhang är *bàda* v. 'bada' SeLjToAt.

Till en början kan observeras, att ögg till *a* saknas västerut i Ljungadalen. Bo ock To uppvisa blott former med **a**. *a*-former av ***lada** äro svagare representerade i söder, medan **skada** uppvisar sådana blott i det sydöstra hörnet av landskapet.

Det är uppenbart, att såväl ändelsens **a** som den intervokaliska konsonanten tillsammans varit av betydelse för uppkomsten av den vokalöppning, som här förefinnes. När ändelsen varit en annan än **a**, har öppning ej inträtt (se exempelsamlingen i § 5), vilket även är förhållandet, då det intervokaliska **d** bevaras. Men bevisa då formerna *skada* ock *bada* något för denna sak? Äro de inte med sitt bevarade **d** att betrakta som riksspråkslån? Saken kan ses så, men ej nödvändigtvis. Gå vi till jämtskan, så bevaras där, åtminstone i de inre målen, regelbundet intervokaliskt **d** efter urspr. kort rotstavelse[3]. Våra former lyda t. ex. i Åremålet *bada* ock *skada*. I hälsingska däremot är **d**-bortfall i denna

---

[1]) Förefaller av mp. att dömma vara uppkommet ur ***aðal**. Jfr Rietz **al (aal)** m. 'kreaturspiss' Nb., **ko-adel** m. 'ko-piss' Ög. I no. **aale**, se Torp.

[2]) Fvn. **hlaða**.

[3]) Se Geijer, Tilljämningens ock apokopens utbredningsvägar, Sv. Lm. B. 18 s. 35, ock ovan § 2 mom. 24.

ställning regel; Wennbergs ordbok anför **baa** ock **skaa**. Även i mp. bortfaller **d** regelbundet i denna ordtyp. Kvarstående **d** förekommer dock förutom i dessa ord även i några andra, som skola anföras vid behandlingen av konsonanterna. Det är ej så ofta som språkliga företeelser kunna skiljas med skarpa gränser, utan ströformer bruka ju förekomma på långt avstånd från en företeelses egentliga centrum. Som dylika ströformer, som utlöpare från jämtskt språkområde synas de mp. orden med bevarat intervokaliskt **d** riktigast vara att bedömma. Härför talar även den geografiska fördelningen inom Mp. mellan former av ordet **skada**, som bevara **d**, ock sådana, som förlorat det. De sistnämnda förekomma i landskapets sydöstra hörn, alltså på ett område som är mäst avlägset från Jämtland ock som bäst står i förbindelse med Hälsingland. Vad ordet **bada** beträffar, synes det uppträda med bevarat **d** i hela landskapet. Det ligger kanske nära till hands att betrakta just detta som ett lån, ett kulturord. Häremot talar dock formen för subst. **bad**, vilken lyder *ba̤*. Detta ord kan ej gärna vara riksspråkslån, enär då det slutna **a**-ljudet borde vara ersatt med *a̤* (se § 23) ock **d** bevarat; jfr *gra̤d* 'grad'. Dess språkliga dräkt talar för att det är genuint folkligt, ock då finns ju ingen anledning antaga, att förhållandet är ett annat i fråga om värbet.

Ett uppslag till förklaring av den roll, den intervokaliska konsonanten spelat vid vokalöppningen, synes man kunna få i Geijers nyss anförda arbete. Vid behandlingen av tilljämningen i »opplänningsmålet» i Jämtland påvisas där, hurusom den intervokaliska konsonanten varit betydelsefull med avseende på tilljämningens grad. I en grupp av gamla kortstaviga ord med gammalt **a**, **e**, **i** i öppen stamstavelse följd av **a** har där stamstavelsens vokal utvecklats till ett öppet **a**, i en annan grupp däremot till ett a-ljud. »Det avgörande för fördelningen på dessa grupper: öppet **a**—a eller a—a är icke beskaffenheten av stamstavelsens vokal i fornspråket, utan beskaffenheten av den intervokaliska konsonanten. Om denna konsonant är någon av labialerna **p**, **v**, **m** eller någon av gutturalerna **g**, **k**, har stamstavelsens vokal blivit öppet **a**, vare sig den ursprungligen varit **a**, **e** eller **i**. Står däremot någon av dentalerna **d**, **t**, **s**, **l**, **n** eller **r** eller

ɬ (ɬ) mellan stamstavelsens ock ändelsens vokaler, så har stamstavelsens vokal blivit a, vare sig den varit a, e eller i» (s. 24). I annat sammanhang återkommer förf. till samma företeelse. »Grunden till denna fördelning synes vara den, att labiala ock gutturala konsonanter i mindre grad än de övriga med deras tungspetsartikulation skilt vokalerna från varandra, utan lemnat mera rum för inbördes påvärkan vokalerna emellan på den tid, då ändelsens vokal ännu var **a**» (s. 33). Man kan nog bedömma den mp. öggen **a** → *a* i förbindelsen **aða** på liknande sätt. Det intervokaliska ð har så småningom reducerats, en reduktion som slutligen skridit till rent bortfall. Därigenom har ju speciellt i denna förbindelse det hindrande moment, som den intervokaliska konsonanten erbjuder, avlägsnats ock fritt rum för ändelsevokalens påvärkan på rotvokalen lemnats. När **d** bevaras, kvarstår därför **a**; så t. ex. i ordet **skada** i största delen av landskapet. Men när i sydöstra hörnet **d** fallit, uppträder ock ögg **a** → *a* i rotstavelsen. För en parallell utveckling i fråga om förbindelsen **ĭða** skall i det följande redogöras.

4) I ljudkombinationen **ara** uppträder **ă** som *a*. Övergången är lokalt mer genomförd:

bà̲ra m. trollnystan, som »drar» ifrån andra till sin ägare[1] SeSkTiLjInLiHoBoToAt, *-a̲-* TyHä.

bá̲ra ~ *-a-* adv. bara SeTyHä LiAt, *-a̲-* ~ *-a-* Bo.

fà̲ra v. fara SeTyHäLjHoLi BoToAtNj.

fà̲ra m. fara SeTyHoStAt, *-a̲-* Bo.

fà̲ra fər̩ v. befara, frukta för Se.

gà̲ra v. blåsa svagt TyHo; *gà̲raspárv* m. ett slags sparv, som tros förebåda kall blåst Li; *gà̲ra* BoTo.

hà̲ra m. hare SeSkTiLjInLi HoBoAtNj, *-a̲-* TyHä.

kà̲ra v. kara SeTyHäLjLiHo, *-a̲-* BoTuAtNj.

mù̲s̲ká̲ra m. näbbmus[2] SeTy LiHo, *-a̲-* BoToTuAt.

---

[1]) Jfr dalm. *bare 'lyckoande' (Noreen, Ordl.).

[2]) Jtl. *mu̲s̲ka̲ran* best. sing. (Föllinge). Ordet synes vara en bildning motsvarande ett fsv. -***skäri** på roten i värbet **skära**. Beträffande bildningstypen jfr rspr. **skare** på snö ock **skare** på ljus, vilka båda anses sammanhänga med värbet **skära** (Torp ock Hellquist). Haverömålets form *mù̲sʃá̲ra* visar med sitt *ʃ* på annat avljudsstadium, fsv. *-**skæ̆ri**, jfr detta måls ögg **æ̆** → **a** framför förbindelsen **-ra**, se § 3 mom. 17 — så framt man ej hällre bör anse yngre anslutning till inf. **skära** föreligga.

skḁrɑ m. skare på snö SeTyLi Ho, -ɑ̥- BoToTuAt.
spḁrɑ v. spara SeTyLjLiHoSt AtNj, -ɑ̥- BoTo.
stɑ̥rɑ m. stare SeTyHoAt.
svḁrɑ v. svara SeTyHäLiHoSt TuAtNj, -ɑ̥- BoTo.

Ifrån Åm. är en övergång **a** → *ɑ* i urspr. kort rotstavelse följd av **a** välbekant (se § 1 mom. 1). Historiskt sett sammanhänger väl ovan exemplifierade ljudlag med denna åm. övergång. Den kan ses som ett specialfall av denna senare. I åm. inträder övergången generellt, om ändelsen innehåller **a**, i mp. blott om den intervokaliska konsonanten dessutom är **r**. Att ett samband råder, visas tydligt av den geografiska utbredningen av *ɑ*-formerna i Mp. Talrikast uppträda de i landskapets nordöstra hörn, alltså där förbindelserna med Åm. varit livligast. Orden ***bare** ock **hare** förekomma med *ɑ* endast här, i socknarna Hä ock Ty, eljest med *a*. En jämförelse mellan TySeAt ock Bo, de socknar från vilka jag har de flästa gemensamma ord upptecknade, belyser, hurusom *ɑ*-formerna småningom tilltaga, ju mer man fjärmar sig ifrån Åm.-gränsen:

Ty	Se	At	Bo
ba̲rɑ s.	-ɑ̲-	-ɑ̲-	-ɑ̲-
ba̲rɑ adv.	-a̲-	-a̲-	-ɑ̲-
fa̲rɑ v.	-a̲-	-a̲-	-a̲-
fa̲rɑ s.	-a̲-	-a̲-	-ɑ̲-
ha̲rɑ	-ɑ̲-	-ɑ̲-	-ɑ̲-
ka̲rɑ	-a̲-	-ɑ̲-	-ɑ̲-

Ty	Se	At	Bo
mu̲s̲ka̲rɑ	-a̲-	-ɑ̲-	-ɑ̲-
ska̲rɑ	-a̲-	-ɑ̲-	-ɑ̲-
spa̲rɑ	-a̲-	-a̲-	-ɑ̲-
stɑ̲rɑ	-ɑ̲-	-ɑ̲-	-ɑ̲-
sva̲rɑ	-a̲-	-a̲-	-ɑ̲-

Som härav framgår, uppvisar Ty 10 *a*—1 *ɑ*, Se 8 *a*—3 *ɑ*, At 5 *a*—6 *ɑ*, Bo 1 *a*—10 *ɑ*. Det enda ord, som i sistnämnda socken uppvisar *a*, är alltså *fḁrɑ* v. 'fara'. Detsamma är förhållandet även i Torpmålet. Formen har tydligen synts Bogren påfallande, ock eftersom han studerat Torpmålet så isolerat, har den lockat honom till att framlägga ett par förslag till specialförklaring: *fḁrɑ* kan »gå tillbaka på ett äldre **fara** i trycksvag ställning eller ha fått sin vokal från en (trycksvag) **i**-omljudd presensform **får**». Som av den föregående utredningen framgår, äro dessa förklaringsförsök ohållbara.

5) I Torpmålet förekommer en övergång **a** → *a* framför *ḱ*.

Övergången har observerats ock — i förbigående — omnämnts av Bogren (§ 70, a. 2). Som ex. därpå anföres *ta̠ɫa* 'tala'. Därtill kan först ock främst läggas *à̠ɫa* v. 'uppföda' (Bogren *à̠ɫa* § 14) ock vidare efter mitt förmenande *gâ̠ŋ* 'galen' samt det av Bogren § 69 D anförda *à̠ɫəsvǫ̠n* f. 'utsikt, förhoppning att förökas, växa till'. De båda sistnämnda ordens vokalism fattas av Bogren såsom beroende på en ögg ă → ä, värkad av ändelsens i. Angående förekomsten av en dylik ögg i östsv. ock sv. dialekter se Hultman, De östsv. dial. s. 188 ock Hesselman, Sveamålen s. 32. Det förefaller dock föga sannolikt, att denna ögg här föreligger. Öggen a → ä framför i i ändelsen innebär ju en slutning av rotvokalens artikulation, medan här faktiskt en öppning ägt rum. Denna skulle då närmast vara föranledd av det intervokaliska *ɫ*, men något exempel på ögg ä → *a* framför *ɫ* i urspr. kortstaviga ord torde vara svårt att anföra från mp. Rationellast synes vara att sammanhålla alla de anförda exemplen ock följaktligen betrakta utvecklingen **a** → *a* i **galen** ock i **tala** som resultat av s a m m a process. Öggen är ej fullständigt genomförd i målet. Vid sidan av anförda former med *a* förekomma sådana av samma typ med *a*, t. ex. *mà̠ɫa* m. 'mängd, hop', *skà̠ɫa* v. 'skala', *fśksvá̠ɫa* m. 'ladugårdssvale'. De former, som uppvisa *a*, äro också, som ovan i § 2 mom. 1 (anm.) ock s. 35 framhållits, närmast att betrakta som utlöpare ifrån östjämtskt språkområde.

6) I ett fåtal fall, ibland av lokal natur, förekommer övergång ă → *ɵ*, om efterföljande stavelse innehållit **u**:

mɵ̠ræ f. mara ToAt; *mɵ̠ræ-buskæ* m. marig, förkrympt buske TiInLiHoTuAt.
mɵ̀s̠ælbjœrk f. masurbjörk LiHo.
mɵ̀s̠æknúɫ m. utväxt på björk SeTiHäInTu.
mɵ̀s̠æskåft n. skaft av masur BoTo.
svà̠ɫæ f. svala SeHäIn, *sɵ̠ɫæ* BoToStTuAtNj.
tvà̠ræ f. *tvara, grötkräkla SeSkTiInLiNj, *tɵ̠ræ* BoToStTuAt.

I ordtypen står vanligen *a* (se exempelsamlingen i § 5). I kap. 1 har framhållits, hurusom öggen ă → *ɵ* el. liknande, vilken med ett fåtal exempel finnes företrädd i mp., i grannlandskapen, i synnerhet Jämtland ock Ångermanland, före-

ligger väl utbildad (se § 1 mom. 2, § 2 mom. 2). Detsamma är förhållandet även i fråga om Haverömålet (se § 3 mom. 1). Undersöker man fördelningen mellan *ɛ*- ock *a*-former i mp., visar det sig, att de förra äro talrikare företrädda i socknarna utefter Ljungan; *ɛ*-former av **svala** ock ***tvara** finnas blott belagda därifrån. Detta synes tyda på att de mp. *ɛ*-formerna närmast äga samband med språkutvecklingen i inre jämtska eller i Haverömålet. Visserligen förekommer övergången även i Hälsingland, men blott i ett fåtal ord, som liksom de mp. göra intryck av att vara utlöpare, varför man ogärna där vill söka det spridningscentrum, varifrån de mp. formerna förskriva sig.

Ett annat ord av ifrågavarande typ, vilket beträffande rotvokalens kvalitet visar avvikelse från huvudregeln, är subst. **kaka**: *kåa̱kæ* f. SeTyHäLjInLiHoTuNj, -*a̱*- BoToAt. Den kvalitet, som är att betrakta som den regelbundna, *a*, förekommer i väster ock söder, *a̱*-formen tillhör ett nordligt område, som längst i öster även omfattar Nj. Att söka förklara *a̱*-kvaliteten genom antagande av rspr:s-påvärkan låter sig icke göra, enär riksspråkets *a̱* brukar ersättas med *a̱* (se § 23). Den geografiska fördelningen mellan *a*- ock *a̱*-form tyder på den senares samhörighet med ångermanländska. Därför talar även kvaliteten. Det ljud, som där utvecklats ur äldre ă i denna ordtyp, anges nämligen ofta som *a*, t. ex. Stigsjö *ka̱ka*. Se därom vidare § 1 mom. 2.

§ 7. I urspr. kort sluten stavelse uppträder äldre ă som *a̱*:

ba̱ n. bad Se.
ba̱ pt. bad Se.
la̱ n. sida av mur[1] SeTyLiHo At, *la̱n* To.
bå̱sḽá n. avbalkning mellan bås SeTyLjLiHoBoAt.
ra̱ f. rad SeLi.
ra̱ adj. i uttr. *ra̱ væg* raka vägen, direkt[2] SeLjLi.
spa̱ n. spad SeHä.
sta̱ m. stad SeLiToNj.
è̱lstá̱ m. eldstad Se; *è̱lstá̱* Hä Ho.
kà̱kæstá̱n m. best. skämtsam benämning på magen SeLi.
lò̱kstá̱ m. plats på hästen, där lokorna läggas SeTyHoAt.
stò̱r̥svá̱ ortn.[3] Se.

---

[1]) Fvn. hlað, Torp lad. [2]) Jfr Torp rad.
[3]) No. svad 'nøken klippegrund', se Torp.

mùlvål m. åkersork[1] SeLjBoTo.
bohág n. bohag Se.
dag m. dag SeTyHäLjHoBoAt Nj.
rèmpdrág n.[2] SeTyLiToAt.
fàgærvik ortn. Fagervik Ho, *fàgærǽyŋæ* ortn. Fageränget Bo.
fərhágær pl. t. undanflykter, svepskäl[3] Li.
gnag n. i uttr. *gnag a skav* ideligt kältande Se.
gnag pres. gnager SeLiAtNj.
hágæl n. hagel SeBo.
krag n. skärm som fästes nedtill på liorvet, när säd mäjas[4] SeBoAt, *krak*[4] Lj.
ag m. lag, avkok Se.
lag m. lag (lex) Se.
làgrán adj. noga, kräsen SeTo.
bolág n. bolag SeLjLiAt.
hòplág n. samlag Bo.
mágær adj. mager SeHäLiBo.
nágæl m. nagel SeNj.
slag n. slag, sort SeTyAt.
slag n. slag SeSt; *slàbǿl* f. ram på vävstolen, vari vävskeden sitter SeTy.
svag adj. svag, sinnessjuk Se To.
tag n. tag, stund SeLiHo; *tàgvis* adv. understundom SeAt.
tágæl f. tagel SeTyLi.
bàklia f. best. norra sluttningen av en höjd SeTyLiHo.
bàktóŋ adj. baktung, om lastad kärra SeLjAt.
átabák adv. baklänges SeTyHo StAt.
knak adj. reslig rak[5] SeLjLi.

---

1) Senare leden med sitt *l* är påfallande. Man skulle snarast vänta en form -**va*, jfr härj. möll-va (J. Nordlander). Måhända föreligger anslutning till val 'käpp', jfr att detta ord i no. kan betyda 'tykfalden, grovbygget kar' (se Torp vǒl).

2) Man kan säga, att ordet i allmänhet i mp. saknar betydelse. Denna framgår dock av Ha-målets *rompdrag* 'kort käpp med vars tilljälp svansen på ett djur flås'. Att ordet i alla fall lever kvar även eljest i landskapet, trots att den eg. betydelsen bortglömts, beror därpå, att man vid slakt plägar roa sig med att sända barnen till grannarna att låna rumpdraget, ett uppdrag som naturligtvis misslyckas ock då framkallar de äldres munterhet. En sekundär bet. 'efterhängsen person' har jag antecknat från To. Änsv. **rumpedrag**. Dahlgren anger ingen bet., men denna är av hans citat att dömma densamma som i Ha-målet.

3) Ordet innehåller samma rot som rspr. **hage**. Jfr även mlt. **vorhagen** 'spärra, hindra'.

4) Rietz **krag, krak**. Formerna höra väl ihop med fvn. **kraki**, nord. dial. **krake** (betydelser hos Torp), nord. dial. **kragg** 'lavt og kroket træ, riskvist o. s. v.' (Torp). Namnformerna skvallra tydligen om ett redskap av primitivare art än det ovan angivna; på sina håll i Mp. nöjer man sig ännu med en böjd kvist i stället för en snickrad skärm.

5) Rietz **knak**.

kra̧k n. boskapsdjur[1] BoAt.
ra̧k adj. rak Se.
krèḇrá̧k n. foder som hästarna lemna kvar i krubban[2] At.
sa̧k m. sak SeAt; *ò̧ʃá̧k* orsak SeLi.
ská̧kœ̧ɫ m. skakel[3] SeHäLjLi To.
ʂḷa̧k adj. slak Se.
sma̧k m. smak SeAt.
spa̧k adj. spak SeBo; *ʈʂǽṉspá̧k* som har lätt att känna igän folk HoAt.
spa̧k m. spak SeAt.
ta̧k n. tak SeLiHoBoAtNj.
va̧k f. vak SeHä.
va̧k adj. utvilad[4] Se; *àṉvá̧k*[4] To.
vá̧kœr adj. vacker SeHäLiBo Nj.
da̧ɫ m. dal SeLiToNj.
ga̧ɫ pres. gal SeTyLiBo.
kna̧l adj. dålig, knapp[5] SeTy Li.
ma̧ɫ pres. mal SeLiHoNj.
ma̧ɫ m. mal, (insekten) SeBoTo.
pìṉmá̧ɫ m. pinnmo, bottenmorän[6] SeTyLiHoAt.
stḛ̀nmá̧ɫ m. stenanhopning i åker[6] To.
ska̧ɫ n. skal SeLjTo.
skra̧l adj. skral SeHoTo.
sta̧ɫ pt. stal SeBoAtNj.
ta̧ɫ n. tal SeHäLiBoToAt; *vèḵœtá̧ɫ* veckotal SeTy.
va̧ɫ m. valk, t. ex. på huden efter ett slag[7] SeTyLiHo At.
hámœ̧ɫ n. ovig, tafatt person[8] SeHo.
krám̧œ̧ɫ f. klämma[9] SeHoAt; *kɫám̧œr* TyLi.
ra̧m f. ram SeLj.
ga̧ŋ f. gäl på fisk; gap, mun, trut[10] SeTyHäLjLiHoBoAt.
ma̧ŋ f. man (på häst) SeHä HoBoToAt.
va̧ŋ adj. van SeTyBoAt.
kná̧pa pl. best. handtagen på liorvet[11] Ty.
reskā̧p m. redskap Se.
vá̧pœn n. vapen Se.
àɫvá̧r f. allvar SeHä.
ba̧r pt. bar SeTyHäLjBoAt Nj.

---

1) Till östsv. *kraka 'kräla, krypa' liksom **kräk** till fsv. **kræka** 'krypa'.
2) Jfr Torp **rak** n. 2.
3) Återgår på en genom analogi uppkommen form ***skakl**, jfr Lindgren, Burträskmålets gr. § 47,2.
4) Jfr Torp **vak**; Jtl. ***andvak**, ***andvaken** (Åre).
5) Hellquist **knal**.
6) Jfr Rietz **mal** m. 'grovt grus ock småstenar vid stranden av hav, sjö eller å'; fvn. **mǫl** f., no. **mŏl** f. (se Torp).
7) Är identiskt med fvn. **vǫlr** m. 'vol, rund stav'. Ordet kan i no. dial. betyda 'langstrakt bule paa krop, ophøiet stripe' (se Torp **vŏl**).
8) Hör till värbet ***hamla**, se § 16.
9) Jfr Torp **kraml** f. 10) Se Torp **gan** f.
11) Jfr v. Friesen, Mediagem. s. 60.

fa̱r m. fader SeTyBoAt; *fár̠far* farfar SeLi.

mȯsafár̠ n. med mossa täppt nåt i vägg[1] BoToAt.

ka̱r n. kar SeLiToSt; *ȯ̱skár̠* öskar SeTy.

pa̱r n. par SeLi.

snàr̠skvǽtn̥ adj. lättskrämd SeTy.

ska̱r pt. skar SeLjAtNj.

sva̱r n. svar SeBo.

va̱(r) pt. var SeTyLjLiBoAtNj.

ìl̠vár̠ adj. skygg, rädd (om djur)[2] SeTyLiHoToAt.

kȯd̠vár̠ n. örngått SeTo.

a̱s n. as SeLiTo; *àsbé̱n* okvädinsord SeTyLiAt.

ka̱s f. gödselhög[3] SeHäLjLi.

fa̱t n. fat SeLiAtNj; *s̯l̠afát̠* ett slags stort träfat, lunsig kvinna SeHäHoAt; *tè̱nfát̠* tennfat SeTy.

kl̠átr̥ n. krångel[4] SeTyLiHoAt.

la̱t adj. lat SeHäTuAt; *làt̠vrǽa* m. lat person, latmask SeLi; *làtvrǽkl̠ŋ* m. ds. Ty;

làtʃi̱væ f. sista skivan som fås av en limpa SeHoAt.

ma̱t m. mat SeHäLjBoTuAt; *ʃi̱mát̠* *skedmat, supanmat SeHoAt; *và̱gmát̠* underlag under hävstång SeTy.

ra̱t n. skräp, avfall[5] SeTyLjLiHoBoAt.

vát̠n̥ n. vatten SeTyHäLiHoBoToAt.

gá̱væl̠ m. gavel SeNj.

gra̱v f. grop, grav SeTyLjLiHoBoAtNj.

ha̱v n. hav SeTyHä; *hà̱vʃø̱n* m. best. havet SeLiHo.

kná̱vær̠ f. handtag på liorv[6] SeLiHoTu.

là̱vskri̱kæ f. lavskrika Li.

na̱v f. el. n. nav SeHä.

ska̱v pres. skaver SeLiNj.

ska̱v n. aspbark, använd som foder LiBo.

skrá̱væl̠ n. anhopning av sten[7] SeTyLiHoBoAt.

sta̱v m. stav SeHäHo; *bȯ̱kstá̱v* bokstav SeAtNj; *ʃi̱stá̱v* skidstav SeLi.

Ytterligare belägg rörande Torpmålet finnas hos Bogren § 16.

---

[1]) Som senare led ingår i ordet det subst. **far** n., som föreligger t. ex. i fvn. med bet. 'väg'. I no. kan ordet även ha bet. 'spor' (se Torp).

[2]) Jfr Torp **var**.

[3]) Se Torp **kōs** f.

[4]) Hör till verbet *klatra, se § 21 a.

[5]) Se Torp **rat** n.

[6]) Jfr Torp **knavr** m. 'knap paa en dør, paa et kuhorn'.

[7]) Rietz **skravel** n.

§ 8. Avvikelser från den i föregående paragraf uppställda huvudregeln.

1) På grund av inflytande ifrån närstående ord ock ordformer, i vilka ă utvecklats i öppen stavelse (enl. § 5), uppvisa en del fall *a*:

bas n. stryk SeLjBoAt; *rægnbás* häftig rägnskur SeTyLj Li.
brak n. brak SeTyBo.
gap n. gap SeTuNj, -*a*- TyHä LjBoTo.
hak n. hak SeBo; *tvårhák* tvärhak SeLi.
hat n. hat SeLjBo.
prat n. prat SeTyLjBo.
ras n. ras SeLjBo.
skak m. skakvärk, maskin vid tröskning Se.
skrat m. fruktan, skräck SeTy LjLiHoAt.
skval n. skval Se.
sval adj. sval SeTyHäBo.
val n. val SeTy, -*a*- Bo.

Ord, från vilka ovanstående rönt inflytande i fråga om sin vokalism, återfinnas ovan i § 5, med undantag för subst. **val**. Detta har påvärkats av värbet *vålæ* 'välja' SeTy. Som av belägget ifrån Bo synes, är det ej alltid som den analogiskt påvärkade formen slagit igenom i hela landskapet, en sak som även framgår av formerna för subst. **gap**.

Presensformerna av värberna **fara** ock **spara**, vilka i landskapet helt eller delvis förete rotvokalen *a* (se § 6 mom. 4), visa ej ljudlagsenlig vokalkvalitet. Ombildning efter infinitiverna har tydligen inträtt: *far* SeHäInBoAtNj, *spar* SeLjLiNj.

Med rätt snäv lokal begränsning förekomma några ord, i vilka den öppna **a**-kvaliteten även synes vara att förklara såsom beroende på analogi:

bar adj. bar SeHäLjTuNj, -*a*- BoTo.
kram adj. kram Se, -*a*- To.
lam adj. lam SeLjTu, -*a*- To.
tam adj. tam SeLjTu; *hålták*, svårhanterlig At; *tam* To.

Mina belägg äro ej tillräckliga för att angiva *a*-formernas gränser mera exakt. Så mycket synes dock, att de äro hemmahörande västerut i Ljungadalen. Jag ser ingen annan förklaring på den öppna **a**-kvaliteten, än att den härleder sig ifrån böjningsformer, där **a** stått i öppen stavelse. Orden äro ju alla adjektiv, ock detta kan ha haft en viss betydelse; i adjektivparadigmet fanns ju tidigare gott om former,

där första stavelsen var öppen. Jfr med *ba̱r* ovan Torpmålets *ka̱r* 'kar', *møsafa̱r* 'med mossa täppt nåt i vägg', *pa̱r* 'par', *sva̱r* 'svar' (de båda sistnämnda ex. efter Bogren).

Subst. **stad** 'plats, ställe' uppträder ju, som av komposita i § 7 framgår, regelbundet med *a*. Emellertid uppvisar ordet i ett uttryck även öppen kvalitet: *øgan star ı sta̱ pa̱-n* 'ögonen ha ett stirrande uttryck hos honom' SeLi. Möjligen har i substantivet dativändelse, på grund av uttryckets stereotypa karakter, kvarstått länge, så att **a** här utvecklats i öppen stavelse.

Anm. Adj. **hal** har formen *ha̱ḷ* SeTyBo. I fornspråken äger ju ordet som bekant långt **a**-ljud. Den mp. formen låter väl förlika sig med det gamla antagandet, att adjektivets långa **a** tidigt blivit förkortat på grund av inflytande ifrån värbet **halka**, där konsonantgruppen värkat förkortande på vokalen: *hàḷkæ* v. SeBo, *hàḷkæ* f. 'halka' Se, *hàḷkıg* adj. 'halkig' Se. Mot denna förklaring har gjorts invändning av Noreen, V. Spr. III: 157, under hänvisning till Lindgren, som framhåller, att i Burträskmålet (Burträskmålets gr. s. 78 not 2) adjektivet ej kan ha påvärkats av värbet utan tvärtom värbet av adjektivet. Därav behöver emellertid ej följa, att adjektivet på andra trakter ej kunnat få sin vokalkvalitet eller kvantitet ifrån värbet. Växelvärkningar mellan nästående ord ock ordformer kunna gå åt motsatta håll på olika orter. Så t. ex. uppgives ifrån östjämtska böjningen *do̱ doda̱* 'dö dog', vilken i mp. motsvaras av *dø dødæ*; alltså i förra fallet en utjämning i rakt motsatt riktning mot i det senare. Kock Sv. ljudhist. I: 361 har framställt en teori om lån, vartill Noreen a. st. anslutit sig. Mot ett dylikt antagande tala dock dialekternas former med *ḷ*. Ordet bör som lånord vara relativt ungt (märk **a**-vokalen); men när bevisligen äldre dylika, t. ex. **stråle** (märk **å**-vokalen) i dialekter, t. ex. i Mp., uppträda med dentalt **l**, är det väl tvivelaktigt, om lån föreligger. Uttalet av **hal** med *ḷ* är vida spritt. Det förekommer förutom i Mp. t. ex. i Västerbotten (se Lindgren a. st.), i Sörmland (enl. lic. Ericsson), i Västmanland (enl. mag. Thorfors), i Östergötland (enl. lic. Ålander), i Västergötland (enl. dr Götlind). Enda utvägen förefaller vara att återgå till den äldre åsikten, att adjektivet erhållit sin vokalism ifrån värbet, i vilket **ā** tidigt förkortats framför konsonantgrupp.

2) Starka preteritiformer uppvisa lokalt öppet a-ljud:

a̱s pt. jäste Li, *a̱s* To*St.
la̱k pt. läckte TyIn, *la̱k* BoTu.
la̱s pt. läste SeTyInLjLi, *la̱s* BoToStTuAtNj.
sam̱ pt. simmade SeLiHo, *sam̱* NjAtTuSt, *sa̱m* Bo To.

Formerna med öppet **a** höra hemma inom ett sydligt område, som innefattar socknarna BoToStTuAtNj, eller med

andra ord de socknar som direkt beröras av Ljungan. Norr därom råder sluten a-kvalitet. Vi skola i det följande se, att de säx uppräknade socknarna — av bekvämlighetsskäl i det följande benämnda »de säx Ljungasocknarna» — just i fråga om behandlingen av äldre ă avvika från landskapet i övrigt, i det att de gynna öppet **a**. Detta sker ock i fråga om preteritiformer. Söderut heter det *gat* 'måste', *smal* 'small' mot norrut *gat*, *smal*, men över hela landskapet *ran* 'rann'. Skulle den påfallande kvaliteten i preteritiformer som *las* kunna bero på analogi? När det heter *smælæ smal*, bör det inte också heta *læsa las*? Visserligen förekommer *a* i typen *rìnæ ran* 'rinna rann', men denna har ju på grund av infinitivens avvikande vokalism ej kunnat utöva samma associativa inverkan. Infinitiverna till här behandlade preteritiformer lyda nämligen: *æsa* 'jäsa', *læka* 'läcka', *læsa* 'läsa', *sæmæ* el. *sæma* 'simma'. Formen *sæmæ* visar sig ju i fråga om sin ändelseförsvagning ha rönt påvärkan, naturligtvis på grund av värbets starka böjning, ifrån de talrika långstaviga starka värben[1], ock då kan en påvärkan på preteritivokalen även ha ägt rum från liknande håll.

3) Föregås äldre ă av postkonsonantiskt *ł* eller **r**, inträder gärna öppet **a**:

bła n. blad SeTyHäLjBoAt; *sàgbłá* sågblad SeSt; *vàtæbłán* pl. blad av hästhovsörten SeHo.
bra adv. bra SeTyLjLiBoTo AtNj.
fłak n. flak SeLi.
fłar s. tunn trästicka, som fästes vid säckar, om halsen på får o. likn. för att ange ägaren Se; nätflöte[2] Ty.
pærfłás n. potatisskal[3] To.
fłat adj. flat SeTyLiBo.
gła adj. glad SeTyLjLiHoBo ToAt.
głas n. glas SeTyHäLiHoBo At.
gran f. gran SeTyHäLjLiHo AtNj, *gran* BoTo.
krak n. skärm på liorvet, jfr § 7 Ty.

Ytterligare belägg från Torpmålet finnas hos Bogren § 13. Förf. har ej observerat tillvaron av ovan formulerade

---

[1]) Jfr att rotvokalens kvalitet i rspr. simma har sin grund i liknande analogipåvärkan, se Hesselman, i och y s. 79.

[2]) Jfr Hellquist **flarn**. I Li heter ordet *fłar* 'nätflöte'.

[3]) Se Torp **flas** n.

regel. Visserligen är den ej undantagslös, vilket en blick på exempelsamlingen i § 7 visar, där några fall med slutet **a** efter postkonsonantiskt **r** förekomma; men dess förhandenvaro synes mig ej kunna dragas i tvivelsmål. Det är ju en från många dialekter känd företeelse, att ett *ł* eller **r** bidrager att giva en omedelbart följande vokal en öppnare kvalitet; men därjämte är det också bekant, att ljudövergångar under betingelser av dylik art äro mycket sporadiska till sin natur (jfr Hesselman, **i** och **y** s. 180 ff.). Vi skola i det följande vid upprepade tillfällen träffa analoga företeelser i landskapets mål.

Särskilt tydligt föreligger ju vokalöppningen i formen *gran* ifrån västra Ljungaområdet. Denna äger tydligen samband med liknande form i Jtl., t. ex. Ragunda *granasn* ortn. Granåsen.

§ 9. Äldre uddljudande **ă** uppträder i urspr. kort stavelse, såväl öppen som sluten, sporadiskt som *a* (*ɜ æ*):
ạkæ v. åka SeLjLiBoAt; **åkä** Nj (Lmf).
ạkæ f. åksläde SeHo.
ạkær m. åker SeInLiBo; **åkerskakler** pl. åkerskaklar Nj (Lmf).
ạkærkúłæ f. fotknöl SeTiTyAt, *ak-* In, **åkerkułe** St (Lmf), *àkæłkúłæ* Li, *ạkækúłæ* HoTo[1].

å-formerna av sist anförda ord behöva några rader till förklaring. Det är tydligt, att första kompositionsleden utgöres av nusv. **ankel** 'fotled', fsv. **ankol** med samma assimilation av **nk** → **kk**, som föreligger i fvn. **ǫkkla**. Emellertid behandlas i mp. äldre **ă** framför **kk** ← **nk** på samma sätt som framför urspr. **kk**, vilket framgår av ordet *svàkæ* f. 'sänka i marken' (jfr nusv. **svankryggig**). Förklaringen till **å**-ljudet är tydligen följande. På grund av en äldre akcentuering med fortis på senare leden har det långa, genom assimilation uppkomna **k**-ljudet tidigt förkortats. När sedan huvudtrycket flyttades fram, återfick **k** ej sin längd, utan stavelsen behandlades som kort. Därvid drabbades den uddljudande vokalen av tidig förlängning ock övergick till **å**. I de västliga delarna av landskapet, både i norra ock södra floddalen, bevaras det uddljudande **a**. Detta beror då snarast på att akcentfram-

[1]) Bogren uppger ifrån Torp en något avvikande form, *àkəłkúłə*.

flyttningen i ordet i dessa trakter är av senare datum. Ännu förekomma i mp. enstaka exempel på att huvudtrycket kan ligga på senare leden i komposita med tvåstavig första led, t. ex. *huvælág* 'seltyget på hästens huvud' Se, *mẹ́sæsmø̣r* 'messmör' Lj, *mǿ̣ræbúskæ* 'marbuske' Li.

Fsv. at prep. uppträder med växlande former: *ət* SeTyLj StAt, *ɶt* Li, *ạt* BoTo. I de båda först anförda formerna förskriva sig tydligen såväl kvalitet som kvantitet från ordets användning i trycksvag ställning. Ursprungligen ligger den tryckstarka formen dock till grund. I denna form har uddljudsförlängning ock övergång till å̄ inträtt. Detta å̄ har sedan vid trycksvag användning av ordet förkortats ock givit upphov till *ə* ock *ɶ* (jfr *ʂḷə*, *ɭḷɶ* 'slå'). Konsonantförlängning har inträtt, när den sålunda uppkomna formen brukats i tryckstark ställning. Vokalkvaliteten i den sydvästliga formen *ạt* torde också vara beroende på trycksvaghet, kvantiteten kan ju vara den tryckstarka formens. Denna regelmässigt utvecklade tryckstarka form återfinnes i sammansättningar:

ạ́tabạ́k adv. baklänges SeTyLiHoToStAt.
ạ̀tfǿ̣r prep. o. adv. i vägen (för), till hinders SeHo, *ạ́tfø̣r* To.
ạ́tmá prep. o. adv. (där)jämte, tillsammans med SeTo.
ạ́tə́t prep. o. adv. bredvid, i närheten (av) Se, *ạ́tɶ́t* Li, *ạ́tạ́t* To.

Sist anförda ord är tydligen en sammanställning av både den tryckstarka ock trycksvaga formen.

Som motsvarighet till av, utav förekomma i mp. två former, växlande efter viss regel, som nedan skall antydas: *ạv* SeTyLjLiToStAt, åf Nj (Lmf) ock *tạ* SeTyToAt, tå Nj (Lmf).

Ex. på av i sammansättningar:
fạ̀ra ạ̀fạ́ɭ råka ut för olyckshändelse SeTyHoAt.
ạ̀fə́ɭær pl. kvarlevor SeTyLi, *ạ̀fǿ̣ɭær* At.
ạ́vsạ́gæ part. avsågad SeSt.

Anm. 1. Ehuru saken ej direkt hör till vokalutvecklingen, skall här en antydan göras om betydelseförhållandet mellan åv ock tå i mp. ock i samband därmed om den senare formens uppkomst. Den vanliga förklaringen av prepositioner som sv. dial. tå(v), ti 'i', punder 'under', rspr. på är ju den, att de uppstått genom s. k. oriktig upplösning. Som jag fattat detta begrepp, innebär det väl följande tankegång. Vi taga tå(v) som exempel. I sammansättningen ut-åv har

stavelsegränsen förskjutis, så att t kommit att föras över till andra stavelsen, alltså **u-tåv**. Vid behov av den osammansatta prepositionen har man så lösgjort den senare leden i den sammansatta ock använt denna i den förras ställe. Utvecklingen har här varit densamma som vid uppkomsten av pron. **ni**. Medelpadskan synes emellertid ge en fingervisning om att, åtminstone i vad det gäller prep. **tå**, förklaringen bör sökas på en annan väg.

I medelpadskan upprätthålles en sträng boskillnad mellan **åv** ock **tå**; vartdera ordet har sin skarpt begränsade betydelsesfär. **Åv** kan ej användas i stället för **tå** eller tvärtom. Förhållandet må belysas med några exempel. Dessa äro hämtade ur Selångersmålet, men liknande fördelning mellan de båda orden har jag konstaterat även på andra håll. Det heter t. ex. *réma ɲɵk ạv* 'remmen gick av, brast', men *réma ɲɵk tạ* 'remmen slog utav (trissan)', *han hɵg ạv stɵ́ʃʂæn* 'han högg av stocken', men *han hɵg kvístn̥ ta grána* 'han högg kvisten av granen', *han brɵt ạv sæ bénæ* 'han bröt av sig benet', men *ʂḷɵ tạ rɵ́ʃʂæn* 'slå av rocken (dammet)', *vɩ ha ɉoṭ ạv ma kàṭóɡan* 'vi ha tagit livet av kattungarna', *tvæ̀ṭæ ta hǽnran* 'tvätta av händerna', *dɵm kom ta lọn nu* 'de kommer från logen nu', *hu fɵk ábæsæ̣bọ́ka ta fárfan* 'hon fick abc-boken av farfar(n)'.

I våra dagars riksspråk göres ju ingen skillnad i användningen mellan av ock utav. Man kan lika väl säga »han steg av hästen» som »han steg utav hästen». I mp. kan det blott heta »han steg tå hästen». I detta särhållande av **åv** ock **tå** bevarar mp. en ålderdomlighet, som åtminstone tidigare tillkommit ett större område. Detta framgår av en undersökning rörande denna fråga, som jag gjort av språkbruket i Columbus Ordeskötsel[1]. Liksom fallet är i nusvenskan, använder Columbus af, både när mp. skulle använda **åv** ock **tå**. Men så ofta han brukar de talspråkliga formerna, som hos honom lyda **åf** ock **tåf**, kan man skönja en bestämd skillnad i användningen. Jag har antecknat tillhopa omkr. 40 former **åf** ock **tåf** hos Columbus. I fråga om dessa överensstämmer hans språkbruk med mp. i ett stort antal fall, omkr. $^3/_4$ av hela antalet; i 6 fall avviker han, ock några fall äro utan analogier i mp. I de 6 avvikande fallen användes **åv**, där mp. skulle använda **tå**, aldrig tvärtom. Måhända är det det riksspråkliga av som lockat honom att använda den med detta mer överensstämmande formen **åf**. I varje fall framgår det klart, att i Columbus' språkbruk formerna **åf** ock **tåf** ej använts huller om buller ock att vartdera ordet i stort sett hos honom haft samma betydelsesfär som i våra dagars mp.

Det är tydligt, att **av** ock **utav** ursprungligen böra ha haft skilda betydelser; en sammanställning av **ut** ock **av**, d. v. s. **utav**, måste väl från början vara tillkommen av den orsaken, att man haft ett behov av att betona någon viss betydelsesida hos det enkla **av**, eller

---

[1]) Hesselmans upplaga.

med andra ord ge detta en i vissa användningar mer pregnant innebörd. Granska vi de anförda exemplen från mp., framgår det, att **tå** avspeglar en betydelse, som tydligen bör ha uppburits av det äldre **utav**, **utåv** till skillnad från det enkla **av**, **åv**. Den betydelse, som ursprunglingen kan väntas ha funnits hos **ut** i **utav** ock som i rspr. gått förlorad, är bevarad i mp. **tå**, vars ungefärliga innebörd kan återges med 'ifrån'.

Begreppet »oriktig upplösning» måste väl, som nyss framhölls, innebära, att man vid behov av det enkla **åv** nyskapat en form på grundval av det sammansatta **utåv** genom lösgörande av den senare leden, som så kommit att brukas i stället för **åv**. Denna förklaring strandar för mp:s vidkommande tydligen på det förhållandet, att **tå** bevarar en betydelse, som ursprungligen bör ha tillhört **utåv**. Skulle oriktig upplösning efter nämnda tillvägagångssätt vara grunden till uppkomsten av **tå**, borde man ju vänta att finna **åv** ock **tå** i fråga om användning blandade om varandra; åtminstone borde **tå** kunna användas för **åv**, men detta är ju inte fallet. Slutsatsen blir tydligen, att **tå**, som i fråga om betydelse utgör en fortsättning av ett äldre **utåv**, bör vara ljudlagsenligt utvecklat ur detta. Med all sannolikhet är formen uppkommen på så sätt, att första leden i **utåv** synkoperats i sådana sammanställningar som **slå utåv**, **ta utåv** (— — ⏊́) o. s. v. Det utljudande **v** kan därefter vara fallet vid trycksvag användning av ordet. Sådana sammanställningar som »(han) **gick utåv** (vägen)», »(han) föll **utåv** (taket)» (⏊́ — — —) böra ju direkt ge upphov till den **v**-lösa formen **tå**.

Denna förklaring behöver ej gälla blott för mp. Columbus' användning av formerna **tåf** ock **åf** visar tvärtom, att den har en större räckvidd. Ingenting synes mig häller hindra, att liknande förklaring tillämpas i fråga om uppkomsten av andra prepositioner av denna typ.

Anm. 2. I sin behandling av öggen **ă** → *a* i uddljud anför Bogren (§ 56 a) från Torp även *àλlə* m. 'otäcking', som han sammanställer med »sv. dial. **atall** 'motbjudande, förarglig'». Ordet hör säkerligen ej hit, utan innehåller urspr. **ā** ock är identiskt med rspr. **åtel**. I Li har jag antecknat det i formen *àλ̣l̤æ* m. med bet. 'inälvor o. liknande räster, t. ex. efter en skjuten ock i skogen slaktad älg'. Vad formen med hänsyn till rspr. **åtel** beträffar, kan jämföras dialekternas **kessle** 'kittel' (Rietz). För betydelsen i To-målet jfr betydelseutvecklingen i rspr. **as**, **luder**.

§ 10. Äldre ă framför b-förbindelser:

bàb̤æ propr. kortnamn för Barbro Hä.

gràb̤nǽ̤va m. grabbnäve Se Ty.

kàb̤æ m. kubbe[1] SeTiTyHäIn LiHo, *-a-* BoStTuAtNj.

kàb̤æ v. sätta lin i ett slags skylar[2] SeLi.

---

[1]) Se v. Friesen, Mediagem. s. 52.

[2]) Bildning på närmast föregående ord.

klàbæ v. klabba, häfta vid, om snö o. likn.[1] Se.
knàbæ m. *knàbær* pl. handtag på liorvet[2] SäTiTyHäInLj.
krab m. ett slags vinkel[3] Hä.
kràbæ v. krafsa[4] SeHä.
lab m. labb Se, *-a-* HoBoTu AtNj.
nab m. spets, udd[5] SeTy, *-a-* Li.
ràbæ v. skrapa, skrubba[6] SeHä.
skrab n. skräp SeLi, *-a-* BoSt; *skràbslèt* m. stenig slåtter, som måste slås för hand Se TyLj.
skràbιt adj. skräpig, dålig, krasslig SeTyLjLiHo, *-a-* To TuAtNj.
slàbæ v. slaska[7] SeHo.
stàbæ m. stabbe SeLj, *-a-* Ho TuNj; *pa stàbæn* i grossess[8] At.
tàbæ m. tabbe (kortspelstärm) SeTyLi, *-a-* Ho.
tşàbæ v. traska, gå med små steg[9] SeTyHäLi, *-a-* HoTo TuAt.
pèjkvàb m. pojkvasker[10] SeTy LjLi, *-a-* At; *bànvàb*[10] To.
vàbιt adj. bukig, stinn[11] SeLi Ho, *-a-* BoTuAtNj.
ràblæ v. rabbla Se, *-a-* To.
slàbræ v. sladdra, pladdra[12] SeTy, *-a-* TuNj; *slàbærtàkæ* f. sladdrande kvinna SeTy, *-a-* Tu.

Ytterligare belägg ifrån Torpmålet återfinnas hos Bogren § 19 A.

Utvecklingen ligger klar. I de säx Ljungasocknarna förekommer genomgående öppen a-kvalitet, norr därom sluten. Västerut i detta senare område synes i Ho någon vacklan

---

1) Se v. Friesen a. a. s. 54.
2) Jfr v. Friesen a. a. s. 57.
3) Hör nog samman med sv. dial. **krabba** 'krypa, kräla' Rietz, no. **krabba**, se Torp. Jfr snickaretärmen **smyg** som namn på ett slags vinkel.
4) Se Torp **krabba**.
5) Se Torp **nabb** m.
6) Se Torp **rabba** 2.
7) Se Torp **slabba**.
8) Till förklaring av uttrycket jfr Hammarstedt, Kvarlevor av en Frösritual, Festskrift till Feilberg.
9) Ordet förefaller att vara en bildning ***kabba** med pejorativt j-inskott till det ovan anförda **kabbe**. Jfr för bet. sv. dial. **stabba** 'gå mödosamt' till **stabbe** 'kort, tjock ovig kropp', se v. Friesen a. a. s. 51.
10) Jfr Rietz **vabb** m. 'hängande buk' (s. 790) ock **vabb** m. 'liten valp, liten gosse' (s. 785). Orden äro naturligtvis identiska. För bet.-sammanhanget jfr t. ex. mp. *tşæsæ*, eg. 'löpmagen hos kalv', men sekundärt även 'pojkvasker'.
11) Jfr föregående not ock Rietz **vabbug**.
12) Rietz **slabbra** (s. 421).

råda; i regel står också där *a*, men en del former med *a* tyckas söderifrån ha trängt in; en sådan, *nab̲*, är t. o. m. antecknad från Li.

Ordet **abborre** visar oregelbunden utveckling: *abə́r̲* m. Se, *ábər* Ty, *àb̲ər* Lj, *abə́r* Li, *àb̲ə́r̲* HoTo. Norrut i landskapet, där man skulle vänta *a* i ordet, står *a*. Denna avvikelse beror tydligen på att huvudtrycket legat, liksom det lokalt ännu gör, på senare leden; i trycksvag ställning förekommer nämligen i mp. öppet **a**.

§ 11. Äldre ă framför d-förbindelser:

bàd̲a v. badda Se.
sọ̀ɫbád̲ m. solgass Se.
bàd̲ar m. baddare SeHä.
gad̲ m. gadd SeToAt.
fẹtgád̲ m. fet, kådig furuved[1] SeTyLiHoBoAt; *ʇʂærgád̲* To.
gɫàd̲æ pt. gladde SeNj.
had̲ m. utskjutande spets, udd[2] SeHoToAt; *grỳthád̲ær* pl. spetsar upptill på gryta, som inmuras HäLi.
kɫad̲ m. kladd SeHä.
kɫàd̲æ v. kladda Se.
làd̲ær pl. ett slags tygskor[3] Li.
pad̲ m. grodyngel[4] SeTyHäLj LiHoBo.
pa ʂɭád̲n̥ på slutet Se.
ʇʂad̲ m. pojkvasker[5] SeBo.
pa ʇʂád̲n̥ i grossess Se.
bɫàdræ v. bläddra SeLi.
bɫàdræ v. pladdra[6] LiHo, -*a̲*- To.
fɫàdræ v. fladdra SeBo.
làdræ væ̲g v. pallra sig iväg[7] Se.
pɫàdræ v. pladdra Se.
ʂɭàdræ v. sladdra, slänga hit o. dit Se.
ʂɭàdrɪg adj. lös, utan stadga, som slänger hit o. dit Se.
ʅɭ̲àdræ v. sladdra, pladdra Bo.

Framför förbindelsen dr är utvecklingen något oklar. De flästa exemplen uppvisa öppet **a**, några slutet. Utan vidare kan man bortse från fallen med *a̲* ifrån sydväst ock betrakta dem som ljudlagsenliga, ty framför konsonantgrupp förlängt **a** uppträder regelbundet i mp. som slutet. Men kvar står i alla

---

1) Se Torp **gadd** m. 2.
2) Se Torp art. **hodda** f.
3) Se Torp **ladd** m.
4) Jfr Torp **padda** f.
5) Kan vara subst. **kladd** med pejorativt j-inskott. Jfr att detta subst. i no. kan begagnas om personer, Torp 'tyk, kraftig person'. För bet. jfr mp. **kläpp**, som kan beteckna dels 'klockkläpp', dels 'barnunge'; se även v. Friesen, Mediagem. s. 58 f.
6) Se Torp **bladra**.
7) Jfr östsv. ***laddra** 'löpa med skvaller'.

fall *bladræ* LiHo med dess slutna a. Denna form kunde vara inkommen söderifrån, ifrån To, varvid den långa vokalen känts främmande ock förkortats. Framför dd föreligger i alla de anförda orden öppet a. I ett par fall av lokal natur förekommer slutet: *kvad* m. 'pojkvasker'[1] SeTyLiHo; *bànkvád* Hä, *kvad* BoToStTuNj, *vad* m. 'vadd' Hä, *vad* SeLjBo. Det är inte osannolikt, att den slutna a-kvaliteten är att tillskriva det föregående v:ets invärkan. Det förefaller nämligen av dessa ock ett par andra fall, som i det följande skola beröras, som om ett v i dylik ställning gynnade uppkomsten av slutet a, värkade labialiserande på vokalen.

Framför förbindelserna ðl ock ðn har, när ð fallit, a övergått till *a* i en del lokala fall: *bàŋiŋ* f. 'lager av säd, på en gång framlagd att tröskas'[2] SeInTo, baning Nj (Lmf); *skàlæn* adj. 'som är för god, för värdefull för visst syfte' SeTyLjLiHoStAtNj, *-a-* BoTo; *stànæ* v. 'stanna' SeTyHä LjLiStTuNj, *-a-* HoBoToAt; *vàlæ* v. 'sakta gå fram ock tillbaka'[3] Se. Formerna med *a* höra företrädesvis hemma i norr ock öster. Det slutna a-ljudet i sist anförda ord ser ut att vara beroende på framförgående v.

§ 12. Äldre ă framför f-förbindelser

a) framför ff:

gáfæl m. gaffel SeTyHäLjSt.
káfæ n. kaffe SeTyHäLiBoSt At.
klaf m. klaff SeLiNj.
kukæ-máfæ adv. utmärkt, bra[4] Se.
sàfran s. saffran SeBo.
skàfæ v. skaffa SeLjBo.
beskáfæ part. (på visst sätt) beskaffad Se.
skàfærį n. skafferi Se.
straf n. straff SeBo; *sỳnstráf* n. i något avseende ovanligt märklig person eller sak SeTyHäLjLiBo.
stràfæ v. straffa Se.

---

[1]) Rietz kvadd.

[2]) Ej säkert hithörande, utan kan vara en bildning på värbet bära, d. v. s. 'så mycket säd som på en gång frambäres'. Man vill dock gärna identifiera ordet med häls. baning 'ett lag otröskad säd, framlagd att tröskas med slaga eller vält', vilket tydligen är bildat på baa 'tröska' (Wennberg). Jfr även no. bada 'ælte, knade, stampe' (Torp). Det mp. ordets *ŋ* kan vara sekundärt uppkommet genom folketymologisk anslutning till bära.

[3]) Se Torp vadla.

[4]) Rietz maffen, kuku-maffen.

Ytterligare belägg ifrån Torpmålet återfinnas hos Bogren § 19, c.

b) framför **fs** ock **ft**:

gàfsn̥ adj. förbluffad[1] SeLiHo At.
gl̀àfsæt adj. slamsig[2] Hä.
hàfsæ v. hafsa, slamsa Se.
kràfsæ v. krafsa SeTyHäLjLi.
nàfsæ v. nafsa SeBo.
ràfsæ v. rafsa Se.
s̨l̨àfsæ v. äta slamsigt[3] SeTy HoAt.
ʃàfsæ f. stort stycke av något Se.
tafs f. tafs Se.
ʝs̨àfsæ v. gå med släpande steg[4] Se.
kraft f. kraft SeTyLiBoAt.
raft m. taksparre SeLiHoAt.
skaft n. skaft SeTyHäLjLiBo TuAt.
saft m. saft SeTyLj.
tàftæ pt., *taft* sup. tappade, tappat SeTy.

Ytterligare belägg ifrån Torpmålet hos Bogren § 18 A.

I olikhet med här ovan anförda ord uppvisar **afton** öppet **a** över hela landskapet: *àfta* m. SeTyHäLjLiHoBoToAtNj. Att ge en förklaring på det öppna **a** är naturligtvis en vansklig sak. Man skulle möjligen kunna tänka på att kvaliteten vore resultatet av en assimilation, värkad av det öppna **a** i efterföljande stavelse. Visserligen skulle rspr:s-påvärkan kunna antagas, men ordet förefaller ju i övrigt med sitt ändelse-**a** ock **n**-bortfall så genuint dialektalt. En sak synes tala för att det just är ändelsens **a** som påvärkat rotstavelsens vokalkvalitet. I sammansättningen **aftonvard**, däri blott ordets första stavelse ingår, förekommer nämligen slutet **a** inom stora delar av landskapet: *àftvål̨* m. SeLiHoBoTo, *a-* TyLjTuAt. Att i andra ord finna säkra paralleller till en ljudpåvärkan av berörda art ställer sig svårt, eftersom ändelsen **a** i mp. på grund av vokalbalansen **a : ä** är mycket sällsynt efter lång rotstavelse. Vi skola dock i det följande påträffa former, som kunna tolkas på liknande sätt.

§ 13. Äldre ă framför **g**-förbindelser

a) framför **gg** (urspr. el. ← **ðg**):

drag m. dragg Se.
dràgæ v. dragga Se.
fl̀àgæ f. flagga SeLi, *fl̀ag* m. TyHäLj.

---

[1]) Se Torp, art. **gafsa**. [2]) Jfr Torp **glafsa**.

[3]) Se Torp **slafsa**.

[4]) En med inskott av pejorativt **j** försedd form av no. **tafsa** 'bevæge sig møjsomt og langsomt' (Torp).

fràgæ m. fradga SeLjHoBoAt, -*a*- In.
kàgæ m. kagge SeTyHäLjLi Ho, -*a*- BoStTuAt.
màgæ propr. kortnamn för Margareta Hä.
nàgæ v. nagga SeHä.
nágæn sjön. Naggen Bo.
ràgɘg adj. raggig Se.
ràgær pl. sockor av ull ock gethår Bo.
sàgæ propr. kortnamn för Sara Hä.
slag n. slagg SeLjLiHoBo, -*a*- Hä.
sprag m. kvist, spröt[1] SeTo.
tag m. tagg SeTyLjLi, *tàgæ* HäHo, *tag* BoStTuAt.

I Ljungaområdet förekommer öppet a genomgående; norr därom former med såväl öppet som slutet **a**. Ett par fall tyckas antyda, att *a*-formerna inom detta norra område skulle tilltaga, ju längre mot norr man kommer. Härav ser det ut, som om förhållandet ursprungligen skulle ha varit detsamma som i fråga om ä framför **bb**: landskapet har sönderfallit i ett sydligt *a*-område ock ett nordligare *a*-område. Sedermera har det ursprungliga förhållandet i det senare området rubbats, i det att former med öppet **a** spritt sig söderifrån under medvärkan av rspr.

b) framför **g** + **d**, **ꞁ**, **r**, **n**:

lagd f. veck på kläder[2] Li.
sàgdan i uttr. *hørœ s. ta* ryktesvis höra Se.
svagd f. sänka i marken[3] Ty.
tàgdæ pt. teg BoTo.
bàgꞁæ v. prata hit o. dit, orera HoBoToAt.
behágꞁɘg adj. behaglig Se.
hàgꞁæ v. hagla SeLjBo.
nàgꞁæ v. nagla, fingra på Se.
nàgæꞁbitr̥ m. best. stickande känsla i fingrarna, som uppstår, då man efter att ha frusit om händerna värmer dem för hastigt SeTyAt.
nàgæꞁtǫ m. redskap för tillvärkning av nitar SeLiHoAt.
ràgꞁæ v. ragla SeLjLiHo.
hàgræ m. havre SeTyLjLiHo At.
làgræ v. lagra Se.
agn n. agn, bete SeTyTo.
àgnær pl. agnar SeLiBo.
dràgnæ v. bli uttänjd, ge efter för sträckning[4] SeTyLiHo At.
fꞁàgnæ v. flagna SeTy.
gagn n. gagn SeTyHäLiBoTo.
begágnæ v. begagna SeLjLi.
lagn f. länga av skötar[5] Ty.

---

1) Rietz **spragge, spragg** m.
2) Rietz **lagd** f.; jfr även *laga f. § 5.
3) Jfr Rietz **svag, svagd** n., jfr vidare Torp, art. **svaga**.
4) Se Torp **dragna** (s. 68).
5) Se Torp **lagn** f.

làgnæ v. lägga ut en »lagn» Ty.
làgnæ v. ordna med, flytta på, hantera[1] SeTyAt.
làgnæ v. börja surna, om kött[2] Ho.
mágnus propr. Magnus SeLj.
màgnæ v. magra[3] SeLiHo Bo.
vagn f. vagn SeTyHäLiBoTu Nj; *màſvágn* tröskvagn Se TyHo, *lǫvágn* ds. At.
vagn f. vagel, sittstång för höns[4] SeTyLjHoToAt; *skrìnvágn* stycke i skrinda, vari spjälorna äro fästa Li.
vàgnæ sæ v. sätta sig till vila på vageln (om höns) SeTyHo ToAt.

Ytterligare belägg ifrån Torpmålet till både mom. a ock b finnas hos Bogren § 19 D o. 18 B.

Endast i ett, mig bekant, fall förekommer i denna ställning öppet a, nämligen lokalt i plur. **några**: *nágræ* SeLjLi, *-ạ-* BoToTuAtNj. Formen med öppet a tillhör Ljungaområdet. Orsaken till den avvikande kvaliteten är att söka i analogiskt inflytande ifrån sing.-formen **någon**, som över hela området ljudlagsenligt uppvisar *a* (jfr § 5).

§ 14. Äldre ă framför **k**-förbindelser

a) framför **kk**:

bàkæ m. backe SeTyHäLjLi HoBoAt.
báklun propr. Backlund SeIn LjLiSt.
dàkæ byn. Dacke[5] Li.
drak pt. drack SeLiAtNj.
fl̀àkæ v. flacka Se.
hàkæ v. hacka SeTyHäHo; *hàkslǿt* m. sådan slåtter som måste slås för hand SeTyLj Ho; *hàkspịk* m. hackspett Se TyHoBoAt; *hàkspịt* Li.
hàkæ f. hacka SeStAt; *fl̀ą́hákæ* flåhacka SeTyHoAt.
vą̀rhákæ f. sprucken hud (en åkomma som gärna infinner sig på våren) SeTyHoToAt.
hákæls f. hackelse SeNj.
kak m. exkrementer Se.
kàkæ v. göra sitt tarv SeHä.
knàkæ v. knacka SeLjBoTo.
nàkæ m. nacke SeTyHäLiBoTo.
pak n. pack Se.
pàkæ m. packe Se.
pàkæ v. packa SeLi.
rak pt. räckte SeNj.
ràkæ v. vara löpsk (om hundar) SeTyLjLiHoAt; *ràkstǫ*

1) Jfr Torp lagnad m. 'beskaffenhed, skik, orden'.
2) Rietz lägna Hs., langn Jtl.; jfr nusv. »bli förlegad».
3) ← *magrna, jfr Aasen under magra, Bogren s. 34 not 3.
4) Se förf. i Edda 1919, s. 102.
5) Jfr Torp dokk f. 'fordypning i landskapet'.

n. flock löpska hundar SeTy LjLiHoBoAt.
smàk̲æ v. smacka SeBo.
sprak̲ pt. sprack SeAtNj.
stak̲ pt. stack SeBoNj.
svàk̲æ f. sänka i marken SeLiHoBo.
tak̲ f. tack SeHäBoToAt.
tàk̲æ v. tacka SeTyHäLiToAt.
tàk̲æ f. tacka SeTyLiAt.

Ytterligare belägg ifrån Torpmålet återfinnas hos Bogren § 18 C.

I några fall står i denna ställning öppen **a**-kvalitet. I § 8 mom. 3 har påvisats, att i urspr. kortstaviga ord ett framförgående postkonsonantiskt *ɭ* eller **r** bidrager att giva **a** en öppnare kvalitet än den i liknande ställning eljest normala. Detsamma kan konstateras även i fråga om långstaviga ord. Denna invärkan av *ɭ* ock **r** gör sig i synnerhet märkbar i en del fall, där utvecklingen av **a** gått ända till *a*, t. ex. *gran̲* 'grann', *brat̲* 'brant'. Emellertid synes utvecklingen ofta stanna vid *a*. Redan i det föregående har framhållits den sporadiska karakteren av vokalöppning med dylika faktorer som grund (§ 8 mom. 3). När det gäller utvecklingen av **a** framför konsonantgrupp, tillkommer ytterligare en sak. I regel brukar ju framför samma konsonantförbindelse stå samma **a**-kvalitet. Den dialekttalande har en känsla därav, vilken tar sig uttryck i substitution: när ett nytt ord inkommer i folkspråket, insättes den **a**-kvalitet, som man har på känn är den normala i denna ställning. Ordet **prakt** t. ex. är ju ej alls dialektalt, men jag har iakttagit det i formen *prakt*, när det någon gång på grund av riksspråksinflytande kommit till användning. Det är klart, att den tendens, som i detta ord tagit sig uttryck, nämligen att ersätta öppet **a**-ljud i inlånade ord med slutet **a**, kan komma i konflikt med regeln, att postkons. *ɭ* ock **r** sträva att förläna efterföljande **a** en öppnare kvalitet än den i liknande ställning eljest normala. För övrigt behöver substitutionstendensen ej vara inskränkt till att gälla blott unga inlån, utan kan naturligtvis ha värkat även på gamla ord, som härigenom kunnat få slutet **a**, fast man på grund av framförgående *ɭ* eller **r** kunde vänta öppet. Resultatet av dessa tendensers kamp blir det, att undantagen från regeln om värkningarna av *ɭ* ock **r** i berörda ställning, vilken regel i ock för sig är av sporadisk art (jfr ovan § 8 mom. 3), bli ännu flera.

Som beroende på föregående postkonsonantiskt *ḽ* eller r kan *a* i följande former förklaras:

bḽak̠ adj. black SeHäLjLiBoTo
kḽak̠ m. klack SeTyLjLiBoTo
kḽàk̠æ v. klacka Se
pràk̠æ v. pracka Se.

Den nyssnämnda substitutionstendensen uppträder ej med samma styrka framför alla konsonantförbindelser, vilket väl har sin grund i mönsterordens talrikhet ock vanlighet. Finnas dessutom inom målet självt olika a-kvaliteter framför samma konsonantgrupp, som t. ex. framför **kk**: *bak̠æ*, men *kḽak̠*, är det ju klart, att tendensen att insätta *a* framför **kk** vid inlån måste avtaga, i samma mån som i målet redan förefintliga exempel med *a* framför **kk** äro talrika. Sålunda har ordet **fack**, ett ungt ord som knappast skulle förstås av mycket gamla personer, fått formen *fak̠* Se, jfr även *fàk̠fərẹnɪŋ* 'fackförening' Se; men **lack** har bibehållit rspr. öppna **a**: *lak̠* SeLi. Med anläggande av berörda synpunkt kunna följande fall bedömmas: *ràk̠ar* m. 'rackare' SeLjBoTo*, *-a-* TyHä; *stàk̠ar* m. 'stackare' SeBoTo, *-a-* HäLj. Förklaringen till a-kvaliteten i dessa ord skulle alltså bli den, att man på vissa håll ersatt rspr. öppna **a** med *a*, på andra håll icke. Ett annat sätt att bedömma saken är ock möjligt. Man kunde betrakta *a* som resultatet av en ljudlagsenlig utveckling av samma art som i *bak̠æ* (jfr ovan). Det öppna **a** kunde likaledes vara ljudlagsenligt utvecklat. I ordet **afton** (se § 12 b) ser det ut som om ändelsens öppna **a** värkat därhän, att rotstavelsens **a** blivit öppet. Detsamma kunde vara förhållandet i föreliggande fall.

b) framför **k** + kons.:

kàkḽæ v. kackla SeLjLiBo.
rạknæ v. rakna Se.
sạknæ v. sakna SeLjLi, *-a-* BoTo.
sạknæ m. saknad Se.
ʂḽạknæ v. slakna SeNj.
vạknæ v. vakna SeHä, *-a-* BoTo.
kạkræ v. kackla, om höns Hä.
aks n. ax SeTyHäLiHoBoAt.
aks f. aktie SeHo.
áksḽ f. axel SeTyLjLiBoAtNj;
kṳváksḽɪg adj. kutryggig SeHo.
áksḽ propr. Axel SeTyHäSt.
àk̠sǝḽ m. tvärslå framtill i släde SeTyHäLjLiHoStAtNj, *àk̠sæḽ* Bo.
braks f. braxen SeTy.
dàksvárʃʂæ n. dagsvärke SeSt.
draks mạ v. dragas med SeLi.
fḽàksæ v. flaxa SeTyHä.

gnàksæ v. småskälla (om hundar) äv. kälta[1] Se.
hàksæ v. skälla (om hundar)[2] Hä.
fìʃarhàksær pl. ett slags fiskarskutor[3] Ty.
knaks m. kaxe[4] SeLj.
kràksæ v. kraxa Se.
laks m. lax SeTyHäLjLi; *láksrǫ́s* laxblomma Bo.
màksæ v. småningom med tilljälp av spett förflytta en tung sten[5] SeTyLjHoLi.
màksæ v. hoppa över en persons framsträckta, hopknäppta händer (om kattor; är ett slags dressyr) SeTyLiHoAt.
saks f. sax SeTyHäLjLiBo; *fårsáks* ullsax SeSt.
ʂḻáksmål n. slagsmål SeTyBo.
strakst adv. strax Se.
taks v. kivas, gnabbas[6] SeTy LjLiAt.
tàksæ f. taxa Se; *pòsṯáksæ* posttaxa Li.
tèḻtáksn̥ adj. tilltagsen SeAt.
vaks n. vax SeBo.
vaks pt. växte SeHä.
ȍpváksṯ m. uppväxt SeLiAt.
je akt pa giva akt på Se.
fårákt m. fruktan, respekt Se Ty.
fəråkt s. förakt Li.
àktæ v. akta SeTyLiBo.
-aktıg adj-ändelse: *gǫ̀áktıg* givmild SeTyLjLiHoAt; *ʈʂṳ̀vàktıg* tjuvaktig SeLjBo.
fàktum s. faktum SeLi.
fàktær pl. åthävor, åtbörder Bo.
frakt f. frakt Se.
fràktæ v. frakta SeLiSt.
jakt f. jakt Se; *àljæjákt* älgjakt Li.
lakt sup. lagt SeHäBoToAt.
makt f. makt SeTyLiAtNj.
ràktæ pt. räckte LiTo.
sakt sup. sagt SeLjLiToNj.
sàktæ v. sakta Se.
sàktæ adv. sakta SeTyHäLjLi.
ʂḻàktæ v. slakta SeTyHäLjLi Bo.
ʂḻàktar m. slaktare SeLj.
takt m. takt SeLjTo.
trakt f. trakt SeTyLjLiBoNj.
vakt m. vakt Se.
vàktæ v. vakta SeTyTo; *vàktmæstar* vaktmästare SeLi.

Ytterligare belägg från Torpmålet hos Bogren § 18, C.

Utvecklingen framför k + kons. är fullt klar. Ett par ord bilda dock undantag: *bakst* m. 'bakning' SeTyLi ock *àksǥl*

---

[1]) s-avledning till gnaga. [2]) Är tydligen s-avl. till hacka.

[3]) Rietz hakks m. 'mindre fartyg, skuta (med en mast)' Vb. Nb.; hakksä f. Mp. Enligt uppgift förekommer ordet även i Åm. Med hänsyn till dess utbredningsområde torde alltså Rietz' härledning ur fi. haaksi 'fartyg, farkost' vara riktig.

[4]) Jfr Torp knakse m. [5]) Tydligen s-avl. till maka.

[6]) Jfr Rietz tagas. Om infinitiver av typen *tags ock deras bildning se Hultman, Östsv. dial. § 1,67, Hesselman, Sveamålen s. 18.

'dragslå i en kälke' To*. Det första har naturligtvis fått sin kvalitet genom påvärkan ifrån värbet *bak̂a* (jfr § 5). Det senare, som eljest i landskapet uppvisar *a* (jfr ovan), kan vara att med Bogren § 19, a. 3 förklara såsom beroende på en tidigare akcentuering med fortis på senare leden. Eftersom det just är Torpmålet som ensamt uppvisar undantaget, ligger dock en annan förklaring nära till hands, nämligen att kvaliteten skulle bero på främmande inflytande. Som i § 2 påpekats, går ju Torpmålet i fråga om vissa företeelser med Jtl. till skillnad från landskapet i övrigt. Angränsande trakter av Jtl. ha öppet a-ljud framför konsonantgrupp (se § 2 mom. 5).

§ 15. Äldre ă framför l-förbindelser

a) framför **ll** (**ld**) ← **ld**: *gal* adj. 'steril' SeTyHäInHo; *gàlkǫ* 'steril ko' SeLiBoToTu; *kal* adj. 'kall' SeTiTyHäInLjHoBoTu.

I dessa ord synes alltså över hela området ljudet *a* förekomma. Några ord uppvisa på vissa håll *a*, på andra *ɞ œ*:
fal m. fåll SeLjBoToTu, *fœl* LiHo.
fàlæ v. fålla SeLj, *-ɞ-* In, *-œ-* LiHo.
màlæ m. molla[1] SeTyBoTu, *-ɞ-* TiInToSt, *-œ-* LiHo.
sàldæ pt. sålde SeTyLjLi, *-a-* AtNj, *-ɞ-* To.

I efterföljande fall äro blott former med *ɞ*, *œ* mig bekanta från hela området:

behɞ́læ v. behålla Se; *ı behɞ́l* i behåll Se.
hɞl n. håll SeTyLjInAt, *hœl* Li.
hɞ̀læ v. hålla SeTyLjBoAtNj, *-œ-* LiHo.
skɞ̀læ v. skålla SeLjAt, *-œ-* Li;
skɞ̀lhǫ́ m. tråg vari grisar skållas Bo.
vɞl n. våld SeTyLjAt, *vœl* Li Ho.
vɞ̀læs v. använda våld SeTyBo.
ɞ́lær m. ålder Se, *ɞldr̥* Bo.
ɞ̀lrıg adj. åldrig SeTo, *ɞ̀ldrı* Ty.

Diskussionen om de växlande vokalerna må anstå, tils jag meddelat mitt material rörande ă framför urspr. **ll** ock framför **lt**.

b) framför urspr. **ll**:

bal m. testikel[2] SeTyBoAt; *grìsbál* griskulting To.
befálæ v. befalla SeBoNj.
fal n. fall Se; *hèmfál* n. den vid gården liggande jorden Se; *mèsfál* missfall SeTy;

---

1) Se Hellquist art. **molla**.
2) Fsv. **balder**, **baller**; änsv. **ball** 'boll, testikel'.

bràtfála̱ ortn. Brattfallet Bo.
gàla̱ m. (f.) galla SeTiTySt.
hàlbærjæ ortn. Hallbärget Bo.
knàlhát m. knallhatt SeHäTo.
knàlæ sæ vęg v. knalla sig i väg Se.
mal m. mall, mönster SeHä.
tsỳvnálæ m. snattare Se.
pal m. pall SeHoBo; *pàlær* pl. tiljor i kreatursbås SeTyLiHoBoAt.
skal n. till skallgång uppbådat folk SeHoSt.
skàlæ m. skalle SeTyLiBo; *flęnskálɘg* adj. flintskallig SeLiBo.
stal m. stall SeInLjLiHoAt.
stàlæ v. stalla, om häst SeTy.
tal m. tall SeHäInLjLiHoBoTuAt; *gɘrtál* fet, kådig tall SeTyAt.
tràlæ v. tralla Se.
val m. (fäbod)vall SeLiBo; *bọvál* SeInHo; *jìstvál* slät plan med torkställningar för nät Ty.
vàlæ byn. Valla Se.

I följande ord förekomma jämte *a* lokalt även *a* ock *ɘ:*

ɘl adj. trött, matt, förbi SeTyHäLjInAt, *al* LiHoBoTu; *ɘ̀lskús* n. stund av mattighet SeInAt, *a-* Tu.
àlæ pl. alla SeTyLjLiHoBoAt, *ɘ̀læ* HäIn, åUä allra Nj (Lmf).
fnàlæ v. plocka[1] To.
kàlæ v. kalla SeLjLiHoBoTuAt, *-ɘ-* InTi[2]
knal m. knall, hård brödkant o. dyl. SeTiLiToTu, *-ɘ-* SäIn; *gɘ̀tknɘl* karamell Lj.
ràlæ v. springa med skvaller[3] SeTyHäInLjHoToTuAt, *-a-* LiBo.
rálær n. skvaller SeTyHoAt, *ral* LiBo.
sval n. is bildad under ständigt tillflöde av vatten[4] SeLjAt; *svàlis* m. SeTy; *svɘl* InToSt.
svàlæ v. opers. svallis bildas SeTyLj, *-ɘ-* InToSt, *-a-* LiHo.
svàlbránt adj. om fläckar på marken, vilka på grund av isbeläggning under föregående vinter sakna växtlighet Bo, *-a-* LiHo.

I starka pret.-former står med regelbunden lokal fördelning dels *a*, dels *a*:

fal pt. föll SeTyLjLi, *-a-* BoToStTuAt.
gnal pt. gnällde SeTyHo, *-a-* ToTuNj.

---

1) Se Rietz fnalla.
2) Ett enl. uppgift i socknen tidigare förekommande uttal, som nu är utdött.
3 Se Torp ralla 2.
4) Jfr Torp svall m.

kral̲ pt. krälade SeInLjLi, *-a-* BoToStTu.

skval̲ pt. gav genljud, ekade SeTyHo, *-a-* At.

smal̲ pt. small SeTyHäLjLi, Ho, *-a-* To*TuAtNj.

sval̲ pt. svällde SeHo, *-a-* To* Nj.

c) framför **lt**:

àltar n. altare SeHäLi.

halt adj. halt SeBo.

hàltæ v. halta SeBo.

malt m. malt SeHäLiHoBoTo; *màltpi̯l* m. koll. maltgroddar SeTyAt.

palt m. palt SeHäLjLiHo.

pàltær pl. paltor Se.

salt n. salt SeTyLiBoTo; *sàltsẹ̄r* n. saltkar SeTyLj HoAt.

sàltæ v. salta Se.

spalt m. spalt SeLj.

váltær propr. Valter Se.

I ett ord förekomma även i denna ställning lokalt *ɘ* ock *œ*: *galt* m. 'galt' SeHäLjHoBoTu, *gɘ̀lt* TiIn, *gœlt* Li, *snɘ̀rgɘ̀lt* okvädinsord, eg. 'snorgalt' Sä.

Starka preteritiformer uppvisa liksom i föregående mom. former dels med *a*, dels med *a*, med bestämd lokal fördelning: *smalt* pt. 'smälte' SeLi, *-a-* BoTo*TuAtNj; *svalt* pt. 'svalt' SeLj, *-a-* To*StTuAtNj.

Ytterligare belägg till mom. a, b, c ovan ur Torpmålet finnas hos Bogren § 19 G, § 44, 1 med a. 2 o. 3.

Diskussionen om den växlande vokalismen i den anförda exempelsamlingen har uppskjutits, tils exempel belysande utvecklingen av ă framför såväl urspr. **ld** som urspr. **ll** ock **lt** förebragts. Jag tror nämligen icke, att utvecklingen av ă framför någon av dessa förbindelser kan helt belysas enbart för sig.

De anförda pret.-formerna av typerna **small** ock **svalt** uppvisa i de säx Ljungasocknarna öppet **a**, för övrigt i landskapet slutet. Av ljudutvecklingen i former av dylikt slag kan dock, synes det mig, knappast dragas några säkra slutsatser, enär de i hög grad kunnat vara utsatta för analogiska ombildningar.

Utvecklingen av äldre ă framför **ld** brukar i dialekterna visa sig mycket svårutredd. Många faktorer äro tydligen med i spelet. Se härom t. ex. E. Noreen, Ärtem. ljudl. s. 101 ff. För att få något grepp på frågan om utvecklingen i mp. är det nödvändigt att kasta en blick på behandlingen av ă framför urspr. **ld**, **ll**, **lt** i omgivande landskapsmål.

I häls. bevaras **a** framför äldre **ld**. I det i många avseenden ålderdomliga Delsbomålet förekomma former som **halla** 'hålla', **salde** 'sålde', **valla** 'vålla' (Hjelmström, Från Delsbo, Sv. Lm. XI. 4, s. 81), **aller** 'ålder' (Ordb.). Ifrån Ljusdal uppges *hala*. När det (enl. en f. ö. mycket vederhäftig typordl.) i Färila heter *hɜla* 'hålla', *vɜla* 'vålla', *ɜlər* 'ålder', *fal* 'fåll', så äro naturligtvis de tre förstnämnda formerna unga bildningar, medan den sistnämnda står kvar på en ålderdomligare ståndpunkt. Hur skall man då förstå Färilamålets *hɜla* vid sidan av grannsocknens *hala*? Tydligen föreligger en substitution. Rspr. korta **å**-ljud motsvaras ju i regel av dialektens *ɜ*, t. ex. *fɜlk* 'folk', *kɜsta* 'kosta', ock följaktligen bör rspr. **hålla** i dialektal förklädnad uppträda som *hɜla*. Framför urspr. **ll** ock **lt** står i häls. **a**, t. ex. Färila *kala* 'kalla', *salt* 'salt'. Vända vi oss till trakter av Åm., som ej äro alltför avlägsna ifrån Mp., ha vi redan (§ 1 mom. 4) sett, hurusom äldre **ă** där övergår till *o* el. likn. Detta gäller, som av exemplen synes, även framför sådant **ll**, som uppkommit ur **ld**. Ifrån det väl undersökta Reselemålet kunna ytterligare några exempel på förhållandet anföras: *holə* 'hålla', *volə* 'vålla', *fol* 'fåll', *olər* 'ålder' liksom *kolə* 'kalla', *solt* 'salt'. Uti trakter av Jtl., som stöta intill Mp., är förhållandet detsamma som i Åm. (jfr § 2 mom. 4).

Av nyss citerade ställen ur den föregående behandlingen av åm. ock öjt. framgår, vilka olika ljudvärden äldre **ă** kan ha i berörda ställningar. I åm. finnas typerna *ɶ o ɜ* använda, i öjt. *a ɶ o ɑ*. Denna vacklan visar väl närmast den bana, ljudförskjutningen gått. Om någon tidig förlängning framför **ld** med därav följande ögg **ā** → **å** kan för åm. ock öjt. näppeligen bli tal, utan en utveckling **ă** → *a* → *ɶ* → *o* (→ *ɜ*) föreligger tydligen framför alla tre förbindelserna, urspr. **ld**, **ll**, **lt**. Av exempelsamlingen ovan framgår, att mp. lokalt i några fall även uppvisar *a*. Förekomsten av detta ljud är tydligen, av de åm. ock öjt. kvaliteterna att dömma, att förstå på samma sätt som förekomsten av *ɜ*.

Genom det sagda torde den sporadiska ock lokala utvecklingen äldre **ă** → *a ɶ ɜ* framför urspr. **ll** ock **lt** i mp. vara belyst. Den är naturligtvis att sätta i samband med den parallella, men konsekvent genomförda ljudförskjutningen i

åm. ock öjt. Man kan, om man önskar, beteckna de mp. formerna som utlöpare. Deras geografiska utbredning talar ock för riktigheten av denna uppfattning. De äro starkast representerade i nordligare trakter, se t. ex. utbredningen av *knɞḻ*, *kɞḻæ*, *gœlt-gɞƛt*, men förekomma även i Torpmålet, vilket — efter vad som upprepade gånger framhållits — fått en hel del språkliga impulser från öjt. I Bo, vars mål visar sig mycket oberört av drag, som stå i samband med åm. ock öjt., har jag förgäves efterforskat spår av övergången.

Granskas det anförda materialet, som berör ă framför urspr. **ld**, så finna vi, att flertalet hithörande ord uppvisar *ɞ*, *œ*. Samma synpunkt, som nyss anlades för att förklara former med *a œ ɞ* framför urspr. **ll** ock **lt**, jälper oss tydligen ej tillfyllest. Dock visa sig former med *œ ɞ* av orden **fåll, fålla, molla, sålde** genom sin geografiska utbredning hänga samman med öjt. Över hela Mp. förekomma emellertid former med *œ ɞ* av **hålla** med flera ord, som återfinnas ovan. För att förklara dessa måste vi enligt mitt förmenande tillgripa en annan utväg. Ovan har påvisats, hur häls. *hɞḻa* vid sidan av *haḻa* är en ung form, som har sin grund i substitution. Samma substitution äger rum även i mp. Rspr:s korta **å**-ljud ersättes konsekvent med *ɞ*, t. ex. *dɞ́ktor* 'doktor', *galɞ́ʃœr* 'galoscher'. Rspr. **hålla** o. s. v. bör alltså även få *ɞ*. I Li ock Ho, som ej äga ljudet *ɞ*, utan i stället *œ*, insättes detta, t. ex. *dœ́ktor*. Det är dock sannolikt, att även i fråga om dessa ord, som över hela området uppvisa *œ ɞ*, tendenser ifrån åm. ock öjt. bidragit till utvecklingen. Förmodligen ha alltså under ett tidigare språkskede former med **a** framför urspr. **ld** varit talrikare, än nu är fallet. Att äldre **ă** framför urspr. **ld** skulle i mp. ha förlängts ock övergått till **ā**, samt att detta vid förkortning skulle ha gett upphov till *œ ɞ* ock formen *hɞḻæ* m. fl. sålunda uppkommit, kan knappast antagas. Ordet *saḻ* 'såll' (jfr även Färila *saḻ*, men *hɞḻa*) visar tydligt, hur långt **a** framför **ld** utvecklats.

Bogren § 19, a. 4, § 44 mom. 3 har för att förklara Torpmålets *raḻæ* ock *svɞḻæ* uppställt specialförklaringar, för att ej säga två särskilda ljudregler, vardera styrkt av ett exempel. Av det föregående torde det dock ha framgått, att dessa former, insatta i ett större sammanhang, framstå i ett annat ljus.

d) framför **lr** (**ldr**):

àl(d)rɪ(g) adv. aldrig SeTyLiTo. At, *pàldræ*[2] To.
dàlræ v. dallra Se.
jàlræ v. jollra[1] SeLiTu.
màlræ v. gå långsamt To.
pjàlræ v. jollra[2] SeTyLiHo
skàlræ v. skallra SeToAt.
skvàlræ v. skvallra SeTyHäTo At.
tálrɪk m. SeTy.

Som synes, står i vissa ord *a*, i andra *a*. Någon åtskillnad mellan formerna ur lokal synpunkt kan tydligen ej göras. Att observera är, att *a* förekommer i sådana ord, som ha en starkare dialektal prägel. Därför låter nog ett antagande om denna kvalitets ljudlagsenlighet i denna ställning försvara sig.

e) framför *ł* + kons.:

áḏær f. al SeTyHäLjLiHoSt At, *áḏær* Bo.
bàłjæ f. balja SeLi.
dałj n. stryk SeTy.
dàłjæ v. dänga, ge stryk Se Ty.
gàłjæ m. galge Se; *gàłjbákæn* ortn. Galgbacken Bo.
svałj n. svalg SeLjBo.
tałj m. talg SeLiBoAt.
bałk m. balk SeLjLiBoStNj.
bàłkæ av v. avbalka Se.
bàłknɪŋ f. balk i kätte Se.
hàłkæ f. halka Se.
hàłkæ v. halka SeBo.
kałk m. kalk SeBo.
svàłkæ v. svalka Se.
hałm m. halm SeHäLjLiBoSt At; *hàłmgèłv* n. avbalkning för halm på logen SeHo.
kvàłmɪg adj. kvalmig SeAt.
małm m. malm, gjutmetall Se BoSt.
skałm m. skalm SeBoNj.
vàłmar m. vadmal Li.
aɳ f. aln SeTyHäInLiBoStAt Nj.
àɳǿn ortn. Alnö SeSkTyLj Li.
betáɳɪŋ f. betalning SeHä.
fàɳæ av v. falna, vissna Se.
spɪ gáɳa adv. uttr. bort i tok[3] Li.
gàɳɪŋ m. galning Se.
stàłpæ m. stolpe[4] SeTyHäLi HoAt.

---

[1]) Jfr Rietz **jalla** 'jollra'; se vidare Noreen, Årtem. lj. s. 60 not 4.

[2]) Den från To anförda formen är tydligen ursprungligare, den andra har inskott av pejorativt j. Jfr Rietz **pala** 'tala', **palldra**, **pallra** 'tala mycket ock fort'.

[3]) Bildning till adj. **galen**.

[4]) Står väl i avljudsförhållande till rspr. **stolpe**, en form som finnes i Bo *stɔ̀łpæ*.

fàʃkæ m. falaska[1] SeTyHäIn LiHoAt.

haʃ m. hals SeTyHäInLjLiAt, *haʃ* Bo.

hat adj. neutr. halvt SeHä.

tàtæ pt. talade Li; *tat* sup. talat SeTy.

àłvár f. allvar SeHäBo.

hałv adj. halv SeLiBo; *hàłváŋ* f. halvaln SeAt; *hàłvsøła* v. halvsula SeSäTy.

hàłvæ f. halva SeBo.

kałv m. kalv SeTyHäInLiBo; *bènkáłv* m. vad på benet Se TyLiBoAt; *kàłvtóg* adj. dräktig, om kor SeLiHo.

kàłvæ v. kalva SeLi.

skałv pt. skalv SeLjBo.

I materialsamlingen saknas belägg ifrån To. Detta beror på att utvecklingen av ă i denna ställning i socknen gått sin egen väg; en ögg till *a* har nämligen inträtt. Exempel härpå återfinnas hos Bogren § 69 A. Saken har i det föregående antytts (se § 2 mom 3). Torps grannsocknar, såväl i väster Bo som i norr Ho ock öster St, uppvisa alla *a*. Särutvecklingen i To måste tydligen sättas i samband med liknande utveckling i öjt (jfr nyss anförda ställe).

Det är icke uteslutet, att vi i en annan särutveckling även ha att spåra främmande inflytelse. I några fall förekommer nämligen en ögg till *ɐ æ ɐ*:

(*nævær*)*káłk* m. hoprullat näverstycke[2] SeTiInLiHo, -*ɐ*- TuAt

kàłkæ sæ v. rulla ihop sig, om näver, papper o. likn. SeTiIn LjLiHo, -*ɐ*- TuAt.

skvàłpæ v. skvalpa SeTy, -*ɐ*- To.

vɐłp m. valp[3] SeTiInBoToAt; *snòrvɐłp*, snorunge Ty, *vœłp* LiHo, -*a*- HäLjTu.

vałv n. valv SeTiInLjTuAtNj, -*ɐ*- BoTo, -*œ*- LiHo.

Det är osäkert, hur formerna med *ɐ* o. s. v. äro att fatta. Alla utom *kalk ha v framför vokalen, ock detta kunde tänkas

---

[1]) Se Torp falske m.

[2]) Hör ihop med ösv. ***kal** 'hoprullat tyg eller ull, hösträng', ***kala** 'hoprulla'. För bildningen jfr sv. dial. **bullk** (Rietz) 'buckla, knöl, tjock fåll på tyger' ock nysv. **balk** i förhållande till nysv. **bulle** ock änsv. **ball** 'boll'. Ordet står tydligen i avljudsförhållande till nysv. **köl, kälke,** vilkas grundbet. enl. Falk-Torp är »ein am einen ende gekrümmter gegenstand» ock som föras till en ieur. rot ***gel** 'verschlingen'. Mp. ***kalk** bevarar alltså mycket väl rotens urspr. betydelse.

[3]) Ej alldeles säkert hithörande, enär vokalen kunde återgå på äldre **æ̆**, jfr fvn. **hvelpr**.

ha värkat öggen. För *kəlk*, som i olikhet med de övriga uppvisar *ə*, kunde möjligen föreslås avljud; formen skulle således närmast återgå på äldre ***kulk**. Denna förklaring värkar emellertid föga tilltalande, så mycket mindre som vokalismen även då blir svårförklarlig, jfr *fəlk* 'folk' i samma trakter. Det synes därför riktigast att söka en gemensam förklaring för alla formerna. De tyckas framför allt uppträda i väster ock söder. Haverömålet känner ock företeelsen, t. ex. *skvəlpæ*, *vəlp*, *vəlv*, ock förflytta vi oss in i Härj., träffa vi mål, t. ex. i Lillhärdal, där öggen ă → *ə* framför *l* + kons. är väl genomförd. I detta mål heter det t. ex. *həlm* 'halm', *hęş* 'hals', *həlv* 'halv', *kəlk* 'kalk', *kəlv* 'kalv'. En möjlighet är alltså, att de ifrågavarande mp. formerna stå i samband med härjedalsk språkutveckling. Deras geografiska utbredning förbjuder att söka deras spridningscentrum i åm., där samma ögg finnes (jfr § 1 mom. 3).

Anm. *Malning f. 'mäld' har i SeTyAt formen *mạ̀ŋəŋ*, i LjLiHo BoTo däremot den ljudlagsenliga formen *mạ̀ŋəŋ*. Vokalkvaliteten i den förra beror naturligtvis på invärkan från inf. *mạla*, jfr § 6 mom. 1.

§ 16. Äldre ă framför m-förbindelser:

gàmlaræ adj. komp. äldre Se HäLjBo, *gàmlæst* äldst[1] Se InLiBo.
gàm̱ælpəjkæ m. ungkarl SeTy LjLiHoAt.
gàm̱æljǽntæ f. äldre ogift kvinna[1] SeTyLiHoToAt.
fàmlæ v. famla Hä.
hàmlæ v. famla, treva[2] SeTy LiHoToAt.
ràmlæ v. ramla SeTyLjLiBoTo.
sàmlæ v. samla SeTyLjLiTo.
skàmlıg adj. skamlig Se.
skràmlæ v. skramla SeTyLj BoTo.
dam̱ n. dam SeHäBoTu.
dam̱ n. dam, fördämning Se Nj; *fạ̀ldám̱æ* dammen vid Skälsjön Li.
kam̱ m. kam SeTyHäBoAtNj; *grẹ̀kám̱* *gredkam (vävredskap) SeTyLiHoAt.
kàm̱æ v. kamma SeLj.
lam̱ n. lam SeTyHäLjLiBo At; *kə̀plám̱* lam som uppfötts med dihorn SeTyHo.
làm̱ıt adj. dräktig, om tacka SeHo.
làm̱æ v. lamma SeTyHäLj.
skam̱ f. skam SeTyHäAt.
stam̱ m. stam SeHäTo; *fràm̱stám̱* stäv på båt Ty.
vam̱ f. våm SeTyHäLjLiHoBo At.

[1]) Jfr härmed formen **gammal**, se § 5.
[2]) Se Torp **hamla**; änsv. **hamla** 'famla'.

famn m. famn SeTyHäLjLiBo Nj.
fàmnæ v. famna SeTy.
hamn f. hamn SeTyHä.
kvàmnæ v. kvävas[1] SeTyHäLj Li.
àmpæn adj. brådskande, ivrig, nervös[2] Li.
àmpæs v. vara *ampen LiTo.
damp pt. damp SeLiTo.
hàmpæ f. hampa SeBoAt, *hamp* m.[3] Li.
hàmpæ propr. Hampus SeAt.
kamp m. kamp, häst SeBo.
klamp m. klamp SeTyLj.
làmpæ f. lampa SeTyLiBoSt At.
stamp m. stamp (redskapet) Se.
stamp m. smått yrfä, som dansar i solen vackra sommaraftnar Li.
stàmpæ v. stampa SeTyHä.
stàmpæ v. slå hål med stamp Se.
pæ̀rștámpæ f. potatispuré Se Bo.
stàmpæ f. brödnagg av sammanbundna hönsfjädrar Se TyLi.
tràmpæ v. trampa SeTyLiAt.
tràmpæ f. trampa Se.
hàmræ byn. Hamre[4] Lj.
klàmræ v. använda *krammel (jfr § 7) Ty.
șlàmræ v. slamra, äv. sladdra SeTyLjLiHoBo; *șlàmærțákæ* f. sladderkäring At.
bàmsæ tį sæ v. äta glupskt[5] To.
hàmsįt adj. hafsig, slamsig[6] TyLiTo.
kàkæhámsæ f. stor, lunsig, slamsig kvinna SeHo; *kàkæl-háms* m. hafsig, slamsig person At.
hàmstæ byn. Hamsta Ti.
kams m. palt[7] TyHäLj; *mǫsæ-káms* palt av rågmjöl, kokt i vassla SeLiHoToAt.
sams predik. adj. sams SeTy LjLiHoToAt.
șlams n. slams SeTo.
șlàmsæ v. slamsa SeTyBo.

Ytterligare belägg ifrån Torpmålet hos Bogren § 18 E.

I olikhet med vad fallet är i materialet ovan, förekommer öppet a i några ord:
bram n. bräm[8] LiHo.
fram adv. fram[9] SeTyHäLjLiHoBoAt.

---

1) Jfr Torp **kvavna**. 2) Jfr Torp **amper**.
3) Jfr för formen fvn. **hampr** m.
4) Jfr härmed *hamar* 'stenbacke' § 5.
5) Se Torp **bamsa**. 6) Jfr Torp **hamsutt**.
7) Jfr Torp **kams** m.
8) Jfr lty. **brem(e)**, nht. **bräme** ock **brame**.
9) Förefaller att återgå på en långstavig form, jfr fvn. **fram**, även **framm, frammi**.

brùfrámæ f. kvinna som kläder bruden[1] TiHäInTu, *brur-* To.
hàmræ v. hamra SeHäBo, *-a-* To*.
namn n. namn SeHäInLjLiBoToStAt.
vàmal m. el. n. vadmal SeLjHoToBo, *-a-* Hä.

I de tre först anförda orden är den öppna kvaliteten tydligen värkad av framförgående **r**. I **vadmal** kan andra stavelsens *a* ha värkat assimilerande på **a**-ljudet i den första, jfr vokalismen i **afton** § 12. **Hamra** har tydligen vokal ifrån **hammar** (jfr § 5); Torpmålets *a* är ljudlagsenligt. Mäst svårförståelig är vokalkvaliteten i **namn**, som över hela området är öppet **a**. Inflytande från rspr. eller grannmål, t. ex. åm. eller öjt., vilka uppvisa öppet **a** i urspr. långstaviga ord (jfr § 2 mom. 5, § 3 mom. 5) får väl antagas.

§ 17. Äldre **ă** framför **n**-förbindelser

a) framför **nl, nr (ndl, ndr)**:

behánlæ v. behandla SeLi.
hànlæ v. handla SeTyLiBo.
hànlar m. handlare SeHäLiNj.
hánælsbǫ f. handelsbod SeAt.
hànlæ a vànlæ handla ock vandla Se.
ànræ v. lägga träskoning under medarne på en släde[2] SeTyHäBo.
klànræ v. klandra SeLi, *-a-* Bo.
vàn(ḍ)ræ v. vandra Se.
vàn(ḍ)rıŋ m. (kör)vandring Se.

På formen **andra** räkn. o. pron. har jag beläggen: *ànræ* räkn. SeNj, pron. SeBo; *de ánran* 'de andra' SeToSt; *de ánran* Li. Singularformen **annan** har t. ex. i Se formen *ận* (jfr b nedan). Här uppstår alltså en växling *ận* 'annan': *de ánran* 'de andra'. Detta talar starkt för den ljudlagsenliga karakteren hos det öppna **a**-ljudet i sistnämnda form. Det slutna **a** i formen från Li får då förstås såsom beroende på inflytande ifrån sing., som även där lyder *ận*. Men fattar man det öppna **a**-ljudet i **andra** som ljudlagsenligt, hur skall man då förstå den slutna kvaliteten i de övriga anförda orden? Sannolikt ligger lösningen däri, att konsonantgrupperna i dessa sistnämnda återgå på **ndl** ock **ndr**, medan **d** i **andra** är sekundärt. Regeln skulle sålunda bli den, att framför urspr. **nr** står öppet **a**, framför **nl** ock **nr** ← **ndl** ock **ndr** däremot slutet. Det öppna **a**-ljudet, som lokalt uppträder i **klandra**, beror väl på det framförgående *l*-ets invärkan.

---

[1]) Fsv. **bruþframma** (Schlyter).
[2]) Jfr Torp **andra f.** 'skinne under slædemeier'.

b) framför urspr. **nn**[1]:

haṉ pr. han SeTyHäLjLiHo BoToStTuAtNj.
kaṉ pres. kan SeHäLiToStTu At.
kàṉæ f. kanna SeTyHäLiToAt.
maṉ m. man SeBoTo; *lánsmáṉ* länsman; stort järnspett Se TyLjHoAt.

pàṉæ f. panna (för matlagning) SeTyHäLiBoToSt; *pàṉfǫt* m. trefot att ställa under panna SeLiHo.
spaṉ m. spann SeTyHäLjLi ToStNj.
taṉ f. tand SeTyHäLjLiBoTu Nj, *-a-* To.

I ovan anförda ord står, som synes, alldeles övervägande slutet **a**. Blott ett enda fall, Torpmålets *taṉ*, utgör undantag. Nu anföras närmast, särskilt för sig, preteritiformer:

braṉ pt. brann SeLjLiBoTo* AtNj.
faṉ pt. fann SeLiBoToAt.

haṉ(t) pt. hann SeLiTo*AtNj.
raṉ pt. rann SeLiHoBoToAtNj.
spaṉ pt. spann SeToTuAtNj.

Tydligen är *a* inom denna formgrupp genomgående inom hela området (härom mera nedan). I olikhet mot hittils anförda former finnas dock även en hel del ord, i vilka öppet **a** är övervägande:

àṉa propr. Anna SeLiTo, *-a-* LjBoNj.
àṉtịmæ m. bråd tid[2] To; *sḷ̀ǝṭ-áṉ* f. slåtterand SeLiBoTo; *ʃǝ̀ḷáṉ* f. skördeand Se, *-a-* TyHäLj.

bàṉæs v. svärja[3] SeTyHäLiToAt.
jàṉæ propr. Janne Se.
màṉæ propr. Manne SeLi.
maṉ pr. man SeLi.
saṉ adj. sann SeLi.
sàṉiŋ f. sanning SeTo.

Det synes mig klart, att slutet **a** i denna ställning måste betraktas som det ljudlagsenliga inom området. Ett starkt skäl för detta antagande utgör kvaliteten hos de anförda preteritiformerna. Denna är i detta fall även i Ljungaområdet *a*, ock kan där näppeligen bero på analogi, eftersom inom området öppet **a** föredrages i denna formgrupp i motsats till landskapet i övrigt (jfr t. ex. § 15 b, c ovan). Ett förslag till förklaring av formerna med öppet **a** framför urspr. **nn** uppskjutes, tils materialet visande utvecklingen av **ă** framför **nn** ← **nd** anförts.

---

[1]) Se även mom. d nedan.
[2]) Jfr Torp onn f.
[3]) Jfr Torp banna.

Anm. Pron. annan uppvisar följande former:

ân m. SeTyHäLjLiHo, *ân* BoTo TuAt.

àna f. SeHäInLj, *àna* TuNj.

ànæ n. o. pl. SeLjLi, *ànæ* ToSt At.

ànæşt adv. annanstädes SeSäLjLi Ho, *a-* BoAt.

ànævár pr. varannan SeTyLjLiHo, *ànævér* BoTo.

Formerna med öppet **a** tillhöra de säx Ljungasocknarna; f. ö. i landskapet står slutet **a**. Den öppna kvaliteten kan bero på inflytande från former av pron. o. räkn. andra (jfr mom. a ovan).

c) framför **nn** ← **nd**[1]:

an f. and SeTyHäLiBoTo[2]Nj.

ànæ m. andedräkt SeTyLjLi BoTo.

ànæs v. andas SeTy.

ánæʃ propr. Anders SeTo*Tu.

ànærştág f. träskoning under slädmed[3] SeTyHäLiBoTo.

ànsélæs adv. motsols SeTyHä LjLiHoAt[4], *a-* To.

ban n. band SeHäLjLiBoTo StAtNj; *vægbán* översta stockvarvet i ett hus SeLiHo, *væjæbán* ds. Ty.

ban pt. band SeLiTu.

bànæ v. förse någonting med band SeLj.

han f. hand SeTyHäTo[5]TuAt Nj; *grànhána* »vacker hand» SeLj; *hànárj* adj. klåfingrig SeTyHoAt; *hàntág* n. handtag SeLiTo.

ran f. rand SeTyHäNj, *-a-* To.

rànıg adj. randig Se.

san m. sand SeTyHäLjLiBo ToAt.

sànæ v. sanda Se.

Slutet **a** är i de ovan anförda orden förhärskande. Det är blott To som uppvisar ett par former med *a*. Men liksom framför urspr. **nn** finnes även i denna ställning en del ord, som äga öppet **a**:

blànæ v. blanda SeBoToAt.

vàt(æ)blánæ f. dryck av vattenblandad mjölk SeTyLiHo At; *blànæ* ds. To.

blànıŋ m. blandning, dryck av kaffe ock brännvin SeTo.

ıblán adv. ibland SeHä.

---

[1]) Se även mom. d nedan.

[2]) Bogren uppger *an*. Formen *an* är av mig, innan B:s avh. utkom, upptecknad i socknen, ock jag har senare varit i tillfälle att kontrollera dess riktighet. B:s form är kanske påvärkad av rspr.

[3]) Jfr fvn. ǫndurr m. 'onder, ski', fsv. andurstang.

[4]) Fvn. andsœlis.

[5]) Bogren uppger *han*. Härom gäller vad som säges i not 2 om formen *an*.

stan̲ n. stöd på kälke[1] Se; *pæ̣rṣṭán̲* potatisstånd TyLi; *stàŋkrọ́k* m. ståndkrok HoTo; *stàn̲sǽŋ̣* f. säng som ej kan dragas ut ToAt.
stàn̲æ v. tälja av en stock eller planka, så att den ligger stadigt på sitt underlag[2] SeTo.
stran̲ f. strand SeHäLiToNj; *stràn̲strḭk* m. strandpipare Ty.
mùl̲vån̲ m. åkersork[3] Hä.

Låt oss något i ett sammanhang beröra utvecklingen av ă framför både urspr. **nn** ock **nn** ← **nd**. De former, som visa öppet **a**, äro i allmänhet spridda över hela området. I något fall kan en bestämd lokal förekomst påvisas. Torpmålet uppvisar några fler *a*-former än landskapet i övrigt, nämligen av orden ˈ**andsöles, rand, tand**. Av ordet ˈ**ann** 'bråd tid' förekommer form med *a* i nordost, eljest med *a*.

Den regellösa växlingen av **a**-kvaliteter i dessa ställningar i mp. har redan förut för Torpmålets vidkommande berörts av Bogren, vilken ock sökt förklara företeelsen. Den anmärkningen kan göras mot B:s framställning, att han till belysande av frågan ej fått med tillräckligt med material. I § 18, a. 5 säges på tal om ă framför urspr. **nn**: »De enda ord, där *a* förekommer, äro *tan̲* 'tand' samt *àn̲tḭmə* 'bråd arbetstid vid jordbruket'». Ens tvivel väckes vid detta kategoriska uttalande, när man i förf:s exempelsamling saknar **spann** s., **grann, granne,** ˈ**bannas, sanning**, ord som ej häller på annat ställe återfinnas ock av vilka de båda sistnämnda i målet just uppvisa öppet **a**. I behandlingen av formläran återfinnes pron. **annan** med öppet **a**. Likartat är förhållandet, när frågan gäller ă framför **nn** ← **nd**: här saknas ˈ**andsöles** (som finnes på annat ställe i avh.), **blanda** s. o. v., **stånd** i t. ex. ˈ**ståndsäng**, ˈ**stånda** v. B. s. 104 f. har framställt en förklaring, som går ut på att det öppna **a**-ljudet skulle bero på tidigare palatalt uttal av den på vokalen följande konsonantförbindelsen. Inför man emellertid i B:s framställning det här anförda nya materialet ock därtill lägger, att förf. ej

---

[1]) Identiskt med rspr. **stånd**.

[2]) Rietz **stann** Vb. Är väl samma ord som fvn. fsv. **standa**, nsv. **stånda**. Visserligen är betydelsen transitiv, men detta behöver ej utgöra något hinder. Jfr att det urspr. intransitiva **stanna** (← **staðna**) kan brukas transitivt, t. ex. »stanna tåget».

[3]) Jfr Torp **vond** m.

anträffat de i To genuint dialektala formerna för **and** ock **hand** med slutet **a**, kan var ock en övertyga sig om att B:s resonemang saknar varje stöd i det faktiska materialet, utan att jag här närmare behöver gå in därpå.

Hur skall man då få en antaglig förklaring på förekomsten av både former med *a* ock former med *a* i denna ställning? Jag tror, att lösningen här, som så ofta annars, vinnes, om man tar förhållandena i grannlandskapen i betraktande. I § 1 mom. 5 o. § 2 mom. 5 har framhållits, hurusom åm. ock jt. i långstaviga ord uppvisa öppet **a**-ljud gentemot mp., som i liknande fall ofta har slutet. Så är även förhållandet i ifrågavarande ställningar, se å citerade ställen anförda exempel. Häls. har i stor utsträckning slutet **a** framför konsonantgrupp, t. ex. Ljusdal: *skaft* 'skaft', *saft* 'saft', *tag* 'tagg', *tap* 'tapp', *svast* 'svart', *las* 'lass' o. s. v. Framför **nd**, **nn** uppvisar dock samma mål regelbundet öppet **a**, t. ex. *bƚana* 'blanda', *hasban* 'halsband', *han* 'hand', *stran* 'strand', *san* 'sand', *ran* 'rand', *bran* pt. 'brann', *han* pr. 'han', *tan* 'tand' m. fl. Slutsatsen blir tydligen den, att slutet **a** i mp. får anses som det regelbundna framför **nd**, **nn** ock att undantagen med öppet **a** ha sin grund i inflytelse från omgivande landskapsmål. I vissa fall kunna dessutom andra faktorer ha varit värksamma, t. ex. framför vokalen gående *ƚ* ock **r** i t. ex. **blanda**, **strand**. Att Torpmålet har fler former med öppet **a** än mp. i övrigt, är ju snarast att tolka som ett tecken på främmande inflytande. Som vi tidigare sett, uppvisar ju detta mål ibland särdrag, som tydligen äro att sätta i samband med jämtskt språkskick.

d) Övergång till *a* framför urspr. **nn** ock **nn** ← **nd**:

bran m. brand SeLjLiHoAt, -*a*- BoTo.

bran m. stock i fogelgiller[1] Ti HäLiHo.

gran adj. grann, fin, smal Se HäLjLiHoBoToTuAt; *grànhárvæ* f. finharv St, **grann-harfve** Nj (Lmf).

lıtæ grán(a) lite grand SeHä LjLiBoAt, **lite granna** N (Lmf).

rànæ byn. Rännö[2] Tu.

[1]) Jfr Torp **brand** m. 2.

[2]) Upptages här under förmodan, att däri ingår det i fvn. föreliggande **rann** n. 'hus'. Skrivningar: **Ranije** 1535, **Ranna** 1543, **Rannö** 1543, **Rani** 1547, Nordlander, Norrl. Saml. s. 128.

lan̥ n. land SeTiTyInHoAtNj, -*a*- BoTo; *lån̥mæ̨ra* s. best. f. landskapsgränsen mot Jämtland LiHo; *lån̥káln̥* s. best. isen som sitter fast vid stranden vårtiden Hä; *pæ̨r-lán̥* n. potatisland SeSkLi StTu, -*a*- LjBo.

Med undantag för sist anförda ord är öggen till *a* värkad av det r, som går framför vokalen. Till förklaringen av *a*-formen av **land** återkommer jag i annat sammanhang, mom. e nedan.

Anm. I ord, som i urspr. ha å-ljud, uppkommet ur äldre ă framför **nd**, ock vilka i sen tid inlånats, står *ə æ*, beroende på ljudsubstitution: *ạvstə́n̥* n. 'avstånd' Se, -*æ*- Li, *fəʂʈə́n̥* n. 'förstånd' SeLj. *ə̀pstə́ndar* m. 'uppståndare i vattenledning' SeBoLj.

e) framför **ns**:

ànsæ v. ansa, vårda To.
ànsn̥ adj. ivrig, brådskande[1] SeHoAt, *a*- BoTo.
balåns m. balans SeLi.
frans propr. Frans Se.
frànsọsn̥ m. best. venerisk sjukdom Se.
gl̥ans m. glans SeHäLi.
gl̥ànsɪg adj. glansig SeLiHoBo.
haŋʂ pron. hans SeLiHoAtNj, *hánsæs* Bo.
haŋʂ propr. Hans SeTy, *hans* Bo.
hansk m. handske SeTyHäLj LiHo, -*a*- To.
skànsbáḳan ortn. Skansbackarna Se; *skànsbáḳæn* ortn. Skansbacken Li.
trànspóʈ m. transport SeLi.

I sydväst synas former med *a* vara sparsammare. På grund av växlingen *han̥* 'han' (se mom. b): gen. *haŋʂ* förefaller det, som om öppet **a** skulle vara ljudlagsenligt. Men hur skall man i så fall förstå formerna med slutet **a**? För **ansen** ock **handske** kunde det kanske vara värt att observera, att **ns** återgår på äldre **nds**. Förbindelsen **ns** i dessa ord kunde därför tidigare ha varit kvalitativt skild ifrån det **ns**, som förekommer i pron. **hans**. Det slutna **a**-ljudet i namnet **Hans** finge man i så fall tänka sig ha uppkommit framför **nn** i den äldre osynkoperade formen **Hannes** (jfr mom. b).

För antagandet, att det öppna **a** framför urspr. **ns** är ljudlagsenligt, talar den omständigheten, att i en del fall utvecklingen lokalt gått ända till *a*:

dans m. dans SeHoStNj, -*a*- BoTo.
dànsæ v. dansa SeSäSkTiInLiHoStTuAtNj, -*a*- TyHäLjBoTo.

---

[1]) Adj.-bildning till värbet **ansa**.

frans f. frans SeSäSkTiInToStTuNj, -*a*- LiHo.
krans m. krans SeSäSkTiInLiHoStTuAt, -*a*- HäLjBoTo.
nànsn̥ adv. någonsin SeSäSkTiHäInLjLiHoStTuAtNj, -*a*- BoTo.

En bestämd geografisk fördelning mellan *a*- ock *a*-former gör sig gällande. De förra påträffas företrädesvis i nordöstra hörnet, socknarna TyHäLj, ock i sydväst, socknarna BoTo. Härifrån bildar **frans** i viss mån undantag, enär *a*-form av ordet förekommer i största delen av landskapet, *a*-form blott i LiHo.

Ett par av formerna med *a* skulle kunna förklaras genom antagandet, att det framförgående **r** värkat vokalöppningen. Den överensstämmande utbredningen av t. ex. *krans* ock *dans* synes dock tala för att man bör hålla formerna samman ock söka en gemensam förklaringsgrund till dem alla. Gör man så, synes det av formen *frans*, som om öppningstendensen vore starkast i LiHo, alltså i närheten av Jtl. Härav tror jag vi fått en antydan om den väg, vi böra slå in på för att förklara *a*-formerna. Gå vi över till jämtskan, finna vi, att en ögg **ă** → *a* framför **ns** där ingalunda är ovanlig. Ifrån Mattmar anföras följande former: *âns* 'ansa', *dans* 'dans', *frans* 'Frans', *krans* 'krans', ifrån Mörsil: *gl̵ans* 'glans', ifrån Hällesjö: *krɒnsn̥* 'kransen'. Formernas utbredning i Mp. vittnar om att de bero på utvecklingstendenser ifrån jämtskt håll. Detta inflytande har tydligen följt Indalsälvens dalgång ock därifrån trängt vidare åt söder, men har blott helt svagt nått de nordöstligaste socknarna ock ej alls de västligaste.

I föregående moment anfördes former av **land** i mp., vilket ord även uppträder med såväl *a* som *a*. Av intresse är att jämföra *a*-formens utbredning med utbredningen av *a*-former i nyss behandlade ordtyp. Härvid visar sig noggrann överensstämmelse: i nordost, HäLj, ock i sydväst, BoTo, förekommer *a*-form, eljest *a*-form. Detta förhållande tyder på att förklaringen bör sökas på samma väg. I Jtl. förekommer också ögg **ă** → *a* framför **nn**, såväl urspr. som ← **nd**. Några exempel kunna anföras: Häggenås *an̠er* 'annan', *høyan̠* 'höand'; Ragunda *bl̵an̠ste̠n* lok. Blandsten; Hällesjö *lansvæ̠g* 'landsväg'. Det är

sålunda tydligt, att mp. *lan* ock *dansæ* äro att bedömma på samma sätt.

f) framför **nt**:

àntæ propr. Anton SeLiBoTu At.

bekánt adj. bekant SeTyLi, -*a*- BoTo.

kant m. kant SeTyHäInLjLi Ho, -*a*- ToTuNj.

kàntæ v. kanta SeLj.

pant m. pant SeHäToNj; *pànt-sætæ* v. pantsätta SeAt.

pàntæ v. utmäta SeTyLiTo*.

vant m. vante SeTyHäLjLi -*a*- BoTo.

I dessa ord är slutet **a** förhärskande, i synnerhet norrut i landskapet. Här nedan anföras nu en del ord, i vilka öppet **a** är starkt representerat även i norr:

fjant m. fjant Se.

fjàntig adj. fjantig SeBo.

fjàntæ v. fjanta Se.

kàntor n. skrubb SeTyToAt, -*a*- Li.

kòntánt adj. kontant SeSäLi To.

làntræ v. traska omkring[1] Se Ho.

likædánt adj. likadan(t) SeLi.

plant m. kålrotsplanta SeLj LiBo.

slant m. slant SeTyLiBoTo, -*a*- HäLj.

slàntæ v. bedriva fiske med »slant» At.

spalánt m. hästkrake SeTyLi HoBoAt.

trànta v. ramla baklänges[2] SeTy.

De få former med slutet **a**, som finnas, äro som synes lokaliserade till trakterna längst i norr. Tas alltså hänsyn till materialsamlingen i dess helhet, visa sig *a*-formerna talrikast representerade i söder, medan *a*-formerna småningom öka i antal, ju längre mot norr man förflyttar sig. Förekomsten av de båda kvaliteterna är väl snarast att förklara så, att ă i denna ställning haft en tendens att antaga slutet uttal, men att denna motarbetats av främmande inflytelser, som gjort sig starkast gällande söderut i landskapet. Dessa inflytelser ha nog delvis kunnat komma ifrån andra landskap, men en viktig roll har säkert även rspr. spelat. Många av hithörande ord äro ju tydligen inlån eller unga bildningar, märk t. ex. *tranta med dess ändelse-**a**.

---

[1]) Jfr Rietz (s. 393) **slå lanter** 'slå dank, sysslolös driva omkring'.

[2]) Rietz **tranta, tratta åtabak.**

g) framför ng:

faŋ n. fång Se; *sļə faŋ* brottas SeTyLjHoAt; *ı bráfáŋ* adv. uttr. i hastighet SeHoLi.

fàŋæ v. fånga Se; *fàŋæ hǫp* v. med räfsan ordna ett hö-fång[1] Ty.

fàŋæ m. fånge Se.

gaŋ m. gång Se; *ga gàļgáŋ* gå på socknen, om fattigjon Ty.

hàŋļæ v. handgripligt kurtisera[2] Se.

háŋæļ n. handgriplig kurtis Se.

kraŋ f. strandsluttning HoLi.

kráŋæļ n. krångel Se.

kràŋļæ v. krångla SeBo, *kļàŋræ* Li.

kàŋæ m. bärklase[3] SeTyLiHo At; *káŋæļ* m. To.

kàŋæ v. repa löv[4] Se, **kånge** Nj (Lmf).

kàŋærǫ m. spindel[5] SeTyHäLi HoNj, *-a-* Lj, *-o-* BoToStTu.

laŋ adj. lång SeHäHoBoToAt Nj; *làŋæ sån* adv. för länge sedan SeInLjLi.

màŋæ pl. många SeInLi.

seláŋær ortn. Selånger SeTyLj LiHoBoAt.

sļàŋəg adj. hal ock sned, om väg på vilken släden gärna slänger åt sidan[6] SeLiHoAt.

spaŋ f. spång SeHäNj.

staŋ f. stång SeLjNj; *sļǫ́stáŋ* stång över ett hölass Ty.

svàŋæn m. best. veka livet[7] SeLi.

saŋ m. sång Se.

traŋ adj. trång SeHäLj.

taŋ f. tång.

tàŋæ m. tånge (på kniv) Se TyLiHoAt.

àŋæ m. ånga Se.

àŋæ v. ånga Se.

áŋær adj. ångerfull[8] Se.

áŋær m. ånger SeLjTo.

àŋræ v. ångra SeHäBoTo.

áŋærmanlán Ångermanland Se LjLi.

aŋt adj. n. finmaskigt (om nät)[9] LiBo; *àŋnæ̨t* n. nät med fina maskor LiHoSt.

Ett par i exempelsamlingen anförda former behöva närmare förklaras, nämligen *koŋærǫ* ock *kaŋærǫ*. Den först-

---

[1] Ung bildning. Vanligen betecknas i mp. denna handling med värbet *fæ̀mæ*.

[2]) Se Hellquist, Ark. 14, s. 30 f.

[3]) Jfr Torp **kongul** m.

[4]) Jfr Torp **kangla** v. 'rive av, rispe av i klaser'.

[5]) Se Torp **kongurvaava** f.

[6]) Jfr Rietz **slang, slång** n. 'krökning på en väg, där vintertiden släden gärna slänger till ock vill stjälpa'.

[7]) Se Torp **svange** m., art. **svang.**

[8]) Jfr Rietz **ånger, anger** 'ängslig, bedrövad'.

[9]) Se Torp **ang.**

nämnda, som hör hemma i Ljungaområdet, förefaller att ha fått *ǫ* i första stavelsen på grund av assimilatorisk invärkan ifrån den senare sammansättningsledens *ǫ*. Den sistnämnda formen, antecknad från Lj, visar sig genom sin förekomst vara att sätta i samband med åm., vilken ju ej deltagit i öggen **a** → **å** framför **ng** (jfr § 1 mom. 7). Samma förklaring synes ock vara att tillämpa på en annan **a**-form med betydligt vidsträcktare spridning, nämligen *bàŋœn* adj. 'rädd, rådlös'[1] SeTyLjLiHoStTuAt, *-a-* To. Ordet är ju lån från mlt. **bange** (se t. ex. Torp), varför man kunde vara böjd att förklara **a**-ljudet såsom beroende på att ordet i sen tid inlånats. Häremot talar dock Torpmålets form med *a*. Att sådan vokal förekommer blott i sydväst, alltså på ett område som är mäst avlägset ifrån Åm., talar starkt för att den nyss antydda förklaringen är riktig.

Såsom beroende på sent lån är däremot **a**-ljudet i följande ord att förklara:

máŋœl m. mangel Se; *màŋœlbǫ̈* f. mangelbod Lj.
màŋlœ v. mangla SeHäBo.
làŋráŋœl n. lång, skranglig person Ty.
ràŋnẹ́rœ v. hantera[2] SeLi.
s̨l̨aŋ m. slang (t. ex. till spruta) Se.

Den slutna **a**-kvaliteten i de flästa orden torde bero på substitution,[1] varvid ord av typen **vagn** (se § 13 b) tydligen tjänat som mönster.

Framför sådant **ng**, som före främre vokal övergått till *ŋȷ*, uppträder äldre **ă** som *ɛ*: *gɛ́ŋȷœn* best. f. av *gaŋ* SeBoToAt; *ɛ̀ŋȷœ* byn. Ånge[3] Bo. Ifrån Se har jag jämte den ovan anförda formen antecknat *gáŋȷœn*, vars vokalkvalitet tydligen beror på inflytande från obest. f.

Starka preteritiformer uppvisa växlande vokalism:

haŋ pt. hängde Se, *-a-* To*.
saŋ pt. sjöng SeTyLjLiTu, *-a-* BoToStAtNj.
s̨l̨aŋ pt. av *s̨l̨ìŋœ* slinga SeTy Li, *-a-* To*.
staŋ pt. av *stìŋœ* stånga SeLj TuAtNj, **stång** St (Lmf).
spraŋ pt. sprang SeHäLjLi TuNj, *-a-* BoTo, **språng** St (Lmf).

---

1) Kan blott användas i negerad sats, t. ex. *han œ-nt baŋœn han ȩnt* 'han är inte rådlös han inte' Se.

2) Rspr. **rangera**.

3) Skrives **Ange** 1490, **Aangij** 1535, **hange** 1543, **Hånge** 1545.

Former med å förekomma i socknarna utefter Ljungan (dock ej Tu). Norr om detta område har jag aldrig träffat å-former. Dessa äro för övrigt ej häller ensamrådande i söder, vartill flera faktorer kunna ha medvärkat: inflytande från rspr. ock nordligare mål samt analogisk påvärkan från andra starka värb. Sålunda har jag i At efter samma meddelare upptecknat *stɑŋ* ock *sɑŋ*.

h) framför **nk**:

hɑŋk m. handtag i ämbar; tagelsnodd som drages under huden på en häst för att var o. dyl. skall avflyta SeHäBo, *-ɞ-* To, *-ɑ-* LiHo.

hàŋkæ v. förse en häst med »hånk» SeHä, *-ɑ-* LiHo.

hàŋkæ f. ämbar med »hånk» SeTyLiHoBoToAt, **hånke** Nj (Lmf).

kàŋkæ m. tupp[1] SeTyHäLjLiHoAt.

(*lɑŋ*)*krɑŋk* m. harkrank SeTiTyInAt, *-ɞ-* BoTo, *-ɑ-* LiHo.

skɑŋk m. skank SeTyLiBoTo.

stàŋkæ v. stånka SeLiTo.

svàŋkrýgɪg adj. svankryggig SeTyLiHoAt.

sɑŋk adj. sank SeTo[2].

ʃɑŋk adj. trött, matt, utschasad[3] SeLi.

tàŋkær pl. tankar SeHoBoTo[2].

tʂàŋsæ v. kinka (om barn)[4] SeAt.

tʂàŋsɪg adj. kinkig (om barn) SeAt.

váŋkæʈ adj. n. vanskligt, riskabelt[5] SeTo.

Utveckling till *ɑ* är tydligen regel. Enstaka avvikelser förekomma, som synes i det meddelade materialet. Dessa ut-

---

[1]) Ordet är tydligen att sammanställa med no. **kank** 'vridning el. kurre paa rep el. traad', sv. dial. **kank** 'kast med nacken', äda. **kank(r)e** 'kaste hodet tilbake' (Torp). Den urspr. betydelsen hos det mp. **kånke** skulle alltså bli 'den som reser sitt huvud högt', 'den som bröstar sig'.

[2]) Bogren anför *sɑŋk*, *tɑŋkɞ*, som alltså tydligen äro påvärkade av rspr.

[3]) Motsvarar rspr. **slank** med inskott av pejorativt **j**. Jfr Rietz **slankig** 'lång, ranglig, lös, utan styvhet', no. **slankr** m. 'slap kar'. Betydelseutvecklingen 'utan stadga' → 'utschasad' är ej så påfallande; adj. **slak** kan i mp. ha den senare betydelsen.

[4]) Ordet är sannolikt en utvidgning med **s** (troligen ung ock analogisk) av värbet **klanka** 'klandra, beklaga sig, jämra sig onödigtvis' (Rietz), 'smågnata' (änsv., Hellquist), 'klandra, klaga, knota' (Vendell); jfr även Rietz **tjånk** n. 'otålighet, kink'. I detta förutsatta ***klanksa** har **k** fallit i trekonsonantismen ock inskott av pejorativt **j** ägt rum.

[5]) Häls. **vankerst**, **vónkerst** 'tvivelaktigt' (Wennberg); **vånkert** vanskligt, farlig t' (T. Ericsson, Sdm. folkm. s. 84).

göras av ett par former med *ɞ* från sydväst ock *a* från nordväst. Förklaring till *ɞ*-ljudet fås utan vidare genom ett fall, som jag antecknat från To: *skaŋk*, men best. form *skɞŋtʂæn*. Liksom framför »förmjukat» **ng** uppträder äldre ă som *ɞ* även framför »förmjukat» **nk**. Formerna *hɞŋk* ock *krɞŋk* ha sålunda fått sin vokalkvalitet från bestämda formen (jfr även Bogren § 44, 4). Likartat är nog också förhållandet med *a*-formerna ifrån LiHo av samma ord. Visserligen skulle man vänta sig *æ*, som i dessa socknar brukar motsvara *ɞ* i det övriga Mp. Emellertid är ställning framför ŋ främmande för *æ*, varför ljudet ersatts med *a*, som i dylik ställning ingalunda är ovanligt. Att formerna med *a* värkligen äro att förklara på detta sätt ock ej såsom beroende på främmande inflytande, göres troligt därav, att ljudet blott förekommer i ord, som kunna ha »förmjukad» böjningsform eller starkt associeras med sådant ord (*haŋkæ* v.). Märk, att ˈ**hånka** f. både i Li ock Ho, trots formen *haŋk*, uppvisar *a*.

Äro alltså dessa former med **a** att betrakta som ålderdomliga ock genuint dialektala, så förekommer däremot i en del ord **a** beroende på att de i sen tid inlånats eller ha karakteren av unga bildningar:

àŋkar n. ankare Se; *àŋkarúr* n. ankarur Lj.
àŋkar m. ankare (kärlet) Se, *a*- Bo.
àŋkæ f. anka Se; *àŋkóŋæ* m. andunge Ty.
àŋkæ propr. Annika Hä.
baŋk m. bank(inrättning) SeLi, -*a*- LjBoAt.
baŋk m. (sand)bank Se.
bàŋka v. banka SeLi.
báŋko s. banko Se, -*a*- At.
bɫaŋk adj. blank SeHäLjLi At, -*a*- Bo; *bɫàŋkskɞjar* m. storskojare SeTyHoAt.
bɫàŋkæ v. blanka Se.
bɫàŋkǽt m. blankett Se.
daŋk m. (ljus)dank SeSä.
ʂɫɞ daŋk slå dank Se.
fàŋkæn interj. fanken SeNj.
fraŋk adj. frank SeHä.
jàŋkæ propr. Janke Se.
pɫaŋk n. plank SeLj, -*a*- Bo.
pɫàŋkæ f. planka SeHoAt.
skraŋk n. skrank Se.
staŋk m. stank Se, -*a*- Bo.

Belägg ifrån Torpmålet finnas hos Bogren § 19 I 2.

Det slutna å-ljud, som på vissa håll i rätt stor utsträckning förekommer, beror på substitution, varvid ord av typen **vagn** (se § 13 b) tjänat som mönster.

Starka preteritiformer uppvisa dels **a**, dels **å**: *saŋk*

pt. sjönk SeLjTu, -a- Nj, **sånk** ~ **sank** St (Lmf); *stagk* pt. av *stìgkæ* stinka NjTo*.

Liksom i preteritiformer av typen **sprang** anträffas former med **å** blott söderut.

§ 18. Äldre ă framför **p**-förbindelser

a) framför **pp**:

ı gl̀àpæ adv. uttr. förgäves, utan resultat[1] SeTyHo; *ı gl̀àpsm* Li.

ı kap adv. i kapp SeHoBo, -a- Lj.

kàpæs v. kappas[2] Se, -a- Li.

kàpæ f. kappa SeHoBo, -a- LjLi.

kàpæ m. kappe (måttet) SeBo, -a- Hä, *kap* m. LjLi.

kl̀àpæ v. klappa SeHäLjLiHo Bo.

knap m. knapp SeTyHäLjHo.

knap adj. knapp SeLi; *knàpfýl* m. sädesskyl med tio band i[3] Ho.

lap m. lapp (folket) SeHäLj LiHo, -a- BoToAtTuNj.

lap m. lapp SeTyLjHo; *brælàp* brädlapp SeLi, -a- BoSt.

làpæ v. lappa SeTyHäLj, -a- Bo.

nap m. napp SeTyLjTu.

nap n. napp SeLi.

nàpæ v. nappa SeLiHo.

òhápanæs adv. oförhappandes SeLjLiHo, -a- BoToTuAt.

pap m. papp SeLjLiHo.

pàpér n. papper SeLj.

rap n. rapp SeHo.

rap adj. rapp, snabb SeBo, -a- Li.

ràpæ v. nappa, häftigt rycka till sig Se, -a- Ho.

ràpæ v. rappa (med murbruk) SeBo, -a- Lj; *ràpnıg* f. rappning Se, -a- Li.

ı rápæ adv. i rappet Se, -a- HäLjLi.

sl̦ap pt. slapp SeLjLi, -a- Bo TuAtNj.

tap m. tapp SeHäLiHo; *hø̀táp* hötapp SeLj, -a- BoTo TuAt; *strèmıgstáp* m. strömmingsstim Ty.

tàpæ v. tappa SeTyHäLj, -a- BoToStAt.

trap m. trappa SeHäLjLiHoBo.

àsl̦áp n. kvarlevor, räster[4] Se TyLjInLiHo, -a- ToAt.

Ytterligare belägg ifrån Torpmålet hos Bogren § 19 J.

---

[1]) Ordet är väl en stelnad dat. sg. av ett subst. *glapp, som hör ihop med nord. dial. glap 'hål, öppning', grundbetydelse »glidning (tilside)», no. gleppa 'glide ut, især av haanden, glippe, slaa feil' (Torp), fvn. glappa-skot 'uheppe skot ell. hogg'. Formen på *-sm* från Li har väl fått sin ändelse i anslutning till andra adv.

[2]) Yngre form; den äldre *ʈʂæpæs* förekommer även.

[3]) Även skylar med trätton band förekomma på trakten.

[4]) Rietz (s. 626) åt-slapp, å-slapp, änsv. afslapp 'återstod'.

I de säx Ljungasocknarna är öppen a-kvalitet i denna ställning enarådande. Norr därom förekomma blandade om varandra former med *a* ock med *ɑ*. Dock röjer sig en viss fördelning, i det att antalet *ɑ*-former tilltager mot norr. Detta synes tyda på att förhållandet i detta fall ursprungligen varit detsamma som med ă framför bb: ett sydligt område med öppet a ock ett nordligt med slutet, fast genom inflytande söderifrån former med öppet a utbrett sig norröver. Även andra faktorer ha nog medvärkat till förekomsten av öppen a-kvalitet i norr; så säkerligen i vissa ord rsprs-inflytande ock i andra den förut omtalade tendensen hos ă att anta öppet uttal efter framförgående *ł* ock r. **Klappa**, som över hela området har *ɑ*, utgör med all sannolikhet ett exempel på sistnämnda tendens. Jfr förekomsten av *a* ock *ɑ* framför gg, § 13 a.

b) framför p + *ł* r:

hàpłæ (*ætæ̜r*) v. ovigt ock klumpigt efterhärma[1] SeTyLiHo At.

ràpłæ v. rabbla[2] To.

skàpłıg adj. skaplig SeBo.

stàpłæ sp v. uppstapla (t. ex. ved) SeTy.

vàpłæ f. spott- eller snorflaga[3] BoTo.

knàpræ v. knapra SeBo.

knàpræ f. brosk i kokt kött Se.

làpræ v. sladdra, pladdra[4] To.

ʂłàpræ v. sladdra, pladdra[4] LiHoTo.

Hit är även att föra *stàpæ̜ł* m. '(klock)stapel' SeHä, fast a i ordet står i urspr. kort öppen stavelse. Den ljudlagsenliga formen med *ɑ* träffas också: *stàpəł* TuAt. I den förstnämnda formen, med *a*, härleder sig tydligen vokalkvaliteten från synkoperade kasus eller från ovan anförda närstående värb.

§ 19. Äldre ă framför r-förbindelser.

a) framför gammalt rð:

ał m. årder SeTyLjLiHoBo ToStAt, ał Nj (Lmf).

àłæ v. köra med årder SeTy LjLiHoBoAt, ałe Nj (Lmf).

---

[1]) Se Torp art. hapa. På *hapla ock med dess vokalkvalitet är bildat subst. *hápæls* f. 'härmningsförsök, tillstymmelse' SeLi.

[2]) Jfr Torp rapla. [3]) Rietz vapla.

[4]) Jfr dalm. *slapa 'skvallra, prata strunt' (Noreen Ordl.), Rietz (s. 421) slapra.

à̱ɫæ f. länk varmed skakeln fästes vid selen[1] SeTyLjLiHoBoAt, **aɫe** Nj (Lmf).

kva̱ɫ m. linning på skjortärm, lapp under skosula[2] SeTyLjLiHoBoAt.

kvà̱ɫæ v. sätta lapp under en skosula SeTyLiHoAt.

ska̱ɫ n. grop, märke efter något borttaget[3] SeTyLiHoBoToAt.

skà̱ɫıg adj. om äggvärktyg ur vars ägg bitar sprungit[3] SeTo.

spà̱ɖæ pt. sparde SeTyNj.

sva̱ɫ m. svål SeLiBoAt; *svà̱ɫbánæ* n. best. det översta av gräsrötter bestående jordlagret SeTyHoBoAt, **svalbannä** Nj (Lmf).

svà̱ɫæ sæ v. bilda grässvål (om marken) Se.

àftvá̱ɫ m. aftonvard SeLiHoBoTo, *àftvá̱ɫ* TyLjTuAt.

tvi̱ và̱ɫæ interj. tvi vale Se; **vaɫe** v. varda, bliva St (Lmf).

Som synes, ha av ovanstående ord inga å-former påträffats på något håll. I en del andra ord synes däremot uteslutande **å** uppträda:

ga̱ɫ m. gård SeLjLiHoBoToStAt, **gåɫn** Nj (Lmf); *a gà̱ɫæ* adv. bort, undan[4] SeTyInLjHoToAt; **a gåɫä** Nj (Lmf).

ha̱ɫ adj. hård SeTyLiHoBoToAtNj; *n̥ hà̱ɫæ* hin håle Se.

ma̱ɫ m. mård SeLiHoBoTo.

và̱ɫæ m. ett slags stort nätflöte av trä[5] Ty.

Någon lokal fördelning mellan a- ock å-former kan tydligen ej spåras i det anförda materialet. Huru bör emellertid förekomsten av de båda ljuden förklaras? Att som Bogren § 17, a. 2 avfärda frågan med antagande av rspr:s-inflytande för *ga̱ɫ* ock *ha̱ɫ* är tydligen ej möjligt, även om antagandet utsträcktes till att gälla *ma̱ɫ*. Förklaringen räcker ej till för *va̱ɫæ*. Sannolikare är däremot, att Mp. i detta avseende är att betrakta som ett övergångs-

---

1) Fsv. **arþa** (Schlyter). 2) Se Torp **kvarde** m.

3) Se Torp **skard** n. På detta subst. är adj. *skà̱ɫıg* bildat. Det senare är nog identiskt med änsv. **skårdig** 'skårig, märkt med skåror', vilket alltså mycket väl kan vara en inhemsk bildning; det härledes av Dahlgren från mlt. **schardich**.

4) Motsvarar ett fsv. **af gardhe**.

5) Rietz **vārde, våɫe** m. Ordet hör samman med värbet **vårda**, fsv. **vardha**, ock ursprungliga betydelsen är ung. 'väktare'; flötets uppgift är ock att ange nätets läge. Jfr Rietz **nätvakare** med samma betydelse.

område. En undersökning av förhållandena i grannlandskapen i söder ock norr ge stöd åt denna förmodan. I häls. äro **å**-formerna betydligt talrikare än i mp., i åm. däremot färre. Hithörande fall i Wennbergs ordbok må anföras: **åĺ** 'årder'; **åĺa** 'köra i jorden med årder'; **åĺa** f. 'en ögla av järn eller läder som trädes genom skakeln ock vari selpinnen sedermera sättes'; **å gåĺe** 'borta, bort', **håĺbett** 'hård eller svår att avmäja'; **skåla** 'skära bort utväxter på hästars tänder med ett så kallat skåljärn'[1]; **svaĺ** 'avdikat jordstycke, som upplöjes till sådd av lin eller säd (i denna senare händelse ofta tillika besådd med höfrö), men nästa år åter igänlägges till grässkörd'; **svåĺ**, med samma betydelse som föregående, anges höra hemma i östra socknarna; **maĺ** 'mård'. Hos Hedblom »Kustfisket i Hälsingland», Sv. Lm. 1913, s. 16, uppges *våĺa* 'stort träflöte'. För åm:s vidkommande hämtas materialet ur Reselemålet. Den enda **å**-form, som där förekommer, synes vara *gąl*; i övrigt anföras *ąĺ* m., *ąĺə* v., *ąĺə* f., *hąĺ* 'hård', *armkrąĺ*, *mąĺ* 'mård', *svąĺ*, *vąĺə* 'vårda, garantera', *skąĺ*.

Genom denna iakttagelse, att i nordligare mål nästan uteslutande **a**-former ock i sydligare övervägande **å**-former förekomma, fås ju en förklaring på förhållandet i mp., där både **a**- ock **å**-former, med de förra i majoritet, uppträda. Emellertid synes ännu en faktor vara att taga med i räkningen vid bedömmandet av denna fråga. I Wennbergs ordbok anmärkes, att formen **svåĺ** föreligger från de östra socknarna; för **svaĺ** upplyses intet om förekomst, men meningen är väl, att formen finnes västerut. Här synes sålunda en skillnad mellan öster ock väster föreligga i fråga om **å**- ock **a**-formers förekomst. Måhända har man att spåra en dylik äldre fördelning även i mp. Det bidrag, ortnamnen lemna till frågans belysande, tyder därpå. Ifrån området känner jag fäm dylika, som med all sannolikhet äro att hänföra hit:

màĺås byn. Målås Sk; skrives **Målås** 1543[2]. Det antagligaste är, att första leden är det fsv. **mardh** 'skog'. Skulle

---

[1]) ← ***skarða**.

[2]) Se J. Nordlanders uppsats om Medelpads äldre byanamn i Norrl. Saml. Där uppgives felaktigt, att Hallsta i In skulle uttalas **Hårste**. N. har väl fattat det »mörka» mp. *ą* som **å**.

den till äventyrs utgöras av **mardher** 'mård', är ordet i alla fall att hänföra hit.

må̧ş̦tæ byn. Målsta Tu; skrives **Malsta** 1543, 45[1]. Som första led ingår väl det fsv. personnamnet **Mardh** (se Lundgren-Brate s. 176).

vå̧ʃæt ortn. Vårsätt Se; är väl identiskt med det uppländska **Vårdsätra** i fråga om bildning.

hå̧ş̦tæ byn. Hallsta In; skrives: **Öster halsta** 1545; troligen identiskt med (i) **Harstadha** 1520, **Harsstad** 35, **Hardhstad** 57[1]. Som första led ingår nog det fsv. personnamnet **Hardh** eller **Hardhe** (se Lundgren s. 97).

hå̧ş̦tæ byn. Hallsta Bo; är väl till sin bildning identiskt med föregående.

De ortnamn, som uppvisa **å**, förekomma i kusttrakterna, de med **a** längre in i landet. Det må emellertid medgivas, att beviskraften hos de båda namn, som förete **a**, måhända ej är så stor, eftersom ð tidigt kan vara fallet i förbindelsen **rðs**, varför **a** ej stod i ställning framför **rð** på den tid öggen **a** → **å** ägde rum. Det förefaller dock naturligt att anta, att **å**-formerna tidigare varit talrikare i öster än i väster. Den tendens till vokalförlängning, som föregått ljudövergången **a** → **å**, har tydligen kommit söderifrån. Därvid har den framför allt följt kusttrakterna, medan den småningom avtagit i styrka västerut. Med detta antagande förstås motsättningen mellan **svåʟ** i östra Häls. ock **svaʟ** i västra. **Gård** ock **hård**, som gärna uppvisa **å**, förekomma i härj. med **a**, t. ex. Lillh *ga̧ʟ*, *ha̧ʟ*. Att en ögg **a** → **å** ägt rum i mp., fast det nuvarande dialektmaterialet framför allt uppvisar **a**, synes ovedersägligt framgå av ortnamnen. Man har sålunda för mp:s vidkommande att bedömma förhållandet på följande sätt. Den söderifrån kommande förlängningstendensen har starkast gjort sig gällande i kusttrakterna (obs. *vå̧ʟæ* i Ty), men knappast sträckt sig till hela ordmaterialet. Härmed kan jämföras, att den förlängning av vokal framför **rm** (se § 3 mom. 26), vars egentliga centrum synes vara nv. Häls. ock Haverö, visserligen förekommer även i Härj. ock östra Häls., men ej i alla ord. I inre trakter av Mp. har förlängningstendensen uppträtt

---

[1]) Se not 2 å föregående sida.

ännu svagare än i kustområdet. Resultatet härav har blivit, att där former med a i stor utsträckning bevarats, former som sedermera kunnat spridas åt öster.

b) framför rl:

fåḷıg adj. farlig SeTyLjLiHo At, -*ạ*- BoTo.

kạl propr. Karl SeLi.

kạr m. karl SeTyHäLjLiHoBo ToStAtNj.

kåṛıt adj. stolt, viktig SeTy LjLiHoBoAt.

kåḷæ v. karda SeLjLiHo.

kåḷæ f. karda[1] SeLjLiBoTo At.

ståvạ́ḍıg adj. ståndaktig, karaktersfast[2] SeIn.

Ögg till *a* förekommer i denna ställning, om också ej i alla hithörande ord. Att dömma av formerna av **farlig** synes den vara mindre genomförd i väster[3].

c) framför rn:

bạn n. barn SeTyLjLiHoBo ToAt.

bạ̊næ v. *barna, föda barn Se TyLjHo.

gạṇ n. garn SeTyLjLiHoBo ToAt.

kvạn f. kvarn (att mala på) SeLiBoToAt.

Formen *bạn* är ett exempel på en i östsv. ock norrl. dialekter föreliggande ögg **arn** → **ån**[4]. Att formen i mp. är ensam om utvecklingen, kan bero på riksspråksinflytande. *gạṇ* kan ha fått sin vokalkvalitet på grund av ljudsubstitu-

---

[1]) Ordet förefaller på grund av sitt *l* (ej *ḷ*) vara uppkommet ur en form ***karla**, jfr Rietz **karla** Dl. Dentalt l förekommer i ordet vida omkring i dialekterna, t. ex. åm. jt. häls. Hur en form med **rl** skall förklaras, är ovisst. Ordet är lån från mlt. **karde**. När detta ord inkom, bör dess expl. **d** ha känts främmande; efter **r** hade man ju frik. **d**. Därför kunde man möjligen tänka sig, att l beror på substitution. Folketymologisk omformning i anslutning till något inhemskt ord med snarlik ljudkropp ock ej alltför avlägsen betydelse kan ock föreligga; jfr östv. ***karla** 'röra (t. ex. i grytan)'.

[2]) Ordet är med all sannolikhet uppkommet ur ***stad-varlig**, jfr Ha-målets *stavạ́lın* med samma betydelse ock Rietz **varli(g)** 'varaktig'. Senare leden är en bildning till värbet **vara** i betydelsen 'förbliva'. Den mp. formen *-vạḍıg* har, antagligen efter en övergång a → *a* liksom i *fạlıg*, fått sitt *ḍ* på grund av folketymologisk anslutning till rspr. **värdig**.

[3]) Om ett hithörande fall med *a*, *ọ̀gạ́lən* adj. 'oförnuftig', i Torpmålet se Bogren § 56 E.

[4]) Jfr Hultman, De östsv. dial. § 1 mom. 56; Hesselman, Sveamålen s. 23 ff.

tion, enär *a* är den vanliga motsvarigheten till rspr. **a** framför r + kons. (jfr mom. g nedan). *kvan* är ett osäkert exempel, enär det lika väl kan återgå på en äldre form med **ǣ**, jfr fvn. **kvern**.

d) framför slutljudande **rr**:

bar n. barr SeHäLiHoBoTo At.

har m. harr SeSäTyLj, *-a-* Li.

star f. starr SeSäLiHoBoTo.

Som synes, är utvecklingen oklar ock antalet hithörande ord för ringa för att inbjuda till förklaringsförsök.

e) framför **rs**:

àʃk n. bakdel, »stuss» SeTyLiTo; *bàgælkáʃk* person som pratar strunt Bo.

faşt f. el. n. förstuga SeSäHoBoToAt, *-a-* TyHäLjTuNj.

naşt adv. någonstädes SeLiHo, *-a-* TyHäLjBoToNj.

Man torde få anse, att den ljudlagsenliga kvaliteten i denna ställning är *a*. Det slutna **a**-ljudet i sist anförda ord talar starkt därför, enär i annat fall detta bleve mycket svårförklarligt. Det öppna **a**, som på sina håll förekommer i samma ord, kan däremot mycket väl bero på inflytande från biformen *nágæşt* TyLjTo, vilken ljudlagsenligt har öppet **a** enligt § 5. Formen *faşt* är väl snarast lån från rspr. **farstu**, medan *faşt* kan ha fått sitt *a* genom anslutning till värbet *fàra* 'fara'.

f) framför **rt**:

kaţ m. kart SeTyHäBoAt.

knaţ m. liten hård knöl[1] SeTyLiAt.

pàţbó byn. Parteboda Bo.

snaţ adv. snart SeTy, *snaţ* Hä.

spaţ sup. spart SeNj.

svaţ adj. svart SeTyHäLjLiBoToAtNj.

vaţ pt. vart SeTyLiBoToAtNj.

vàţæ f. vårta SeTyHäLjLiBoToAt.

Vid sidan av dessa ord med slutet **a** förekomma en del, som blott synas ha öppet **a** (eller *a*):

aţ m. art Se, *aţ* HäLi.

àţɪg adj. artig SeBo, *àţɪg* To.

faţ m. fart SeHo, *faţ* LiBoTo.

kàţæ f. karta SeHä, *kàţæ* InLiHoBoTo, *kàrtæ* Lj.

kvaţ m. kvart SeHäLjHoBo, *kvart* Sä.

kvàţér n. kvarter SeBo.

pàţį n. parti Se, *pàrţį* St.

màţįn propr. Martin Se, *màrţįn* Sä.

---

[1]) Se Torp **knart** m.

Utvecklingen är klar. Den ljudlagsenliga kvaliteten är tydligen slutet a, vilket förekommer i den först anförda ordgruppen. I den senare, som består av yngre, från rspr. lånade ord, har rspr:s långa a-ljud, där sådant förekommer, enligt § 23 ersatts med öppet a, som senare i många fall förkortats. I ett par fall har substitution med *a* ägt rum, enär rspr. a framför r + kons. vanligen motsvaras av *a* (jfr mom. g nedan). En del ord i gruppen göra med sitt *rt* ett ålderdomligt intryck; de kunna också blott iakttagas hos äldre personer. De äro dock inga arkaismer, ty uttalet *rt* förekommer aldrig i gamla ord. De äro att betrakta som utläsningsformer, till stor del måhända resultatet av äldre tiders undervisning i innanläsning.

g) framför övriga r-förbindelser:

àr̤bẹ́t n. arbete SeTyHäLjAt.
àr̤bẹ́tæ v. arbeta SeTyLiHoBoAt.
arȷ adj. yr, yster, lekfull SeTyHäLi; *hàn̤árȷ* klåfingrig SeHoAt.
àrȷæs v. retas, gnabbas Se.
karȷ adj. driftig, energisk[1] Li.
marȷ m. märg[2] SeBoToNj.
sàrȷæ v. sarga SeBoLj.
varȷ m. varg SeLjLiBoToAtNj.
ark n. ark SeLiHoTo.
bark m. bark SeLjHoBoToAt.
bàrkæ v. barka SeLj.
fàrkæ m. fargalt[3] SeTyHäLjLiHoAt.
hàrkæ f. kratta SeAt; *kȩ̀lhárkæ* kratta använd vid kolning LiHo.
hàrkæ v. torrhosta SeLiBoTo.
mark f. skog, skogstrakt SeLiToNj.
mark f. skålpund SeLi.
ȷ̤ȩ̀márk m. snigel Bo.
sl̤ark n. något löst nedhängande[4] Se.
snàrkæ v. snarka SeTyBo.
spark m. spark; sparkstötting SeLi.
spàrkar m. sparkstötting Lj.
spàrkæ v. sparka SeTyLjLiToAtNj.
stark adj. stark SeTyLiHoBoToAtNj.
arm m. arm SeTyHäLiHoBoToAtNj.
arm adj. arm, 'stackars' Se.
barm m. barm SeLjBo; *bàrmʃi̤n* n. förskinn SeLjLiHoBoAt.

---

[1]) Jfr Torp karg 'karrig, gjerrig'. För betydelsen jfr att girig (*ȷ̀ẹræn* o. dyl.) i mp. betyder 'idog, arbetsam'.

[2]) Utgår från en form med a, ej ä; vore det senare fallet, skulle man vänta *æ* i mp.; äda. marg, nyda. marv.

[3]) Rietz farke, färke m. fl.

[4]) Jfr Torp slarka v.

ẹrbármæs v. jämra sig, klaga Se.
harm m. sorg, förtret SeTy.
harms adj. harmsen SeTyLiBo.
hàrmæs v. harmas, gräma sig Se.
karm m. karm SeLjLi.
màrmæn sjön. Marmen[1] At.
tarm m. tarm SeHäSt.
varm adj. varm SeLjLiHoBo ToAtNj.
hàrpæ v. harpa säd, vid malning Sä.
skàrp adj. skarp; magerlagd SeTyLjLiHoBoAt; *skàrpbẹ́næ* n. best. skenbenet Se HoSt.
snarp adj. rask, hurtig, driftig[2] At.
nọ̀tvárp n. notvarp Ty.
dàṛæ v. darra SeHäLjLiHoBo.
knàṛæ v. knarra SeLjBo.
nàṛæ v. narra SeTyHäLiTo.
spàṛæ m. sparre SeLjLiHo.
arv m. arv SeTyHäLiHoBoAt.
garv adj. driftig, energisk, som tar sig fram[3] LjHo.
gàrvæ v. garva SeLjLi.
gàrvar m. garvare SeTyLjBo.
gnàrvæ v. småskälla[4] Hä.
hàrvæ f. harv; räfsa SeTyLj LiHoBoSt.
hàrvæ v. harva; räfsa SeToAt St.
kàrvæ v. karva SeBo.
knarv adj. som arbetar med små krafter, men stor iver SeAt.
knàrvæ pa̤ v. arbeta smått, men ihärdigt[5] SeTyLiHo.
narv m. arv, Stellaria SeHo, *nàrvæ* Li.
sàrvæ v. käxa, kälta[6] SeTo.
skarv f. sittbräde på avträdet SeHoTo, m. Ty, exkrementer under avträdet Li.
skàrvæ v. skarva SeLiTo.
ṣḷàrvæ f. trasa SeTyLj; *ḷḷàrvgrǽs* n. arv, Stellaria Bo.
ṣḷàrvɪg adj. trasig SeLi.
sparv m. sparv; penis SeTyHo At.
svarv m. svarv Se.
svàrvæ v. svarva SeLiTo.

Den ögg ă → *a*, som föreligger i här anförda material, har även inträtt i adj. **bar** som första sammansättningsled, t. ex. *bàṛfọ́t* adj. 'barfota' SeTyHäLjLiBoTuAt, *ga bàṛʃṣịpæ* 'gå med skor utan strumpor' SeLjHo (jfr Bogren § 69 C). Det enkla

---

1) Jfr Torp **marma** 'bruse, larme, om bølger'.
2) Jfr Torp **snarp**.
3) Rietz **garv** 'djärv, duktig'; jfr Kock, Sv. ljh. III: 159.
4) Jfr Torp **gnarva** 'tygge møisomt, tygge noget haardt'.
5) Jfr Torp **knarva** 'arbeide sent og langsomt'.
6) Jfr Rietz **sarv** 'en outtröttlig arbetare', **saarv** 'ideligen arbeta'. För betydelsen kan jämföras, att sv. dial. **seka** dels betyder 'arbeta långsamt', dels 'kälta' (Rietz).

bar lyder däremot *ba̤r*, *ba̤r* (se § 8 mom. 1). Den förklaring, som Wigforss SHF s. 207 ger ock till vilken E. Noreen, Ärtem. lj. s. 42 ansluter sig, träffar med all sannolikhet det rätta. Där framhålles, »att **barfött** såsom ett synnerligen vanligt ord undgått inflytande från det enkla *ba̤r* ock bevarat ett regelbundet *a* framför konsonantförbindelse». I sammansättningar av mer tillfällig natur, i vilka associationen med simplex följaktligen är starkare, förekommer också dettas a-kvalitet, t. ex. *mæn ha va bàrjǫ́ʟa* 'medan det var bart' Se.

I mom. f ovan beröras ett par fall, i vilka *a* tydligen beror på substitution, t. ex. *kvart* 'kvart'. Mönster ha givetvis härovan anförda ord utgjort. Som synes av exemplen i mom. f, inträder substitutionen blott undantagsvis ock lokalt. Så sker även annars i fråga om unga lånord, t. ex. *pàrvæl* m. 'parvel' LiBo, men *pàrvæl* Se.

Ett par hithörande ord visa sig vara lokalt olika utvecklade, nämligen **marknad** ock **varv**. Formerna av det förra äro: *màtn̥* SeTiHäLjLiHoTuAtNj, *mà̤tn̥* BoTo. Den senare formen hör, som synes, hemma i sydväst. Att ordet uppvisar både *a* ock *ɑ*, sammanhänger tydligen med den olika utvecklingen av den efterföljande konsonantgruppen. **Varv** uppvisar formerna: *varv* SeHäLiTu; *tə̀mtvárv* 'första stockvarvet i ett hus' SeAt; *vɘrv* BoTo, *vɘrv* Nj (Lmf). Härtill kommer ett på subst. bildat värb: *vɘ̀rvæ* 'ringa björn' To. *ɘ*-formerna, som förekomma i Ljungaområdet, bero tydligen på invärkan av det framförgående **v**[1]. Att öggen **a** → *a* uteblivit i de trakter, som bevara **a**-ljudet, är påfallande.

§ 20. Äldre **ă** framför **s**-förbindelser

a) framför **ss**:

bras̡ m. mängd, hop[2] SeBo.
ga ɩ brás̡n̥ bli sönderslagen Se.
bràs̡a v. fyra på, elda duktigt; slösa[3] Se.
gàs̡ɩt adj. n. gassigt Se, *-a-* Bo.
gàs̡æ sæ v. gassa sig Se, *-a-* Bo.
kas̡ m. kasse; bur för smågrisar o. dyl. SeLiToTu.
kàs̡æ f. kassa Se.
kàs̡æ propr. kortnamn för Karin Ty.
kʟas̡ m. klass SeBo.

---

[1]) Jfr Bogren § 44,2. Kvaliteten *ɘ* kunde även tänkas återgå på äldre **ĕ**, jfr Torp art. **kverva**.

[2]) Jfr Torp **brass** n.

[3]) Jfr änsv. **brassa** 'fråssa'.

màsæ propr. kortnamn för Marta Li.
pas adv. vid pass SeLi.
pàsar m. passare SeLi.
pàsæ v. passa SeLiBo.
plas m. plats SeLjBo.
tas m. tass SeLjTuNj, *-a-* Bo.
vas m. vass (växten) Ho.

Öppet a är, som synes, det normala. Blott längst västerut i Bo (ej i To)[1] uppträda former med *a* talrikare. Hur dessa äro att bedömma, är vanskligt att säga. Möjligt är, att de äro att sätta i samband med liknande utveckling i häls., jfr Ljusdal *las* 'lass', Bärgsjö *plasar* 'platser'.

I ett ord, nämligen adj. **vass**, förekommer slutet **a** i stora delar av landskapet, vilka eljest regelbundet synas uppvisa öppet a i denna ställning: *vas* SeTyHäLjLiHoBo, *vas* ToTu Nj. Den naturligaste förklaringen till det slutna **a**-ljudet är nog den, att detta förskriver sig från neutrum-formen **vasst**, där man ljudlagsenligt skall vänta *a* (jfr mom. b nedan).

I det föregående, § 17 e, har behandlats en sporadisk ögg **a** → *a* framför **ns** ock **nd**. Denna har inträtt även framför **ss** i delar av landskapet. Exemplen därpå äro:

håsa interj. usch, fy[2] SeSkTiTyLjInLiHoToStTuNj, *-a-* Bo.
las n. lass SeSkTiInLiHoStTuAtNj, *-a-* HäLjBoTo.
làsæ propr. Lasse SeTiTyLjInLiStTuAtNj, *-a-* BoTo.

Former med *a* förekomma i nordöstra ock sydvästra hörnen av området. *a*-formernas utbredning stämmer alltså väl överens med utbredningen av former som *dansæ* 'dansa' ock *lan* 'land' (se § 17 e). Detta gäller i synnerhet formen *las*; de båda andra anförda *a*-formerna ha en något större spridning i synnerhet i nordost. Tas alltså hänsyn till förekomst, bör tydligen öggen **a** → *a* framför **ss** bedömmas på samma sätt som samma ögg framför **ns**, **nd**. *a*-formerna äro att sätta i samband med jämtsk språkutveckling. Beträffande öjt. har jag dock inga belägg på öggen; den förekommer emellertid enligt muntligt meddelande av H. Geijer i ijt.

b) framför **s** + konsonant:

ask m. ask SeTyHäBo.
àskæ f. aska SeHäBoNj; *àskføræ* f. ugnsraka Li.
blask n. blask Se.
blàskæ v. plaska[3] SeHäLiHoNj.

---

[1]) Jfr även Bogren § 19 L.
[2]) Häls. hassa, assa (Wennberg).
[3]) Se Torp, art. blaskra.

dask m. dask, hårt slag Se.
dàskæ v. daska, slå SeTo.
fjask n. fjäsker, barnslig person SeTyLiHoAt.
fjàskıg adj. barnslig, naiv Se TyLjLiHoAt.
fjàskæ v. fjäska, uppträda barnsligt Se.
fərháskæ sæ v. förhasta, förivra sig[1] SeTyLiHoAt.
kask m. *kask, blandning av kaffe ock brännvin[2] SeTy HäLjLiBoTo.
kàskæ v. dricka *kask SeLiBo.
làskæ v. traska omkring[3] LiBo.
làsktáʋ f. ett slags syklove Se.
mask m. mask SeTyLjLiTu.
màskıg adj. full med mask Se.
màskæ f. maska SeTyHäBo.
pjàskæ v. plaska[4] SeLiAt.
ramásk n. oreda, virrvarr, bråte Se.
rask adj. rask SeLjBoTo.
rask n. något sammanrafsat, skräp[5] Se.
ràskæ v. raska SeSt.
şļask n. slask Se.
şļàskæ v. slaska SeTyLjBoTo.
smask interj. *smask, smack Se.
smàskæ v. smacka, smaska Se Ty.
tàskæ f. scrotum SeHäLi; *ļļàdŗ-ţáskæ* sladdrande kvinna Bo.
ţşask m. pojkvasker SeTyLi HoAt.
ţşàskæ v. traska omkring[6] Se TyHo.
tràskæ v. traska SeBo.
vàskæ v. blanda kort SeHä, tvätta SeLj.
kràşļıg adj. krasslig SeLi.
pràşļæ v. prassla Hä.
skràşļıg adj. *skrasslig, krasslig SeTyHoBoAt.
spràşļæ v. sprattla SeBo.
pàsmæ m. pasma SeTyHäInHo BoTo.
asp f. asp SeTyHäLjNj; *àsp-løv* n. asplöv SeLi.
hàspæl m. haspel SeTyHäLjAt.
hàsplæ v. haspla SeLj.
rasp f. rasp SeLjBo.
ràspæ v. raspa Se.
bast n. bast SeBo.
rʏ̀ȷæbástæ n. best. ryggbastet SeTyLiHo.
bàstæ f. bastu SeTyLjBoAt.
fast adj. fast SeTyHäLjLiBo Nj.
fàsnæ v. fastna SeHäInBo.
gast m. gast SeHäBo.
hàstıg adj. hastig, häftig till lynnet SeTyLi.

---

1) Jfr Rietz haska på 'skynda på', haska ut en 'skynda på någon att han blir färdig'.

2) Se Hellquist kask.

3) Se Torp laska 2.

4) Ordet är identiskt med rspr. plaska, fast inskott av pejorativt j ägt rum.

5) Se Torp rask n.

6) Jfr Torp, art. kjaska ock taska v.

ı snårhást adv. uttr. i hastighet Se.
kast m. (ved)kast SeLj.
kast m. kastmaskin SeSt.
kàstæ v. kasta SeTyHäLiBoAtNj.
kàstrúl m. kastrull SeTo.
kvast m. kvast SeHäBoToTu; *kvàstlóm* m. den ombundna delen av en kvast SeLiHoAt.
last m. last Se.
làstæ v. lasta Se.
mast f. mast Se.
màstræ v. äntra, klättra på stång[1] Se.
rast m. rast SeBo.
trast m. trast SeLi.

Regeln blir, som synes, att slutet a uppträder i denna ställning. I ett mycket ringa antal ord förekommer öppet **a**:
fástr̥ f. faster SeHäLjTuNj, *-a-* BoTo.
fꝇàskæ f. flaska SeHäLjLiBoAt.
fərbáskæ mæ interj. förbaske mej SeHä.

Av Bogren § 19 L 2 uppges ifrån To orden **maska** ock **taska** med öppet **a**, målet har annars liksom mp. i övrigt *a*[2]. Olika faktorer torde ha bidragit till den avvikande kvaliteten. För **faster** ock **förbaske mej** förefaller det rimligast att antaga rspr-påvärkan. Detsamma kunde ock gälla **flaska**, men härvidlag är det ingalunda osannolikt, att det framförgående *ꝇ* värkat vokalens kvalitet. Att Torpmålet i enstaka ord i olikhet mot mp. i övrigt uppvisar öppet **a**, har visat sig i det föregående (se t. ex. § 17 b, c). Förklaringen härtill är att söka i främmande, närmast östjämtskt, inflytande (jfr § 2 mom. 5).

§ 21. Äldre ă framför t-förbindelser

a) framför **t + n, r**:
fꝇàtnæ av v. mojna, lägga sig (om vinden)[3] Ty.
vàtnæ v. vattna SeBo.
hàtræ sæ v. snygga upp sig[4] SeTyLjLiHoAt.

---

1) Urspr. betydelsen är väl 'klättra uppför en mast'. Ordet synes vara direkt bildat på ett subst. **master**, se Torp **master** f., ock är alltså till sin bildning identiskt med **mastra** 'reise masten i en baad' (Aasen).

2) Jfr Bogren § 18 H, 1, 2, 3.

3) Rietz **flattnä** (Mp.); jfr Torp **flatna** 'bli flat'. Det mp. ordet har väl ursprungligen avsett böljegångens avtagande efter storm, men sedermera kommit att överflyttas på den samtida företeelsen 'vindens avtagande'.

4) Ross **hatra** 'irettesette'.

kl̥à̱træ v. krångla[1] SeTyLj LiHoBoToAt.

kl̥à̱trɪg adj. krånglig SeLjLi Bo.

pjà̱træ v. jollra, pladdra[2] Ty.

skvà̱træ v. stänka, skvätta (om rägn)[3] Bo.

tà̱træ v. smattra (om rägn)[4] Se TyLj.

ʇʂà̱træ v. snattra, sladdra[4] To.

Framför **tr** har **a** blivit förlängt ock uppträder därvid, som alltid vid förlängning framför konsonantgrupp, som *a̱* (jfr § 13 b, § 14 b, § 18 b). Framför **tn** har förlängning ej inträtt, för så vitt man kan dömma av exemplen, som blott äro två till antalet. I detta fall representerar nog ***flattna** den ljudlagsenliga kvaliteten, medan **vattna** fått sitt slutna **a** från subst. **vatten** (*vat̠n̥*), jfr § 7.

framför **tt**:

hat̠ m. hatt SeTyHäLjLiHoBo ToAt.

kat̠ m. katthane SeHä.

kàt̠æ f. katta SeTyHäLjLiHo BoToAt.

mat̠ adj. matt SeHäLjInBo, *-a-* LiHo.

màt̠æ f. matta SeTyHäInBoSt, *-a-* LiHo.

pl̥at̠ adj. platt Se.

pl̥àt̠æ f. platta Se.

skat̠ m. skatt SeLjLiHo.

skàt̠æ v. betala i skatt Se.

skrat̠ m. skratt SeLj.

skràt̠æ v. skratta SeTyHäLj LiBo.

sprat̠ n. spratt SeInHoBo, *-a-* Li.

tàt̠ar m. tattare SeHäBoTo.

trat̠ m. tratt SeHäLjLiHoTo; *fʅl̠trát̠* fylltratt Bo.

tràt̠æ tʅ v. inpränta i någons minne Se.

Ytterligare belägg från Torpmålet återfinnas hos Bogren § 18 H 3, § 19 M.

Orden **hatt** ock **katt(a)** uppvisa över hela området slutet **a**, i övrigt synes öppet **a** vara förhärskande; dock förekomma i LiHo några *a*-former. Det förefaller sannolikt, att *a*-formerna representera den ljudlagsenliga utvecklingen. Det öppna **a**-ljudet torde i så fall bero på inflytande från rspr. Flera av de anförda orden äro ju tydligen sådana, som lånats därifrån. I något fall, som t. ex. **skratta**, kan nog **r** ha värkat den öppna kvaliteten.

Exempel på hithörande starka preteritiformer:

---

1) Se Torp **klatra**.
2) Se Torp art. **pjaatra**.
3) Se Torp art. **skvata**.
4) Jfr Torp **tjadra**.

gat pt. av *jèta* vara tvungen SeTyHäLjLiHo, -*a*- ToStTuAtNj.
knat pt. av *knæ̀tæ* knäppa, knysta To.
skvat pt. skvatt SeLj, -*a*- BoTu.
sprat pt. spratt SeHo, -*a*- BoToTuAtNj.
trat pt. av *træ̀tæ* ramla baklänges Bo.

Formerna uppvisa, som vanligt hos dylika när de ej i hela området ha *a*, i de säx Ljungasocknarna öppet **a**, i den övriga delen av landskapet slutet **a** (jfr § 15 b ock c).

I hittils anförda ord har som motsvarighet till äldre ă i denna ställning förekommit *a* ock *a*. En tredje kvalitet, nämligen *a*, uppträder lokalt i ett fåtal fall:
brat adj. brant SeTiTyHäLjInLiHoTuAt, -*a*- BoTo.
fàtɩg adj. fattig SeSkTiInLiHoTuAtNj, -*a*- HäLjBoTo.
nat f. natt SeTiTy[1]Lj[1]InLiHoStTuAtNj, -*a*- HäBoTo.

Beträffande den geografiska fördelningen märkes, att *a*-formerna höra hemma i nordost ock i sydväst. *a*-formerna visa sig följaktligen ha samma spridning som liknande former av **dansa, land** ock **lass** (jfr §§ 17 e ock 20 a). Kvaliteten i *brat* kan vara beroende på invärkan av det framförgående **r**-ljudet; formens utbredning även över det nordöstra hörnet av landskapet talar i sin mån för att den ej helt är att jämställa med de övriga. Dessa äro däremot (liksom *dansæ*, *lan*, *las*) att sätta i samband med liknande utveckling av **a** i jämtska, jfr t. ex. Mörsil *gratu* 'glatt', Ragunda *fatɩ*, *nat*.

§ 22. Äldre ă framför v-förbindelser:

jàlæ v. prata hit ock dit, svamla[2] SeHoAt.
kàvlæ v. kavla SeLj.
kàvæl m. kavle SeLjBo.
krà(v)læ v. kravla Se.
kràlɩt adj. senfärdig, utan handlag[3] At; *kràvlæt* adj. n. knappt, dåligt (ekonomiskt) To.
nàvlæ v. fingra på[4] Ty.
nàvæl m. navle SeBoTo.
svàvlæ v. svamla[5] To.
tàvlæ f. tavla SeLiBo.
tràlæ v. trampa, gå mycket på samma ställe[6] SeAt, *tràvlæ* Ty.

Utvecklingen till *a* är regelbunden. Vid förlängning

---

[1]) I socknen förekommer även formen *nat*.
[2]) Jfr Torp javla.
[3]) Bildning till värbet **kravla.**
[4]) l-avledning till ***nava**, som återfinnes i § 5.
[5]) l-avledning till no. **svava** 'vrøvle, snakke vidtløftig' (Torp).
[6]) Rietz **travla** 'gå ock trampa ner, vada i snö eller sand'.

framför konsonantgrupp brukar denna kvalitet konsekvent inträda (jfr § 21 mom. a).

§ 23. Substitution av rspr. långa a-ljud:

ábram propr. Abraham SeTo.
águst propr. August SeHäAt.
aparát m. apparat Se.
áron propr. Aron SeLi.
àvjé v. avgiva SeLi; *àvhørœ* v. lyssna på[1] SeHä.
bal m. bal, danstillställning SeLiHoBoTo.
bal m. (kaffe)bal SeTy.
bàŋdóm m. barndom SeLi; *bàŋfæst* m. barnfäst SeLj; *bàŋvágn* f. barnvagn SeTu; *bàŋæns dag* Barnens dag[2] SeTo.
bèsmáŋ n. besman SeHä.
dáto n. datum SeTy.
dávıd propr. David Li.
fân subst. fan SeTo.
fotrál n. fodral SeLi.
grad m. grad SeTo.
grımáʃær pl. grimaser SeLj.
hàla v. hala SeHo.
kalás n. kalas SeTyLjBoTo.
kamrát m. kamrat SeInLi.
kanál m. kanal SeTy.
klar adj. klar SeLi.
klàra sæ v. klara sig SeLiHo.
kòmænál m. kommunalutskylder SeLj.
kòrprál m. korpral SeLi.
kran m. kran SeLiHo.
krànsågœ v. kransåga SeTy.
lágål m. ladugård SeLi.
lıbærál adj. liberal; givmild SeLj.
màsómn m. masugn At.
maʃás m. massage SeLj.
mùntáʃær pl. mustascher SeLj.
nòrmál adj. normal Li.
paʃásær pl. paschaser SeTy.
promænád m. promenad SeLi.
rıksdálær m. riksdaler SeSt.
sal m. sal SeTyLiHoBoAt; *lòvsál* lövsal SeHä.
sàlıg adj. salig SeLiToAt.
sàra propr. Sara SeInTo.
smal adj. smal SeTyHäLiHoBo.
tran m. tran SeLi.

Som av ovanstående exempelsamling framgår, blir regeln för substitution av rspr. långa slutna a-ljud, att detta i mp. ersättes med öppet **a**. Substitutionen inträder med osviklig konsekvens, exemplen härovan äro blott ett plock ur högen. Företeelsens orsak ha vi att söka däruti, att ett avsevärt antal gamla folkliga ord, nämligen de som behandlas i § 5, ljudlagsenligt ha utvecklat långt öppet **a**, medan rspr. i samma ord har långt slutet **a**; rspr. **krage** motsvaras ljudlagsenligt av mp. **kraga**. Visserligen förekommer i mp. långt slutet **a** i överensstämmelse med rspr. i de fall, då gammalt ă utveck-

---

[1]) Jfr härmed *av* ock *ta* § 9. [2]) Jfr härmed *ban* § 19 c.

lats i kort sluten stavelse eller förlängts framför konsonantgrupp, t. ex. *mạt* 'mat', *hàgḷæ* 'hagla'; men de ord, som tillhöra dessa grupper, äro numerärt underlägsna de förstnämnda. När rspr. *a̱* sålunda på grund av dialektala ljudlagarna kommit att oftast motsvaras av mp. *a̱*, har en känsla av att detta alltid bör vara fallet växt fram, en känsla som tar sig uttryck i substitution, på sätt som ovan exemplifierats.

Bogren har vid sin behandling av a-ljuden i Torpmålet ej observerat förekomsten av denna substitutionslag. I § 13 sammanför han en del ord, i vilka kvaliteten *a̱* synts honom svårförståelig. En del av dessa fall äro att förklara i anslutning till vad som här sagts.

Anm. Substitution av rspr. korta a har berörts på flera ställen i det föregående, märk särskilt § 14 mom. a.

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY
NOV 13 1923

FOLKMÅLET I NEDERKALIX OCH TÖRE SOCKNAR

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV

FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPPSALA

HUMANISTISKA SEKTION

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

Å LÄROSAL IV LÖRDAGEN DEN 10 MAJ

KL. 10 F. M.

AV

Hulda Rutberg

Fil. lic., av Norrlands nation.

THE LIBRARY OF THE

NOV 5 1924

UNIVERSITY OF ILLINOIS

STOCKHOLM 1924

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

232822

Förord.

Det folkmål, för vilket i föreliggande avhandling redogöres, talas i Nederkalix ock Töre socknar (före år 1909 en enda församling, nämligen Nederkalix) i Norrbottens län. Socknarnas ytvidd är 18 kv.-mil ock folkmängden för närvarande omkr. 16,500 personer, varav omkr. 12,000 komma på Nederkalix socken.

Målet i de båda socknarna är jämförelsevis enhetligt, om ock variationer ej saknas ock vissa förskjutningar, betecknande anslutning till angränsande svenska folkmål, finnas. Dessa förskjutningar framträda starkast i de trakter av Töre socken, som gränsa till Råneå socken. En ungefärlig språkgräns för det »rena» kalixmålet torde kunna dragas, i nord-sydlig riktning, strax väster om byn Törböle. Gentemot målet i Överkalix socken, som avsöndrades från Nederkalix eller — som den förut hette — Calix socken år 1644, har nederkalixmålet avgränsat sig betydligt skarpare. Ännu i Morjärv märkes dock någon påvärkan från målet i Överkalix socken. Mot finskan är avgränsningen synnerligen bestämd. Sockengränsen går mellan Sangis ock Säivis, ock där går ock språkgränsen — såsom den tyckes av ålder ha gjort. Samma språkgräns angives nämligen av Hackzell 1731 (i »De urbe Lula»), Zetterstedt 1822 (i »Resa genom Sveriges och Norriges Lappmarker, förrättad år 1813»), Hülphers 1789 (i »Samlingar til en Beskrifning öfwer Norrland», V).

För uppgift om publikationer rörande nederkalixmålet hänvisar jag till förteckningen i Noreens »Vårt språk» I, s. 177. Uppteckningar i manuskript rörande här ifrågavarande folkmål — det mästa av mindre omfång — finnas förvarade i Uppsala landsmålsarkiv. I detta sammanhang bör också nämnas en mindre ordlista i Uppsala universitetsbibl. (sign. Ihre 100: 1—2), i vilken återfinnas en del ord, som torde ha hemortsrätt i Nederkalix ock Töre socknar.

Mina forskningar begyntes redan i slutet av år 1908 (på uppmaning av prof. Lundell) ock fortgingo — med längre eller kortare uppehåll — till ock med år 1916. Under somrarna 1909, 1910 ock 1914 erhölls stipendium från Norrländska studenters folkbildningsförening, sedermera Norrländska studenters

578461

hembygdsförbund, för upptecknande av ordförrådet i dialekten ock för påbörjande av en grammatik över densamma. Det sålunda tillkomna partiet av grammatiken omfattande formläran ock en mindre del av ljudläran ock nyttjades av mig som licentiatavhandling. Arbetet kom sedan icke att fullföljas förrän somrarna 1920 (med anslag från Längmanska kulturfonden) ock 1921 (med anslag under en månad från Uppsala landsmålsarkiv) under vistelse i Nederkalix, närmare bestämt Gammelgårdens by. Denna by ligger ungefär i centrum av dialektområdet, ock från denna trakt härröra mina nu publicerade anteckningar, där ej annat angives. I ett särskilt tillägg lämnas en redogörelse för avvikelser från målet, sådant det talas i Gammelgården med omnäjd. Anledningen till att jag valde just nyssnämnda trakt till studiefält, var närmast den, att jag själv är född ock uppvuxen där ock där har lärt mig dialekten, som för övrigt förefaller bättre bibehållen i ifrågavarande by än i flertalet andra. I Gammelgården hade jag också lättast att komma i kontakt med lämpliga meddelare. Till dem ock till mina meddelare på andra håll inom dialektområdet säger jag här mitt minnesgoda tack för tålmodigt ock vänligt biträde i mitt arbete.

Även till övriga, som främjat fortgången av detta värk — främst mina lärare vid Uppsala universitet, professorerna Noreen, von Friesen, Hesselman — riktas ett vördsamt tack. Särskilt står jag i stor tacksamhetsskuld till professor Bengt Hesselman för en mängd vägledande anmärkningar ock råd, som kommit mig till del vid mitt arbete. Professor J. A. Lundell ock föreståndaren för Uppsala landsmålsarkiv, docenten Herman Geijer, ha ävenledes välvilligt bistått mig med råd ock dåd, varför jag önskade här ge uttryck åt min tacksamhet för den jälp, jag sålunda av dem fått mottaga. I synnerhet vid korrekturläsningen av avhandlingen har det för mig varit en ovärderlig förmån att erhålla professor Lundells erfarna jälp.

Jag vill också tacka min vän stud. Gerd Enequist, Luleå, för det biträde, hon lämnat mig vid korrekturläsningen. Jag har haft så mycket större anledning att sätta värde på denna medvärkan vid avhandlingens publicerande, som min egen tid varit strängt upptagen på grund av min tjänstgöring vid Luleå seminarium.

Till Lektor E. A. Meyer i Stockholm står jag i den största förbindelse för de experimentalfonetiska undersökningar, vilkas resultat publiceras i min avhandling.

Luleå i dec. 1923.

Hulda Rutberg.

LJUDLÄRA

Översikt av språkljuden.

Vid ljudbeteckningen har jag använt landsmålsalfabetet, sådant det finnes angivet i Noreens »Vårt språk» I, s. 408 ff., ock för den närmare definitionen av de enskilda språkljuden hänvisar jag till nämnda arbete.

§ 1. I. Vokaler.

ι har använts som variant till *ɪ* efter vissa ljud, nämligen *t*, *d*, *n*, *s*, *ȷ*, *ƍʒ*, *ʇʂ*, samt konsonantiskt i dift. *eı̯* ock *æı̯*. *ı* ock *ɪ* finnas i dialekten som långa ock som korta. Det är ofta mycket svårt att skilja på dem, i all synnerhet som uttalet av dem individuellt är olika. Jag har därför vid beteckningen måst genomföra en viss normalisering ock då nyttjat *ı*, såsom jag ovan angivit, endast i vissa ljudkombinationer, där dess förekomst synes mig tämligen säker. Av det här sagda framgår, att *ɪ* uttalas rätt likt *ı* ock i varje fall ligger närmare *ı* än *e* eller *e*. Vokalerna *ı* ~ *ɪ* finnas även i dift. *ıu̯* ~ *ıu̯*.

y finnes som långt ock som kort, stående efter *t*, *d*, *n*, *s*, *ȷ*, *ƍʒ*, *ʇʂ*. Jfr ovan om *ı* ~ *ɪ* ock vad där angivits rörande nödvändigheten av viss normalisering vid beteckningen; *y* ingår även som senare komponent i dift. *ɵy*.

y̯ nyttjas endast som kort; det ingår som konsonantisk beståndsdel i dift. *ɵy̯*.

e förekommer endast som långt ock stående efter *t*, *d*, *n*, *s*, *ȷ*, *ƍʒ*, *ʇʂ*. Eljest användes *e*, vilket förekommer både som långt ock som kort (jfr ovan om *ı* ~ *ɪ*). Även i fråga om *e* ock *e* gäller, att jag vid beteckningen nödgats i någon mån generalisera. *e* ingår som sonant i dift. *eı̯*.

æ förekommer som kort ock, i ett mindre antal fall, som långt. Det ingår även i dift. *æı̯* ock *æu̯*.

ɐ förekommer endast som långt, samt som komponent i dift. ɐy och ɐu̯.

ɵ finnes i nkm. som kort och som långt, det senare dock sällan (utom i dift. ɵu̯ och ɵy̯). Man kan vara tveksam, huruvida det icke före ḍ, ḷ, ɽ, ŋ, ʂ, ṭ borde utbytas mot ɞ; jag har dock föredragit att genomgående teckna ɵ. Vokalen ɵ ingår även i dift. ɵy̯ och ɵu̯.

ʉ förekommer, på några få undantag när, endast som kort. Det står konsonantiskt i dift. ɐʉ̯.

u̯ förekommer endast som del av dift. ɵu̯.

ɑ är alltid kort; det användes i regel blott i trycksvaga stavelser.

a förekommer som långt och som kort, sällan trycksvagt.

o förekommer endast som kort, utom i dift. ou̯, där det kan ha lång kvantitet.

u förekommer som långt — detta blott i inljud — och som kort.

a förekommer endast som långt och blott i tryckstark stavelse.

ɑ finnes både som långt och som kort.

ɷ förekommer som långt och som kort, men i regel blott i tryckstark ställning.

ɔ förekommer — på några få undantag när — endast som kort.

Diftongerna i nkm. äro alltså ɪu̯ ~ ɪu̯ (alltid kort), ai̯ (alltid kort), æi̯ (både lång och kort), æu̯, ɐy (båda alltid korta), ɵy̯ (lång och kort), ɵu̯ (i regel lång), ɐʉ̯ (alltid kort), ou̯ (lång och kort).

Anm. 1. Vid sidan av de ovan anförda ljudtecknen förekomma typerna ɑ, ɵ, ɞ, som kommit till användning för att beteckna det från det egentliga nederkalixmålet något avvikande uttalet av enskilda ljud, särskilt i dialektområdets gränstrakter.

Anm. 2. Samtliga språkljud bli vid ökad tryckstyrka mer spända, vid minskad tryckstyrka slappare. Därför kunna vokaler som ɪ, y, e, æ, ɐ, ʉ, ɑ, o samt i någon mån även ɷ bli slappa, medan å andra sidan ɪ, y̯, ɵ, ɞ, ɑ, o kunna bli spända.

Anm. 3. I diftongerna kommer givetvis den konsonantiska beståndsdelen att färgas något olika i anslutning till föregående eller efterföljande ljuds kvalitet, något som i beteckningen ej särskilt angivits.

§ 2. II. Buckaler.

Buckalerna i nkm. äro följande: *p*, *b*, *ƀ* (endast kort ock efter nasal), *m*, *w* (endast kort), *v*, *f*, *t*, *d* (~ *đ*), *l*, *ɿ*, *n* (även sonantiskt), *n* (endast kort ock mellan *r* ock ett följande *n*), *s*, *ṭ*, *ḍ* (~ *ḍ*), *ḷ*, *ṇ* (även sonantiskt), *ṣ*, *r*, *ʈṣ* (~ *ʈṣ*), *ḍẓ* (~ *ḍẓ*), *ŋ*, *ɫ* (endast kort), *k*, *g* (~ *ğ*), *ŋ*, *j*, *h*.

Anm. Främre ock bakre k-, g- ock ng-ljud betecknas med *k*, *g* ock *ŋ*. Artikulationsläget blir, i enlighet med de regler som angivas av Nor. V. spr. I, s. 457 ff. ock 480 ff., beroende av närstående ljud. Därjämte må anmärkas, att utom de ovan uppräknade språkljuden även frikativan *ɣ* förekommer på några håll som variant till *g*.

§ 3. Kvantitet ock akcent.

De tecken, som här användas för angivande av kvantitetsfördelningen inom orden, äro de i landsmålsalfabetet vanliga, ‒ för hellängd, ˷ för halvlängd. Kvantitetsförhållandena äro ungefär som i rspr. Dock förhåller sig nkm. olika däruti, att det ännu i ett antal ord bevarar förbindelsen kort vok. + kort kons., ock det till ock med i några enstaviga ord. Ex. *làva* v. 'leva', *vòra* v. 'vara', *bek* n. 'beck', *skat* n. 'skott'.

Akcenten är i stavelser med intensitetsgraden fortis:
grav, t. ex. *hàṣtan* b. pl. 'hästarna';
akut, t. ex. *háṣtṇ̥* b. sg. 'hästen';
grav cirkumflex, t. ex. *hâṣt* pl. 'hästar'.

Även bi-akut, någon gång bi-cirkumflex, har kommit till användning i starkt bitonig stavelse. Ofta är tryckstyrkan i sammansatta ord så jämnt fördelad, att det är svårt att avgöra, var huvudtonen ligger. Ex. *hàṣtskóu̯* 'hästsko', *sòɫvă-n* 'han själv'.

Huvudtrycket vilar i en hel del sammansatta eller avledda ord på sista leden, t. ex. *bɫaktráṭ* 'bläcktratt', *evɪhét* 'evighet'; men vanligare är, att sammansättningen blir två- eller flertaktig, t. ex. *tàkósṇ̥* 'takåsen', *ʈṣǽṛhíu̯ɫṣmýṛja* 'kärrjulssmörjan', *skòu̯ɫéṛarbòu̯stáḷa* 'skollärarebostaden'. Få äro de sammansättningar som få huvuddtrycket på första leden, t. ex. *kjáḷsbarɪ* 'Karlsborg', *kántuṣnýʈṣæln* 'kontorsnyckeln'.

Anm. Vid emfatiskt uttal kunna ord med vanligen akut akcent få grav i stället; så t. ex. *on hu̯t ḍẓòra-ne* 'han måste göra det', men

emfatiskt *on lịut ḏʒòra-na* 'han måste göra dẹt'. Parallellt härmed går förskjutning av kvantiteten till drygare sådan, ock då — vid längre uttalstid — kan märkas en viss grad av brytning även i enstaviga ord.

Vid anförande av fraser har jag noggrannast möjligt sökt angiva nyanser i fråga om akcent ock kvantitet — dock har jag ej särskilt betecknat överlängd. Däremot har jag i exempelsamlingarna till belysande av språkljudens förekomst ock utveckling samt ordens flexion måst taga en normalform, varvid halvlängd ej utsatts annat än i de fall, då tydlig övervikt till förmån för halvlängden synts mig vara det generella. I stället har jag i några fall genom särskild anmärkning fäst uppmärksamheten på att kvantitetsförhållandena i någon viss ordgrupp äro svävande.

*

§ 4. Till närmare illustration av kvantitet ock akcent i nkm. publiceras nedan resultatet av en av Lektor E. A. Meyer i Stockholm gjord experimentalfonetisk undersökning. Den person, som därvid medvärkade, nämligen målaren Karl August Strömbäck (född i Nederkalix, men sedan 1898 bosatt i Stockholm), uttalade orden efter min diktamen. Strömbäcks eget, något avvikande uttal av en del ord upptogs (sålunda t. ex. *an* för *on* 'han', *bàra* för *bòra* 'bada'). Hans akcentuering föreföll fullt riktig, medan jag däremot tyckte mig finna vissa förskjutningar beträffande kvantiteten, så exempelvis i *skǽu̯t*, *skǽut*, där *æ* tycktes bli något längre än normalt. Emellertid äro liknande förskjutningar ej alldeles ovanliga även hos enskilda individer, som äro boende inom det egentliga dialektområdet.

»C. A. Strömbäck, målare, född år 1874 i Gammelgårdens by, Nederkalix s:n, Norrbotten; där intill år 1898, sedan Stockholm. — Undersökt d. $^{22}/_{1}$ 22, Fysiolog. institutionen, Stockholm.

Undersökningsmetod: Den genom munhålan passerande artikulerade andningsströmmen fördes medels en framför munnen hållen tratt mot öppningen av en luftkapsel, mätande omkr. $4^1/_2$ cm. i diameter samt bespänd med tunn gummimembran. Membranens rörelser registrerades på en roterande, med sotat papper klädd cylinder. Samtidigt registrerades även röstbandens vibrationer medelst en lufttätt utanpå halsen fäst luftkapsel, som stod i förbindelse med en liten skrivkapsel. Cylinderns rotationshastighet kontrollerades ständigt genom registrering av svängningarna hos en elektriskt driven stämgaffel (50 vibr. i sek.).

Följande ord, resp. små satser, registrerades (siffrorna i parentes angiva, huru ofta registreringen skedde): *u fo måt* 'hon får mat' (2), *u ha ı bǫ́n* 'hon har ett barn' (4), *an skǿu̯t* 'han sköt' (4), *an níu̯ps* 'han nyps' (3), *an ȷær dzíu̯p* 'han är djup' (4), *dı ȷora rê̜n* 'de äro rena' (2), *dı lâ̜n* 'de låna' (2), *lô̜u̯t* 'luta' (4), *dı lìut* 'de måste' (3), *dı skœ̀ut* 'de sköto' (4), *dı nìups* 'de nypas' (2), *dı ȷora dzìup* 'de äro djupa' (4), *hæn ȷær mátn̥* 'här är maten' (2), *dzı ma bǫ́u̯ka* 'giv mig boken' (3), *u ska màta* 'hon skall mata' (4), *va ska bàra* 'vi skola bada' (4), *an ȷæ(r) rǽı̯kan* 'han är rikare' (4), *an ȷær mò̜u̯rar* 'han är murare' (2). Alla satser uttalades som utsagosatser (intresserat påstående), ock det gavs särskilt akt på att ej läs- eller dikteringston kom till användning.

En jämförelse av den orala andningskurvan med den samtidigt uppskrivna röstvibrationskurvan möjliggör att bestämma, huruvida ock i vilken utsträckning ett ljud är pertonerat. Lenisklusil mellan vokaler är kraftigt pertonerad under hela tiden för klusionen. I absolut uddljud däremot (t. ex. *d* i *dı skœ̀u̯t*) kan lenisklusil sakna röstvibrationer under klusionen, utan att därför mista sin karakter såsom lenis, röstvibrationerna börja i det ögonblick, då tillslutningen upphäves; ofta finnes visserligen redan före detta ögonblick några röstvibrationer. I den sammansatta leniskonsonanten *dz*, stående mellan vokaler, slocknar rösttonen gärna under sista tredjedelen av *d*, ock även *z* visar inga röstvibrationer; ljuden förbli även här lenes på grund av röstspringans fortfarande förträngning. Betonad vokal framför perspirerad klusil visar i vissa fall (*a* framför *t* i *màta*, *u* framför *t* i *skǿu̯t*, *skœ̀ut*, *ı* framför *k* i *rǽı̯kan*) en avgjord tendens att redan före tidpunkten för tillslutningens fullbordande förlora sin röstton, varvid röstspringan, att dömma av den orala andningskurvans utseende, intar en något vidgad ställning. I andra fall däremot: *níu̯ps*, *nìups*, *dzíu̯p*, *dzìup*, *lìut*, *lô̜u̯t*, *bǫ́u̯ka*, fortsätter rösttonen med 6—7—8 mästadels rätt kraftiga svängningar, även sedan tillslutningen för den på vokalen följande konsonanten har fullbordats. Hos *n* i *bǫ́n*, stående i satsslutljud, upphör i de flästa fall tonen redan under dess senare hälft, ock i det ena fallet av *lâ̜n* är *n* tonlöst under hela sin tid.

Ljudkvantitet.

Såsom gränser för konsonantiska ljud togos å ena sidan den tidpunkt, då den konsonantiska tillslutningen, resp. förträngningen, just är åstadkommen, å andra sidan den tidpunkt, då den just är upphävd. För klusiler betecknar således den angivna tidslängden tiden för själva tillslutningen (klusionen), för spiranter tiden för själva förträngningen. Vokalen begränsas å ena sidan av den tidpunkt, då den för föregående konsonant karakteristiska spärrningen eller förträngningen upphäves, å andra sidan av den tidpunkt, då den för följande konsonant karakteristiska spärrningen eller förträngningen har inträtt. Vokal i satsslutljud räknas till den tidpunkt, då röstspringans närställning upphäves. Siffrorna beteckna hundradels sekunder ock angiva genomsnittsvärdet av flera, vanligen 3—4 mätningar:

u fo mát			*m*	10,3	*á*	28,9	*t*	21,2		
u ha ı bǫ́n			*b*	8,6	*ǫ́*	35,5				
an skǽu̯t	*s*	9,5	*k*	9,2	*ǽu̯*	36,7	*t*	12,0		
an níu̯ps					*íu̯*	24,5	*p*	14,9		
an ȷær ǥʒíu̯p	*ǥ*	9,1	*ʒ*	2,9	*íu̯*	32,4	*p*	14,9		
dı lâ̰n			*l*	9,7	*â̰*	42,8				
dı ȷora rḛ̂n			*r*	3,2	*ḛ̂*	43,3	*n*	8,5		
lôu̯t					*ôu̯*	43,6	*t*	16,4		
dı lìut			*l*	8,7	*ìu*	39,0	*t*	17,3		
dı skæ̀ut	*s*	8,8	*k*	9,7	*æ̀u*	41,8	*t*	11,7		
dı nìups			*n*	8,4	*ìu*	29,3	*p*	13,2		
dı ȷora ǥʒìup	*ǥ*	9,2	*ʒ*	3,1	*ìu*	35,2	*p*	13,3		
hın ȷær mátn̥			*m*	8,3	*á*	23,1	*t*	12,0		
ǥʒı me bóu̯ka			*b*	6,9	*óu̯*	30,6	*k*	12,0	*a*	11,9
u ska màta			*m*	13,2	*à*	18,2	*t*	11,1	*a*	13,3
u ska bàra			*b*	8,4	*à*	28,2	*r*	3,7	*a*	12,5
an ȷær mòu̯rar					*òu̯*	33,9	*r*	3,6	*a*	16,5
an ȷæ(r) ræ̀i̯kan			*r*	6,3	*æ̀i̯*	34,1	*k*	10,7	*a*	13,2

Vad vokalkvantiteten angår, visa de funna värdena, att i enstaviga ord, såsom man också kan vänta, gravbetonad (cirkumflekterad) vokal är längre än akutbetonad sådan; jfr *bǫ́n* 35,5 — *lâ̰n* 42,8 ock *rḛ̂n* 43,3; *skǽu̯t* 36,7 — *skæ̀ut* 41,8; *níu̯ps* 24,5 — *nìups* 29,3 etc. Att det akutbetonade *a̰* i *mát* är icke obetydligt kortare än det likaledes akutbetonade *ǫ* i *bǫ́n*, förklaras av den i förra fallet slutljudande konsonantens karakter

såsom perspirerad fortis. Diftongens i *níups* avsevärt kortare uttalstid, jämförd med tidsvärdet för samma diftong i *dzíup*, får sin förklaring av att vokalen följes i det ena fallet av två, i det andra fallet av endast en konsonant.

Även i tvåstavigt ord tyckes gravbetonad lång vokal vara något längre än akutbetonad: *mátn̥* 23,1, *bóuka* 30,6 — *mòurar* 33,9, *ræ̀ikan* 34,1.

I *màta* visar den betonade vokalen med sitt tidsvärde 18,2 tydlig korthet — jfr *bóuka* 30,6 — ock den följande konsonanten *t* har ävenledes bibehållit sin korta kvantitet, i det att tidsvärdet 11,1 icke eller icke nämnvärt är större än hos motsvarande konsonanter i ord med betonad lång vokal (*mátn̥*, *bóuka*, *ræ̀ikan*). Huruvida *à* i *bàra*, som, vad den absoluta tidslängden beträffar, onekligen står närmare lång än kort vokal, värkligen får betraktas såsom långt, är svårt att avgöra. Ett följande **r** brukar i så gott som alla språk värka förlängande på den föregående vokalens uttalstid.

Musikalisk akcent.

Melodikurvorna för det ovan angivna ordmaterialet erhöllos genom uppmätning av röstvibrationernas periodlängder medels E. A. Meyers tonhöjdsmätare[1]. Hela materialet, som ligger till grund för den följande beskrivningen av de olika akcentueringsformerna, består av 37 ord-, resp. satsmelodikurvor.

Modulationen i allmänhet karakteriseras av ett anmärkningsvärt stort tonomfång. Detta omfång uppgår inom satser till i genomsnitt 7 heltoner, d. v. s. mer än en oktav, vilken intervall i vissa fall till ock med kan genomlöpas under en ock samma vokal (jfr fig. 13 *æ̀i* i *ræ̀ikan*). Vid livligare uttal stiger omfånget vanligtvis till 8 à 9 heltoner! Redan med blotta örat kunde man konstatera, att rösten i den högre regionen ofta övergick från bröst- till falsettregister. Laryngalkurvornas utseende i förening med mätningarna visade, att denna registerväxling regelbundet ägde rum vid tonhöjden **a**. Det tonområde,

---

[1]) Om konstruktionen ock användningen av apparaten se E. A. Meyer, Ein neues Verfahren zur graphischen Bestimmung des musikalischen Akzents, Med.-pädag. Monatsschr. f. d. ges. Sprachheilkunde, 1911.

inom vilket rösten i de flästa satser rör sig, är **Gis-ais**. Trakten omkring **G** beteckna vi såsom lågton, trakten omkring **ais** såsom högton, den i mitten belägna trakten, omkring **dis**, såsom medelton.

Akcent 1 i enstavigt ord.

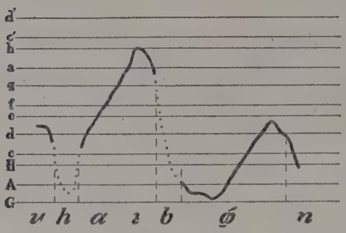

Fig. 1.

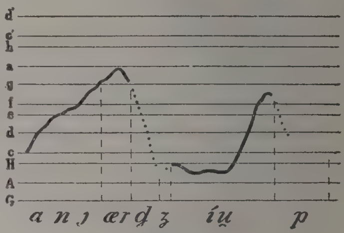

Fig. 2.

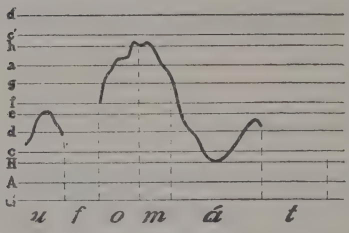

Fig. 3.

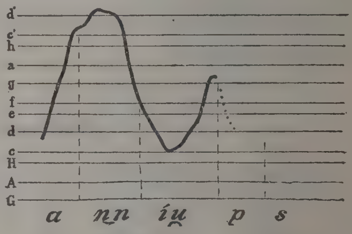

Fig. 4.

Det föreligger för denna akcentueringstyp 8 exempel. I samtliga dessa föregås det dynamiskt huvudbetonade ordet av en upptakt, bestående av 1—3 obetonade ord. Upptakten börjar vanligtvis på medeltonhöjd, alltså i trakten omkring **dis**, varefter tonen under upptaktens lopp tämligen jämnt stiger till högtonläge. Kort före upptaktens slut sker så en ombrytning i tonriktningen. Tonen stupar ner till sänkt medelton eller lågton, vilken nivå uppnås antingen redan vid början av den betonade vokalen (fig. 1 *bǿn*, fig. 2 *dʒíu̯p*) eller åtminstone före denna vokals mitt (fig. 3 *mát*, fig. 4 *níu̯ps*). I sin första del — i genomsnitt något mindre än hälften — visar således den betonade vokalen antingen jämnt eller också fallande tonförlopp. Under vokalens andra del stiger däremot tonen jämnt, från lågton till medelton eller något däröver, för att kort före vokalens slut återigän ändra riktningen till nedgående. Akutbetonad lång vokal i enstavigt ord visar alltså ett sammansatt tonförlopp: fallande eller jämnt + sti-

gande, varvid den stigande delen i genomsnitt något överväger med hänsyn till såväl tidslängden som intervallens storlek. Den i samtliga fall utpräglat skarpa gränsen mellan den fallande, resp. jämnt förlöpande, ock den stigande delen av tonkurvan tvingar oss att beteckna akcentformen som — från musikalisk synpunkt — cirkumflekterad. Ett tydligt sådant intryck hade man också vid åhörandet av ifrågavarande ord. Det må däremot lämnas därhän, om i sammanhang med denna musikaliska cirkumflexion även förefinns en dynamisk sådan, ehuru det visserligen förefaller mig, som om laryngalkurvorna för *bǫ́n* ock *mǫ́t* — kurvorna för *níu̯ps*, *dʒíu̯p*, *skǽu̯t* erbjuda på grund av vokalkvantitetens ändring under diftongens lopp alltför stora svårigheter för en tolkning av intensitetsförhållandena — tyda på en ökning i intensiteten mot slutet av *ǿ* ock *ǫ́*.

Akcent 1 i tvåstavigt ord.

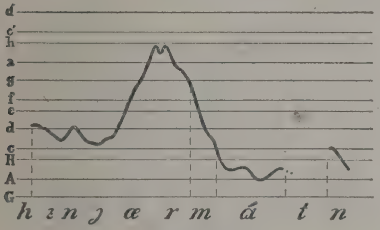

Fig. 5.

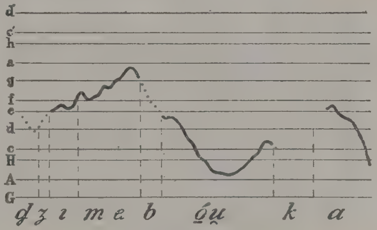

Fig. 6.

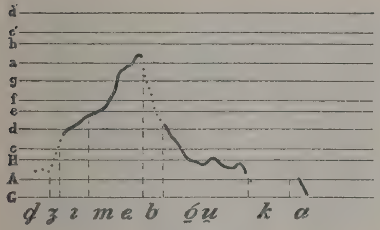

Fig. 7.

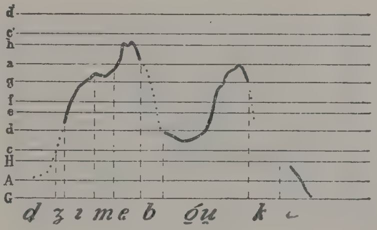

Fig. 8.

5 exempel, samtliga med tvåstavig upptakt.

Tonförloppet är här alldeles liknande det ovan skildrade. Inom upptakten (från ock med första upptaktsordets vokal) stiger tonen från medelton till högton. Kort före upptaktens slut ändrar sig tonrörelsens riktning, tonen faller från högtonhöjd

hastigt ner, så att den huvudbetonade stavelsens vokal börjar på eller under medeltonhöjd. Tonsänkningen fortgår ungefärligen till den betonade vokalens mitt, där lågtonsnivån uppnås. Liksom i det enstaviga ordet ändras nu tongångens riktning, tonen stiger, uppnår i början av slutstavelsens vokal ett höjdmaximum, liggande omkring medeltonhöjd, ock sjunker så igän ner till lågton. I *bóu̯ka*, fig. 7, har tydligen satsavslutningstonen blivit övermäktig, tonen i slutstavelsens vokal stannar under den vid den föregående stavelsens slut uppnådda höjden. Fig. 8 representerar en variation av tongången, som sannolikt är förorsakad av särskilt livlig betoning av *bóu̯ka* (stark motsatsbetoning: »giv mig inte pännan — giv mig boken!»). Tongången i sin helhet liknar även här den i fig. 5 ock 6, men tonstigningens maximum uppnås redan vid den huvudbetonade stavelsens slut.

Akcent 2 (gravcirkumflex) i »enstavigt» ord.

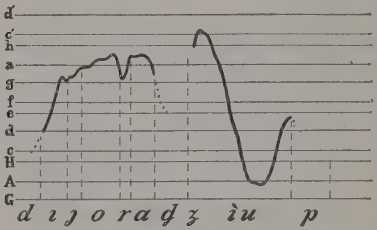
Fig. 9.

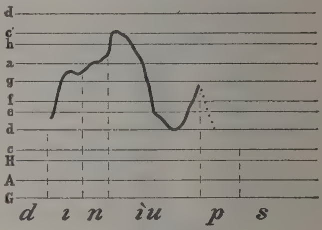
Fig. 10.

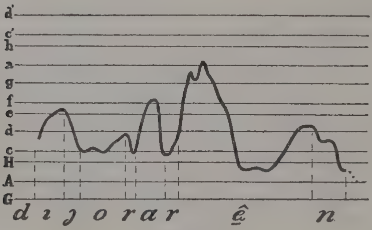
Fig. 11.

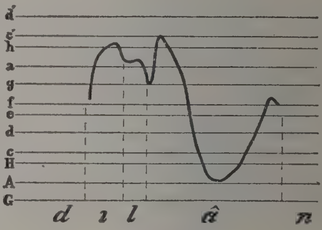
Fig. 12.

13 exempel, de flästa med 1- eller 3-stavig upptakt, fyra (*lôu̯t*) utan sådan.

Tonförhållandena vid upptakten likna på det hela taget dem vid upptakt framför akc. 1: tonen stiger från medel- till högton. Emellertid förefinns en tydlig tendens att giva tonstig-

ningen ett mindre omfång, jfr upptakten i *an níups*, fig. 4, ock i *dı nìups*, fig. 10 (samma förhållande i *an skǽut* ock *dı skæ̀ut*). Inom det huvudbetonade ordet visar tonen efter sonantens början en snabb stigning upp till en höjd, som i samtliga fall överstiger den vid upptaktens slut uppnådda. Från denna höjd, som vanligtvis ligger inom falsettröstens område, sker så en hastig sänkning till lågtonstrakten, mera sällan (som i *nìups*, fig. 10) endast till medeltonstrakten. Tonstigningens intervall uppgår vanligen till omkring en oktav ock överstiger denna icke sällan rätt betydligt (i *nìups*, fig. 10, fem, i *lâ̱n*, fig. 12, sju ock en halv, i *dzìup*, fig. 9, åtta heltoner). Under sonantens senare del stiger så tonen igän, i de flästa fall till medeltonhöjd, i några fall överstigande denna med några toner, men aldrig nående till samma nivå som tonmaximum vid sonantens början.

Akcent 2 i tvåstavigt ord.

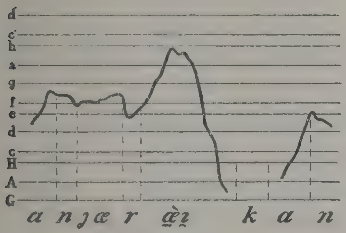

Fig. 13.

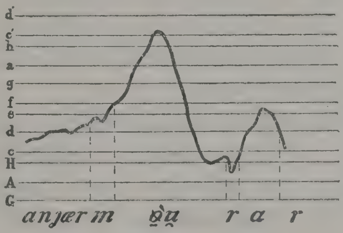

Fig. 14.

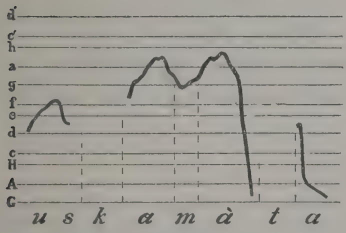

Fig. 15.

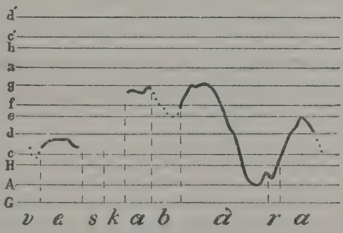

Fig. 16.

9 exempel, samtliga med tvåstavig upptakt.

Inom upptakten är vanligen stigande modulation, men hela tonkurvan är i de flästa fall förlagd till ett lägre tonområde, än förhållandet är vid upptakt framför akutbetonat tvåstavigt ord. Upptakten börjar vanligen mer eller mindre under

medeltonhöjd ock slutar med höjd medelton. Det jämna tonförloppet under *ȷæ* i *an ȷæ(r) rǣŋkan*, fig. 13, beror tydligen på att *an* i detta fall har något starkare betonats än *ȷæ*.

Tonrörelsen i det gravbetonade tvåstaviga ordet visar i det hela samma konfiguration som i det gravbetonade »enstaviga» ordet. Tonen höjer sig i samtliga fall under den huvudbetonade stavelsens vokal till högton, vanligen högre delen av högtonsområdet — varvid tidsutdräkten för denna stigande del är något större än i gravakcentuerat »enstavigt» ord — ock sjunker så hastigt ner till lågtonsområdet, som uppnås vid eller också kort före slutet av första stavelsen. I det senare fallet (*mò̭u̯rar*, fig. 14, *bàra*, fig. 16) kan tonen redan under stavelsens allra sista del långsamt stiga — en antydan till musikalisk »tvåspetsig» akcent (samgående med dynamisk tvåspetsighet?). Inom slutstavelsens vokal stiger tonen från lågton upp till medeltonhöjd eller något därutöver, stannar således även här alltid betydligt under nivån för första stavelsens tonhöjdsmaximum.

Sammanfatta vi resultaten av undersökningen, så kunna de två akcentueringsarterna till sin musikaliska sida karakteriseras på följande sätt:

I akutbetonad takt hålles taktens första del på lågton eller får från medel- till lågton fallande modulation; under taktens senare del stiger tonen jämnt till medeltonhöjd: _/ eller \\/.

I gravbetonad takt höjes tonen vid taktens början till högton, sänkes därefter till lågton ock höjes under taktens senare del igän till (något över) medeltonhöjd: /\\/.

Upptakt får stigande modulation, dock så att hela upptaktens tonläge förskjutes uppåt framför akutbetonad takt, som i sin början strävar mot lågton, däremot förskjutes nedåt framför gravbetonad takt, som i sin början strävar mot högton.»

§ 5. Den exspiratoriska akcentens inflytande på ljudutvecklingen.

Under arbetet med avhandlingen har det mer än en gång framstått för mig, som om man hade att söka orsaken till diftongbildningen ock den för ord med jämviktsakcent säregna utvecklingen av språkljuden samt även till andra egenheter i

fråga om ljudutvecklingen däruti, att en förskjutning med hänsyn till graden av tryckstyrka, ofta även platsen för akcenten i orden, ägt rum.

Vägledande för mig vid studiet av de företeelser, jag här önskade behandla, ha varit Am. B. Larsens »Lydlæren i den solørske dialekt», Hesselmans »Skiss över nysvensk kvantitetsutveckling» (SoS. I) ock »Stavelseförlängning och vokalkvalitet» samt i särskild grad Geijers i SoS. 1921 publicerade studie »Öppna och slutna vokaler» jämte densammes avhandling om »Tilljämningens ock apokopens utbredningsvägar» (Sv. landsm.).

Jag är väl medveten om att jag i nedan följande granskning använt ett kanske alltför subjektivt betraktelsesätt; men oaktat detta ock ehuru resultaten bli hypotetiska, har jag här velat taga med mina spekulationer rörande ljudutvecklingens i dialekten beroende av den exspiratoriska akcenten, eftersom jag tyckt mig finna, att jag, med den aspekt jag så kommit att anlägga på förhållandena, fått en klarare sikt rörande åtskilliga problem. Jag nödgas också gå något på sidan om den gängse tärminologien — jag åsyftar här närmast tärmerna öppna ock slutna vokaler. Det är H. Geijers ovan nämnda arbete »Öppna och slutna vokaler» som föranlett mig till närmare iakttagelser rörande dels den rent fysiologiska inställningen av talorganen vid olika grad av exspiratorisk akcent, dels användbarheten för mig i nedan följande studie över nkm. av tärmerna öppen ock sluten om vokalerna. Geijer yttrar a. a. s. 181: »I vokalernas egenskaper såsom öppna[1] finner jag ej någon anknytning för ett betraktelsesätt, som i förlängning söker orsaken till ett öppnare vokaluttal. Kan månända snarare den fonetiska karakteren av egenskapen »öppen» erbjuda anknytningspunkter för

[1]) Geijer a. a. s. 177 f. karakteriserar egenskapen öppen hos en vokal så: uttal med vid öppning av talorganen, med ospändhet samt kort kvantitet; egenskapen sluten däremot »innesluter en kombination av egenskaperna uttalad med trång öppning av talorganen, med spändhet, med lång kvantitet». Egenskapen öppen visar sig därjämte »vara förenad med tendens till förskjutning från mera utpräglat främre eller bakre placering till mindre utpräglad placering, egenskapen sluten tvärtom med tendens till mera utpräglat främre eller bakre placering». — Dessa egenskapskombinationer betecknas emellertid omedelbart av förf. som »ingalunda oupplösliga» (jfr a. a. s. 178 f.).

sökande av vokalöppningens betingelser däri, att öppenheten ökas under inflytande av en ökad exspirationsström, som kanske koncentreras på vokalen eller på någon del av vokalen ock som i röstbanden möter en öppnare hållning? Kan det finnas något sådant förhållande mellan vokalöppning å ena sidan ock å andra sidan luftfylld (eller »extensiv»), luftfattig (eller »intensiv») stämma, att det senare slaget stämma gynnar slutnare vokaluttal, det förra slaget stämma gynnar öppnare vokaluttal? Vad särskilt beträffar öppningen i kortstaviga ord, är på många håll sammanhanget mellan kortstavighetens upplösning ock vokalöppningen iakttagbart, men vilken är innebörden i detta sammanhang? Består öppningens orsak hos de kortstaviga orden ej i förlängning i ock för sig, så består kanske ej häller kortstavighetens upplösning endast ock allenast i förlängning, utan kan tillika innefatta en akcentändring, som kanske är det primära?»

Med utgångspunkt från ovan citerade resonemang kom jag vid granskningen av förhållandena i nkm. till den uppfattningen, att akcentändringen är den primära orsaken till förskjutning av språkljudens halt samt till förlängning; men jag finner, att jag vid betecknande av arten av förskjutning hos vokalerna behöver andra tärmer än de hittils vanliga, »öppning» ock »slutning», då jag nämligen önskar ange, att en starkare exspiratorisk akcent framkallar starkare anspänning hos muskler, som äro värksamma vid artikulationen, samt större mun- eller käköppning, medan däremot en svagare exspiratorisk akcent kommer hela artikulationsapparaten att anta en slappare inställning, med minskning av käk- ock munöppningen. Jämför Geijers tidigare anförda definition: egenskapen öppen = uttal med vid öppning av talorganen, med ospändhet — — —; egenskapen sluten = uttal med trång öppning av talorganen, med spändhet — — —. Jag menar alltså, att ett »öppnare» vokaluttal förbindes med spändhet hos talorganen, ett »slutnare» vokaluttal med slapp hållning hos talorganen. Den förra företeelsen föranledes av ock är förenad med stark eller tämligen stark exspiratorisk akcent, den senare företeelsen föranledes av ock är förenad med svag eller tämligen svag exspiratorisk akcent. Med den starkare tryckstyrkan

följer gärna längd hos stavelsen, medan svagare tryckstyrka bevarar kortstavigheten eller framkallar sådan[1].

Endast om jag får anlägga detta betraktelsesätt, tycker jag mig se någon konsekvens i den utveckling av språkljuden, som ordmaterialet i min dialekt givit mig anledning att studera. Jag anser mig också finna stöd för min uppfattning i Geijers ovan citerade intressanta arbete. S. 179 f. anmärker han rörande jämviktsakcentens upplösning: »För stamstavelsens vidkommande innebär det, att genom akcenttillbakadragning något av den

[1]) Då jag först sent blivit i tillfälle taga del av E. A. Meyers båda arbeten »Untersuchungen über lautbildung (i Die neueren Spr. 1910, Viëtor Festschrift) ock »Das problem der vokalspannung (i Die neueren Spr. 1913, bd XXI), vill jag här anmärka, att jag tycker mig finna, att de rön, lektor Meyer gjort vid sina experiment, ej stå i strid med de konkreta iakttagelser rörande ljudbildningen, som jag ovan skisserat. Enligt Meyer kännetecknas de tryckstarka spända vokalerna av en betydande röstbandsprässning ock sparsam förbrukning av utandningsluften, de ospända av en slapp hållning hos röstbanden ock ett rikligare utströmmande av utandningsluften. Vad min dialekt beträffar, tycker jag mig kunna konstatera, vid iakttagelse av mitt eget uttal, att vid de spända, tryckstarka vokalerna äger rum en stark stämbandsprässning (så vitt jag kan finna, förbunden med en samtidig stramning i bålens andningsmuskulatur, särskilt mellangärdet), med ty åtföljande tendens till sänkning av struphuvudet nedåt — detta åtminstone för de bakre vokalerna — ock som en reflex härav anspänning av talorganens muskler i ock omkring munhålan. Så åstadkommes vid bildning av de bakre vokalerna en koncentrering av muskelspänningen företrädesvis till gomseglet ock de bakåt i munnen liggande muskelpartierna — vid *a* dock även en ganska intensiv anspänning av läpparnas muskler, vid bildande av främre vokaler som *i*, *e* en viss koncentration av muskelspänningen i läpparna ock främre delen av tungan. Men karakteristiskt för de tryckstarka vokalerna till skillnad från de trycksvaga tycker jag är det relativt större avståndet mellan käkhalvorna. Detta, att käkvinkeln ökas, märkes tydligast i fråga om de bakre vokalerna; i fråga om de främre vokalerna gäller, att vid sidan av den tämligen ringa ökningen av käkvinkeln förefinnes en genom muskelspänningen åstadkommen dragning av underläppen nedåt jämte delabialisering. I uttalet av ospända vokaler föranleder själva slappheten i talorganens muskulatur utan vidare ett visst sammanfall av käkarna. Att vid starkare exspiratoriskt tryck, beledsagat av muskelspänning i de artikulerande organen, en viss ekonomisering med utandningsluften skall äga rum, synes mig naturligt, då ju anspänningen av särskilt röstbanden måste värka hämmande på luftavflödet; däremot måste en slapp hållning hos talapparaten lemna passagen för luftströmmen mera ohämmad.

akcentstyrka, som under jämviktsakcent fallit på ändelsen, kommer att falla på stamstavelsens vokal. Denna vokal torde redan på förhand ha varit så till vida öppen, som man antagligen uttalat lĭva med ɪ, ej med ɩ — — —. Under inflytande av akcenttillbakadragningen synas nu stamstavelsernas öppna vokaler ha blivit ännu öppnare ock i stor utsträckning glidit över i andra vokalklasser: ɪ → ɛ, ä o. s. v. På de allra flästa håll äro de sålunda öppnade vokalerna dessutom förlängda. Kan en dylik vokalöppning bero på att vokalens akcentstyrka ökas? Ökad akcentstyrka ock ävenså ökad längd kunde annars synas snarare ägnad att befordra utveckling i mot öppning motsatt riktning. Ofta finner man ju också att, såsom i det föregående antytts, slutning ägt rum hos gamla korta öppna vokaler, som nu äro långa ock starktoniga: ă → a̠, kort ä → e̠, ŏ → ɑ̠ etc. Längd ock stark akcent äro gärna förenade, ock långa vokaler ha av gammalt varit företrädesvis slutna, korta däremot av gammalt företrädesvis öppna. Det är emellertid otvivelaktigt, att ökad akcentstyrka kan i nutida dialekter påvärka korta vokaler i sådan rikning, att de bli öppnare.»

Just så är det att akcentstyrkan gör vokalerna »öppnare», i det den tvingar talorganen till en öppnare, men också mer s p ä n d hållning. Men härvid utgöra de l å n g a vokalerna intet undantag — enligt min syn på saken. Ty a̠ uttalas med vidare käköppning än ett ă (= *a* eller *a*), ett e̠ med starkare delabialisering än ä, ock läpparnas spända hållning vid uttal av e̠ tvingar dem mer ifrån varandra, varjämte, som jag tror, avståndet mellan tandraderna blir något större än vid ett — åtminstone relativt ospänt — ä. Likaledes kräver ett kort *o* mindre av käköppning samt mindre av avstånd mellan läpparna ock mellan tungan ock gommen än ɑ̠.

Jag har måst söka finna tärmer för att beteckna den procedur, som jag antager att den starka akcenten framkallar, liksom ock den, som äger rum vid svag eller relativt svag tryckstyrka, då jag, som ovan nämnts, ej med fördel kan begagna tärmerna »öppning», »slutning» (resp. »öppen», »sluten») av vokalerna, med den innebörd dessa ha enligt den förut efter Geijer angivna definitionen. För att beteckna, att en vokal övergår till att uttalas med större öppning mellan käkhalvorna, resp. läpparna ock överhuvud taget med mer spänd artikulation till

följd av starkare tryckstyrka, har jag tänkt, att jag lämpligast kunde begagna mig av tärmen *höjning*. Därmed avser jag alltså en sådan förändring som t. ex. ā → ω̱, ō → o̱u̯, ū → ɵ̱u̯, ȳ → ɵ̱y̯, ī → æ̱i̯ eller ă → a̱, ŏ → ɑ, ŭ (slutet) → ɵu̯, y̆ → ɵ ock ɵy, ĭ → ei̯. Den motsatta företeelsen, eller att en vokal övergår till att uttalas med mindre grad av mun- eller käköppning samt ospänd hållning hos talorganen till följd av svagare tryckstyrka, har jag benämnt *sänkning*. Jag beklagar, att jag därmed usurperar en tärm, som av Am. B. Larsen använts i »Lydlæren i den solørske dialekt» (s. 93) med annan innebörd[1]. Vid sänkning komma de artikulerande organen att tendera till ett visst viloläge, eftersom ju den ringare prässningen vid svag exspiratorisk akcent ej tvingar till den spända ock strama hållning hos röstbanden, gomseglet, tungan, kinderna ock läpparna, som en stark exspiratorisk akcent framkallar. Men resultatet av sänkningen måste då bli, att *främre vokaler* komma att flyttas något *bakåt* vid artikulation till ett visst »indifferensläge», *bakre vokaler* däremot något *framåt* emot samma indifferensläge, vilket jag tror bör förläggas ungefär vid det läge, tungan intar vid ospänt uttal av e. Nära ekvivalenta bli då givetvis æ ock i (ospända). Noreen V. spr. I, s. 377, kännetecknar indifferensläget som den ställning, talorganen intaga, då de befinna sig i vila; han tyckes emellertid mena, att käkvinkeln därvid skulle vara »abnormt stor», ty vid indifferensläget uppstår ett språkljud ɒ, en delabialiserad, låg ock slapp vokal, »bildad med abnormt stor käkvinkel» (V. spr., s. 515). Av vad jag tidigare anfört rörande min uppfattning om talorganens ställning vid viloläge, framgår, att jag ingalunda menar, att detta är förhanden vid »abnormt stor käkvinkel», utan tvärtom då käkarna, på grund av att ingen eller endast obetydlig anspänning hos talorganens muskler förefinnes, falla samman.

---

[1]) Larsen anger visserligen, att »sænkning» är en tärm som av honom nyttjats »i modsætning til vokalernes åbning»; men han menar, att »sænkning» är vad som inträffat, »når oldn. korte vokaler, som står f. eks. foran lange, stemmeløse eksplosiver og således aldrig kan have været forlængede, har undergået sin forandring, nemlig den at o bliver til å (ståkk), u → o (opp), ø → ö (sött), y → ø (støkt), e → æ (sækk), i → e (stekke)».

När talorganen befinna sig i relativt viloläge, komma läpparna, som fallet är vid bildandet av ett ospänt *a*, ej att förskjutas framåt eller åt sidorna.

»Sänkning» ock »höjning» få alltså, ehuru betingade av olika orsaker, ungefär samma resultat, när det gäller främre vokaler: dessa bli mer »öppna». Men vid sänkning bli vokalerna öppna ock slappa, vid höjning öppna ock spända, vartill kommer att höjning i regel är förbunden med ökning av stavelsekvantiteten. Sänkning skulle föranleda exempelvis övergång ă → *o*, ŏ → *ǫ*, ĭ → *a*.

Det är emellertid tydligt, att närstående konsonanter kunna förskjuta vokalkvaliteten i ej ringa grad, liksom att i ord med sänkning tilljämningstendenser framträda som en följd just av den relativt svaga tryckstyrkan. Tilljämning tyckes mig nämligen värka på sådant sätt, att en relativt trycksvag vokals artikulationsläge flyttas närmare en närstående tryckstark vokals artikulationsläge, varigenom uttalslättnad vinnes.

Jag övergår så till att med en del exempel ur nkm. belysa mina här ovan angivna »ljudlagar». Därvid behandlar jag först ljudövergångarna i tryckstarka stavelser ock underförstår då, att dessa övergångar ägt rum på grund av ökning av den exspiratoriska akcenten, samtidigt med att det skett en viss tillbakaflyttning av densamma, åtminstone i ord med mer än en stavelse.

A. Förändringar på grund av höjning.

1. De långa vokalernas utveckling.

Äldre ā → *ǭ*: fsv. **bāter** → nkm. *bǭt*; fsv. **krāka** → nkm. *krǫ̂k*.

Även i enstaviga ord av typen *bǭt* finnes vid särskilt tryckstark användning av dem en tendens till diftongering[1]. Denna jämte andra iakttagelser ha fört mig till den uppfattningen, att *bǭt* haft ett stadium *ˈbǭa̯t*[2], liksom ord av typen

[1]) Jfr Meyers exp.-fon. undersökningar, ordet *ˈmāt* (s. 14 f.).

[2]) Enligt uppgift av seminarieeleven Karl Johansson från Tjärnvattnet, Burträsk, heter det där *bǭa̯t* 'båt'. Jfr nedan Lindgrens uppgift.

kræk passerat stadiet **kræak(a)*. Jfr nedan diftongeringen av äldre ō, ū m. fl. En intressant jämförelse kan här göras med rånemålet, som vid sidan av varandra har formerna *tam* 'tam' ock *taam*.

Äldre ā övergår till *a* i andra norrl. dialekter, med undantag av pitemålet, där det blir *a*. I Burträsk, Västerbotten, företrädes det av *a* (enligt Lindgrens uppgift i »Burträskmålet»), men i Degerfors av *a*. Jag vill här till den diskussion, som förts rörande utvecklingen av gammalt långt ā, foga följande gissning. Om man antar, att utgångspunkten varit ett ā uttalat ungefär som *a* — mer eller mindre tillbakaskjutet — men med en viss mindre grad av labialisering, så kan man tänka sig två olika linjer för dess utveckling: 1) ett jämförelsevis långt bakåt liggande, svagt labialiserat *a* har vid akcentförstärkning höjts till ett *œ* (i Morjärv snarare *ø*), som i vissa dialekter gått vidare till *a*; 2) ett något längre framåt förskjutet *a*, med motsvarande högre grad av tendens till labialisering, har vid höjning utvecklats till *a*, i det muskelspänningen vid akcentförstärkningen företrädesvis koncentrerats i läpparna.

Äldre ō → *ou* : fsv. **bōk** → nkm. *bouk*; fsv. **blōma** → nkm. *blôum* f.

I Luleå ock Råneå jämte närmast angränsande trakter av Töre socken (Törböle) motsvaras dift. *ou* av *au*. Här har alltså utvecklingen gått längre, än vad fallet blivit i nkm. Överkalixmålet har *ou* (l. *oo*). Pitemålet visar en mot lulem. ock rånem. rakt motsatt utveckling, i det att det har övergång till *ao*[1] Vid diftongeringen har i pitem. o-ljudet blivit mindre tillbakaskjutet än i lulem. ock rånem., ock diftongen har därför vid akcentförstärkning övergått till *ao* i stället för till **œu* → *au*.

Äldre ū → *ou*: fsv. **hūs** → *hous*, fsv. **lūka** → *lôuk* f. 'lucka'. Samma utveckling äger rum av ū ← iū efter *r* ock postkonsonantiskt *l*; det heter alltså *rôuk* v. 'ryka', *brôut* v. 'bryta', *flôu* v. 'flyga'.

Övriga mig bekanta norrl. dialekter ha *œu* för nkm. *ou*, en variation som torde ha uppstått genom ytterligare grad av höjning; uttalet *œu* kräver större mått på käkvinkeln, än vad *ou* gör.

Äldre ȳ → *oy*: fsv. **hȳsa** → *hôys*; fsv. **bȳta** → *bôyt*.

---

[1]) Enligt meddelande av fil. mag. Karl Johansson.

Äldre **ī** → *æ̯i*: fsv. **bīta** → *bǽi̯t*; fsv. **rīker** → *ræi̯k*. I Morjärv har jag funnit diftongen något mer sluten än i socknens mera centrala delar.

När man i ord som *kloump* 'klump', *joug* 'ljung', *rôugk* 'runka', *hound* 'hund', *hóynd* 'hynda', *óyggr* 'yngre', *mǽinder* 'mindre', *vǽinter* 'vinter' har diftongerna *ou*, *ou*, *oy*, *æi* korta, så måste detta bero på att de, utvecklade ur en vokal som varit lång före nasal + kons.[1], sedan i likhet med andra vokaler förkortats före konsonantgrupp.

De gamla diftongerna **iu** ock **au** ha i nkm. bibehållits som ett slags svävande diftonger; åtminstone gäller detta, när de förekomma i ord med grav akcent. Kvantiteten växlar från hellång till kort; det sistnämnda är det vanliga hos ord med akut akcent[2]. Endast i ord med akut akcent har jag betecknat den senare komponenten i diftongen som konsonantisk. Ord däremot med grav akcent, av typen *sǰìut*, *skæ̀ut*, har jag tecknat som tvåstaviga ock uttalar dem också som sådana, ehuruväl med någon övervikt för den första vokalen.

Diftongen **iu** blir i nkm. *iu̯* (∼ *iu̯*) eller *iu* (∼ *iu*), dock ej efter *r* ock postkonsonantiskt *l*, där den representeras av *ou*, som måste vara utvecklat ur äldre **ū**. Ex. *bìu* 'bjuda', *nìus* 'nysa', *biu̯* pres. sg. 'bjuder', *niu̯s* pres. sg. 'nyser', *liu̯s* n. 'ljus', *dzìup* adj. pl. 'djupa' (men *rôuk* 'ryka', *krôup* 'krypa', *flôu* 'flyga').

Diftongen **au** blir i nkm. *æu̯* eller *æu*. Ex. *bæu̯* pret. sg. 'bjöd', *bæ̀u* pret. plur. 'bjödo' (även *bùro*), *dæu̯* (fvn. **daufr**) 'slapp, slö' (men *dø* 'död'), *træu̯* (fvn. **trauðr**) 'trög', *blæ̀ut* adj. pl. 'blöta'.

Av exemplen framgår, att ord med apokope av ändelsens vokal ha grav akcent ock att hela skillnaden mellan sg. ock pl. består däri, att sg. har akut akcent (*træu̯* 'trög', *liu̯t* 'bör, måste'), pl. grav akcent med ty åtföljande tvåstavighet jämte apokope (*træ̀u* 'tröga', *lìut* 'böra, måste'). Men vid starkare betoning kan även singularis av värben anta grav akcent, t. ex. *on lìut* (∼ *li̯ut* ock *li̯ut*) 'han måste')[3]. Att dömma av detta skulle

---

[1]) Jfr Widm. Vesterb:s landskapsmål 1863, s. 13: »En högst märklig egenhet i den nordligare Vesterbottniskan är förkärleken för långa självljud framför **nd**, **nt**, **ng** ock **ngk**.»

[2]) Jfr § 3, anm. om kvantiteten i nkm.

[3]) Jfr Meyers experimentalfonetiska undersökning s. 12 ock 16.

man få betrakta den grava akcenten som exponent, i sin mån, för starkare exspiratorisk akcent. Men även kvantitetsförhållandena bli en reflex av tryckstyrkan, ty ju starkare det exspiratoriska trycket blir, desto större blir benägenheten att förlänga stavelsens sonant. När ett ord med sedan gammalt svävande diftong uttalas emfatiskt, blir det första stadiet, att diftongen delar upp sig i två tydligt åtskilda sonanter: ordet blir tvåstavigt ock antar grav akcent, vilket allt gör, att utandningsluften tages i anspråk för en mer krävande ock sammansatt artikulation, än om det gällt att uttala — med akut akcent — en diftong, d. v. s. en sonant med följande konsonant. Det andra stadiet, när tryckstyrkan ytterligare ökas, är att längd på den första sonanten tillkommer. Resultatet av den exspiratoriska akcentens stegring tyckes, beträffande de gamla svävande diftongerna, ha blivit en tendens att dela upp dessa i två skilda sonanter med därefter småningom uppkommande övervikt för den första sonanten. Vid bibehållen akut akcent blir den svävande diftongen nära att likställa med en vanlig fallande diftong. Efter *r* ock postkonsonantiskt *l* har den svävande diftongen iu utvecklats till en dift. *i̯u*, vars sonant förlängts — medan *i̯* fallit — ock därefter, som andra äldre långa vokaler, i dialekten brutits till en fallande diftong.

Kvaliteten hos de gamla diftongerna har eljest icke ändrats väsentligt. Diftongen **au** har dock gått något längre härvidlag än **iu**, i det den övergått till *æu̯* (~ *æu*). Här har ett äldre **ă** höjts till *æ*. Det finnes anledning antaga, att detta **ă** varit ett främre, delabialiserat sådant, ty ett **ă** av dylik kvalitet bör vid höjning på grund av akcentförstärkning övergå till *æ*, medan ett **ă** med artikulationsläget något mer bakåt vid höjning bör gå till *a̭* (~ *a̰*), såsom också skett i ord av typen *ta̭k* 'tak', *ma̭t* 'mat' (jfr nedan s. 31).

Äldre **ē**, **ǣ**, **ø̄** motsvaras i nkm. i regel av resp. *ḙ* (~ *e̱*), *ø̭*. I de trakter av dialektområdet, som gränsa till Råneå, tyckes det långa **ø̄** ha fått ett »öppnare» uttal, som jag i mina primäranteckningar från Törböle betecknat än med *ø̱*, än med *ø̭*. Ex. samn. **fē** → *fḙ*; samn. **frǣ** → *frḙ*; fsv. **bēn** (fvn. **bein**) → *bḙn*; fsv. **høra** (fvn. **heyra**) → *hø̭̂r*; fsv. **møta** → *mø̭̂t*.

Under förutsättning av *ḙ* (~ *e̱*) i ord av typen *bḙn*, *stḙn* utgår från en gammal diftong **ai**, måste utvecklingen av denna diftong ha varit den, att **ai** först höjts till **æi̯*; men ett *æi̯* kan

vid en ytterligare akcentförstärkning, som vållar en sådan anspänning av muskulaturen i läpparna, att delabialisering inträder, ha övergått till *aį* ~ *eį*. De båda komponenterna i diftongen ha då kommit att få ett så pass likartat ljudvärde, att kontraktion sedan ägt rum. På grund av en liknande samstämmighet mellan ljuden i den äldre diftongen **ey** har *ø* i t. ex. *hø̂r* uppstått.

Som redan förut angivits, kunna närstående ljud förskjuta vokalernas kvalitet. Sålunda komma palatala frikativor att prässa artikulationen framåt i munnen, vadan efter affrikatorna *ʈʂ* ock *ɖʐ* ett äldre **ø̄** blir *y*, ett äldre **ǣ** → *į*. Exempel äro *ɖʐŷ* 'göda', *ʈʂŷp* 'köpa', *ɖʐît* 'vakta' (fsv. **gǣta**), *ʈʂîn* 'tjäna'. I *ŷ* (← **ǫʐa* ← fsv. **ø̄ga**) är det den palatala frikativan som föranlett förskjutningen **ø̄** → *y*, varjämte den likaledes förhindrat övergången *y* → *øy*. Trots att i de ovan angivna exemplen ett äldre **ø̄** eller **ǣ** komma att motsvaras av spetsigare vokaler, kan likväl höjning sägas ha ägt rum, så till vida som den starka exspiratoriska akcenten vid uttal av här ifrågavarande frikativor + efterföljande vok. framtvingar större anspänning av särskilt musklerna i ock omkring läpparna ock en därav följande förstoring av själva munöppningen, i jämförelse med vad denna var vid mindre »expressivt» uttal av **ǣ**, **ø̄** resp. (jfr s. 21 noten).

2. **De korta vokalernas utveckling i långstaviga ord.**

Det är endast äldre — ock antagligen slutet — **ĭ**, **ŭ** ock **y̆** som diftongeras. Ett äldre **y̆** av öppnare kvalitet höjes nämligen omedelbart till *ø*: fsv. **hyrn** → nkm. *høŋ*, fsv. **lyfta** → nkm. *løft*. Man får genom diftongeringen former som *mâįʂt* 'mista', *laįʂt* 'list', *løųʂt* 'lust', *røųʂk* f. 'ruska', *møyʂ* 'mössa', *røyg* 'rygg'. De övergångar, som inträffa, äro alltså: **ĭ** → *aį*, **y̆** → *øų*, **y** → *øy*. Under trycket av starkare exspiratorisk akcent måste de spetsiga vokalerna brytas, varvid den första komponenten i diftongen höjdes.

Även övriga vokaler stående i rotstavelsen »brytas» i samband med att ändelsens vokal apokoperas, men någon egentlig diftong uppstår därvid ej, ehuruväl man kan märka en tydlig uppdelning av vokalen i två hälfter, av vilka den senare är mer sluten än den förra. Jag anför som exempel *lâʂt* 'lasta', *rên̥s* 'ränsa', *frâʂt* 'försöka, fresta', *grêf̥t* 'gräva, krafsa', *lât̥*

'lätta', *råt* 'råtta', *trås* 'trotsa, retas', *ærv* 'ärva', *jşælk* 'kälke', *tröst* 'trösta', *mjölk* 'mjölka', *sjşæŋ* 'stjärna'. Som av exemplen framgår, motsvaras äldre ĕ ock ǣ av *e*. Före *r*, *l*, *ŋ* får vokalen dock ett öppnare (men spänt) uttal, här betecknat *æ*. Detsamma gäller nog i själva värket i viss mån även om *ø* före *r*, *l*, *ŋ*. Jag har dock ej ansett det nödvändigt att införa olika tecken för dessa olika ö-ljud.

Utvecklingen av äldre ă ger emellertid anledning till en del speciella iakttagelser. Man torde kunna gå ut ifrån att ă — som i regel fallet blir med övriga vokaler — vid höjning kommer att få ett bakre artikulationsläge än förut, då en starkare exspiratorisk akcent ju skulle föranleda, att ă uttalas med större käkvinkel, än vad tidigare vid en något svagare exspiratorisk akcent blev fallet. Tonvikten har förlagts företrädesvis till ordets början, vilket i sin tur blivit anledningen till apokope av de trycksvaga slutstavelserna. Särskilt vid inträdande diftongering märker man, som nämnt, att den första komponenten i diftongen har ett bakre läge än den senare. När nu ett äldre ă höjdes, borde det ha övergått från exempelvis ett uttal *a* till *ɑ* (eller *ɑ*). Om emellertid ett **k** eller **g** föregick ă, hindrades den »normala» förskjutningen bakåt, ock det måste ha uppstått former som **kæɑst* 'kasta', **gæɑŋ* 'galen', **skæɑrp* 'skarp'[1]. En övergång av *æ* i ställning mellan *k* eller *g* ock ett följande *ɑ* till *i̯* eller *j* blev nästa stadium, allt föranlett av ökning av det exspiratoriska trycket, ock man kom så över till de nu i nkm. levande formerna *kjâst*, *gjâŋ*, *skjarp* (*ɑ* efter *j* har ett tämligen framskjutet artikulationsläge).

Förlängning av äldre ă, ŭ ock ǣ har ägt rum före **mb**, **nd**, **ng**[2], i samband med att nasalen reducerats till svag nasal biton, som förlägges liksom mellan vokalen ock den följande explosivan. Ex. *ląb* 'lam', *hąt* 'hand', *ląk* 'lång', *bųta* 'bundit', *hęt* 'hända'.

Då eljest ett förlängt ă i nkm. blir *ɑ*, förefaller det, som om kombinationen nasal + explosiva efter vokalen skulle ha för-

[1]) Jfr att det i rånem. heter *kàɑst*, *gàɑŋ*, *skàɑrp*, men även *bàɑk* 'backe', *vàɑt* 'vårta', *làɑk* 'lång'.

[2]) Jfr om dift. *ou̯*, *ɵu̯*, *oy̯*, *æi̯* ← resp. ŏ, ŭ, y̆, ĭ före nasal + explosiva s. 29.

anlett dennas något främre läge. Man styrkes i den uppfattningen, om man observerar utvecklingen av äldre æ̆ i *hȩ̂t* 'händа', *ȩ̂t* 'ände' m. fl. dylika ord med æ̆ före ett nd, som i nkm. reducerats till *̦t*.

Man kan här jämföra utvecklingen ng → *̦k*, mb → *̦b*. Den forna median blir efter nasalens reduktion perspirerad explosiva. Måhända har expirationsströmmens starka koncentration, för att efter det nasala biljudet en explosiva — till att börja med blott en media — skulle artikuleras, åstadkommit en motsvarande rätt spänd inställning av tungan, resp. läpparna, varvid vokalen kommit att förskjutas emot platsen för kontakten, där explosivan bildas. Tack vare styrkan av den exspiratoriska akcenten ock den därmed följande anspänningen i de artikulerande organen övergå lösningsljuden till rätt kraftigt perspirerade explosivor.

Parallell torde utvecklingen vara av äldre æ̆ (fvn. ĕ) ock ă före ursprungligt ld samt, beträffande ă, före långt l (ock *l̲* + *t* eller *d*). Äldre æ̆ ger *ɪ̧* i *ɪ̧l* 'eld', *kwɪ̧l* 'kväll', äldre ă → *ạ* i *kạl* 'kall', *fạ̊l* 'fålla' m. fl. ord med urspr. ld, eljest blir det *a* (~ *a̰* eller t. o. m. någon gång *ạ*), t. ex. *al̲* (~ *a̰l* ock *ạl*) 'all, hel', *àl̲dalas* 'alldeles', *hal̲t* 'halt', *àl̲tɪ* 'alltid'.

I position förkortas *ạ*, så t. ex. i *kal̲t* n. 'kallt'. Det har förefallit mig, som om man bör sammanställa de här ovan angivna speciella ljudövergångarna med det sakförhållandet, att kontakten vid producerandet av det dorsogingivala ljud *l*, som det här är fråga om, måste ha ställt in de artikulerande talorganen så, att en förskjutning av den före *l* stående vokalen blev alldeles naturlig ock given, ock denna förskjutning måste bli mer utpräglad, ju kraftigare den exspiratoriska akcenten togs till. Efter lång vokal + l kunde d knappast bibehålla sig, eftersom vid ett relativt spänt uttal av den långa vokalen + det efterföljande l det mästa av utandningsströmmen förbrukats. Ett d, som producerades efter l i nyssnämnda ställning skulle krävt en så pass kraftig utandningsstöt, att d sannolikt därvid hade måst övergå till ett t. Jfr hurusom i ökm. ett oursprungligt *ț* uppstått efter *l̲* i *dʒeval̲tn̥* 'djävulen'.

Äldre æ̆ har före kakuminalt l + labial kons. omvandlats till ett *ɵ*, alltså till ett slutnare ljud. Även här torde det vara påvärkan från närstående ljud som värkat förskjutningen. Som

exempel må anföras *jôlp* 'jälpa', *stôlp* 'stjälpa' (fvn. **stelpa**), *wôlv* 'välva' (fvn. **hvelfa**), *wolp* 'valp' (fsv. **hwælper**).

3. De korta vokalernas utveckling i kortstaviga ord av typen tăk, bĭt etc.

I tryckstark sluten stavelse förlänges äldre ă ock övergår — höjes — till *a̱*: fsv. **tăk** → *ta̱k*, fsv. **dăgher** → *da̱*, fsv. **măter** → *ma̱t*, fsv. **găp** → *gja̱p*. Vid emfas framträder hos *a̱* ock andra förlängda vokaler överlängd ock antydan till bruten akcent.

Äldre ŏ blir *a̱* utom före **t**, där det blir *a*: fsv. **lŏk** → *la̱k* 'lock', fsv. **bŏþ** → *ba̱r* 'bud', fsv. **bŏs** → *ba̱s* 'boss', fsv. **sŏn** → *sa̱n*, men fsv. **lŏt** → *lat*, fsv. **skŏt** → *skat*.

Äldre **ǣ** blir *e̱* (~ *ẹ*) utom före **s** ock **t**, där det blir *e*: *gre̱v* 'hacka', fsv. **væ̆ver** → *ve̱v*, men fsv. **næ̆s** → *nes*, fsv. **næ̆t** → *net*.

Äldre ĭ blir *e̱* (~ *ẹ*) utom före **k**, **p**, **t**, där det blir *e*, ock efter affrikata, där det bibehålles som *ı*: fsv. **lĭþ** → *le̱r* 'led, port', fvn. **sĭn** → *se̱n* 'sena', fsv. **smĭþer** → *sme̱*, fsv. **vĭþer** → *ve̱*, men fsv. **bĭk** → *bek* 'beck', fsv. **bĭt** → *bet*, fsv. **strĭk** → *strek*, fsv. **skĭn** → *sjşın* 'sken', fsv. **skĭp** → *sjşıp*.

Äldre y̆ ger *o̱* i *fo̱l* 'föl' (fsv. **fy̆l**); däremot y̆ → *y̱* efter *ţş* i *ţşy̱n* 'slag, art' (fsv. **ky̆n**).

I stort sett gälla med hänsyn till kvantitetsändringarna de av Hesselman SoS. I, s. 22, angivna reglerna: de vidare vokalerna visa större benägenhet att förlängas än de trängre, ock framför tonlösa konsonanter ha de korta vokalerna företräde, framför tonande de långa.

Även de icke förlängda vokalerna ha ändrat kvalitet, i det de, där icke något speciellt språkljud i vokalens grannskap hindrat det, antagit ett bakre artikulationsläge ock fått ett öppnare ock — antagligen — mer spänt uttal. Såväl kvalitetssom kvantitetsförskjutningen måste ha sin primära orsak i förändring av den exspiratoriska akcenten till en starkare sådan. Om emellertid en tonlös explosiva eller ett **s** följde, absorberade dessa så mycket av exspirationstrycket, att förlängning av stavelsens vokal ej inträdde, för så vitt vokalen ej var ă eller ŏ, av vilka dock ŏ förblev kort före **t**. Det är naturligt,

att just de bakre vokalerna redan vid en ej alltför stark intensitet skulle höjas ock att sedan explosivan, då sådan följde, ej skulle bli mycket utpräglad, medan däremot förbindelsen av främre vokal + tonlös explosiva eller s riktade in hela artikulationen till främre läge, varvid det mästa av det exspiratoriska trycket koncentrerades på bildandet av det efter vokalen stående perspirerade ljudet. När ändock i ord av typen *bet* (fsv. **bĭt**), *skat* (fsv. **skŏt**) explosivan ej blivit förlängd, såsom skett i rspr. t. ex., så måste detta bero på att i nkm. det exspiratoriska trycket ännu icke i en del gamla kortstaviga ord ökats till sådan grad, att stavelseförlängning kunnat inträda. Personligen har jag också det intrycket, att jag uttalar exempelvis *mat*, *va* med ansenligt mera eftertryck, än vad fallet blir i fråga om *bet* 'bett', *vat* 'vett', *lat* 'lott', *skat* 'skott', *net* 'nät', *gres* 'gräs'.

Att den exspiratoriska akcenten har en tungt vägande betydelse med hänsyn till kvantitetsutvecklingen framgår av att långstaviga ord som *ren* '(dikes)ren', *e* pres. sg. 'äger' få kvantiteten på rotstavelsen reducerad, när orden vid böjning bli tvåstaviga — med grav akcent — ock få tryckstyrkan fördelad på båda stavelserna. *ren* blir i best. plur. *rènan*, *e* 'äger' motsvaras av plur. *èa* 'äga'. Jfr även vid avledning: *hem* 'hem', men *hèman* 'hemman'. Också vid akut akcentform blir förhållandet i fråga om en del ord likartat; det heter i sg. *dzet* 'get' men pl. *dzétær*, sg. *nɑt* 'natt', men pl. *nátær*, sg. *rout* 'rot', men pl. *rótær*, sg. *tan* 'tand', men pl. *tánær*, sg. *lous* 'lus', men pl. *lósær*.

B. Förändringar på grund av sänkning.

Under hänvisning till den ovan s. 23 givna definitionen på den företeelse, som jag benämnt sänkning, går jag över till behandling av ljudövergångarna i ord med s. k. jämviktsakcent.

I. De korta vokalernas utveckling i kortstaviga ord av typen tăla, lĭva etc.

För närvarande råder i dialekten en ganska stor vacklan beträffande kvantitet ock betoning i hithörande ord. Kvantiteten på rotstavelsen är i regel kort, mera sällan halvlång ock endast

undantagsvis hellång. Tryckstyrkan är något starkare på rotstavelsen; men tydlig, ofta rätt stark, biton vilar på ändelsen. Hos ord med jämviktsakcent förefaller artikulationen av språkljuden att vara relativt ospänd. Säkerligen torde tryckstyrkan under tidigare stadier i dialektens utveckling väsentligen ha legat på slutstavelsen, medan däremot den föregående stavelsen var tämligen trycksvag. Under detta stadium förmodar jag att sänkning av stamstavelsens vokal ägt rum. Sedan har visserligen tryckstyrkan förskjutits tillbaka mot början av orden, men utan att ännu ha hunnit vålla någon bestämd omformning av stamstavelsens vokal eller stabilt lång kvantitet. Detta har däremot skett i exempelvis rånemålet (nkm. *bòka* 'baka', rånem. *bå̰ka*). I de till Råneå angränsande trakterna samt överhuvud i dialektområdets västligare delar råder större benägenhet att öka kvantiteten i stamstavelsen till halvlängd.

Sänkningens normala effekt kan, såsom nedan skall närmare angivas, något förvanskas till följd av vokalharmoni.

Äldre ă ger *o*: fsv. **băka** → *bòka*, fsv. **făra** → *fòra*, fsv. **hăga** (obl. form) → *hòa*, fsv. **hăra** (obl. f.) → *hòra*, fsv. **giăra** → *ʤòra*, fsv. **þiăla** (obl. f.) → *ʧòla*.

Utvecklingen i ord av typen *bòka* har jag tänkt mig vara följande: Ändelsens **a** har tidigare uppburit ett starkare akcenttryck än nu, i varje fall betydligt starkare, än vad stamstavelsens var. Akcentstyrkan på ändelsen var dock ej så stark, att förlängning av dess **a** jämte övergång till ett **å**-ljud inträffade, men däremot tillräckligt stark för att konservera den ifrågavarande ändelsevokalens kvalitet. Möjligen kom en viss tendens till labialisering att karakterisera ändelsens **a**-ljud, som ju tidigare måste ha varit nasalerat. Det var då naturligt att, när till följd av bristande akcentstyrka på stamstavelsen talorganen antogo en mera ospänd hållning vid uttalande av denna stavelses vokal (varvid också käkvinkeln blev mindre), ett otydligt **o**-ljud skulle inställa sig. Jag har betecknat det med *o*, men har i mina primäranteckningar från Törböle *ω* ock i dem från Morjärv *ɑ*. Det är i själva värket svårt att bestämma även inom en ock samma by, vilket exakt ljudvärde man skall ansätta för ifrågavarande vokal, då det tyckes mig, att den hos olika individer kan växla från ungefär *ω* till *ɑ*. Man tvingas då att normalisera vid beteckningen, ock jag har stannat vid *o*.

som också synes mig återge det mäst vanliga uttalet. Naturligtvis kan man, under förutsättning att ändelsens ă värkligen förlängts ock labialiserats i sådan grad, att det övergått till ett rent å-ljud, anta, att även tilljämning invärkat vid uppkomsten av stamstavelsens *o*. Med »tilljämning» förstår jag en vokalharmonisk förändring, ity att den trycksvagare vokalen rättar sin kvalitet efter den tryckstarkare, d. v. s. den trycksvaga vokalens artikulationsläge förskjutes till närmare grannskap med den tryckstarka vokalens. Jag anser det, som jag ovan angivit, ej nödvändigt att för nkalixmålets vidkommande antaga övergång av ändelsens a till å ock kan således ej obetingat ansluta mig till Geijers[1] ock Lindgrens[2] antagande, att man för de västerbottniska dialekterna väsentligen har att räkna med tilljämning av typen å—å. Utvecklingen av ett tryckstarkt ock förlängt a, som övergått till å, tillbaka till ă, synes mig nämligen svårförklarlig. Geijer anmärker också i sitt arbete om »Öppna ock slutna vokaler» (s. 175), att »därav att a i ändelsen en gång slutits, följer dock ej, att det någonsin varit ett verkligt å». På många håll finnes ju ännu bevarad tilljämningstypen å—å, ock huvudområdena för denna äro, enligt Geijer (Tilljämn. ock apokope s. 41) »tillika centra för bevarad kortstavighet ock för stark ändelsebetoning». Det tyckes mig, som om man med en viss rätt kunde antaga, att i dessa områden, tack vare den utpräglade ändelsebetoningen, förlängning av ändelsens a ock övergång av detta ā till å ägt rum. I sådant fall har ändelsens å förblivit även i dialekter, där kortstavighet ock jämnviktsakcent sedermera upphävts till förmån för stamstavelsen. I dialekter, där ändelsebetoningen i ord av här ifrågavarande art ej var tillräckligt stark för att medföra förlängning av vokalen, skedde givetvis ingen övergång till å. Ock till dem antar jag att nkalixmålet hörde.

Vad som föranlett Lindgren att antaga en tilljämningstyp å—å, varur t. ex. burtr. *dąga* skulle utvecklats, är det sakförhållandet, att i burträskmålet *ą* eljest synes motsvara rspr:s å-ljud. Som jag redan nämnt, torde enbart svag exspiratorisk akcent ha kunnat sänka ett äldre ă till ett å-ljud (ospänt *o*

[1]) Geijer, Tilljämn. ock apokope s. 39.
[2]) Lindgren, Burträskm. s. 107.

eller *œ*), alldeles oavsett något assimilerande inflytande från ändelsens på grund av starkare tryckstyrka förlängda vokal, som vid spänningen av talorganens muskler skulle visa benägenhet att labialiseras ock övergå till ett spänt å-ljud (*a̜*). För att just ett *a̜* skulle uppkomma, måste man förutsätta, att det **a**, varur *a* uppstod, varit ett främre ock något labialiserat sådant, detta kanske tack vare äldre nasalering[1].

Men hade på grund av sänkning stamstavelsens vokal i jämviktsord av typen **tala** i burträskmålet övergått till ett någorlunda öppet o-ljud, närmande sig *œ* eller dylikt, gick detta vid akcentens förskjutning till ordets första stavelse ock dess förstärkning över till *œ̜* ock vidare till *a̜*. I ändelsen hade säkerligen aldrig något slutet å-ljud utpräglats i den här ifrågavarande dialekten, utan det hade stannat vid ett, möjligen svagt labialiserat ock förlängt, främre *a*, vadan det ljud, som ändelsens **a** representerade, måste vid akcentreduktion närmast bli *a*[2]. Så skulle jag alltså vilja förklara burträskmålets *dàga* 'dagar' ock *tàꝛa* 'tala' m. fl.[3] Burträskmålets former *mànna* 'mana', *skwàꝛa* 'skvala' m. fl., där äldre **ă** i jämviktsord av typen **a—a** blivit *a̜* efter bilabial konsonant (jfr Lindgren Burtr. s. 74), anser jag vittna om att, när **ă** på grund av sänkning övergick till ett *o*-ljud, så kom detta att bli något mer slutet ock förskjutet framåt i anledning av grannskapet till en bilabial konsonant. Vid akcentförstärkning på första stavelsen övergick dennas sonant inte över *œ* till *a̜*, utan över *o* till *a̜*. De i burträskmålet förefintliga problematiska värbformerna med *æ̜* av äldre **ă**, som angivas av Lindgren a. a. § 26, anm. 3 d, nämligen *gŋæ̀ga*, *græ̀va*, *sȷæ̀ka*, *sȷæ̀va* samt *æ̀ꝛa* 'fortplanta' ock *mæ̀ꝛa* 'spinna (om katt)', anses av Geijer vara att uppfatta som sydligare kustmålstyper (Geijer, Tilljämn. ock apokope s. 35). Jag vill icke bestrida, att så kan vara fallet, men jag anser det icke omöjligt, att de kunna ha självständigt utvecklats i dia-

---

[1]) Jfr min förmodan rörande utvecklingen av äldre **ā**, s. 25.

[2]) Vid ytterligare akcentreduktion borde ett sådant *a* gå vidare till ospänt *ɐ* eller dylikt; jfr danskans ock norskans infinitivändelse -**e**.

[3]) Jfr den av Lindgren Burtr. § 46 angivna övergången av **ŏ** till *a̜*. Jag förutsätter, att även i de a. st. upptagna fallen en speciell övergång av öppet **ŏ** till *a̜* ägt rum i samband med höjning.

lekten. I samtliga exempel utom *æ̠̀ɫa* ock *mæ̠̀ɫa* finnes ett **g** eller **k** i stamvokalens grannskap. Om man antar, att dessa ord, *gŋæ̠̀ga*, *græ̠̀va*, *sꜧæ̀ka*, *sꜧæ̠̀va*, till att börja med följt den »normala» utvecklingen (*gnaga* → **gŋɒ̀ga* → **gŋɒ̠̀ga* → **gŋà̠ga*), kan därefter, under påvärkan av stark exspiratorisk akcent, palatalen, som ju i de anförda exemplen förbands med en främre konsonant, ha bidragit att prässa artikulationen framåt, varvid *a̠* omvandlades till *æ̠*[1]. Möjligen vågar man beträffande *æ̠̀ɫa* ock *mæ̠̀ɫa* antaga ett liknande inflytande från det efter rotstavelsens vokal stående *ɫ*. Att *ɫ* ofta påvärkar närstående vokalers kvalitet, är ju uppenbart.

I det jag återgår till förhållandena i nkm., vill jag erinra om att de gamla jämviktsorden av typen **a—a** där stå på stadiet *o—a*. Ex. *bòka* 'baka', *tòɫa* 'tala', *skòva* 'skava'. I Råneå däremot har förlängning inträtt, ock med utgångspunkt från en form, som varit lika med nkalixmålets för äldre **băka** etc., ehuru antagligen med ett något litet slutnare *o*-ljud, än som ännu är regel i nkm., har i rånem. utvecklat sig typen *bà̠ka* etc. Liknande är förhållandet i lulemålet. Det heter *bà̠ka*, *tà̠ɫa* etc. även där. I överkalixmålet däremot heter det *báka* (eller *báka*) ock *táɫa* (eller *táɫa*). Hur förklara denna form med *a—a*, liksom ock sydligare dialekters *tà̠ɫa* ock *tà̠ɫa*? Vad överkalixm. *báka*, *táɫa* beträffar, är jag av den meningen, att i denna dialekt tillräckligt med tryckstyrka behållits å rotstavelsen — detta kanske i sin mån i anledning av dialektens akuta akcentuering, som måste ha medvärkat till att minska övervikten av tryckstyrkan på ändelsen — för att kvaliteten hos rotstavelsens vokal skulle bevaras.

Ett liknande resonemang tillämpar jag på former som *tà̠ɫa*, *tà̠ɫa*. Tillräcklig styrka på rotstavelsen har förefunnits för att **a** skulle bevaras (= undgå sänkning); vid akcentens starkare koncentration på den första stavelsen har förlängning inträtt ock ett främre **a** har blivit *a̠*, ett bakre **a** har blivit *a̠*.

Äldre **ă** ger **ɵ** i ord av typen **lăþa**, *lɵ̀ru* f. 'lada'. Om ett tidigare relativt tryckstarkt **-u** följde i nästa stavelse, kom **ă** vid sänkning icke att stanna vid *o*, utan, till följd av vokal-

---

[1]) Jfr om den i allmänhet mindre stabila kvaliteten på långt ock på kort **a** i burtrm. Lindgren Burtr. §§ 34 ock 47.

harmoni, att gå över till *ɵ*. Ytterligare exempel äro: *hɵ̀ɫu* 'hal' (fsv. **halugher**), *stɵ̀puɫ* 'stapel' (fsv. **stapul**).

Äldre ĭ ger *e*[1] före ett tidigare relativt tryckstarkt **-a** i nästa stavelse; följde däremot ett **-u** i nästa stavelse, har ĭ bibehållits på grund av vokalharmoni. Ex. *lèva* 'leva' (fsv. **lĭva**), *vèta* 'veta' (fsv. **vĭta**), *stèa* 'stege' (fsv. **stĭga** obl. f.), men *fìnu* 'fena' (fsv. **fĭnu** obl. f.), *sìnu* 'sena' (fsv. **sĭnu** obl. f.), *vìku* 'vecka' (fsv. **vĭku** obl. f.). Former som *krìvu* f. 'kräva'[2], *tʃìru* f. 'tjära' ock *stʃìru* f. 'skära' vittna om en övergång av äldre **ǣ** till *ɪ* (~ *ı*) före **-u** i nästa stavelse. En liknande assimilation av stamstavelsens **ǣ** äger rum i kortstaviga ord med ännu bitonig ändelse före ett **i** — dock ej sådant som uppstått genom sonantisering av **j** — i nästa stavelse, t. ex. i *drìpɪ* sup. 'dräpt', *lìsı* sup. 'läst' (men *væ̀ɫɪ* 'välja', *sæ̀lɪ* 'sälja').

Med anledning av de nyss angivna exemplen på övergång av **ǣ** till *ɪ* (~ *ı*) före **-u** skulle man måhända även för *fìnu* kunna förutsätta ett äldre ***fĕnu**, för *sìnu* äldre ***sĕnu** ock för *vìku* äldre ***vĕku**. Men detta antagande synes mig onödigt. Dialekten har att uppvisa ett flertal exempel, där fsv. ĭ före **-u** i nästa stavelse representeras av *ɪ* (~ *ı*). Jfr § 14.

Fsv. ĭ skulle i rotstavelsen hos ord med jämviktsakcent genom sänkning övergå till ospänt *e*, där ej detta motvärkas av det assimilerande inflytandet från den följande, mera tryckstarka stavelsens vokal. Sålunda har äldre ĭ bevarats före ändelsens **-u**, liksom också före ändelsens **i** (även sådant **i**, som uppkommit genom sonantering av **j**). Ex. *bìtı* sup. 'bitit', *hìmæl* 'himmel' (fsv. **himil**), *smìrɪ* 'smedja', *vìlɪ* v. 'vilja'. Jag antar således, dels att äldre ĭ uti ord av här ifrågavarande typ bevarats före **-u** eller **-i** i nästa stavelse, dels att äldre **ǣ** i ord av typen *lìsı* på grund av vokalharmoni övergått till *ɪ* (~ *ı*). I ställning före **a** blir däremot äldre **ǣ** kvar: *læ̀sa* 'läsa', *bæ̀ra* 'bära'. Märk, att *r* här som ofta eljest har förmåga att något »öppna» den föregående vokalen.

Äldre ŏ blir *o*: fsv. **kŏma** → *kòma*, fsv. **þŏla** → *tòɫa*, fsv. **drŏpa** obl. f. → *dròpa*, fsv. **bŏga** obl. f. → *bòa*. Geijer, Öppna och slutna vokaler s. 175, antar för hithörande ord en utveck-

---

[1]) Dock ej undantagslöst. Jfr § 13.

[2]) Enligt Hellquist Etym. ordb. är pl. **kräffuor** belagt i änsv. (1582).

ling av äldre ŭ i stamstavelsen till *o*, när stavelsen var öppen. I fråga om sluten stavelse menar nämnde författare, att »när stamvokalen varit gammalt ŭ, synes detta ŭ ha — — — först öppnats till o ock därpå slutits till å i sammanhang med förlängning». I nkm. uppträda de enstaviga av typen *lat* fsv. **lŏt** med *a* även utan förlängning. Detta ock vissa andra sakförhållanden ha kommit mig att tro, att man ej blott i fråga om ord med sluten stavelse (av typen *lat* fsv. **lŏt**), utan även för *kòma* 'komma', *tòḱa* 'tåla' o. d. har att ansätta en äldre form med ŏ, ej ŭ, som stamvokal. Vid sänkning borde ett öppet ŏ övergå till ett ospänt *o*[1]; vidare komma mig sup.-former som *kỳmɪ* 'kommit', *sỳvɪ* 'sovit' att förmoda, att dessa värb, *kòma* ock *sòva*, utgå från en stam **kŏm-** ock **sŏv-**. Det är nämligen så, att äldre ŭ skulle i dialekten bevaras före i i nästa stavelse (jfr *bùrɪ* 'burit', *stùḱɪ* stulit'), varför man av en stam **kŭm-** eller **sŭv-** skulle vänta sup. **kùmɪ*, **sùvɪ*. Formerna *kỳmɪ*, *sỳvɪ* tänker jag mig ha uppkommit ur äldre **kŏmit**, **sŏvit**, på så sätt att ŏ före i genom vokalharmoni — tilljämning — skjutits fram först till ett ö-ljud ock sedan till *y* (~ *y*)[2], alldeles som ă givit æ̆ → ɪ i t. ex. *lìmɪn* 'öm i kroppen, ledbruten, förlamad' ← ***læ̆min** ← ***lămin**, eller *fìrɪ* 'farit' ← ***fæ̆rit** ← **fărit**.

Äldre ŭ ock ĭ bevara sin kvalitet i kortstaviga ord före **i** eller **u** i nästa stavelse; detsamma tyckes gälla om äldre **ў**, möjligen också ĕ (jfr § 27, anm. b. om fvn. **feginn**, nkm. *fàæn*, fvn. **spegill**, nkm. *spàæl*) före **i** i nästa stavelse. Ex. fsv. **lŭdhin** → *lùrɪn* 'luden', fsv. **brŭtin** → *brùtɪ* 'bruten', fsv. **ў̆pin** → *ỳpɪ* 'öppen, fsv. **brŭtu** → *bràtu*[3] 'bröto', fsv. **kŭnu** → *kùnu* 'kvinna', fsv. **bĭtu** → *bìtu* 'beto'. (Om äldre ĭ i *bìtɪ* 'biten', *sìnu* 'sena' m. fl. jfr s. 37.)

Vid starkare reduktion av intensiteten inträder en motsvarande avslappning i de artikulerande organens hållning, ledande till minskad utprägling av språkljuden. Sålunda övergå

---

[1]) Jfr tryckstarkt *oup* 'upp', men i svagton *op*.

[2]) Jfr att det i nkm. heter *dzòra* 'göra', men imp. 2 plur. *dzỳrɪn* 'gören'.

[3]) Även pl. *bræut* 'bröto' finnes i dialekten.

de i starkton uppkomna diftongerna *æi̯* (~ *æi̯*), *ei̯*, *ou̯* (~ *ou̯*) till resp. *æ* (~ *e*), *ɪ* (~*ɪ*), *o* eller *o*; diftongerna *øy̯*, *øu̯* till *ø*. Jfr tryckstarkt *læi̯ka* 'lika', men trycksvagt *læka-brǫ* 'lika bra', tryckst. *mæi̯ndər* 'mindre', men trycksv. *mændər*, tryckst. *dæi̯n* 'dina', men trycksv. *dən-ṣøṣ* 'dina egna', tryckst. *lài̯lla* 'den lilla', men trycksv. *lɪl-stæi̯nta* 'lill-flickan', tryckst. *tei̯l* 'till', men trycksv. *tɪl*, tryckst. *ou̯p* (synes förutsätta äldre *ōp) 'opp', men trycksv. *op* (som dock kan tänkas utgå direkt från trycksv. ŏp), tryckst. *bou̯ɽ* 'bord', men trycksv. *bolfóu̯t* 'bordsfot'. Vidare heter det tryckst. *døu̯* 'du' (← **døu̯* ← þū), trycksv. *dø*, tryckst. *fø‿d̦øy̯* 'för det', trycksv. *dølæi̯k* 'dylik'.

Särskilt i ändelser blir artikulation av språkljuden slapp vid starkare försvagning av den exspiratoriska akcenten ock ljuden som sådana otydliga — där de ej alldeles falla bort.

Resultatet av akcentreduktionen blir i regel, att ändelsens vokal övergår till ett slappt, otydligt *e*, vars specifika kvalitet väsentligen bestämmes av närstående ljud (sålunda något mer öppen före *r*, *l*, *ɽ* ock olika exempelvis efter *k* ock *t*). Efter i dialekten kort, tryckstark stavelse blir ändelsens vokal något mer öppen än *e*, ock jag har därför betecknat den med *æ*. Ex. *tá̜ke* 'taket', *và̜ne* 'vunnit', *là̜te* 'letat', *kà̜le* 'kallat', äv. 'kallade', *d̦ʒæŋɪŋən* 'ödet' (eg. 'gärningen'), men *dúbæl* 'dubbel', *sámæl* 'Samuel', *dùbæl* 'dubbla', *fáæɽ* 'fågel', *vápæn* 'vapen', *vàkæn* 'vakna', *rèmæn* 'remna'.

Slutligen må anmärkas, att ett reducerat *-a* uppstår i slutljud vid sekundär nasalering, t. ex. *tá̜ka* b. pl. 'taken', *bóu̯ka* b. sg. 'boken', *pé̜ṣa* 'Pärsson', *màrja* 'morgon', *àfta* 'afton'.

Anm. Ett problem, som nödvändigt måste framstå vid en granskning, sådan som den här föreliggande, av ljudutvecklingen, är, hur det kommer sig, att vissa påfallande förändringar, som t. ex. diftongering av vokaler, ägt rum inom ett dialektområde, men ej inom ett annat, kanske rätt närbeläget sådant. Enligt vad jag ovan antagit, skulle diftongbildningen framkallats av skärpt exspiratoriskt tryck på resp. vokaler. Skulle då den exspiratoriska akcenten på ett håll ha visat en tendens till förstärkning i vissa stavelser, vilken däremot ej skulle ha yttrat sig på andra håll? Jag har tänkt mig, att den starkare effekten i en del dialekter av en förmodad akcentförstärkning, yttrande sig bl. a. i diftongering ock viss överlängd på åtskilliga vokaler, kan hänga samman med att inom ett folkmål — i olikhet med vad fallet kan vara i ett annat — har utvecklat sig en större benägenhet att i de olika fraserna vid sammanhängande tal låta tryckstyrkan koncentreras på en-

skilda ord, medan andra partier av fraserna få i motsvarande grad mindre tryckstyrka. Det är åtminstone i nkm. uppenbart, att tryckstyrkan koncentreras med påfallande tyngd på ett eller eventuellt några av orden i en fras, under det att det övriga av frasen blir ganska trycksvagt. Är det alltså just i dialekter, där man vant sig vid en dylik satsrytm, som yttringar av en kraftigare exspiratorisk akcent, såsom diftongering m. m., starkast komma att visa sig? — Enligt Larsen, Sognemålene s. 6, ha ljud förändrats »ved en overdrivelse i uttalen, mens andre blir forandret ved svækkelse i sin artikulation». Detta anser han vara »den tidligste og mest alment virkende tilgang ved lydlover». »Overdrivelsen» betingades av att man fäste särskild uppmärksamhet vid orden, »så sproglyd blev forandret netop ved den flid, man gjorde sig med dem». Om jag förstår den citerade förf. rätt, skulle denna »flid» väsentligen höra samman med »at den som ikke vet sig fuldlært i at tale riktig, men gjør sig flid for at gjøre det, stiller hver enkelt av vokalerne, og først og fremst de lange, i et bevisst motsætningsforhold til andre vokaler, som ligner dem. Noget sådant sker der jævnlig med fuldbetonede sproglyd av alle slags; men bevisstheten kommer oftest ved lange vokaler, vel også stærkest. Det er tydeligvis børnene som væsentlig ser lyd som motsætninger og paa denne måte bringer og holder sprogets lydsystem virkelig i system, og mest åbenbart synes det mig, at de gjør det med vokalsystemet, de avpasser den ene enhet i det i forhold til den anden, så at der blir tilstrækkelig stor forskjel mellem hvers middels kvalitet til at de alle — under nogenlunde heldige omstændigheter — kan kjendes ifra hinanden trods den uundgålige variation. Dette gjør de ved at uthæve hver enkelt lydenhets eiendommeligheter mere, end de som de lærte av gjorde. Hvor den bestræbelse blir herskende, træder den forstærkende til den overdrivelse, som f. eks. sproglydens længde i det hele er tilbøielig til at fremkalde» (Sognem. s. 9). Vad särskilt uppkomsten av diftongerna beträffar, tänker sig Larsen (a. a. s. 11), »at der ikke i diftongiseringen ligger noget væsentlig andet sjælelig moment end det samme, at omhyggeligheten var litt over ævne».

Det förefaller, som om en dylik anledning till »overdrivelse» av språkljuden, nämligen strävan att få fram tydlig skillnad mellan ljuden, hos den talande förutsätter för mycket av reflexion rörande uttalet. Talet är ju dock något som sker ytterst automatiskt ock i regel utan att den talande reflekterar på enskilda språkljud; ock när en individ lägger sig till med vissa talvanor, torde väl detta ske genom en i de flästa fall för honom själv omedveten imitation, som då snarast skulle leda till en naturlig anpassning efter det språk, som det gäller att efterlikna. Åtminstone har jag mycket svårt att tro, att det »er børn som væsentlig ser lyd som motsætninger». Det är ju bekant, att analogibildningen spelar en betydande roll i barnspråket; men detta vittnar om benägenhet hos barnen att förenkla, nivellera, ej att framhäva distinktioner. Knappast kan häller tänkas, att i fråga om språk-

ljuden — närmast »vokalsystemet» — den regel skulle gälla, att barnen »avpasser den ene enhet i det i forhold til den anden, så at der blir tilstrækkelig stor forskjel mellem hvers middels kvalitet». Man kommer måhända sanningen närmare, om man antar, att »overdrivelsen» beror på att inom vissa folkmål satsrytmen kommit att skärpa tryckstyrkan på enskilda ord ock sålunda bidragit att framkalla höjning, som lett även till diftongering. Satsakcenten, liksom den språkliga rytmen överhuvud, är, som jag tror, något som man relativt lätt ock snabbt imiterar, ock så få medlemmarna inom resp. språkkretsar sina talvanor, som ej nödvändigt behöva övergå till granndialekter, där man eventuellt har en annan tradition med avseende på satsbetoning m. m. Kanske man så kan förenkla problemet, som Olof Rudbeck gör, när han talar om »vilka bokstäver som äro byteligeȣ: »Såsom först är alla (vocales ock diphtongi) självljudande bokstäver allra oftast ombytelige, ock kommer mycket därav, såsom man yppnar munnen att dem utropa»[1].

[1]) Citatet anfört av Beckman, Språkets liv s. 19.

Etymologisk översikt av språkljuden.

Vokaler.

ɪ̀ ~ *ɪ*

förekommer som långt ock som kort i uddljud, inljud ock slutljud.

§ 6. *ɪ̱* står efter affrikatorna *dʒ*, *tʃ* som motsvarighet till äldre ē eller ǣ (av olika ursprung).

ɪ̱ i inljud:

dʒɪ̱̀les[1] v. ta kragtag
dʒɪ̱n adj. gen
dʒɪ̱̀nest adv. genast
dʒɪ̱̂t v. vakta boskap på bete
dʒɪ̱̀tar m. vallpojke
stʃɪ̱ɭ[2] n. $^1/_8$ tunna
stʃɪ̱ɭ[3] adj. stel, styv
stʃɪ̱ɭ[4] pres. sg. stjäl
stʃɪ̱r[5] f. skata
stʃɪ(r) f. sked
stʃɪ́ra[6] b. f. klar rand på himlen vid horisonten

---

[1]) De båda kämpande gripa tag i kläderna på varann framtill vid bröstet ock söka, alltjämt hållande varann på en armslängds avstånd, kasta omkull varann. *dʒɪ̱̀les* torde få sammanställas med fvn. **geil** 'gata, trång passage' (mellan de kämpande bibehålles ett smalt mellanrum), därav ***geilask** → nkm. *dʒɪ̱̀les*.

[2]) Jfr rörande detta måttord Wiklund, Le monde oriental V, s. 222 ff. Nkm. *stʃɪ̱ɭ* förutsätter äldre ***skiǣl**, eventuellt ***skiæl**, med **iæ** kontraherat före kakuminalt l (jfr om *fɪ̱ɭ*, *ɪ-hɪ̱́ɭ* § 9).

[3]) Förutsätter äldre ***stiēl** eller ***stiǣl**; jfr sv. dial. **stjel**, **stjäl** (Rietz s. 679) ock fvn. **stirðr**.

[4]) I analogi med vad fallet är i pres. sg. av en mängd andra värb har förlängning ägt rum i här ifrågavarande värbform, sålunda *stʃɪ̱ɭ* ← **stjǣl** ← fsv. **stiæler**). Eljest kan man ju även här tänka på kontraktion av **iæ** till **i** före kak. l. Jfr § 9.

[5]) Jfr no. ock sv. dial. **skjēr**, fvn. **skǽr**, **skiór**.

[6]) Jfr fvn. **skǽrr** adj. 'klar'.

ʄ̧ɩ̂n[1] v. tjäna *ʄ̧ɩ̣r*[3] f. kedja;
ʄ̧ɩ̣n[2] f. tjärn

ɩ i slutljud:

ɖʒɩ̂[4] v. ge, giva *sʄ̧ɩ̣* v. ske.

Anm. Grundat på inflytande från rspr. är sannolikt *e̩* i *ʄ̧e̩k* f.

---

[1]) I *ʄ̧ɩn̩st* f. 'tjänst', pret. *ʄ̧ɩ̂n̩t* ock sup. *ʄ̧ɩn̩t* är *ɩ* däremot kort i ställning före konsonantgrupp; i *ʄ̧ɩ̀nar* m. 'tjänare' har förkortning av *ɩ̣* tydligen skett på grund av analogien med ord som *bòar* m. 'bagare'.

[2]) Det är förvånande att finna förlängning av æ i detta ord — nkm. *ʄ̧ɩ̣n* förutsätter ju nämligen äldre *tiǣrn — då eljest förlängning i nkm. ej inträtt före rn (jfr ex. § 31); undantag från denna regel äro, utom *ʄ̧ɩ̣n*, endast *bɷ̣n* n. 'barn', *ko̩u̩ŋ* n. 'sädesslaget korn', vilket sistnämnda ord säkert påvärkats av rspr:s form med långt o (nkm. bibehåller därjämte en genuinare form *kaŋ* n. 'grand, korn'). Det långa *ɩ* i *ʄ̧ɩn* blir så mycket mer frapperande, som ordet i fråga har kort *a* eller *œ* i andra norrb. dialekter: Överkalix *ʄ̧an̩* (meddelat av fil. lic. C. Pihl), Piteå *ʄ̧an̩*, Luleå *ʄ̧œŋ̩*, med undantag för målet i Råneå (socknen närmast söder om Töre), som har formen *ʄ̧ɩ̣e̩n*. Att antaga inflytande från rspr. tjärn — med långt ä — är måhända ej skäl till, då det är fråga om ett ord, som nog får antagas vara gammalt i dialekten, bl. a. som beståndsdel av sjönamn. En annan sak är, om upptakt kan ha bidragit till en förlängning av dift. iæ. Emellertid vet jag blott ett sådant namn med typisk upptakt, nämligen *granʄ̧ɩ̂n* 'Grantjärn'; de övriga äro tvåtaktiga: *stàʄ̧ɩ̂n* 'Stortjärn', *hàmpʄ̧ɩ̂n* 'Hamptjärn'. Ordet *ʄ̧ɩ̣n* förekommer sällan som simplex, vadan sammansatta namnformer med upptakt kunna ha blivit utslagsgivande. De nu tvåtaktiga formerna kunna tidigare, även de, ha haft upptakt. Jfr också en sådan sammanställning som *ɘn lɩl-ʄ̧ɩ̂n* 'en liten tjärn'.

[3]) Fsv. kædhe. Nkm. *ʄ̧ɩ̣r* måste utgå från en form med långt æ. Den brutna akc., som man skulle vänta, har eliminerats i sammansättningar som *kɫàk̩ʄ̧ɩ̂r*.

[4]) *ɖʒɩ̂* kunde vara uppkommet direkt ur tryckstarkt gē, med cirkumflex därefter analogiskt införd efter det mera emfatiska *ɖʒɷ̂* (fvn. giafa). Men även trycksvagt ge resulterar i en form med *ɩ* — jfr t. ex. *ɖʒɩ-ɷ́t* 'ge igän' ock *ɖʒɩvǽr* 'gevär' (se för övrigt § 11); ur det trycksvaga *ɖʒɩ* har vid användning i tryckstark ställning blivit *ɖʒɩ̣* ~ *ɖʒɩ̂*. Att taga med i räkningen inflytande från rspr. giva blir mindre lämpligt, då ju nämnda rspr.-form obestridligen mäst hör skriftspråket till. Jfr Hess. Vok. i o. y s. 77 f. — *hoɖʒɩ́v* f. 'högiva' kan antagas ha blivit påvärkat av värbet *ɖʒɩ̣* med hänsyn till kvaliteten ock kvantiteten av *ɩ̣*. Men man kan också gå ut från fsv. gæv, under antagande att detta fått vokalen förlängd, ett antagande som i ock för sig är rimligt (obs. upptakten i *hoɖʒɩ́v*).

'käk', medan *ẹ* i *dzẹt* f. 'get' kan tänkas ha bibehållits redan på grund av anslutning till pluralformen *dzátær* 'getter' (b. pl. *dzátran*).

§ 7. Problematiskt är *ɪ̯* ~ *ɪ̯* (← samn. ǣ, ē) i *kl'ɪ̂(r)* n. 'kläde' (med plur. *kl'ɪ̂*, *kl'ɪ̀ru*, *kl'ɪ̀ra*), *kl'ɪ̂* v. 'kläda' ock *knɪ̯* n. 'knä' (best. sg. *knɪ́ra*, plur. *knɪ̀ru*, *knɪ́ra*), *lɪt* pret. sg. 'lät' (plur. *lɪ̀tu*), *grɪt* pret. sg. 'grät' (plur. *grɪ̀tu*). Nkm. har eljest kvar samn. ē i ord som *tre̤* 'träd, trä'[1], *fe̤* 'fä', *le̤* 'lä'; jfr även *fre̤* n. 'frö' (fvn. **frǽ**). Visserligen finnas i dialekten ord, t. ex. *frǽɪ̯da̤* 'fredag', *lǽɪ̯* m. 'lie', *sǽɪ̯* v. 'se', *trǽɪ̯* räkn. 'tre', där samn. ē ej representeras av *e̤* (~ *ẹ*), utan av *ǽɪ̯*, vilket visar tillbaka på ett äldre ī, men som de i fsv. äro företrädda av former med ī, får man väl med dessa sammanställa nkm:s former med *ǽɪ̯*. För övrigt må anmärkas, att *ɪ̯* ~ *ɪ̯* i *kl'ɪ̂* ock *knɪ̯* måste vara relativt sent uppkommet, enär det annars skulle följt med vid övergången av ī till *ǽɪ̯*. Det är tydligen fråga om novationer i nkm. (i övriga norrb. dial. ha motsvarande ord *e̤* eller *ẹ*, med undantag för överkalixmålet, som har *kl'ẹɪ̯r*, *knẹɪ̯r*[2]), sannolikt uppkomna via de mycket vanliga pluralformerna *kl'ɪ̀ru* ock *knɪ̀ru*, som i sin tur bildats i analogi med de jämviktsord, där *ɪ* ~ *ɪ* står för äldre ĭ eller ǣ före ett **u** i nästa stavelse (se § 14). Denna övergång av ǣ, ē till *ɪ* ~ *ɪ* kan ha främjats av att *kl'ɪ̀ru*, *knɪ̀ru* i satssammanhanget kommit att bli relativt trycksvaga ock så det långa ǣ ock ē blivit förkortade. Att märka är, att *-r-* i *knɪ̀ru* ock *knɪ́ra* jämte best. sg. *knɪ́ra* även är en efter pluralformen på analogisk väg uppkommen nybildning.

Den långa kvantiteten i stamvokalen har dock sedan kommit att bli förhärskande, då sg. *knɪ̯* ock *kl'ɪ̂* jämte plur. *kl'ɪ̂* 'kläder' ju hade lång vokal. Till subst. *kl'ɪ̂* har värbet *kl'ɪ̂* anslutit sig.

Till uppkomsten av formerna med *ɪ̯* ~ *ɪ̯* kan för övrigt också ha bidragit det sakförhållandet, att i ord som *knɪsnǿŋ* 'knäskålen', *knɪvéka* 'knävecket' ē kunde på grund av ställning i trycksvag »förstavelse» ha övergått till *ɪ*. Detsamma gäller

---

[1]) Widmarks uppgift i Vesterbottens landskapsm. s. 11, ock efter honom Rietz samt senast Bergman, Utveckl. av samn. ē s. 24, att en form tri finnes, torde vara misstag. Eller skall man kunna antaga, att en återgång från i till *e̤* i detta ord ägt rum i målet sedan Widmarks tid?

[2]) Enligt meddelande av seminarieeleven Ellen Björlingson.

om värbet *kl'ɪ̣̂* i den synnerligen vanliga sammanställningen *kl'ɪ-upǫ́-sa* 'klä på sig'. Att det palatala uddljudet i de här omhandlade orden kan ha medvärkat till en förträngning av den följande vokalen, torde ej vara uteslutet (jfr § 5, s. 28).

Samn. ē har i *lɪ̣t* pret. sg. 'lät', plur. *lɪ̀tu* 'läto' (så även i *lɪ̣t* 'ljöd', plur. *lɪ̀tu*) ock *grɪ̣t* pret. sg. 'grät', plur. *grɪ̀tu* 'gräto' blivit resp. ɪ̣, ɪ. Också här föreligger nybildning, ock man kan tillämpa ett resonemang liknande det ovan anförda. Äldre lētu har i nkm. i trycksvag användning blivit **làtu*, som sedan anslutit sig till jämviktsord av typen *sɪ̀nu* (jfr § 14).

Hesselman SoS. V, s. 108, antar beträffande grĭtu i estsvenskan »nybildning i enlighet med de starka värbens normala system. — — — grētu har fått sin vokal förkortad i överensstämmelse med det vanliga kvantitetsskiftet.» Även för nkm. kan man antaga medvärkande inflytande från de starka värben. Jag antar vidare, att i anslutning till pret. plur. *lɪ̀tu* nybildats sg. *lɪ̣t* (jfr *bẹt* pret. sg. 'bet', *bɪ̀tu* pret. pl. 'beto'), varvid uppkomsten av ɪ̣ måste ha understötts av värbets ej sällan trycksvaga användning (jfr Hesselman a. a. s. 108). Särskilt kan man härvid tänka på uttryck som *on lɪt-du-ḑʒòra na ʂôl'v* 'han lät dem göra det själva', *on lɪt-u-kòma* 'han lät honom komma' ock jämföra dem med *dɪ lɪtu-ḑʒòra na ʂôl'v* 'de måste göra det själva'; *lɪt-du* . . . . ock *lɪt-u* . . . . komma att ge ett med *lɪ̀tu* . . . . identiskt hörselintryck, något som givetvis måste kraftigt bidraga till analogibildning efter plur., därest ej rent av samma »ljudlagsenliga» utveckling har ägt rum i sg. **lạt-du* ock **lạt-u* som i plur. **lạtu* → **làtu* → *lɪ̀tu*. Att *lɪ̣t* sedan har lång kvantitet på vokalen — åtminstone vid någon grad av tryckstyrka — beror tydligen på systemtvång. Att märka är även, hur ɪ:ets ställning i paradigmet måste ha säkrats av sådana i nkm. ljudlagsenliga former som imper. 2 plur. *lɪ̀tɪn* 'låten' ock sup. *lɪ̀tɪ* 'låtit' (jfr § 15).

För att komma till rätta med pret. *grɪ̣t* 'grät' får man ta värbet *lǫ̂t* 'ljuda' med i räkningen. Till *lǫ̂t* har som ren reflex av pret. av jälpvärbet *làta* 'låta' bildats pret. *lɪ̣t lɪ̀tu*, medan sup. heter *lǫ̀ta*. Efter *lǫ̂t* — *lɪ̣t lɪ̀tu* — *lǫ̀ta* har det i dialekten ej mycket nyttjade ock måhända där ej genuina *grǫ̂t* 'gråta', med pret. *grɪ̣t grɪ̀tu*, sup. *grǫ̀ta*, anpassat sig. Om pres. sg. *ɪ̣t* 'äter' m. fl. former av detta värb se § 15, anm.

§ 8. *ẹ* ~ *ị* motsvarar äldre (fsv.) ǣ (eller fvn. ĕ, jfr § 5, s. 30

1) före ld i några ord, nämligen

ịl m. eld — *spịl*[1] n. spjäll
îl v. elda — *ʝṣîl*[2] f. källa, brunn;
kwịl m. kväll

Anm. 1. *ʤẓịl* n. 'gille'[3] torde vara lån från rspr. Man skulle kunna vänta bruten akcent på *ʤẓịl*, men frånvaron av denna kan förklaras av det sakförhållandet, att *ʤẓịl* ofta står som senare led i sammansättning, vanligast i *slàtʤẓịl* 'slåttergille'.

2) före n åtföljt av d, vilket n i dialekten kvarstår endast som ett nasalt biljud. Ex. äro

î̜t m. ände — *strî̜t*[6] v. spruta, stänka
hî̜t v. hända — *tî̜t* v. tända
sî̜t[4] f. flat, liten sten[5] — *vî̜t* v. vända.

Dessutom kunna här anföras pret. *hî̜t* 'hände', *rî̜t* 'rände' (inf. *rân̰*), *spî̜t* 'spände' (inf. *spân̰*), *strì̜ta* 'sprutade' (även sup. *strì̜ta*), *tî̜t* 'tände', *ʝṣî̜t* 'kände' (inf. *ʝṣân̰*), *vî̜t* 'vände'.

Anm. 2. I nkm. finnes vid sidan av *spân̰* 'spänna, taga fast', med pret. *spît*, ett värb *spîn*[7] 'spjärna emot', som förefaller svårförklarligt. *spîn* kan ej tänkas uppkommet ur fsv. spiærna (fvn. sperna) eller fvn. spyrna. Fsv. spiærna skulle i nkm. ge *spʝǽŋ*, en form som även finnes i bruk, vanligen sammanställd med *mo͡ut* 'mot'[8]. Men därjämte finnes *spʝêr* 'spjärna, streta' (*spʝêr o drâ* 'streta ock dra'). Detta *spʝêr*, med pret. *spʝèra*, synes förutsätta ett äldre (fvn.) *sperða.

Kanske man kan våga den hypotesen, att *spîn* i dial. är en analogisk nybildning efter mönstret *mên* 'mena', pret. *mênt*, med *ê* överfört från pret. *spî̜t*. Till den sålunda nybildade infinitiven har, eventuellt i anslutning till *spʝêr*, pret. *spʝèra*, bildats pret. *spìna*. Måhända kan en dylik ombildning av det ifrågavarande värbet ha motiverats av behovet att få en yttre differentiering mellan *spân̰* 'taga fast' (pret. *spî̜t*) ock ett supponerat äldre *spân̰* 'taga stöd emot, spänna emot med fötterna'.

---

[1]) Fvn. speld.

[2]) Ordet kunde, under förutsättning att stamvokalen förlängts före övergången till *ị*, uppföras under § 6.

[3]) Hellquist Etym. ordb. sammanställer gille med gäld.

[4]) Måste höra samman med sända. Namnet har tydligen tillagts små, flata stenar, som lätt kunde slungas, »sändas»; är sedan överfört som benämning på brynstenar, vilka också i regel äro små ock flata.

[5]) mindre brynsten. [6]) Äda. strænte.

[7]) Spänna kroppens muskler medelst ett fast stödjande av fötterna mot ett stadigt underlag.

[8]) Jfr lulem. *spʝǽŋ* (meddel. av Ebba Löfgren, Notviken), ökm. *spɪan̰* (meddel. av C. Pihl).

§ 9. Före kakuminalt l har nkm. en kontraktion av fsv. iæ till ɪ̱ i *fɪ̱ḷ* f. 'hylla', *ɪ-hɪ̱́ḷ* adv. 'ijäl'. Härtill kommer *mɪ̱ḷ* n. 'mjöl' (ock i anslutning till subst. *mɪ̱ḷ* även värbet *mɪ̱̂ḷ* 'mjöla'), som synes förutsätta fsv. *miæl (jfr fgut. ock fda. miel)[1]. Givetvis kan man i fråga om *mɪ̱ḷ* ock *fɪ̱ḷ* även antaga kontraktion av ett äldre iø.

§ 10. Nkm. ɪ̱ (~ ɪ̱) motsvarar fsv. kort i i *nɪ̱̂* adv. 'nere'. Formen *nɪ̱̂* förutsätter ett äldre *nĭþir (jfr fsv. niþer), vars i ändelsen stående i kan ha föranletts av former som *ỳvɪ* 'över' (fsv. yvir), *ὺu̯ndɪ* 'under' (fsv. undir). Den långa kvantiteten hos ɪ i *nɪ̱̂* måste bero på ersättningsförlängning. Till *nɪ̱̂* har sedan *nɪ̱* adv. 'ned' (fsv. niþ) anslutit sig. På samma sätt får nog *tɪ̱̂* räkn. 'tio' (jfr fsv. pl. tighir) uppfattas (ock *nɪ̱̂* räkn. 'nio', fsv. nīo har ombildats efter *tɪ̱̂* genom analogi), ävensom uttrycket *ɪ-frɪ̱́* 'i fred' (fsv. i fridhi)[2], där emellertid den väntade brutna akcenten på *frɪ̱* försvunnit[3].

Också i tryckstarka pronomialformer står i nkm. ɪ̱ ~ ɪ̱ för fsv. kort i. Ex. *mɪ̱* 'mig', *dɪ̱* 'dig', *sɪ̱* 'sig'; i analogi härmed även nkm. ɪ̱ 'ni, I' (fsv. ī).

§ 11. ɪ förekommer såsom motsvarighet till äldre ĭ i kort sluten stavelse efter affrikatan *ʧ̧*. Dialekten har endast tre exempel härpå, ock de äro: *sʧ̧ɪl* n. 'skäl' (i sammansättningarna *vɐasʧ̧íl* 'vägskäl' ock *vævsʧ̧íl* 'vävskäl'), *sʧ̧ɪn* n. 'sken' ock *sʧ̧ɪp* n. 'skepp'. Att det är affrikatan som bevarat i:ets kvalitet, är uppenbart; eljest har äldre ĭ i kort sluten stavelse blivit *ɐ*. Jfr § 5, s. 31.

§ 12. ɪ ~ ɪ stå i nkm. för äldre ĭ i kort, öppen stavelse före ett i i den följande stavelsen (även sådant i, som uppkommit av kons. i, sedan ändelsens vokal fallit), sålunda

ɪ ~ ɪ i inljud:

bɪ̀tɪ sup. bitit	*hɪ̀mæl*[4] m. himmel
drɪ̀vɪ sup. drivit	*mɪ̀rɪ* f. midja
gnɪ̀rɪ sup. gnidit	*sɪ̀tɪ* v. sitta

---

[1]) Se Nor. Aschw. Gr. § 98, anm. 2.

[2]) Rspr. fred återgives i nkm. i regel med *rou̯* 'ro'; *vora-ɪ-frɪ̱́* vara i fred' är däremot en stående formel.

[3]) Se Hesselmans anmärkning om rspr. frid: Vok. i o. y s. 76 nedtill.

[4]) Fsv. himil.

smìrɪ f. smedja
sʃʂìlɪ v. skilja
ʈʂìtæl[1] f. kittel
tìlɪ f. tilja
vìkɪ sup. vikit
vìlɪ v. vilja
vìlɪ f. vilja
vírɪ f. vidja
wìrɪ sup. vridit
vìtɪ v. vittja.

Anm. 1. Nkm. *rísæl* f. 'långsläde' synes förutsätta ett äldre *risil (← *ridsil, som möjligen är att sammanställa med fvn. rið eller riðr).

Anm. 2. Ord som *sʃʂìlɪŋ* m. 'skilling', *ʈʂìlɪŋ* m. 'killing', *trìlɪŋ* m. 'trilling', *twìlɪŋ* 'tvilling' se ut att förutsätta äldre former med kort *l* och biton på ändelsen. Jfr Hesselmans antagande rörande *ʃɪl̄ɪgg*, *ʈʂɪl̄ɪgg*, *tval̄ɪgg* i Kökarsmålet: Vok. i o. y s. 182.

Anm. 3. Före kons. åtföljd av sonantiskt *n* står ĭ kvar i inf. *hìsn̥* 'hissna', *grìsn̥* 'gistna', *ʈʂɪkn̥-ǿ* (äv. *ʈʂɪkæn-ǿ*) 'kikna', *vìsn̥* 'vissna'. Måhända har före *n̥* funnits en i-haltig jälpvokal, som tjänat till att bevara den föregående — genom konsonantbortfall öppna — stavelsens *ɪ* (~ *ɪ*).

§ 13. I några få ord står *ɪ* ~ *ɪ*, uppkommet av äldre kort i, i kort öppen stavelse i dialekten före ett *a* i nästa, tidigare med relativt stark biton försedda, stavelse. De antecknade exemplen äro *tìa* v. 'tiga' (men *tɪ̠* i pres. sg. ock imper. 2 sg.), *kìman*[2] n. 'kummin', *ʈʂìtas* v. 'kittla', *ʈʂìtalɪ* adj. 'kittlig' ock *ìlak* adj. 'elak'.

§ 14. *ɪ* ~ *ɪ* står för äldre ĭ i kort, öppen stavelse före ett u i nästa stavelse.

ɪ i uddljud: *ìru* f. strömvirvel;

ɪ ~ *ɪ* i inljud:

fìnu f. fena
krìvu f. kräva
mìsu f. vassla
nìru f. nedan
rìvu f. reva
ríkubǿt m. drivande båt
sìnu f. sena
slìtu pret. pl. sleto
spìlu f. spjäla
swìru f. bitande svärmar av små insekter
ʈʂìrur m. tjäder
vìku f. vecka
vìku pret. pl. veko.

Anm. 1. Om *krìvu* f. 'kräva' ock *ʈʂìru* f. 'tjära', där *ɪ* synes vara uppkommet ur äldre ǣ̆, se § 5, s. 37.

Anm. 2. På grund av analogi ha en del värb av 5:te avljudsklassen alternativt pret. pl. ombildad efter värben av 1:a starka. Så-

[1]) Förutsätter fsv. *kitil (jfr Noreen VSpr. III, s. 190).
[2]) Jfr da. kime.

dana äro *drìpu* 'dräpte', *ìtu* 'åto', *lìsu* 'läste', *rìku* 'flöto, drevo'. Se om *grìtu* ock *lìtu* § 7.

§ 15. Nkm. ɪ (som dock i enstaka fall kan omväxla med y ~ y[1]) motsvarar fsv. ǣ i kort, öppen stavelse före ett i i nästa stavelse.

Särskilt framträder detta i de starka värbens sup. ock pret. part. samt i imper. 2 plur. Ex. *drìpɪ* 'dräpt', *ìtı* 'ätit', *ìtın* 'äten' (imp.), *lìsı* 'läst', *lìsın* 'läsen', *rìkɪ* 'drivit omkring', *vìɪ* (l. *vî*) 'vägt', *vìvɪ* 'vävt'; vidare *grìvɪ* (l. *grỳvɪ*) 'grävt', *lìtı* 'låtit', *lìtın* 'låten' samt adj. *lìmɪn*[2] 'ledbruten, öm i kroppen'.

Anm. Pres. sg. *ɪ̱t* ~ *ɪt* 'äter' måste vara en på analogisk väg uppkommen nybildning, likaså imp. 2 sg. *ɪ̱t* 'ät'. Imper. 2 plur. *ìtın* 'äten' var givetvis en uppmaningsform som förekom ofta, ock den har blivit utslagsgivande för ɪ-vokalismen, understödd som den var av sup. ock pret. part. *ìtı*. Man får också här, liksom i fråga om *lɪ̱t* (jfr § 7), taga med i räkningen, att trycksvaghet kan ha medvärkat till övergången i uttryck som *ɪt-óu̯p-ɐ* 'ät upp det', *on ɪt-ju-óup wat-ɐ̀vı-ɐ grǿyn* 'han äter ju upp vart enda dugg' (eg. 'vart eviga ett gryn').

§ 16. I relativt trycksvag ställning står ɪ ~ ı som motsvarighet till äldre ĭ ock ĕ i t. ex. *dràpalɪ* adj. 'dråplig', *hàndı* adj. 'händig, skicklig', *mɑ̀nı* m. 'måne'[3]; ɪ prep. 'i', *tıl* prep. 'till', *ìnan* adv. 'innan'; *bɪsǿynæḷɪ* adj. 'besynnerlig', *bɪtǿn* adj. 'bekymrad'[4], *bɪhánda* adj. 'behändig', *bɪdʒóra* v. 'begära', *bɪ-grǽɪp* v. 'begripa', *sınáp* m. 'senap', *dʒıwǽr* n. 'gevär', *rɪdʒǽrɪŋa* f. 'regeringen'.

Anm. Enligt vad jag antagit § 5, s. 23, borde ett äldre trycksvagt ĭ övergå till ɐ (trycksvagt) ock trycksvagt ĕ bevaras som sådant. I de ovan anförda exemplen har emellertid äldre ĭ bibehållit sin kvalitet, äldre ĕ givit ɪ ~ ı. Beträffande prefixet *bɪ-* ock den trycksvaga för stavelsen i *sınáp* gäller ju, att i fornspråket finnas varianter med -ĭ-; men det torde icke vara så, att i förstavelsen *bɪ-* ock i *sınáp* ett äldre ĭ bevarats, utan en övergång ĕ → ɪ får antagas, ock den beror på att det trycksvaga -ĕ- stod — i flertalet fall — i grannskapet av en dental kons., som sköt fram den trycksvaga vokalen ĕ till ett ɪ ~ ı, ock ävenså hindrade dental konsonant, att äldre ĭ öppnades till ɐ i t. ex. *hàndı*, *dràpalı*, *ỳvı*, m. fl.

---

1) Jfr § 5, s. 38 ock § 20.
2) Jfr fvn. lemia, fsv. lamber ock lami.
3) *mɑ̀nı* m. 'månad', ombildat efter *mɑ̀nı* 'måne'?
4) Eg. 'betagen av oro'.

y̑ ~ y

förekommer som långt i uddljud, inljud ock slutljud, som kort i uddljud ock inljud.

§ 17. *y̱* står i dialekten efter *dʒ* ock *tʂ* som motsvarighet till äldre ø̄.

y̱ i inljud:

dʒŷḱ[1] v. tjuta	*tʂy̱k* n. kök
dʒŷm v. gömma	*tʂy̱n* n. art, slag
stʂy̱ḱ f. skörd	*tʂŷp* v. köpa
stʂŷr[2] v. hugga av ett träd[3];	*tʂŷr* v. köra
stʂŷr f. avhuggen flisa; skåra	*tʂy̱ŋ* b. m. hårt trä
stʂŷt v. sköta	*tʂỳrat* adj. om hårt trä;
**ʂy̱ḱ* m. köl	

y̱ i slutljud: *dʒŷ* v. göda.

§ 18. *y̱ ~ y̑*, motsvarande ett äldre y̆, står i imperativformerna *smy̑r* 'smörj', *stʂy̱ḱ*[4] 'skölj', *sy̱r* 'sörj'; *y̱*, som eljest brytes till diftongen *ǫy̑*, har i dessa former bevarats på grund av inflytande från inf. (*smỳ̑rɜ*, *stʂỳḱɜ*, *sỳrɜ*), men har förlängts i analogi med en hel del övriga imper. (såsom *kræ̱v* 'kräv', *se̱l* 'sälj', *væ̱ḱ* 'välj').

I orden *sny̱* 'snö' ock *sy̱* 'sjö' antar jag att *y̱* uppkommit ur äldre i. Fsv. sniø, siø ha i dialekten först blivit **snyǫ*, **syǫ* (ø kan antagas ha haft en labialiserande invärkan på det föregående i), varefter tryckstyrka ock kvantitet förskjutits till förmån för *y*; sedan har *ǫ* bortfallit. Man skulle kunna vänta, att det sålunda uppkomna långa *y* i de ifrågavarande orden skulle ha övergått till diftongen *ǫy̑*, som ju annars blir fallet med — åtminstone äldre — ȳ. När så emellertid icke skett, torde detta vara att tillskriva det sakförhållandet, att *y̱* i *sny̱* ock *sy̱* kommit att stå trycksvagt i åtskilliga vanliga sammansatta ord, såsom *syvát̬nɐ* 'sjövattnet', *sygrésɐ* 'sjögräset', *syfáǵɫan* 'sjöfoglarna', *snydrǽ̱ivan* 'snödrivorna', *snyvé̱rɐ* 'snövädret', *snyfḱǽ̱iŋran* 'snöflingorna', ock då ej kunnat »höjas».

---

[1]) Förutsätter fsv. *gøla. Jfr fvn. gaula.

[2]) Fsv. sköra?

[3]) hugga flisor ur ett träd eller en stock.

[4]) Jfr dock imper. fsv. sköl (Sdw.), som, under förutsättning att ø̆ förlängts, i nkm. skulle ge *stʂy̱ḱ*.

Så har *y̠* bevarat sin kvalitet vid tryckstark användning på grund av invärkan från de ord, där det användes trycksvagt. En annan sak, som man kan få taga med i räkningen, är, att det här omhandlade *y̠* kan vara tämligen sent uppkommet ock därför ej ännu har hunnit vara med om diftongeringsproceduren[1].

Utom i de nu nämnda fallen förekommer *y̠* i orden *ŷ̠*[2] (växlande med *ǿ̠*) 'öga' samt *jy̠r* 'yr, virrig' ock *jŷ̠r* 'svamla, ta fel' (däremot *ǿy̨r* 'yra, vara i yrsel' av fsv. **ȳra**). Rörande de båda sistnämnda orden, nämligen *jy̠r* ock *jŷ̠r*, kan man antaga, att sedan relativt sent inlån från riksspråket av adj. **yr** givit upphov till dialektens adj. *jy̠r*, har värbet *jŷ̠r* därefter avletts av detta adj.

§ 19. Nkm. *y̨* ~ *y*, stående i kort, öppen stav. ock åtföljt av *ɨ* ~ *ı* eller ett av äldre i uppkommet *æ*, motsvarar äldre **y̆**.

y̨ i uddljud:

ỳ̨pɨ adj. öppen	*ỳ̨vɨ* prep. o. adv. över;

y̨ ~ *y* i inljud:

bý̨rɨ f. början	*nỳtı* v. nyttja
bỳ̨rɨ v. börja	*nỳtʂæl* m. nyckel
ɖʒỳrɨ f. gyttja	*rỳ̨rɨ* v. rödja
dý̨sɨ f. hop (hö l. halm)	*rý̨sɨ* f. ryssja
flỳ̨tı v. flytta	*smỳ̨rɨ* v. smörja
fỳ̨rɨ adv. före	*stʂýfæl*[3] f. skyffel
fỳ̨rıtı räkn. fyrtio	*stʂỳlɨ* v. skölja
hỳ̨tʂəlɨ adj. hygglig	*stỳrɨ* v. fånga fisk[4]
hỳ̨væl m. hyvel	*sỳnı* m. pl. söner
mỳ̨sɨ v. driva med mossa	*sỳrɨ* v. sörja
mỳ̨tʂı adj. mycket	*tỳræl* m. kärnstav.

Anm. När vid böjning *y̨* ~ *y* kommer före konsonantgrupp, brytes det till *ɑy*, såvida ej genom analogiens invärkan *y̨* ~ *y* bevaras. Det senare är fallet i former som *bý̨rd* (l. *bý̨ɖ*) 'började', *by̨rt* 'börjat', *rý̨ɖ* 'röjde', *ry̨ʈ* 'röjt' (äv. *râɖ*, *rɑʈ*), *smý̨rd* (l. *smý̨ɖ*; vanligare är *smôuɖ*) 'smorde', *smyrt* (vanligare *smouʈ*) 'smort', *stʂŷɖ* 'sköljde', *stʂyʈ* 'sköljt' (vanligare är *skâɖ*, *skɑʈ*), *sŷrd* 'sörjde', *syrt* 'sörjt' (äv. *sârd*,

---

[1]) Jfr även om förskjutning av vokalkvaliteten genom invärkan av närstående kons. § 5, s. 24.

[2]) Om denna form se § 5, s. 28.

[3]) Lty. schüffel. Nkm. *stʂýfæl* förutsätter fsv. *skyfil.

[4]) genom att vid eldsken spetsa den på en *stỳrɨhóka* l. *liustar*.

sart), *býrja* 'början' (best. f.), *dzỳrja* 'gyttjan', *sjsýfla* 'skyffeln. Däremot har målet *øy* i t. ex. *døysja* 'höhopen', *fløytje* 'flyttat, *nøytje* 'nyttjat'.

§ 20. Utom i de § 19 angivna fallen förekommer *y* ~ *y* i en del andra ord, för vilka nedan skall redogöras.

För *jsyt* 'kött' vore det enklast att (med Hultman Östsv. dial. § 7,2) ansätta en äldre form *kŷt. Man kunde då utan vidare gå ut ifrån, att affrikatan *js* skyddat ў för övergång till ö, alldeles som *js* konserverat äldre ĭ i *sjsɪp* 'skepp'[1]. Emellertid torde det icke vara uteslutet, att äldre ø̆ förskjutits (i ställning efter *js*) till *y* i de ganska talrika ord med upptakt, där *jsyt* ingår som första sammansättningsled ock ju stod trycksvagt. Exempel på dylika sammansättningar äro *jsyt-smål* 'köttsmula', *jsytstøyjs* 'köttstycke', *jsytsápa* 'köttsoppan', *jsytkwóŋ* 'köttkvarn'. Ur dessa ock dylika ord kunde *y* analogiskt införas även i det tryckstarkt använda enkla *jsyt*.

Vidare förekommer *y* ~ *y* i sup. (= pret. ptc.) ock imper. 2 plur. av värben *kòma* 'komma' ock *sòva* 'sova'. De ifrågavarande formerna bli alltså resp. *kỳmɪ*, *kỳmɪn* ock *sỳvɪ*, *sỳvɪn*[2]. Härtill kommer imper. 2 plur. *dzỳrɪn* 'gören'. Som jag § 5, s. 38 angivit, förklarar jag *y* ~ *y* i dessa värbformer som resultatet av en tilljämningsprocess **o** → **ö** → **y**[3].

---

[1]) Märk däremot *vet* 'vett', *bek* 'beck'.

[2]) Pret. part. nyttjas hälst i negerande uttryck som: *on jæ ænt mer æn òukýmɪ* l. *òufýrɪ* 'han är inte mer än »okommen» l. »ofaren»' (= kommer l. far strax), *on jæ ænt òuvýrɪ dær* 'han är inte »ovaren» där' (= 'har ej låtit vara att tränga sig dit'); men även t. ex. *nòy-kýmɪ* 'nykommen', *skɪvɪ-ó* 'avskavt'.

[3]) Hultman, Östsv. dial. § 22, framhåller, att i mellersta ock södra Österbotten samt Satakunda en övergång av »kort **u** till **y**» äger rum i svagtoniga stavelser. Han anför då utom **kymi** även **vyri** (jämte **vöri**) ock **fyri** ock tyckes sålunda för de båda sistnämnda formerna förutsätta äldre ***vurit**, ***furit**. Men å andra sidan angivas a. a. § 11 **firi** 'farit' ock **viri** 'varit' som exempel på en övergång inom Österb. av **a** → **ä** → **i** »i ett par ord, som ofta användas obetonade». Såväl Hultman, Östsv. dial. § 39, som Lindgren, Burtr. § 91 B, omnämna exempel på »i-omljud» i starka värb av typen **bæra**, alltså pret. part. som *bỳrɪ*, *skỳrɪ* (Lindgren), **skyri**, **flydji** (Hultman). Men även i den sistnämnda gruppen värb, liksom i **kymi**, kunde man antaga en tilljämning *o* → ö → *y*. Nkm. har i värb av typen **bæra** »ljudlagsenligt» kvar äldre **u** i kort rotstavelse före **i** i nästa stavelse; sup. heter sålunda t. ex. *bùrɪ* 'burit', *skùrɪ* 'skurit'.

Tilljämningen har i själva värket hos många individer lett till en övergång *y̽* ~ *y* till *ɪ̽* ~ *ɪ*. Man har alltså *kỳ̽mɪ̽* ~ *kɪ̀mɪ̽*, *kỳ̽mɪ̽n* ~ *kɪ̀mɪ̽n*, *sỳvɪ̽* ~ *sɪ̀vɪ*, *sỳvɪ̽n* ~ *sɪ̀vɪ̽n*. I det sistnämnda värbet, som ej så ofta som *kòma* nyttjas trycksvagt, förefalla formerna med *ɪ* i stamstavelsen att vara mera sällsynta. *ǵʒỳrɪ̽n* 'gören' har, så vitt jag hört, ingen alternativ form med *ɪ* i stamstavelsen. Att tilljämningen av *y* till *ɪ* i de ovan omnämnda fallen är en svagtonighetsföreteelse, framgår i sin mån av en jämförelse med sådana ord som *ỳ̽pɪ̽* 'öppen' ock *ỳ̽vɪ̽* 'över', vilka i trycksvag användning gärna övergå till resp. *ɪ̀pɪ̽* ock *ɪ̀vɪ̽*. När *y̽* uppträder i former som sup. *hỳ̽vɪ̽* 'haft', *vỳ̽rɪ̽* 'varit', *fỳ̽rɪ̽* 'farit', *skỳ̽vɪ̽* 'skavt' (omväxlande med resp. *hɪ̀vɪ̽*, *vɪ̀rɪ̽*, *fɪ̀rɪ̽*, *skɪ̀vɪ̽*) ock imper. 2 plur. *hỳ̽vɪ̽n* 'haven', *vỳ̽rɪ̽n* 'varen', *fỳ̽rɪ̽n* 'faren', *skỳ̽vɪ̽n* 'skaven' (omväxlande med resp. *hɪ̀vɪ̽n*, *vɪ̀rɪ̽n*, *fɪ̀rɪ̽n*, *skɪ̀vɪ̽n*), måste man antaga, att *ɪ̽* (uppkommet genom tilljämningen a → æ → i) vid ökad tryckstyrka — liksom möjligen också under inflytande av grannskapet till labial kons. — sporadiskt övergått till *y̽*.

§ 21. Kort *y̽* ~ *y* uppträder även i följande, ur rspr. säkerligen sent inlånade ord: *dy̽r̠k* 'dyrk', *fy̽r̠k* 'fyrk', *my̽r̠t* 'myrten'.

e̽ ~ *e*

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud samt såväl långt som — för så vitt det gäller *e̽* — kort.

§ 22. *e̤̽* ~ *e̤* motsvarar äldre ē (fvn. ei, fsv. ē), dock ej före lång konsonant eller kons.-grupp eller efter affrikatorna *ǵʒ*, *ʈʂ*.

e̤̽ i uddljud:

e̤̽n räkn. en	*é̽ra* nom. pr· Edet
e̤̽n[1] best. m. eden	*è̤̽æn* adj. egen;

e̤̽ (~ *e̤*) i inljud:

be̤̽n n. ben	*bl̥é̤̽k* v. bleka
be̤̽t pret. sg. bet	*bl̥é̤̽m*[2] f. blemma, blåsa
be̤̽t f. bete	*dæ̀ɪ̯kré̤̽n* f. dikesren

[1]) Förekommer egentligen blott i uttr. *gʝá-é̤̽n* 'gå eden'.

[2]) Förutsätter en fvn. form *bleima.

fèli̯u̯s n. »feljus»[1]
fe̠t adj. fet
gre̠n f. gren
he̠l adj. hel
hê̠l v. läka, hela
hè̠lı adj. helig
he̠m n. hem
he̠t adj. het
hê̠t v. heta
knê̠k v. gå stapplande[2]
le̠k m. lek
le̠r n. lera
lè̠res v. leda varann[3]
lê̠t v. leta
me̠n n. men
mê̠n v. mena
me̠r adj. mera
me̠s m. mes
rè̠karhóu̯n̯d m. härrelös, kringströvande hund
re̠m m. rem
re̠n adj. ren
re̠n m. ren
re̠p n. rep
se̠n adj. sen
slê̠k v. slicka
sne̠s m. trästång[4]
ste̠k m. stek
ste̠n m. sten
te̠n m. ten
ve̠k adj. klen, mjuk
we̠r n. vred
ve̠t pres. sg. vet
vê̠v v. veva;

e̠ (~ *e̠*) i slutljud:

brè̠-ó̠u̯t v. breda ut
de̠ m. deg
fe̠(g) adj. nära döden[5]
grê̠ v. ordna, utreda
he̠ f. hed
lê̠ v. leda
lê̠ v. lega
me̠ f. med
rê̠ n. fogelrede
rê̠(r) n. skaklar med tvärslå[6]
se̠ adj. seg, våt
swè̠ v. sveda
te̠ m. teg.

Anm. Vid trycksvaghet liksom före kons.-grupp förkortas *e̠* ~ *e̠*; *e̠* blir som kort alltid *e*. Det långa *e* l. *e* förkortas någon gång i öppen stavelse före ett i nästa stavelse stående *a*. Denna kvantitetsreduktion måste bero på att slutstavelsen med *a* i de ifrågavarande orden tidigare haft en ganska stark biton. Ex. *menlœ̂u̯s* adj. 'menlös', *d̯zàtıŋ*[7] m. 'geting', *lât̯* pret. 'letade', *fet̯* adj. 'fett', *mên̯t* pret. 'menade', *ren̯t* adj. n. 'rent', *hèman* n. 'hemman', *èa* v. 'äga' (men *e̠* pres. sg. 'äger'). *dœ̀ı̯krénan* best. plur. 'dikesrenarna', *mèran* best. plur. 'medarna' — med kort *e* före ändelsens *a* — äro inom sin

---

1) låga, som är varsel om någons död.
2) med krokiga knän. 3) gå arm i arm.
4) att träda upp kärvar på vid skörden.
5) invigd åt döden.
6) redskap att dra vinteråkdon med.
7) Har kanske tidigare haft huvudtonen på ultima.

böjningsgrupp undantag[1]; det vanliga är, att anslutningen till grundformen med långt *ę* l. *e* hos subst. ock adj. upphävt den ovan angivna ljudlagen. Jfr § 28, anm. 2.

§ 23. *ę̱ ~ e̱* motsvarar äldre ǣ ock ē (fvn. ǽ, ē), dock ej före lång kons. eller kons.-grupp. (Jfr §§ 6 ock 7.)

ę̱ ~ e̱ i inljud:

fł̣ę̂t v. fläta	*ne̱r* adv. nära
frê̱s v. fräsa	*nè̱ran*[2] komp. närmare
grê̱ł v. gräla	*rę̱̀sa* best. f. avskrädet[3]
hę̱v adj. bra, duglig	*sne̱v* adj. snäv
lê̱r v. lära	*tê̱r* v. tära
lę̱̂s v. låsa	*vę̱̂t* v. väta;

ę̱ ~ e̱ i slutljud:

fę̱ n. fä	*se̱(r)* f. säd
frę̱ n. frö	*trę̱* n. träd.
rę̱̂ adv. redan	

Anm. Utom de ovan angivna ex. må anföras *ę̱r* n. 'ärr', som måste antagas utgå från ett äldre *ǣr (jfr Nor. Aschw. Gr. § 305), samt *ę̱s* n. 'äss', som likaledes förutsätter en tidigare form med långt æ eller e (mlt. es, eng. ace).

§ 24. *ę̱ ~ e̱* motsvarar i nedanstående ex. fsv. ǣ̆ (fvn. ĕ), som förlängts före **rd** (i dial. *ł*).

ę̱ ~ e̱ i inljud:

dzê̱ł f. gärde	*fję̱̀łę* räkn. fjärde
dzê̱ł v. gärdsla	*hę̱̂ł* f. skuldra
fę̱ł[4] n. fotspår	*vę̱ł* adj. värd
fę̱̀łęs v. färdas	*vę̱ł*[5] f. värld.
fję̱ł f. fjärd	

§ 25. Vidare står *ę̱ ~ e̱* som motsvarighet till långt ä ock e i från rspr. sent inlånade ord, t. ex. *tʃe̱k* f. 'käk'[6], *sıdé̱r* v. 'cedera, göra konkurs', *kjàpté̱n* m. 'kapten'.

---

[1]) Jfr § 5, s. 32.

[2]) Även komp. *nǽ̱rman* finnes i nkm.

[3]) som uppstår vid ränsning av fisk.

[4]) Fvn. ferþ, som ju egentligen betyder 'färd', äv. 'väg'; i nkm. har betydelsen övergått till 'spår efter en som färdats vägen fram'.

[5]) Jfr fsv. værd m. fl. former av detta ord.

[6]) Jfr § 6.

§ 26. Nkm. ẹ ~ ẹ motsvarar äldre ǣ ock ĕ (fvn. ĕ ock ĭ) i kort, sluten rotstavelse, som i dialekten blivit förlängd.

ẹ ~ ẹ i uddljud: *ẹg* n. ägg;

ẹ ~ ẹ i inljud:

drẹp pres. sg. dräper
gnẹt n. litet stycke, grand
grẹv n. hacka
hẹg m. hägg
krẹv pres. sg. kräver
kwẹ̀v pres. sg. kväver
lẹg m. lägg
lẹk pres. sg. läcker
lẹm m. lem
lẹr n. led, port
lẹr n. läder
lẹs pres. sg. läser
lẹv pres. sg. lever
nẹv n. näbb
rẹk pres. sg. flyter, driver
rẹv n. räv
sjẹg n. skägg
tẹm pres. sg. tämjer
tẹv m. lukt
vẹg m. vägg
vẹł adv. väl
vẹn pres. sg. vänjer
vẹr n. väder
vẹv m. väv;

ẹ ~ ẹ i slutljud:

lẹ(r) m. led
sẹ f. sed
skrẹ f. skred
smẹ m. smed
àḷsnẹ́ n. spratt
vẹ m. ved
vẹ m. väg
vẹ pres. sg. väger.

Anm. 1. I de östra trakterna av socknen har förlängningen av ĕ före slutljudande gg uteblivit. Även på andra håll inom nkm:s område kan man alternativt få höra uttalet *heg*, *leg*, *lêg*, *sjẹg*, *veg*. Det är rspr.:s invärkan som härvid gör sig gällande.

Anm. 2. Fvn. ĕ l. ĭ i kort, öppen stavelse med grav akcent blir däremot, där ej systemtvång upphäver ljudlagen, e före ett i nästa stavelse stående, åtminstone förut starkt bitonigt *a*. Det heter alltså *drèpa* v. 'dräpa', *lèka* v. 'läcka', *lèman* best. plur. 'lemmarna', *lèsa* v. 'läsa', *rèka* v. 'driva' (men *grẹ́va* best. plur. 'hackorna', *lẹ́ra* best. plur. 'leden', *nẹ́va* best. pl. 'näbbarna', *rẹ̀van* ~ *rèvan* best. plur. 'rävarna', *vẹ̀lan* komp. 'bättre, riktigare', *vẹ̀van* ~ *vèvan* best plur. 'vävarna'. (Jfr § 5, s. 32, § 22, anm. och § 28 jämte anm. 2.)

§ 27. e motsvarar äldre kort e eller æ (av olika ursprung) före lång kons. eller kons.-grupp. (Om undant. se § 24.)

e i uddljud:

êg v. lägga ägg
èḳta adj. äkta
éḷer komp. äldre
èṃbar n. ämbar
èṃne n. ämne
eṇ adv. ännu
èṇda adv. ändå
èṇe n. änne
èpeł n. äpple
éṭ prep. o. adv. efter;

ɐ i inljud:

bátɐr komp. bättre
dʒɐ̂sp v. gäspa
drɐ̂l[1] v. drypa
fɐl m. fäll
fɐ̂l v. fälla
frɐ̂s m. katthanne
frɐ̂st v. försöka
gl̥ɐ̂fs v. bita[2]
gl̥ɐ̂ns v. glänsa
gnɐ̂l v. gnälla
grɐ̂ft v. gräva
hɐ̀dnɪŋ m. hedning
hɐ̂kt f. häkta
hɐ̂l f. häll
hálɐr[3] komp. adv. hällre
hɐst m. häst
hɐ̂t f. hätta, mössa
jɐ̀kɐl̥ f. oxeltand
krɐ̂l[4] v. kräla
krɐma[5] best. f. töväder[6]
lɐ̂m v. lämna
lɐst m. läst
mɐst sup. mäst
nɐst m. matsäck
pɐ̂n f. pänna
rɐ̂n f. ränna
rɐ̂n v. åka skidor
rɐ̂ns v. ränsa
rɐ̂nt f. ränta
rɐt adj. rätt
rɐ̂t v. inrikta, rätta
sɐk m. säck
slɐ̂p v. släppa
slɐt adj. slät
slɐt f. slätt
smɐ̀lta best. f. avredningen[7]
sʃʂɐ̂l v. skälla
sʃʂɐ̂p f. skäppa
ʃʂɐft m. käft
ʃʂɐ̂l[8] pres. sg. kyler
ʃʂɐ̂n v. känna
ʃʂɐ̀tɪŋ m. kätting
trɐ̂t v. träta
twɐ̂t v. tvätta
vɐ̂lt v. välta
wɐnsk v. vrenska
vɐ́nstɐr adj. vänster
vɐ̂nt v. vänta
vɐ́stɐr adj. väster.

Anm. Här kunna ytterligare anföras ett antal ord, där

a) *ɐ* i dial. följes av endast en kort kons., enär konsonantiskt j blivit sonanten *ɪ* (~ *i*), eller efter den första av konsonanterna en svarabhaktivokal utvecklat sig;

b) *ɐ* till följe av g-bortfall står före ändelsens svarabh.-vokal. Ex.

---

1) Östsv. dial. **drälla**.

2) nappa efter något med munnen.

3) Även *hálær*.

4) Östsv. dial. **krälla**.

5) Jfr fvn. **kremja** 'trycka, klämma'.

6) sådant väder ock väglag, att snön fastnar vid åkdonet.

7) till välling, gröt etc.

8) Användes egentligen blott i uttr. *hɐ ʃʂɐ̂l ɪmɪ-tànu* 'det kyler, ilar i tänderna' (jfr fvn. **mik kelr** 'jag fryser').

a 1) *gɫàrɜ sɑ* v. glädja sig
hásι f. höhässja
hàsι v. lägga upp hö i hässja
kràvɜ v. kräva
kwàvɜ v. kväva
sálɜ f. sälg
sàlɜ v. sälja
sàtι v. sätta
stàrɜ v. städja
tàmɜ v. tämja
vànι v. vänja
wàtι v. vässa;

a 2) *dràmæn*[1] v. smälta
átær n. etter
hádær m. heder
làmæn[2] v. lämna
lɑvær m. lever
ràmæn v. remna;

b) *dràæɫ* v. drägla
háæn f. inhägnat område
sáæl n. segel
sàæɫ v. segla
sàæn v. bli våt
sáær m. seger
snàæɫ v. snegla
spàæl v. spegla
tàæɫ n. tegel
vàæɫ v. blänga.

Till de här ovan angivna orden ha anslutit sig *àæl* m. 'spirande brodd på sädesåker' (fvn. eigin, sv. dial. egel, ägel), *fàæn* adj. 'glad, vänlig' (fvn. feginn), *spàæl* m. 'spegel' (fvn. spegill). Möjligen kunna dock de två sista ex. vittna om att äldre ĕ bevaras före i i den följande stavelsen, som antagligen uppbar biton. Jfr för övrigt ex. ovan under a 1.

§ 28. *ɑ* motsvarar äldre æ̆ ock ĕ (fvn. ĕ ock ĭ) i kort, öppen stavelse före ett i nästa stavelse stående, tidigare med biton försett *a*.

ɑ i uddljud: *àta* v. äta;

ɑ i inljud:

bàka v. smörja med beck
dràpa v. dräpa
gɫàma v. glimma
gràpa m. grepe
gràva v. gräva, rota
hàtan b. f. f. hettan
hàva v. föra något i visst läge
jàsa v. jäsa
làka v. läcka
làsa v. läsa
làta[3] v. låta, tillåta
làva v. leva
màran adv. medan
màta v. mäta
nàra adv. nedanför
nàsa m. näsa
nàva m. näve
pàpar m. peppar
ràka v. driva
sàla m. sele
sàma v. simma
sàran adv. sedan
slàra f. släde
smàta v. smeta
spàla v. spela
spàna m. spene
stàa m. stege
swàa m. svege[4]

---

[1]) No. dial. drevna (Aas.). [2]) Även *lâm̱*.
[3]) Fvn. leta. Jfr Nor. Aisl. Gr. § 495, anm. 1.
[4]) sammansnodda vidjor.

vàa v. väga — *vàta* v. veta
vàa m. pl. vägar — *vàva* v. väva.

Anm. 1. Vid hithörande substantivs böjning bibehålles *e* före ändelsens *-u*: *vàu* gen. ock dat. plur. 'vägar'.

Anm. 2. Till här ifrågavarande grupp ha anslutit sig ett antal ord, där *e* går tillbaka på fsv. ē (fvn. ei). I samtliga ex. står dialektens *e* i kort, öppen stavelse före ett tidigare med stark biton försett *a* i nästa stavelse. Jfr § 22, anm.

Som ex. anföras: *àa* v. 'äga', *dǽikrànan* b. pl. 'dikesrenarna', *gràna* v. 'spärra ut benen', *hàman* n. 'hemman', *ràta* v. 'reta', *snàra* v. 'snedda', *wàra* v. 'svänga ngt, föra ngt fram ock åter'.

§ 29. Nkm. *e* motsvarar äldre (fsv.) ĕ eller ĭ i kort, sluten stavelse (jfr § 5, s. 31, ock § 26), blott i inljud:

bek m. beck — *spek* n. späck
bet n. bett — *spet* n. spett
fet[1] n. fett — *strek* n. streck
grep n. grepp — *ve* prep. med
gres n. gräs — *vek* n. veck
nes n. näs — *vet* n. vett.
net n. nät

Anm. 1. *teṉ* n. 'tenn' ock *veṉ* m. 'vän' ha anslutit sig till rspr:s form för dessa ord.

Anm. 2. Jfr om *sɟʂın*, *sɟʂıp* § 11.

§ 30. I svagton motsvarar nkm.:s *e* äldre a i t. ex. orden *ạtetı* räkn. 'åttio,' *tỳɟʂes* v. 'tyckas', *màṉnes* v. 'minnas' ock e i t. ex. orden *fərfàselı*[2] adj. 'faslig', *stàtelı*[3] adj. 'ståtlig'. Jfr vidare § 5, s. 39.

æ

förekommer i uddjlud ock inljud samt är i regel kort.

§ 31. *æ* motsvarar äldre ĕ före kakuminalt l ock r + kons.[4] (om undantag se § 34).

---

[1]) Jfr fvn. fita 'fett'.
[2]) Fsv. faseliker (äv. fasuliker).
[3]) Mlt. stâtelîk.
[4]) Att märka är därvid, att i dial. ett g eller kons. i, som till följd av ändelsens bortfall eller eljest kommit att stå i slutljud, övergått till sonantiskt *ı* ~ *ı*.

æ i uddljud

ǽƚɨ m. älg
æƚv f. älv
ǽrɨ m. ärg
ær̠m f. ärm

æ i inljud:

bȷær̠k f. björk
bȷæŋ̠ m. björn
bǽƚɨ f. bälg
bæ̀ƚɨ v. bälga[1]
bǽrɨ n. bärg
bæ̀rɨ v. bärga
ḏzæ̀ŋ̠ɨŋ f. gärning
ḏzæ̀ŋ̠u l. *ḏzæ̂ŋ̠* adv. gärna
ḏzæs̠ m. gärs
fǽrɨ m. o. f. färg
fæ̀rɨ f. färja
hǽƚɨ f. bälg
hæ̂ŋ̠ f. håret på skallen
hæ̂ŋ̠ v. lugga
hæ̂r̠ m. härre
hæs̠k adj. härsken
hæ̂r̠v f. härva
hæ̀r̠vɐl m. nystkrona
ȷæ̂r̠mt[2] v. idissla
ȷæŋ̠ n. järn
ȷæ̂ŋ̠ f. järna
ȷǽr̠p m. järpe
ȷǽr̠t n. järta
ȷǽt̠ɐr m. järter
ȷær̠v m. järv
kwæ̀ƚɨ[3] v. kvälja

æ̀ŋ̠ɐ adj. besluten, betänkt på
æŋ̠s̠t̠ n. pr. Ernst
æ̂t̠ f. ärta
æ̂r̠v v. ärva;

lǽr̠k f. lärka
mǽr̠k n. märke
mæ̂r̠k v. märka
næ̀r̠man komp. närmare
spȷæƚk m. tunn spade[4]
sȷʂæƚk m. stjälk
sȷʂær̠m m. skärm
sȷʂæ̂ŋ̠ f. stjärna
sȷʂæt̠ m. stjärt
stær̠k[5] adj. stark
swæ̀ƚɨ[6] v. svälja
swæ̀rɨ v. svärja
sær̠k m. särk
ȶʂæ̀lɨŋ f. käring
ȶʂæ̂ƚk m. kälke
ȶʂæ̂ƚv[7] f. renko
ȶʂæ̂ŋ̠ f. kärna
ȶʂæ̂ŋ̠ v. kärna
ȶʂær̠ n. kärra
ȶʂæ̂r̠v m. kärve
tæ̀ƚɨ v. tälja
væ̀ƚɨ v. välja
vær̠k m. värk
væ̂r̠k v. värka
vǽr̠k n. virke
væ̂r̠m v. värma.

Anm. 1. I pres. sg. av värb efter 2:a svaga konj. förlänges vokalen, varvid dennas kvalitet ändras, utom före kak. 1; alltså *tæ̠ƚ* 'täljer', *væ̠ƚ* 'väljer', men *swɐ̠r* 'svär'.

---

[1]) brumma (om onda tjurar).
[2]) Östsv. dial. järmta.
[3]) Även *kwɑ̠̂ƚ*.
[4]) av trä, använd vid bakning.
[5]) Fvn. sterkr.
[6]) Även *svàƚɨ*.
[7]) Jfr fsv. kælva 'kalva'.

Anm. 2. Om undantag som *ṣølv* 'själv', *jôlp* 'jälpa' m. fl. se § 41.

§ 32. Dialektens *æ* motsvarar äldre ǣ före l + kons. i följande ord:

ǽlsk v. älska
frǽls v. frälsa
fǽlær n. fjäril (← *fæller)[1]
hǽls v. hälsa
hǽlvitı n. hälvete
ı-kwǽls adv. i går kväll
tṣǽlar m. källare.

§ 33. Före *r* står nkm. *æ*, motsvarande äldre ǣ, i *ǽrænd* n. 'ärende', *lǽrat* n. 'lärft' samt i

bǽra inf. ock pres. plur. bära
bær pres. sg. bär
dzær pres. sg. gör (fsv. gær)
jær pres. sg. är
stṣær pres. sg. skär
twær adj. tvär
dær adv. där
ṣær adv. här (fsv. hiær)[2].

§ 34. Före *d̨* står långt *æ* i orden *ǽd̨* n. 'kull av sjöfåglar' (fvn. eldi), *hǽd̨* m. 'herde', *swǽd̨* n. 'svärd'. De två sistnämnda äro lån från rspr.

§ 35. Även i annan ställning, än i förestående §§ angivits, förekommer i nkm. *æ* som långt ock som kort, tydligen på grund av invärkan från rspr. Ex. äro *jǽvul* m. 'djävul', *jǽvlı* adj. 'djävlig', *jǽkal* m. 'jäkel', *jǽklı* adj. 'jäklig'.

ø

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud samt är alltid långt.

§ 36. Nkm. *ø* svarar mot äldre ø̄ (av olika ursprung).

ø i uddljud:

øl n. öl
ǿk v. öka
ǿr f. öra
ǿr n. öre
ǿs v. ösa
ǿv sa v. öva sig;

ø i inljud:

bǿl f. börda
bǿt v. böta
drøm m. dröm
dǿm v. dömma
fnǿs v. fnysa
fǿr v. föra
glǿm v. glömma
grøn adj. grön

---

[1]) Genom metates i nkm. av änsv. färil.

[2]) Däremot *dàran* 'därifrån' ock *ṣàran* 'härifrån' liksom *màran* 'medan' ock *sàran* 'sedan'. Jfr § 28.

hǫk m. hök
hǫ̂n f. höna
hǫ̂r v. höra
krǫ̂k v. böja
lǫk m. lök
lǫn f. lön
lǫt f. jullöt
lǫv n. löv
mǫ̂ł v. mörbulta, misshandla
mǫ̂t v. möta
nǫt n. nöt

rǫ̂k v. röka
rǫr n. rör
rǫ̂s f. stenhop
snǫ̂r n. snöre
strǫm m. ström
stǫ̂p v. stöpa
stǫr m. stör
sǫ̂k v. söka
sǫ̂m v. sy
sǫ̂v v. söva
tǫ̂m m. töm;

ǫ i slutljud:

bǫ̂ v. böja
dǫ̂[1] v. lägga hö i blöt[2]
dǫ v. dö
fǫ̂ v. föda
głǫ f. glöd
grǫ̂[3] v. läkas[4]
hǫ n. hö
hǫ adj. hög

lǫ̂ v. löda
nǫ f. nöd
rǫ[5] f. tjäderhöna
rǫ adj. röd
smǫ̂ v. knyta
strǫ̂ v. strypa[6]
trǫ̂ f. rock
tǫ̂ v. töja.

Anm. 1. I pret. ock sup. av värb som *bǫ̂*, *drǫ̂m*, *dǫ*, *fǫ̂*, *głǫ̂m* m. fl. (alla efter dialektens 2:a svaga konj.) förkortas *ǫ* ock ändras samtidigt till *ø*; det heter alltså i pret. *bô̂gd*, *drô̂md*, *dô̂d̯* (även *dǫu̯*), *fô̂d̯*, *głô̂md*, i sup. *bøǧt*, *drømt*, *døt̯*, *føt̯ głømt*. Före rd har dock längden i stammens vokal bevarats, men kvaliteten har på grund av systemtvång blivit densamma som i de andra värben av samma böjningstyp. Sålunda ha uppstått pret.-former som *fô̂d̯* (l. *fǫ̂ł*), *hô̂d̯* (l. *hǫ̂ł*) ock *rô̂d̯* (l. *rǫ̂ł*), medan däremot sup. har kort *ø* (*føt̯*, *høt̯*, *røt̯*).

Även adj. visa samma övergång av *ǫ* till *ø*, när vid böjningen *ǫ* förkortas före kons.-grupp; alltså *grǫn*, men *grønt*.

§ 37. Nkm. *dǫr* 'dörr' ock *fǫł* 'föl' kunna antagas utgå från en äldre form med y̆; jfr § 5, s. 31. De i dial. förekommande supinformerna *drǫ* 'dragit', *slǫ* 'slagit', *stǫ* 'stått', *tǫ* 'tagit' torde kunna förklaras så, att det o, som finnes i pret. av ifrågavarande värb, upptagits även i sup. ock där genom tilljämning

---

[1]) Fvn. deyfa 'doppa'.
[2]) före utfodringen med detsamma.
[3]) Fvn. grøða 'läka'.
[4]) gro samman.
[5]) Fick ock Torp antaga en fvn. grundform *hreygr av en rot *hrug med bet. »heiser schreien».
[6]) klämma till om halsen.

övergått till ɤ[1]. Den ifrågavarande utvecklingen har varit t. ex. så: *togit → tŏgit → *tɤ*. Det är givetvis genom analogiens invärkan de ovan nämnda förändringarna åstadkommits, liksom även att *fɤ* 'fått' ock *gɤ* 'gått' kommit med i samma serie.

ɵ

förekommer i regel blott som kort samt finnes i uddjud, inljud ock slutljud.

§ 38. ɵ står som motsvarighet till äldre ø̆ (← y̆) i följande ord.

ɵ i uddljud:

ɵ̂ms adj. ömse
ɵ̂nsk v. önska
ɵ̀pæn v. öppna
ɵ̀rkdá m. söckendag
ɵ̀rt f. ört
ɵ̀stɑs v. dep. ysta
ɵ̀vrɑ adj. komp. övre
ɵ̀vru adv. ovanför
ɵ̀væst adj. sup. överst
ɵ̀æl f. ögla;

ɵ i inljud:

brɵ̀láp n. bröllop
brɵms m. bröms
bɵst f. borst
bɵ̂st v. borsta
bɵ̂st m. borste
ɑ̀ɪnhɵ́sɪg inhysesjon
dɵ́æn n. dygn
frɵgd f. fröjd
frɵst f. frost
fɵ́nstɑr n. fönster
fɵr prep. för
fɵr adv. förr, förut
fɵ̀rɑ adj. den förre
fɵ̀ŋɪg f. förning[2]
fɵst adv. först
grɵm adj. grym
grɵ̂mt v. grymta
hɵŋ n. hörn
hɵ̂s[3] v. hetsa (om hundar)
ɪ-mɵ̂ŋ adv. (i dag) på morgonen
krɵ̂mp v. krympa
lɵ̂ft v. lyfta
lɵ́sn n. meteor
hɑ lɵ̂st pres. 3:e sg. det lyster
lɵ́sær f. pl. löss
lɵ́æn f. lögn
mɵ́nstɑr n. mönster
mɵ́sær f. pl. möss
mɵ́æl n. mögel
mɵ̀æl v. mögla
pɵ̂t n. pörte

---

1) Detta antagande stödes av de i lulemålet uppträdande formerna *drɔɪ* 'dragit', *slɔɪ* 'slagit', *stɔɪ* 'stått', *tɔɪ* 'tagit'. Jfr även Lindgr. Burtr. § 51.

2) medförd gåva av mat (vid bröllop l. begravning).

3) Jfr no. dial. **hysja, hussa**.

rôm̰ v. rymma
ròm̰ar m. rymmare
stòꝉɪŋ[1] m. drummel
somn[2] f. sömn
ʝʂôr̰k f. kyrka
trol̰ n. troll
trôl̰ v. trolla
trôʂk v. tröska
tôr̰k v. torka
tòr̰va n. töre
tòr̰val[3] m. örfil
valóftɪ adj. vidlyftig
òu̯wóŋ̰ adj. ouppfostrad, ohövlig
òu̯wóŋ̰ɪŋ m. en som är *òu̯wóŋ̰*.

§ 39. I ett mindre antal ord står dialektens ɵ som motsvarighet till fsv. ø̆ (l. ø̄, som före konsonantgrupp förkortats), av annat ursprung än i föregående § angivits. Så t. ex. i

òʂta adv. österifrån
glôg̰ v. glödga
grɵt m. gröt
hôn̰s f. höns
hóʂal f. hörsel
hɵt̰ sup. hört
hɵʂt m. höst
hòvlɪ adj. hövlig
hóær adj. komp. högre
ʝɵn̰s nom. pr. Jöns
mʝɵꝉk f. mjölk (filmjölk)
rɵt̰ sup. rört
rɵʂt f. röst
rôst n. röste
slôʝʂ v. släcka
smɵr n. smör
stròmɪŋ m. strömming
stôꝉp[4] m. stolpe
stɵr̰ adj. komp. större
stóvæꝉ m. stövel
trɵʂt f. tröst.

Anm. I orden *grɵt* ock *smɵr* är kvantiteten på såväl vokalen som den följ. kons. kort, något som torde bero på att dessa ord ofta i sammansättning stå trycksvaga; så t. ex. i *grɵtfát* 'grötfat', *grɵtvéta* 'mjölk till gröten', *smɵrbóyt̰* 'smörbytta', *smɵd̰áɪʂk* 'smörstycke (prydligt upplagt på fat)'.

§ 40. I nedanstående ord har dialektens ɵ uppkommit av fsv. ă i kort öppen stavelse (jfr § 5, s. 36 f.) före ett **u** i den följande stavelsen, som måste ha uppburit biton (»tilljämning»):

gòtu f. gata
hòku f. haka
hòꝉu adj. hal
kòku f. kaka
kòru f. skrapa[5]
lòru f. lada
skròpu f. skrapa
snòru f. snara
stòpuꝉ m. stapel
stòru adj. stadig

---

1) Synes förutsätta fsv. ***styling**. Jfr nkm. *stôu̯ꝉ* 'välta, stjälpa'.
2) Kan lika väl tänkas utgå från fsv. **søfn**.
3) Jfr fsv. **tyrva, tørva**.
4) Eller av äldre ***stylpe**? Sdw. upptar en fsv. form **stölpe**.
5) att sammanföra glöd med.

swɵ̀ɫu f. svala
trɵ̀nu f. trana
trɵ̀su f. trasa
vɵ̀nu[1] f. vana
vɵ̀ru f. vara
vɵ́tu- i sammans. som *vɵ́tupát* 'vattenpuss', *vɵ́tusóut* 'vattensot', *vɵ́tuscón* 'vattensån'.

§ 41. I nedan angivna ord synes ɵ ha uppkommit ur äldre ǣ före kakuminalt l (åtföljt av *p* eller *v*, i några fall av sonanten *ɨ*) samt i grannskapet av vissa andra ljud.

jɵɫp f. jälp
jɵ̂ɫp v. jälpa
stɵ̂ɫp[2] v. stjälpa
ʂɵɫv pron. själv
wɵɫp[3] m. valp
wɵ̂ɫp v. valpa
wɵɫv n. valv
wɵ̂ɫv[4] v. välva

samt *gɵ̀ɫɨn*[5] adj. 'galen', *kɵ̀ɫɨs* n. pr. (← *kælis ← *kalis) 'Kalix', *vɵ́ɫɨs*[6] interj. (← *vælis, fvn. vel es?) 'din lyckliga ost'. Jfr § 5, s. 30.

Anm. Härtill komma *nɵ̀ʈʂɑn* adj. 'naken', *vɵ̀ʈʂɨn* (← *vækin ← fsv. vakin) adj. 'vaken', *wɵɽv* n. 'varv' samt *ʂɵ̀mes*[7] v. (ock dess böjningsformer) 'skämmas', där ɵ ävenledes torde vara att härleda ur ett äldre æ (jfr fsv. nækin, hwærva ock i östsv. dial. näken, väken). Lindgren Burtr. § 51 antar fsv. ø som utgångspunkt för stamvokalen i burtrm.:s *nàɨʈʂɨn* ock *vàɨʈʂɨn*. För min del antager jag, att närstående ljud, affrikatan *ʈʂ* jämte dentaler eller labialer, vållat förskjutningen av æ till ɵ.

§ 42. I några få ord har ɵ uppstått genom i svagton skedd reduktion av dift. ɵu̯ (← ɵ̯u̯ ← ū); så i *dɵ* (← *dɵu̯* ← fsv. þū) 'du', *hɵ* (← *hɵu̯* ← fsv. hūn), *frɵ́kást* m. 'frukost' (jfr mlt. vrôkost).

u

förekommer — med få undantag — endast i inljud ock är i regel kort.

§ 43. *u* motsvarar äldre ŭ i gammal kort, öppen stavelse, åtföljt av i eller u i nästa stavelse.

---

1) Även *vóna*.
2) Fvn. stelpa. Jfr i östsv. dial. stiölp Hultm. a. a. § 1,44.
3) Fsv. hwælper.
4) Ånsv. hwælf (jfr Tamm Etym. ordb.).
5) Jfr östsv. gælin, burtrm. *gǽɫɨ*.
6) *vɵ́ɫɨs* står i regel med pron.: *vɵ́ɫɨs dɨ* 'lycklig du'.
7) Jfr Hultman a. a s. 240.

u i inljud:

bùrɪ sup. burit

dùwɪn adj. duven

fùru[1] f. fura

húrɪ[2] adv. huru

kùᵲut adj. kulet

kùnù[1] f. kvinna

kùsɪn[3] adj. ruskig[4]

lùrɪn adj. luden

rùsɪn n. russin

rùu[1] f. ruva

stùu f. stuga

tùku[1] f. tjocka.

Anm. I uddljud förekommer *u* i adv. *útɪ* 'uti', uppkommet i trycksvag ställning av fsv. **ūte ī.** Vid starkare betoning heter det i nkm. *utǽ̰ḁ*. Inlånade från rspr. eller påvärkade av detta äro *uᵲv* m. 'ulv' samt *gu̱* m. 'Gud', *gu̱ᵲ* adj. 'gul', *jû̱d* m. 'jude', *just* adv. 'just', *kusi̱n* comm. 'kusin', *lùr̠va* adj. 'lurvig', *stuṣk* adj. 'stursk'. *ku̱t* m. 'sälunge' har nkm. gemensamt med andra svenska dialekter (fi. **kuutti**?).

a

förekommer endast i trycksvaga stavelser ock är alltid kort; det står i uddljud, inljud ock slutljud — ofta som ersättning för *a*, *a* vid i satssammanhanget inträdd akcent- ock kvantitetsreduktion.

§ 44. I uddljud är *a* relativt sällsynt i ordens lexikaliska form. Det förekommer säkert i *ale̱n* adj. 'ensam', *at* (~ *at*) 'att' (konj. ock infinitivmärke).

§ 45. I inljud ock slutljud står *a* som motsvarighet till

1. äldre ock yngre ă i trycksvag förstavelse eller ändelse:

fali̱t adj. oförmögen till arbete

kjanálɪ m. kanalje

masi̱n m. maskin

màran konj. medan

mòu̱rar m. murare

màṣtar m. mästare

mài̱la prep. o. adv. mellan

mòka v. maka

nàra adv. nedan

nàṣtan adv. nästan

nòu̱ᵲa adv. nordan

snòrast adv. i hast

spòraran m. best. pl. spadarna

sø̱tan adj. komp. sötare

tàt̠an adj. komp. tätare

æ̯u̱man adj. komp. ömmare;

Anm. Jfr § 64,4.

2. a) best. art. -**en**: *bóu̯ka* 'boken', *hóu̯sa* 'husen';

---

[1]) Efter oblikformen på -**u**.

[2]) Fsv. **huru**, men i nkm. ombildat efter *wǫ́nɪ* 'var', *ísɪ* 'där' m. fl.

[3]) Jfr fsv. **kiusa** 'förtrolla'. [4]) kulen, illa till mods.

b) -on i namnsuffixet -son: *pé̜s̱a* 'Persson', *néi̯ls̱a* 'Nilsson';

Anm. Tydligen har sekundär nasalering vid bortfall av det slutljudande -n varit upphovet till ändelsens -*a* (jfr Beckm. Sek. nasalv. s. 28 ff.).

3. fsv. ŏ i trycksvag avledningsändelse:

áftavá̜ʟ[1] m. aftonvard
àn̯da adv. ändock
fá̜ʟa adj. färdig
fràk̲na adj. fräknig
hàs̱ta adj. häftig
màr̲ja[1] m. morgon
skàlat adj. skallig
stàk̲a adj. kort
tòu̯ka adj. tokig
tǽi̯ra adv. ofta
ǽi̯la adj. lynnig
ǽi̯sa adj. isig.

Anm. *a* i adj. på urspr. -ōttr förutsätter en utveckling av -ōttr till -otter, vilket emellertid haft en förmodligen starkt bitonig form -utter vid sidan; -*a* (← o) är den svagtoniga ändelsen efter föregående lång rotstavelse (i *skàlat* föreligger förkortning av -*l*- efter övergången ŏ → *a*); -*u* (← u) skulle vara ändelsen — ock något bitonig sådan — efter kort rotstavelse. För att styrka detta senare antagande saknar jag emellertid varje exempel, men tänker, att förhållandet varit detsamma som i fråga om -ogher, -ugher. Efter lång rotstavelse blir det -*a* i ändelsen, efter kort blir det -*u*, som måste antagas ha uppkommit av ett äldre -u- i -ugher. Det heter nämligen *kàn̲a* 'kunnig', *nǫ̀ra* 'nödig, angelägen', men *stòru* 'stadig', *tùlu* 'tålig'. Tilljämningen i *stòru* (m. fl. ex.) visar, att -ugher icke saknade biton. En fullkomligt analog utveckling förefinnes i estsv., enl. Dan. Nm. s. 96 ock 218. Jfr även Noreens utredning rörande fsv. -ōttr i ỴSpr. III, s. 110 f.

ɑ

nyttjas i uddljud ock inljud ock förekommer både såsom långt ock som kort, dock ej i trycksvag stavelse, där det ersättes av *a*. (Jfr emellertid om *ɑ* som variant till *a* s. 72.)

§ 46. *ɑ* motsvarar äldre ă i lång sluten stavelse.

ɑ i uddljud:

ɑ́æn n. agn, lockbete
ɑ́k̲s n. ax
ɑ̀k̲sel f. axel
ɑ̀k̲sá̜ʟ m. balk, axel
ɑ́k̲t v. bry sig om[2]
ɑ́rɪ adj. arg
ɑr̲m m. arm
ɑ̀r̲mest adv. knappast
ɑ̀r̲tɪ adj. skicklig, snäll
ɑr̲v n. arv
ɑ̂s̲k f. aska
ɑs̲p f. asp;

[1]) Här kan övergången också tänkas förmedlad av sekundär nasalering.
[2]) fästa avseende vid ngt.

a i inljud:

bâk m. backe
bakst m. bakning
bagk m. bank
barák m. barack
dâns v. dansa
dâr v. darra
drag m. dragg
frâg m. fradga
frakt f. frakt
frâm adv. framme
fragk adj. fri, käck
frans m. frans
glans m. glans
glant pret. misslyckades
grânt f. plansch; prydnad
hálster halster
har m. fisknamn
hâsp f. hasp
hat m. hatt
hàvær m. havre
jâk f. jacka
klak m. klack
lâmp f. lampa
las n. lass
máær adj. mager
màggal v. mangla
mar f. märr
pant m. pant
rask adj. rask
sàksan best. pl. rävsax
sâkt adj. sakta
san adj. sann
skjam f. skam
skjagk m. skånk
spar m. sparv
star f. starr
tâk v. tacka
tan f. tand
vàkæn v. vakna
váæn n. vagn
vânt m. vante
vât f. vårta.

Anm. 1. *stærk* adj. 'stark' är fvn. sterkr ock utgör ej undantag från regeln. -*e*- i formen *stàka* 'kort' (fsv. stakkogher) kan förklaras såsom uppkommet på analogisk väg genom inflytande från komp. *stékar* l. *stàkan* samt sup. *stàkest*.

Anm. 2. Jfr om övergång av ă → *a* §§ 60, 61.

§ 47. *a* står för äldre ă, som förlängts efter bortfall av **m** före **b** (övergånget i dialekten till *b*), **n** före **d**, **g** (övergångna till resp. *k*, *t*); en svag nasalering kvarstår dock som räst av de bortfallna kons. De antecknade exemplen äro:

â,t v. andas
â,t m. ande
ha,t f. hand
kja,b m. kam
la,b n. lam
la,k adj. lång
la,t n. land
ra,t f. rand
sa,k m. sång
sa,k pret. sjöng
sa,t m. sand
sà,ta adj. sandig
sla,k m. »slång»[1]
sprâ,k v. springa

---

[1]) Genom nötning uppkommen ojämnhet å vinterväg.

sta̱ₗk m. stång	*ta̱ₗk* f. tång
stra̱ₗk adj. sträng; spänd	*tra̱ₗk* adj. trång
stra̱ₗt m. strand	*va̱ₗb* f. våm.

Anm. När *-t* vid böjning tilläggges, kommer det däremot att heta: *lagt* 'långt', *stragt*[1] 'strängt', *tragt* 'trångt'.

§ 48. *a* (~ *a*) ersätter *a̱*, när detta i sammansättningar förkortas. Det heter alltså exempelvis: *tákdrópa* 'takdropp', *látkłáḏ* 'lat-kluns', *báktóła* 'baktala', *dzǽḏrará̱v* 'gäddragsrev'.

o

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud, men endast som kort; stundom står det som variant till *œ*, *a*, *o̱ȗ̯* vid inträde av svagton. (Jfr § 63, anm. 4, § 57, anm. 1, § 5, s. 39.)

§ 49. *o* motsvarar gammalt kort **a** i öppen stavelse före ett i följande stavelse stående bitonigt **a** (jfr § 5, s. 33). *o* i inljud:

bòka v. baka	*hòa* m. hage
bòła[2] v. bullra	*hòka* m. hake
dʒòra v. göra	*hòmar* m. hammare
dòran adv. därifrån	*hòna* m. hane
fòra v. fara	*hòra* m. hare
fłòka[3] v. flänga ock fara	*hòsa* v. slarva
fłòsa[4] v. prata obetänksamt	*hósa* n. slarvigt klädd person
fłósa m. flabbig människa	*hòta* v. hata
gnòa v. gnaga	*ʝòa* v. driva, förfölja
gòła v. gala	*ʝòka*[6] v. isbeläggas
gòna[5] v. gapa, titta	*ʝòma*[7] v. kälta
gròva v. gräva	*ʝòra* pres. pl. äro

1) 'Sträng' i betydelsen 'oböjlig, bestämd' heter i dialekten vanligtvis *strœi̯g̱*, någon gång *stra̱ₗk*. Intressant är, att *stra̱ₗk* bibehållit den mera ursprungliga betydelsen 'stram, spänd' (jfr Falk-Torp Et. Ordb.), medan man genom inlån ur rspr. skaffat sig synon. *strœi̯g̱* 'sträng' (= 'bestämd').

2) No. dial. **bala** (också hos Fritzner ock angivet såsom isl., s. 109).

3) Fvn. **flaka**.

4) Isl. **flasa** (anf. av Aas. Ordb. s. 170) 'fare ubetenksamt frem'.

5) Fvn. **gana**.

6) Jfr fvn. **jaki** m. 'isflak'.

7) Detta ord torde vara finskt lånord (fi. **jamata** l. **jamajaa** 'kälta, gräla'); jfr Saxén Fi. lånord s. 130 f. Rspr. **jama** (av Tamm, Fon. kännet. s. 10, upptaget bland »nybildade svenska ord») heter i nkm. *ʝœ̱um* ock är, liksom motsv. rspr.-ord, ljudhärmande.

jòta n. mat, något att äta
jòta[1] v. äta
kl̵òma v. klämma
kl̵òva m. klave
kl̵òva v. sätta på klaven
kòmar m. kammare
kònan best. m. sg. hyvelspån
kòsa v. stapla upp kärvar i hög
kròa m. krage
lòa v. laga
lòka m. lake
lòva m. lave
mjòl̵a m. brant, genom jordras bildad strandbacke
mòa m. mage
mòl̵a v. mala
pròta v. prata
ransóka v. rannsaka
ròka v. fara häftigt fram
ròpa[2] v. rapa
ròsa v. falla, störta
skòka v. skaka
skòpa v. skapa
skòra m. skare
skòtan propr. Skatan
skòva v. skava
slòka v. vara slak, släpa
spòra m. spade
spòra v. spara
stòka m. stake
stʂòl̵a v. stjäla
stròl̵a v. strö
swòl̵a m. svale
tòl̵a v. tala
tʂòl̵a m. tjäle
tʂòra v. tjära
twòa m. visp[3]
twòra m. visp[4]
vòka v. vaka
vòra v. vara
vòsa m. liten avhuggen trädtopp[5].

Anm. 1. Även i senare lånord visar sig tilljämningstendensen livskraftig: *kórafi̱n* m. 'karaffin', *lósaráṯ* n. 'lasarett', *póraplýæl* m. 'paraply'.

Anm. 2. I orden *pòpa* 'pappa', *mòm̱a* 'mamma' ock *stòḵar* 'stackare', *stòḵars* 'stackars' har konsonantförlängning inträtt, sannolikt genom inflytande från rspr. För *stòḵar* antar jag följande utveckling: **stafkarl** har till följe av akcentueringen **stafkárl** blivit *stakā̱r*, som övergått till *stòkar* ock, efter förlängning av *k*, till *stòḵar*.

u

förekommer i uddljud ock slutljud som kort, i inljud i regel som långt.

---

1) Därjämte finnes den obrutna formen *àta* v. 'äta'.
2) En variantform *rèpa* finnes också.
3) att tvätta grytor o. d. med.
4) att röra med vid tillagning av mat.
5) att använda vid fiske.

§ 50. I uddljud uppträder *u* (~ *o*) endast i ett fåtal ord i trycksvag ställning ock svarande mot ett äldre ŭ l. ŏ. Så i *um* 'om', nyttjat som konj. (däremot i tryckstark ställning ock brukat som adv. *o̯um̱* ← ˈōm: *on ʈʂyľ o̯um̱* 'han körde förbi'); vidare i *up* (~ *op*) 'upp' samt sammans. såsom *úpa* (~ *ópa*) 'på', *úpet* (~ *ópet*) ock *úpetâṯ* 'uppåt, uppefter' (däremot *o̯up̱* 'upp' ock *ô̯up̱* 'uppe': *on ȷær ô̯up̱* 'hon är uppe', *ísı-ô̯up̱* 'i gården på backen'; *ô̯up* är i senare ex. nyttjat som namn på en gård (folket i gården kallas *ò̯upan* 'de där uppe').

§ 51. *u* står i slutljud som motsvarighet till fsv. **u** i ändelser sådana som **-u**, **-ugher**[1], **-um**. Ex.

ḁrulúˌtu på samma sätt	*kùnu* kvinna (nom. o. obl.)
ʤǽnu prep. genom	*lòu* lagom
hás̱tu hästen (dat. sg.)	*skùtu* pret. plur. sköto
hàs̱tu hästar (dat. pl.)	*tùľu* tålig
húku pron. dat. sg. vilken	*ǽıŋku* ensidig, besynnerlig.

Märk även: *on ʤô̯uľ e ve ǽıŋku* 'han gjorde det med avsikt'. Bland personliga pron. finnes en form *u*, jämte *nu* (reminiscens av dat. sg. mask. *hònu*) 'honom'.

§ 52. I inljud står *u̯* före nasal, vilken kvarstår som ersättning för bortfallet **n** i förbindelsen **nd** ock **ng**. Det är blott i ett fåtal ord denna ljudkombination av *u* + nasal förekommer, ock de angivas alla nedan:

bû̯ˌt pret. pl. bundo	*ʂû̯ˌk* pret. sjöngo
bù̯ˌte pret. part. bundit	*su̯ˌt*[3] adv. sönder
kû̯ˌt pret. kunde	*su̯ˌt* n. sund
lu̯ˌt m. lund	*stu̯ˌt* m. o. f. stund
pu̯ˌt[2] n. pund	*stù̯ˌtu* adv. stundom.

Anm. På grund av ställning i knappt halvstark stavelse har kvantiteten på det framför nasalen stående *u* reducerats i de pronominella advärben *ḁrulúˌtu*[4] 'på annat sätt', *nàulúˌtu* 'på något sätt'.

§ 53. I trycksvaga stavelser kan *u* (~ *o*) uppträda som motsvarighet till rspr:s korta **o**. Så i *putótıs* f. 'potatis', *pas̱tur* m. 'pastor', *dáḵtur* m. 'doktor'.

---

[1]) Jfr § 45,3, anm.

[2]) Även sammans. *skòľpúˌt* n. 'skålpund' finnes.

[3]) Även formen *sáṉder* nyttjas, men är ovanligare.

[4]) Jfr fsv. lund.

a̱

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud i tryckstark stavelse ock endast såsom långt; när i satssammanhanget förminskning av kvantitet ock tryckstyrka äger rum, ersättes *a̱* av *ɑ* eller *a*.

§ 54. *a̱* motsvarar äldre ă stående i kort, sluten stavelse.

a̱ i uddljud: *a̱ꝉ* m. al (Alnus);

a̱ i inljud:

ba̱r n. bad	*ma̱t* m. mat
bꝉa̱r n. blad	*na̱v*[3] f. hörn
da̱ꝉ m. dal	*ra̱(r)* f. rad
fꝉa̱s n. flisor[1]	*ra̱k* pret. flöt
fꝉa̱t adj. flat, plan	*sa̱k* f. sak
gja̱n f. gäl	*sa̱v* m. sav
gja̱p n. gap	*sma̱k* m. smak
gra̱v f. grav	*sma̱l* adj. smal
ha̱v n. hav	*sta̱(r)* f. stad
kja̱r n. kar	*sta̱v* m. stav
kja̱s f. hop, hög	*ta̱k* n. tak
la̱r n. skiljevägg[2]	*ta̱ꝉ* n. tal
la̱s pret. sg. läste	*va̱k* f. vak
la̱t adj. lat	*va̱n* adj. van;

a̱ i slutljud:

da̱ m. dag	*sla̱* n. slag
dra̱ n. drag[4]	*ta̱* n. tag.

Anm. Mask. subst. ock adj. få vid böjning i plur. tilljämning ock kort stamvok. Det heter alltså: *dòa* 'dagar', *dòꝉa* 'dalar', *stòva* 'stavar', *fꝉòta* 'flata', *lòta* 'lata', *smòla* 'smala', *vòna* 'vana'. Samtliga av hithörande subst. avledda värb få tilljämning: *bòra* 'bada', *bꝉòra* 'bläddra', *gòna* 'titta stort', *gòpa* 'gapa', *kòsa* 'lägga upp i hög', *mòta* 'mata', *ròra* 'rada (upp)', *sòva* 'ta sav', *smòka* 'smaka, dricka starkvaror', *stòva* '»stava» med skidstavarna', *tòꝉa* 'tala'. Det är tydligt, att tilljämning inträtt före ett — åtminstone tidigare — med tämligen stark biton försett a i ändelsen. Femininer ock neutrer samt adjektiv — de sistnämnda med undantag för pluralformen — uppvisa i samtliga böjda former *a̱* som stamvokal. Sålunda heter det

[1]) av trä, glas.

[2]) mellan bås i ladugård, fvn. **hlað** n.

[3]) Fvn. **nǫf**; no. dial. (Aasen) **nov** ock **nave**.

[4]) som får släpa efter båten, när man »ror drag».

vāka f. 'vaken', komp. till *van* blir *vànan*, best. pl. till *bɽa(r)* får formen *bɽára* etc.

§ 55. *a* står även för äldre ă, som i dialekten förlängts efter kons.-bortfall, i följande ord:

al[1] m. kreaturs urin — *hâr* prep. hade
âl v. köra al på åker l. äng — *lâr* pret. lade
âr pron. andra — *sâr* pret. sade
fâr m. fader — *stân* v. stanna.

§ 56. Före *ɽ* ← rd uppträder *a* ← ă i *vâɽ* pres. 'varder', egentligen blott använt i uttryck som *ɪ váɽ-hæls* 'ni skall hälsa', *du váɽ-kòma do?* 'du kommer då?' *he váɽ-fæl-sònɑs* 'det kommer väl att synas' o. d.; vidare i *âɽ* f. 'stropp i seldon' (no. dial. **arda**), *aɽ* m. 'årder', *âɽ* v. 'köra med årder'.

ɑ

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud både som kort ock som långt (förekommer dock i slutljud endast undantagsvis såsom kort).

§ 57. *ɑ* uppträder vanligtvis som motsvarighet till äldre ŏ i lång, sluten stavelse.

ɑ i uddljud:

áfɑr n. offer — *ɑdéntlɪ* adj. ordentlig
àfsér m. officer — *àŋɪŋ* f. ordning
àktóbɑr oktober — *âr* m. orre
âl n. pr. Olle — *ɑrm* m. orm
àlga n. pr. Olga — *ârv* n. skaft till lie
àlɪ f. olja — *ɑ* konj. ock
àlɪ v. olja — *ɑs* pron. oss;

Anm. 1. *ɑ* 'ock' ock *ɑs* 'oss', som ju i satssammanhanget ofta bliva obetonade, ha då — såsom trycksvaga — uttalet *o*, *os*.

ɑ i inljud:

brɑd m. brodd — *bástɑr* n. bolster
bárɪ m. borgen — *bɑt* adv. bort
bâŋ[2] v. bulna — *bátn* f. botten

---

[1]) Lty. adel (Rietz s. 6). [2]) Fsv. bolna.

bàæn[1] v. bugna
dràkæn[2] v. drunkna
dáfæl n. doffel
dága best. f. daggen
dâk f. docka
dáktur m. doktor
dàmæn v. domna
dâp v. doppa
dárı n. »dorg»[3]
fàlı[4] v. följa
falk n. folk
fark m. »fork», stake[5]
fas m. fors
fáæl m. fogel
glàper v. slaska[6]
galv n. golv
gark[7] m. kåda
garm n. svineri
gârm v. svamla[8]
hag n. hugg
halk m. holk[9]
hâlm m. holme
haŋ n. horn
haster n. gryt[10]
jârm[11] v. prata, svamla
klas m. klots
knap[12] m. knapp
knâp[12] v. knäppa
knâr v. spinna[13]; knorra
krap m. kropp
kalk[14] m. laxnät
kâlv m. pil
kant m. »kont», korg[15]
kark m. kork
kârm v. trassla ihop[16]
kaŋ n. korn[17]
karp m. korp
lakt m. lukt
làsn v. lossna
làta nom. propr. Lotta
làæn[18] v. lugna
màlar[19] v. mullra

---

1) Fvn. bogna.
2) Fsv. drokna.
3) kvistar av gran ock tall. Jfr no. dial. dorg, som bl. a. betyder 'kvistar, avfall' (Ross) ock ösv. dorg 'tät småskog, avfall, skräp'.
4) Fsv. folghia.
5) med vilken man »forkar» båtar uppför forsar; fvn. forkr.
6) om snöblandat rägn.
7) *gark* såväl som *garm* o. *gârm* äro kanske besläktade med subst. *gar* 'var, varliknande massa'.
8) trassla till; röra ihop, söla ned.
9) fästad på vardera änden av ett knivskaft.
10) gryt, mark med gryt i; bildat av hol 'hål' ock suff. -str.
11) Jfr ösv. *ıorla* 'väsnas, prata' ock *ıosa* 'sladdra, skrävla, tala i kors' (Vendell).
12) Förutsätter fsv. *knopp o. *knoppa resp. Jfr nkm. *knapnål* 'knappnål' ock fsv. knopnal.
13) om en katt.
14) Fi. lånord; så ock *kâlk* 'fiska med kolk'.
15) att bära på ryggen; väl närmast från fi. kontti.
16) skrynkla ihop tyg o. d. till en massa. Jfr om *tsârm* m. fl. uttr. s. 75.
17) i bet. 'litet stycke'.
18) Förutsätter fsv. *logna.
19) Förutsätter fsv. *molra.

maŋ n. moln
nâp v. plocka, noppa
paɪk m. pojke
pàlər v. porla
pàslin n. porslin
pàstáɪl f. postilla
pat m. pöl, vattenpuss
pàtər[1] v. puttra
rad[2] f. »rodd», avröjd äng
ràhəsɟʂəs adj. hudlös
ràhka best. f.[3]
ram m. fiskrom
ram[4] n. rum
ràniɡ f. ängsmark[5]
rask n. skräp[6]
ràtn[7] v. ruttna
skávæh m. skovel
slàkæn v. slockna
smàniɡ[8] f. smörja
snârk v. snörvla[9]
snàtər[10] f. jortron
stalt adj. stolt
starm m. storm
svârm[11] v. svamla
sákər n. socker
sárɪ f. (o. m.) sorg
sârm v. prata, gå på, svamla
sart f. sort
ɟʂak adj. tjock
ɟʂârm v. prata[11]
ɟʂàtər[12] v. tala otydligt, stammande
trâs m. tross
trâs v. retas
taŋ n. torn
tarp n. torp
târv f. en bit (gräs)torv
tâsk[13] tös, liten flicka
tàsta[14] adj. törstig
vârk v. orka.

---

1) Förutsätter fsv. *potra.

2) *rad*, *ràniɡ*, *ràhka*, *ràhəsɟʂəs* äro bildade av samma stam rodh-, som ingår i fsv. rodhna.

3) slemmiga, brunröda l. gröna alger på stenar i vattnet.

4) Fsv. rom.

5) där skogen bortröjts.

6) avfall av trä, hö o. d.; mht. rosch. Nkm. *rask* kan ej sammanställas med den av Vendell (i Ordb. över de östsv. dialekterna) föreslagna grundformen för ösv. *rosk*, nämligen *hroðk. Detta skulle i nkm. utvecklas till **rark*, liksom fsv. maþker i dialekterna blivit *mark*.

7) Fsv. rotna.

8) Östsv. dial. smorning.

9) draga upp snor i näsan; heter hos Weste snorka, i ösv. åter snorkla.

10) Förutsätter fsv. *snotra; i ösv. snotra.

11) röra ihop, svamla. Orden *svârm*, *sârm*, *ɟʂârm* äro på det hela taget synonoma uttryck. Någon motsvarighet till dem har jag ej funnit vare sig i andra dialekter eller i fornspråk, men givet är, att de måste tänkas utgå från äldre *svorma, *sorma, tjorma.

12) Förutsätter ett äldre *tjotra; jfr sv. dial. tjattra.

13) I no. dial. (Aas.) finnes toska 'om en slu eller trodsig kvindesperson'.

14) Jfr fsv. thorster 'törst'.

Anm. 2. I särskilda grupper anföras nedan en samling exempel, där *a* som motsvarighet till äldre ŏ eller ŭ står före *b̲*, *d̲*, *n̲*. Dialektens former synas närmast förutsätta äldre dylika med ŏ.

1. *a* före *b̲*:

grâb̲[1] f. grop	*krâb̲*[5] f. krubba
gâb̲ m. gubbe	*grə̀ytskáb̲* f. grytskrapa[6]
klâb̲[2] f. klubba	*skâb̲* v. skubba[7]
klâb̲ v. klubba[3]	*stâb̲*[8] m. stubbe.
knab̲ m. små insekter[4]	

Här må anmärkas, att även uttalet *grâb*, *gâb*, *klâb*, *knab*, *krâb*, *skâb*, *stâb* med lång vokal finnes (särskilt i de västligare trakterna av dialektområdet).

2. *a* före *d̲*:

ad̲ m. udd	*âd̲* m. udde.

3. *a* före *n̲*:

bran̲[9] n. brunn	*sán̲dər* adj. söndrig
gran̲ n. grund	*sàn̲dər* v. slå i bitar
gran̲ adj. grund	*sàn̲a*[12] adv. söderifrån
kân̲ v. kunna	*tán̲dər* n. tunder
kàn̲a adj. kunnig	*tan̲* adj. tunn
man̲[10] m. mun	*tân̲*[13] f. tunna
màn̲əs v. bruka munnen, käbbla	*ân̲*[14] v. unna
sàn̲dá[11] m. söndag	*àn̲da*[15] prep. o. adv. undan.

Anm. 3. Utom förestående ex. må angivas följande part.-pret.-former av starka värb, där nkm. har *a* ← ŏ i lång sluten stavelse: *bràn̲a* 'brunnit', *dràk̲a* 'druckit', *fàn̲a* 'funnit', *fóswàn̲a* 'försvunnit', *hàga* 'huggit' *hàn̲a* 'hunnit', *ràn̲a* 'runnit', *slàn̲ta* 'sluntit', *slàpa* 'sluppit', *spràk̲a* 'spruckit', *spràn̲ta*[16] 'hoppat', *spàn̲a* 'spunnit', *stàk̲a* 'stuckit', *stàn̲a*[17] 'dragit, spänt', *swàl̲a* 'svällt', *swàl̲ta* 'svultit', *vàn̲a* 'vunnit'. Även pret. plur. får *a* i stamstavelsen. Det heter alltså *brân̲*, *drâk̲*, *fân̲* etc.

Anm. 4. *fàʀ* ock några andra i analogi med detta böjda värb få i pret. med flera former *a* (← ŏ) i stammen. Tema på de i ifråga-

---

1) Förutsätter fsv. *grobba. Jfr no. dial. grubba, ösv. grubba.
2) Fsv. klubba, klobba. 3) slå ijäl med klubba.
4) som uppträda i stora svärmar sommartiden. Jfr rspr. knubb.
5) Fsv. krubba, krobba.
6) Värktyg att skrapa grytor med; förutsätter fsv. *skobba.
7) gnida, skrapa. 8) Fsv. stubbe, stobbe.
9) Fsv. brunder, bronder. 10) Fsv. munder, mon.
11) Fsv. sunnodagher, sonnodagher.
12) Fsv. sunnan, sonnan. 13) Fsv. tunna, tonna.
14) Fsv. unna; pret. unte, onte (nkm. *ân̲t*).
15) Fsv. undan, ondan. 16) Inf. *sprǽn̲t*, fvn. spretta.
17) Inf. *stân̲*; i ösv. återfinnas stinna 'spänna'.

varande värben blir: *fàlɨ* 'följa', *fâd̦*, *faț*[1]; *rẙrɨ* 'rödja', *râd̦*, *raț*[2]; *sʃẙlɨ* (äv. *skàlɨ*) 'skölja', *skâd̦*, *skaț*[3]; *swælɨ* (även — fastän ovanligt — *swàlɨ*) 'svälja', *swâd̦*, *swaț*[4].

§ 58. *a* står för äldre ŏ före t i följande kortstaviga ord (jfr § 5, s. 31 f.):

brat[5] n. brott

lat[6] m. lott

skrat m. »skinn»[7]

skat n. skott

slat n. slott.

Anm. 1. Till förestående grupp i målet har anslutit sig *mat* n. 'mått'.

Anm. 2. Även i ordet *hal* n. 'hål' har kortstavigheten bibehållits i dialekten.

§ 59. I gammal kort, sluten rotstavelse har *a* (← äldre ŏ) eljest blivit förlängt (jfr § 5, s. 31 f.):

brak̦[8] n. brock

bar̦ n. bud

baș n. skräp, avfall

flaș n. skal[9]

far̦[10] f. fåra

gar[11] n. var, orenlighet, som liknar var

kal n. kol

lak̦ n. lock

lav̦ n. lov

man̦ m. skillnad, grad[12]

mar̦[13] n. smått träavfall

nar̦[14] n. hästskosöm eller -spik

smal[15] n. stycke, smula

snar̦ m. snor

spar̦ n. spår

[1]) Jfr fsv. folghia, folghde, folkt.

[2]) Jfr pret. part. fvn. roðenn 'uppröjd'.

[3]) Fvn. skola.

[4]) Fsv. svälgha, svolgh l. svalgh, swolghin.

[5]) Ovanligt utom sammans. *bḙnbràt* 'benbrott'.

[6]) Även formen *laț* förekommer någon gång.

[7]) tjockare lager, som stannar uppå kallnande välling, kokt mjölk, soppor. Jfr sv. o. no. dial. skrott med allmän betydelse av 'kropp'; nkm. *skrat* förutsätter fsv. *skrot.

[8]) Mlt. brok.

[9]) brukas särskilt om potatisskal; fsv. flas, flos 'fnas; skal, fjäll'.

[10]) Förutsätter fsv. *for. Heter i målet även (mera sällan) *får̦*. Jfr änsv. fohra.

[11]) Fvn. gor 'halvmelta mad i innvolen' (H. o. T.). Ordet är vanligt i norrl. mål.

[12]) »Något litet». Finnes blott i uttryck som: *e ɟær man̦ æɪ̯* 'det är ändå något'; *e ɟær ɨn lɨtn̦ man̦ mer̦* 'det är en liten smula mer'. Jfr fsv. mon, mun.

[13]) Fvn. moð.

[14]) Jfr fvn. hnoðsaumr 'nitnagel' (sv. -söm).

[15]) Förutsätter fsv. *smol. Jfr ösv. smål.

sta̤r n. stöd — *sa̤n* m. son
sa̤ł[1] f. sula — *ta̤ł* pres. sg. tål.

Anm 1. Slutljudande g har bortfallit i följande ord, varför *a̤* kommit att stå i slutljud: *da̤* pres. sg. 'duger', *ha̤* m. 'håg', *sma̤* n. 'smal passage'[2], *tra̤* n. 'tråg', *ta̤* n. 'tåg'.

Däremot heter det *dòa* 'duga', *hòas* 'falla i smaken, behaga' med *o* ← ŏ före ett tidigare rätt starkt bitonigt a.

§ 60. *a* har uppkommit ur fsv. — eller över huvud taget äldre — ă före l + kons. i tryckstark stavelse. Ex.

bıfál̠ v. befalla
fâl̠ v. falla
fərvál̠tar m. förvaltare
gâl̠n best. m. gallan
gal̠t m. galt
hal̠t adj. halt
mal̠t n. malt
pal̠ m. pall
pal̠t m. palt
skwál̠a̤r n. skvaller
skwàl̠a̤r v. skvallra
skâl̠ m. skalle
skàlat adj. skallig[3]
skàl̠a̤r v. skallra
stal̠ m. stall
sal̠t n. salt
val̠t adj. rank (om båtar)
al̠ adj. trött, slut
âl̠[4] pron. alla
àl̠dra adv. allra
àl̠tar n. altar
àl̠tı adv. alltid
àl̠a̤r adv. aldrig
ál̠a̤r m. ålder.

Anm. 1. Före ursprungligt ld har *a* förlängts i följande ord: *fa̤l* m. 'fåll', *fâ̤l* v. 'fålla', *ga̤l* adj. 'ofruktsam', *hâ̤l* v. 'hålla', *ka̤l*[5] 'kall', *kàlbrá̤ˌt* m. 'kallbrand', *va̤l*[6] pres. sg. 'vållar', *va̤l*[7] n. 'våld'.

---

[1]) Föruts. fsv. *sol. Jfr fsv. sola.

[2]) mellan byggnader. Fsv. smugh, smogh 'upptill anbragt öppning i klädesplagg, som vid iklädandet drages över huvudet' (Sdw.); i no. dial. smog 'gjennemløb, smal gang imellem husene' (Aas.). Jfr fvn. smoga 'smog, hól' (H. o. T.).

[3]) Även om kor, som sakna horn.

[4]) Hit höra givetvis sammans. som *àl̠ıhóu̯p* 'allihopa', *àl̠ulúˌtu* 'på alla sätt' m. fl.; *al̠* i bet. 'hel' finnes blott i uttr. *àl̠an da̤* 'hela dagen'. Jfr däremot *alá̤n* 'ensam' med *a*.

[5]) Vid böjning i neutr. får adj *ka̤l* sitt *a* förkortat (i position); det heter alltså *kal̠t*. Likaså har värbet *kâŋ̠* 'kallna' kort *a*; detta värb skulle dock kunna tänkas härlett från fsv. kolna, i vilket fall *a* skulle stå som motsvarighet till fsv. ŏ.

[6]) Finnes egentligen blott i uttr. som *wa va̤l de* 'vad går åt dig', 'hur är det fatt med dig'? Även pret. brukas, t. ex. *wa vâ̤ld-n̥* 'vad gick åt honom'?

[7]) Finnes blott i ob. form ock i förbindelse med prep.: *ʤòra na va va̤l* 'göra något med våld', *tâ̤ va va̤l* 'taga med våld'.

Anm. 2. I värbformer sådana som pret. *swal̠t* 'svalt' ock *swal̠* 'svällde' har a bibehållits på grund av systemtvång.

§ 61. I några nedan angivna ord står *a* likaledes som motsvarighet till fsv. ä. Möjligen kan i dessa ord en övergång av ä till *a* tänkas föranledd av den föregående ljudkombinationen *s* + bilabialt *w*. De ifrågavarande orden äro:

swaṭ[1] adj. svart — *swâr̠v*[3] v. svarva

swàṭn̥[2] v. svartna — *swàr̠var* n. svarvare.

§ 62. *a* (*a̠*) förekommer därjämte i en hel del från rspr. inlånade ord, t. ex. *fâŋ̠* 'fånge', *stan̠d* '(potatis)stånd', *saŋ̠* 'sång' (~ *sa̠ₜk*).

Anm. Om *a* i *bł̥â̠s* v. blåsa m. fl. ord se § 64,3.

ɶ

förekommer såsom långt i uddljud, inljud ock slutljud, som kort i uddljud ock inljud.

§ 63. *ɶ̠* står för äldre ā (ursprungligt eller uppkommet av ă genom förlängning före övergången ā → *ɶ̠*) i tryckstark stavelse (jfr § 5, s. 24).

ɶ̠ i uddljud:

ɶ̠ prep. o. adv. av — *ɶ̠r* f. åra

ɶ̠́ker m. åker — *ɶ̠s* m. ås

ɶ̠ł m. ål — *ɶ̠t* adv. åter, igän;

ɶ̠r n. år

ɶ̠ i inljud:

bł̥ɶ̠̂n v. blåna — *fɶ̠r* n. får

bɶ̠n n. barn — *grɶ̠̂n* v. gråna

bɶ̠s m. bås — *hɶ̠ł* adj. hård

bɶ̠t m. båt — *gɶ̠ł* m. gård

dɶ̠̂n v. dåna[4] — *gɶ̠t* f. »gåt», dörrpost

fatɶ̠́ m. kreatursväg — *hɶ̠r* n. hår

fł̥ɶ̠̂k[5] v. flämta — *hɶ̠s* adj. hes

---

[1]) No. sort; no dial. svaart, svort.

[2]) No. (landsmål) sortne; no. dial. svortna.

[3]) No. dial. svorva.

[4]) falla i vanmakt.

[5]) Jfr got. flêkan 'klaga'.

klʼꝏ̂n best. m. klådan
klʼꝏr adj. klar; änsv. **klår**
knɪsnꝏ̂ŋ[1] best. m. knäskålen
krꝏ̂k f. kråka
kwꝏr adv. kvar
kꝏlʼ m. kål
kꝏt adj. kvick
lꝏs n. lås
mꝏlʼ n. mål
nꝏk adj. dålig[2]
nꝏlʼ f. nål
nꝏt f. natt
plʼꝏt m. plåt
prꝏm m. pråm
rꝏk f. »råk», bena
skrꝏ̂m f. skråma
skrꝏ̂n[3] v. rynka ihop sig (om skinn).
spꝏn m. spån
swꝏr n. svar
sꝏl m. såll
sꝏ̂l v. sålla
sꝏr n. sår
tꝏr m. o. f. tår;

ꝏ i slutljud:

bꝏ[4] adj. trotsig
frꝏ prep. från
grꝏ adj. grå
klʼꝏ v. klå
lꝏ adj. låg
mꝏ m. måg
plʼꝏ̂ v. plåga
rꝏ v. råda, ha övertaget
rꝏ f. rågång
smꝏ adj. pl. små
spꝏ v. spå
strꝏ n. strå
swꝏ adj. svag
sꝏ v. så
trꝏ v. trå
trꝏ m. tråd
tꝏ m. o. f. tå
tꝏ̂ f. tåga.

Anm. 1. Utom förestående ex. må även anföras det tydligen från finskan inlånade ordet *hꝏm* n. 'fåne, drummel'. I östsv. dialekter förekommer, enligt Saxén (Finska lånord s. 119), en form *ham* 'spöke, vålnad', som vore att härleda ur fi. **haamu** 'gestalt utan kroppsligt innehåll, skugga, vålnad'. Betydelsen av nkm. *hꝏm* ock ösv. *ham* är ej identisk, men en betydelseövergång av 'vålnad' till 'väsen utan liv' ock vidare till 'person utan tankeförmåga' eller 'trög, drumlig människa' är tänkbar. Nkm. *hꝏm* kan ej ha uppkommit av fvn. **hamr**, vilket i dialekten ljudlagsenligt skulle bli **ham*.

Anm. 2. Formen *bꝏn* anger en tidigare förlängning av **ă** före **rn**. Fallet är så gott som isolerat. I nkm. inträder nämligen ej förlängning av vok. före **rn** mer än i ett fall till, i ordet *kou̯ŋ*[5] n. i betydelsen 'sädesslaget korn'; annars heter det *kaŋ* 'korn', *taŋ* 'torn',

---

[1]) Senare delen motsvarar fvn. **snáld**.

[2]) illasmakande, illaluktande. Ordet är tydligen en bildning med k-suffix till fvn. **nár**.

[3]) Jfr fvn. **skrá** 'hardt skorpeskinn' (H. o. T.).

[4]) Fvn. **bágr**.

[5]) Genom invärkan av rspr:s form för ordet i fråga.

gjaŋ 'garn'. Därjämte kan anmärkas, att förbindelsen **rn** i dialekten blir *ŋ* — med undantag endast för ordet *bœ̜n* 'barn'. — I Degerfors finnes enligt Åström Degerf. ljudlära s. 52 formen *ba̜n*, ock en därmed väl ungefär liklydande form, nämligen **bå̄n**, anföres av Hultman Östsv. dial. § 1,6. Om sålunda ordet *bœ̜n* inom nkm. som sådant stod på det hela ensamt med hänsyn till den ljudutveckling, det genomgått, saknar det däremot icke paralleller inom andra — relativt närstående — folkmål. Am. Larsen har i Arknfil. 21 påvisat det ifrågavarande ordets egenartade utveckling i de norska folkmålen, liksom han också understryker, att **barn** är en skriftspråksform, bevarad i en ursprungligare gestalt »gjennem læse- og skriveundervisningen og måske i nogen grad brugt i talesproget i dannede kredse og i höiere stil». Sannolikt gäller resonemanget även med avseende på **svenska** former för ordet **barn**, såväl dialekternas som riksspråkets: dialekternas *bœ̜n*, *ba̜n*, **bå̄n** m. fl. variationer av ordet förete resultatet av den i resp. folkmål försiggångna, icke av skriftspråkstradition bundna, utvecklingen. Men vilka äro betingelserna för uppkomsten inom nkm. av dess form *bœ̜n*? Det *œ̜*, som utvecklats i ordet, förutsätter en relativt tidigt skedd förlängning av **ă** i tryckstark ställning, väl i uttryck som *lil-bœ̜́n* 'lill-barn', *smo-bœ̜́na* 'småbarnen' o. d., medan å andra sidan »förtunnandet» av det alveolara *ŋ* (← **rn**) till dentalen *n* synes vara att härleda ur trycksvag användning av ordet. Ser man nu till, hur ordet i fråga förekommer ock användes, så finner man, att det ju nötes ock nyttjas i en mängd fraser ock vändningar ock under de mäst skiftande betoningsförhållanden, alltså även relativt trycksvagt, så t. ex. i uttryck som *gàusta-bœna* (~ *-bona*) 'Gustav barnet', där kvantiteten på *œ* ju starkt reducerats ock där man kan tänka sig att en reduktion av *ŋ* till *n* också lätteligen kan ha ägt rum. *bœ̜n* skulle sålunda kunna vara att uppfatta som ett slags kontaminationsform: det är den tryckstarka formen, där *œ* utvecklats, ock den trycksvaga, där *n* uppkommit genom reduktion av *ŋ*, som sammansmält till en form, som numera användes med hellängd på *œ*, när den exspiratoriska akcenten är nog stark för att medge detta, men som också vid minskad tryckstyrka kan uppträda med kort *œ* (~ *o*)[1].

Anm. 3. *swœ̜r* n. 'svar' ock *swœ̜* adj. 'svag', plur. *swœ̜̂*, äro uppförda i exempelsamlingen, då de uppvisa långt *œ* (← **ă**). Äldre **ă** måste sålunda ha tidigt förlängts i dessa ord — liksom i *kwœ̜r* 'kvar' — ock deltagit i övergången till *œ̜*. Det vanliga är, att äldre **ă** i ord av typen **mater**, **dagher** i dialekten blivit *a̜*; det heter alltså *ma̜t* 'mat', *da̜* 'dag'. Man kommer då att undra, om icke det föregående bilabiala *w* kan ha invärkat på kvaliteten av **ă**, så att detta vid förlängning blivit *œ̜*, ej *a̜*[2].

Anm. 4. En del hithörande ord, som ofta stå i trycksvag ställning, uppvisa en övergång *œ̜* → *o*. Ex. härpå äro: *o* prep. 'av', *ot*

---

[1]) Jfr Anm. 4.

[2]) Jfr § 66 om *kwœŋ*, *kwœʈ*, *kwœʂt*, *wœʂ*.

prep. 'åt', *fo* (~ *fœ*) v. 'få', *fro* (~ *frœ*) prep. 'från', *slo* (~ *slœ*) v. 'slå', *smo* (~ *smœ*) adj. pl. 'små', *so* 'så' (← sā). Jfr även *fòtı* adj. 'fattig' i uttryck som *fotı-stœkar* 'fattig stackare', *fofäŋ* adj. 'fåfäng'.

Anm. 5. *gja* (~ *gja*) v. 'gå' ock *sta* (~ *sta*) v. 'stå' ha icke medföljt vid övergången ā → *œ* på grund av inflytandet från den trycksvaga formen med *a*. Däremot har i *drœ̂* v. 'draga', *hœ̂* v. 'hava', *tœ̂* v. 'taga' ett *œ* uppkommit — på analogisk väg — ur äldre ă vid tryckstark användning av dessa ord. Trycksvaga biformer äro *ho* 'ha', *to* ~ *ta* 'taga'. Härjämte förekommer som biform till *dʒî* (~ *dʒı*), ett, som det synes, ur fvn. giafa härlett värb *dʒœ̂* 'giva', vilket i regel användes i tryckstark ställning, under det *dʒî* kan nyttjas jämförelsevis trycksvagt. Särskilt vid emfatiskt uttryckssätt använder man med förkärlek formen *dʒœ̂*. Sakförhållandet är av intresse, på grund av att det belyser den egendomliga differentiering, morfologisk ock semologisk, som inom dialekten äger rum vid bruket av vissa värbformer.

§ 64. Utom undantag från huvudregeln, som redan angivits, äro följande antecknade:

1) ā i förbindelsen vā motsvaras i tryckstark ställning av *ou*. Denna diftong torde ha uppkommit på så sätt, att ā i ställning efter v övergått till *o*[1], vilket sedan i enlighet med dialektens ljudlagar blivit *ou*. Ex.

kràŋkróu[2] f. spindel	*vour* f. våd
vou m. våg, bölja	*vour* m. vår
vôu v. våga	*vour* poss. pr. m. o. f. vår
vòunın best. pl. fångstredskap[3]	*vôur* pl. våra.

Anm. 1. Vid mindre grad av betoning går *ou* över till *a*. Så i *vákænhóus* 'vapenhus', *várána* 'jordbruksarbetet om våren för sådd'. Beträffande former av poss. pron., såsom *vôŋ* m. sg., *vòrar* f. sg. m. fl. måste den förklaringen tillgripas, att i ord som dessa, oftast brukade trycksvagt i förening med substantiv ock placerade efter sitt huvudord, redan på stadiet *-o-* inträtt förkortning, varigenom övergången *-o-* till *-ou-* förhindrats.

2) Förbindelsen tvā blir i nkm. *to*. Denna övergång kan icke förklaras såsom föranledd av svagton. Jag förmodar, att i hithörande ord, där, så vitt jag kan finna, fonemet *to* brukar stå i tryckstark eller åtminstone halvstark stavelse, utvecklingen tillgått sålunda: v har, sedan det föranlett övergången ā → *o*, i ställning mellan *t* ock det följande *o* förhindrat diftongeringen av det långa *o* till *ou*. Småningom har en kontraktion av

---

[1]) Jfr Nor. Aisl. Gr. § 83 ock Lindgr. Burtr. s. 73.
[2]) Fvn. kǫngorváfa. [3]) vid fiske.

ljuden ägt rum, varav resultatet blivit *tǫ*[1]. Hithörande ex. äro endast: *tǫ* räkn. 'två' (jämte *tǫ̂* 'tvåa'), *tǫŀ* m. 'tvål' ock *tǫ̂ŀ* v. 'tvåla'.

3) Ord med *ạ* för äldre ā äro yngre lån ur rspr., eller påvärkade av detta, t. ex.

bŀậs v. blåsa
dạ̀ŀɨ adj. dålig
frậ v. fråga
hạv m. håv
lận v. låna
lậr f. låda
mạ v. må, befinna sig
pŀậ v. plåga
skậŀ v. skåla
swạŀ m. svål
swạr m. svår
ậk v. åka.

Anm. 2. Före lång kons. eller konsonantgrupp förkortas *ạ*: *bŀậṣt* 'blåste', *swạṛt* 'svårt', *ậḳt* 'åkte'. Märk därjämte följande ord med *ạ* för äldre ā: *drạ̀pelɨ* adj. dråplig', *pŀạ́ṣtər* n. 'plåster', *pạṣk* 'påsk', *ạ̀ṣka* f. 'åska', *ậṭ* räkn. 'åtta'. Här torde ock böra nämnas jälpvärbet *mạ* 'må', med *ạ* förkortat i svagton (pret. *mậṭ*), som brukas relativt sällan, enär det i regel ersättes av *lìut* (fvn. hlióta) 'må, böra, måste'.

4) Vid tidigt inträdd förkortning av gammalt långt ā i svagtonig ställning uppkommer i dialekten ett *a* som representant för detsamma. Detta är fallet i räkneord på fsv. -tān, nkm. *-tan* (*fàṃtan* 'fämton' m. fl.), i pron. *nân* (~ *nân*) 'någon' ock dess böjningsformer samt i prep. *ópa* (← *oppā ← op-ā) 'på', *óta* (← āt-ā) 'åt'[2], adv. *ạ́ṇda* ändå' (← æn þā), men *do* (← þā) 'då'.

§ 65. *ꝏ* förekommer även i följande ord:

ꝏ̀príl nom. propr. april
ꝏ̀réṣt m. arrest
ꝏ̀sʃṣí n. avsked
komarꝏ́t m. kamrat
kàṛprꝏ́l m. korpral
làɪŋjꝏ́l m. linjal
pŀakꝏ́t n. plakat
sàɪŋnꝏ́l m. signal
sàḷdꝏ́t m. soldat
àṛkꝏ́n m. orkan.

Däremot heter det *kjalás* n. 'kalas', *sabát* m. 'sabbat', *salát* m. 'sallad', vilka ord väl torde varit så »riksspråksmässiga», att man i dialekten icke kommit sig för att i dem ersätta det långa a med *ꝏ*.

ꝏ i orden här ovan kan bero på analogibildning eller tidig förlängning av äldre ă. I granndialekterna motsvaras ett äldre ā av *ạ* (~ *ạ*). Ja, inom nkalixmålets eget område har man, i

[1]) Jämför emellertid härmed Wigforss' redogörelse för ock förklaring av analoga fall i hall. mål (SHF. s. 263 f.). Se även Lindgr. Burtr. s. 73 ff.

[2]) Även adv. med betydelsen 'nära invid, ungefär'.

Törböle med kringliggande trakter, *a̤* som motsvarighet till rspr:s ur ā uppkomna å ock till det egentliga nkm:s *ꝏ̤* med samma ursprung[1]. Det förefaller då möjligt, att man för granndialekternas långa a-ljud i de här omhandlade orden insatt *ꝏ̤* ock sålunda åstadkommit konsekvens i fråga om ljudmotsvarigheten nkm. *ꝏ̤*: Ök., Rå., Te *a̤*. Jämför i detta sammanhang uppgifter hos Lindgren Burtr. s. 76 ock Nor. VSpr. III, ss. 155 ock 544, om området för *a̤* som representant för äldre ā. Utom i Nederkalix socken förekommer *ꝏ̤* ← ā även i största delen av nuvarande Töre socken (från Nederkalix avskildes Töre socken 1909[2]).

I Widmarks — trots sin knapphändighet — annars mycket upplysande avhandling om »Westerbottens landskapsmål» får man förgäves söka efter någon direkt uppgift rörande utvecklingen av fsv. ā i Nederkalix sockens målföre, medan han för Nysätra, Lövånger, Råneå ock Överkalix uppger, att »långt **a** höres — — — — i sådana ord, som i andra dialekter ock i svenskan motsvaras av ord med **å**, i forn-nordiska med **a** eller **á**, i gotiska med **a** eller **e**». Möjligen kan detta tolkas så, att målet i Nederkalix hör till dem, som liksom »svenskan» hava **å** för »långt **a**». Ett kuriosum är, att det i W:s avhandling ej står till att finna mer än ett enda ord, som belyser den i nkm. förefintliga övergången av äldre ā till *ꝏ̤*, nämligen **sjåån**[3] 'härifrån'. Däremot finnes i Widmarks manuskript flerfaldiga ex. på övergången ā → **å** (*ꝏ*?), bland andra följande[4]:

gjå (jämte **gji**) v. giva 131
nåk adj. klen, kraftlös, odug-lig 136
skerkꞁår adj. alldeles klar 137
måni m. måne; månad 148
fꞁåk v. andas häftigt, flämta 158

---

[1]) Det heter sålunda *ba̤t* 'båt', *bꞁa̤* 'blå' i Törböle ock Överkalix, *ba̤t* (kvantitetstecken är ej utsatt av upptecknaren, N. Moosberg) ∼ *ba̤t*, *bꞁa̤* i Råneå (uppgifter rörande Ök. ock Rå. efter ordlistor, upprättade för Ök. av S. Stenberg, för Rå. av N. Moosberg ock R. Moosberg.)

[2]) Noreen anger 1916 a. a., s. 544 endast Nedre Kalix som område för *ꝏ̤* ← ā. Enligt vad jag funnit, uppträder *ꝏ̤* ← ā även i Neder-Luleå socken (Antnäs).

[3]) Jfr fvn. **héðan**, fsv. **hǣþan**. I dial. finnes även *ʂàran*, *hàran*. Formen *ʂꝏ̤̂n* måste vara en analogisk nybildning efter mönstret av *dær* 'där', *dèran*, *dòran*, *dꝏ̤̂n* (jfr fvn. **þaðan**) 'därifrån'. Vid sidan av *ʂær* 'här', *hàran*, *ʂàran* 'härifrån' uppstod även *ʂꝏ̤̂n*.

[4]) Siffrorna hänvisa till sida i Widmarks manuskript (jag har insatt lm. *ꞁ* i st. f W:s motsvarande tecken).

kľå v. klå 158
gråt v. gråta 164
slå v. slå 166.

§ 66. *ꝏ* står för äldre ā ← ă genom förlängning före vissa konsonantgrupper[1]. Efter den först inträdda övergången ā → *ꝏ̜* förkortades i dialekten *ꝏ̜* före lång kons. eller kons.-grupp. De antecknade ex. äro:

ꝏ i uddljud: *ꝏŋ̱* m. aln;

ꝏ i inljud:

bꝏľk m. balk
hꝏ̀ľka best. f. halkan
hꝏľm m. halm
hꝏs̱ m. hals
hꝏľv adj. halv
kꝏľk adj. kalk
kꝏ̂ľk v. kalka
kꝏľv m. kalv
kꝏ̂ľv v. kalva
mꝏľm m. malm
skwꝏ̂ľk v. skvalpa
skꝏľm m. pärm
skꝏ̂ľv v. skälva
tꝏ́ľɪ m. talg.

§ 67. Därjämte förekommer (av oklar anledning) *ꝏ* i följande ord: *kꝏṯ* m. 'kart', *kwꝏŋ̱* m. 'kvarn', *kwꝏs̱t* m. 'kvast', *wꝏs̱* adj. 'vass', *vꝏḻs* m. 'vals' ock *vꝏ̂ḻs* v. 'valsa'[2].

Anm. *ꝏ* uppträder i stället för *ꝏ̜* vid förkortning före konsonantgrupp eller lång kons. Alltså *hꝏṯ* n. 'hårt' (vid sidan av *hꝏ̜ľ* 'hård'), *hꝏ̂ŋ̱* v. 'hårdna'. I sammansättningar övergår *ꝏ̜* vid minskad tryckstyrka till *ꝏ*, vilket vid ytterligare grad av akcentreduktion kan bli *o*. Ex. *stꝏľfi̱r* (~ *stoľfi̱r*) m. 'stålfjäder'.

ω

står i uddljud, inljud ock slutljud i tryckstark stavelse, ock är — med några få undantag[3] — kort.

§ 68. *o* är vanligt för äldre ŏ i gammal kort, öppen stavelse före ett bitonigt a i nästföljande stavelse (jfr § 5, s. 37 f.).

o i uddljud: *òwa* prep., adv. ovan.

Därjämte finnas sammans. *òwanat* 'ovan ifrån', *òwanɪ* 'ovanpå'.

---

[1]) Jfr Nor. Aisl. Gr. § 119.
[2]) Om *ꝏ* efter bilabialt *w* se § 63, anm. 3.
[3]) Långt *o* står i orden *jo̱nas* 'Jonas', *to̱mas* 'Tomas' — båda tydligen sena inlån ur rspr. — samt i ordet *spo̱ɪ* 'spov' (onomatopoetiskt) ock i de § 64,2 nämnda *to̱*, *tô̱*, *to̱ľ*, *tô̱ľ*.

ọ i inljud:

bòa[1] n. båge
bòka[2] v. puffa; böka
bòra[3] v. borra
bòsa[4] v. skräpa
bròta m. bråte
bròtas v. brottas
dòa v. duga
dòna[5] v. dåna
dòran best. m. pl. dörrarna
dròpa m. droppe
dròsan best. m. avfallet av agnar[6]
flòta v. flotta
fɫòta m. flotte
fóla[7] m. fåle
fròra[8] v. skumma
fròsa[9] m. frossa
gɫòpa[10] v. snöa vid blidväder
gɫòra[11] v. lysa till, glöda (om kol)
gnòra[12] v. gnida
gòa m. ånga, rök[13]
gòra[14] v. varas
hòas[15] v. önska

---

1) Detta ock flera andra ord, som äro svagt böjda mask. subst., förutsätta även i nom. den gamla obl. formens ändelse **-a**.

2) Jfr no. dial. **boka** 'grave'. *bòka* är avljudsform till fvn. **bauka**.

3) Fsv **bora**. Jfr no. dial. **bora**.

4) Jfr no. dial. **bosa** 'bestrøe med affald af hø eller halm' (Aas.).

5) Fvn. **duna**.

6) ock annat lättare avskräde vid tröskning. Jfr no. dial. **drose** 'korn som er aftærsket, men ikke renset eller drøftet' (Aas.).

7) Att observera är den akuta akcenten, som uppstått till följd av ordets ofta förekommande användning som lockord till hästar, när dessa skola infångas.

8) Jfr fvn. **froða** 'skum'. Ett subst. *fræ̂ụr* f., förutsättande ett äldre ***fraur**, finnes i dialekten, ock till detta ord är *fròra* naturligtvis avljudsform.

9) Förutsätter fsv. ***frosa**.

10) Jfr no. dial. **glopa** 'blive blød eller opsvulmet av tøveir' (Aas.). *gɫòpa* är avljudsform till **gahlaupan** 'löpa tillsammans, smälta', som av Tamm Etym. Ordb. s. 222 förutsättes som grundform till nsv. **glopp**. Jfr Nor. Sv. etym. s. 31.

11) I svenska ock norska dial. **glora** 'glimma'. Även *gɫộụr* 'glimma, glöda' (fvn. **glóra**) finnes i nkm.

12) Jfr no. dial. **gnura** 'gnide, knuse' (Aas.). I nkm. förekommer även *gnǽ̂ḭ* 'gnida' — ett durativt värb, vid sidan av vilket *gnòra* betecknar iterativ aktionsart. Jfr *gɫòra* 'glöda' iterat. ock *gɫộ* 'glöda' durat.

13) av fuktiga dunster. Jfr fvn. **gufa** s. 'rök, ånga', no. dial. **gova**, sv. dial. **guva, gova, gåva**. Även värbet *gòa* 'ånga' finnes i nkm.

14) Jfr fvn. **gor** 'var'.

15) *hòas* tyckes i nkm. förekomma blott i uttrycket: *húka-so-hòas* 'vilket som behagas'.

hòta[1] v. höta
jòma[2] v. klinga, eka
kłòra[3] klå, klösa
kłòta v. klottra
knòra v. knåda
kòła[4] v. svärta med kol
kòlar m. kolare
kòma v. komma
kóras[5] nom. propr. Hin håle
kòta[6] m. hydda
kòta[7] v. tälja (med kniv)
kròma[8] v. krama
kòpar m. koppar
lòa v. låga
lòa m. låga
lòka[9] v. skaka, rycka
lòman[10] best. m. höavfallet
lòna[11] v. lyssna
lòsa v. lossa; lossna[12]
lòwa v. lova
mòka[13] v. skotta
mòra v. pyssla med ngt[14]
mòsa mosse
mòsa[15] v. söla, arbeta smått
nèsabóran best. pl. näsborrarna.
nòra[16] v. nita, nåda
pòsa m. påse
pòsałt adj. utstående[17]
pòta[18] v. påta
ròa v. råga
ròa[19] m. råge
ròka v. skaka

---

1) *hòta* förutsätter fsv. ***hota**, en avljudsform till fsv. **hø̄ta**.
2) Jfr no. dial. **ljoma** 'lyde stærkt, klinge, gjenlyde' (Aas.).
3) I no. ock sv. dial. **klora**. Även formen *kłǫ̂u̯r* (fvn. **klóra**) finnes i nkm.
4) Jfr fsv. **kul, kol** 'kol' ock **kola** 'bränna kol'.
5) Säkerligen lånord från fi. Jfr fi. **kurki, kurjen** l. **kuren** 'lindrig svordom' (Lönnrot).
6) Motsvarar no. dial. **kota**. Jfr även Saxén Fi. lånord s. 154; änsv. **kåta**.
7) Förutsätter fsv. ***kota**. Jfr Nor. Sv. etym. s. 50.
8) Jfr no. dial. **kruma** 'klore, gramse' (Ross). Även *kròma* 'krama' finnes i nkm.
9) Jfr no. ock sv. dial. **luka** 'plocka, rycka'; **luka** är avljudsform till fvn. **laukr** 'lök'.
10) Sannolikt besläktat med fvn. **luma** 'släppa'; *lòman* betecknar sådant hö, som hästen ratar eller som, när han äter, faller ned på golvet i spiltan ock där blir »avfall».
11) Jfr no. dial. **luna** 'gå stille, som for at lure efter noget' (Aas.).
12) röra sig. Jfr fsv. **lossa, lussa, losa**.
13) Jfr no. dial. **moka** (Aas.).
14) arbeta jämnt, men makligt. Jfr no. dial. **mura, mora** 'virke jævnt og smaat' (Ross).
15) Jfr no. dial. **musla** 'arbeide smaat' (Ross).
16) Ordet är avljudsform till fvn. **hnióða**.
17) som en utspänd påse.
18) Jfr no. dial. **pota** (Aas.).
19) Avljudsform till fvn. **hrúga**.

ròra v. bli röd[1]
skòpa v. skutta[2]
skòra[3] v. skåda
skòta[4] v. skotta
smòka m. anrättning[5]
smòka v. smula sönder[6]
snóra-ní-se v. snora ner sig[7]
sòma[8] pron. samme, -a.
sòmar m. sommar
sòpa[9] m. söt mjölk
sòra[10] m. issörja
sòra[11] v. beläggas med issörja
sòsa[12] v. sova
sòta v. sudda, stryka[13]
sòwa v. sova
stòka[13] v. stöka, städa
stòpan best. m.[14]
stòra[15] v. stödja, förse med stöd
stòta[16] v. stöta, stamma
stròkan[17] nom. pr. Stråkan.

[1]) Om himlavalvet; fvn. **roða** 'kaste et rødt skin, en rød farve fra sig eller over noget' (Fritzner).

[2]) hoppa lekfullt (om djur); fsv. **skopa** 'hoppa, dansa'.

[3]) Även *sɟʂæʂkóra* 'skärskåda' finnes i dialekten.

[4]) Jfr fsv. **saman skuta** 'skotta samman, sammanföra'. *skòta* har av mig ej observerats i nkm. annat än i uttr. *skóta-sný* (l. *-snýn*) 'skotta snö (l. snön)'.

[5]) Bestående av filmjölk med brödsmulor i.

[6]) Särskilt smula sönder bröd. Jfr sv. ock no. dial. **smola**.

[7]) smeta ner sig (med snor).

[8]) Jfr fsv. **sumber** (jämte böjningsformerna **sumi** ock **soma**). I nkm. finnes även *sòmalú̦t* 'sammalunda'.

[9]) Fsv. **sōpi** 'klunk, skvätt, droppe'. Det kan anmärkas, att nkm. *mjøłk* betyder 'filmjölk'; 'skummjölk' heter *ràn̠mjółk* (v. *rên̠* 'skumma', om mjölk).

[10]) Avljudsformer till fsv. **sör**. Jfr även fvn. **sori** m. ock no. diál. **sora** 'belægges med en iisskorpe' (Aas.).

[11]) Skämtsamt vid sidan av det vanligare *sòwa* ~ *sòva*.

[12]) med en borste l. dyl. Förutsätter fsv. ***sota**. Jfr no. dial. **sota** (»ploogj'n gjekk bærr'aa saataa aavaapaa» Ross).

[13]) Jfr fsv. **stoka** 'rasa, fara fram'? (Sdw.) ock no. dial. **stuka**, **stoka** 'støie, tumle, leve' (Ross.).

[14]) den sköra isen invid land, genom vilken man lätt far ner. Jfr no. dial. **stopa** 'træde igjennem løs iis el. halvfrossen snee, saa der blir meget dybt spor' (Ross), ock fvn. **staup** n.

[15]) Fvn. **stoða**.

[16]) Jfr no. dial. **stota** 'stamme' (Aas.) ock fvn. **stauta** 'stöta', det senare med avljudsstadiet **-au-**.

[17]) *stròkan* är namnet på en fors, där vattnet har en relativt trång passage mellan en stor holme ock den egentliga älvstranden. Jfr no. dial. **stroka** 'gjennemgang' ock **strok** 'strømning'; »I Nordland især om en strøm i et vanddrag, et sted hvor en elv rinder stridt» (Aas.). Se även Noreens utredning VSpr. III, s. 123.

stòtalıt adj. stapplande
stròra[1] v. strö
tòla v. tåla
tòras v. töras, våga
tròra[2] v. trampa, tråda
vòrar poss. pron. fem. sg. vår.

§ 69. Kort *o* (~ *u* enligt § 50), uppkommet av äldre ŏ l. ŭ, förekommer även i *op* 'upp' (← äldre trycksvagt ŏp l. ŭp), *ópa* 'på', *ópat* 'uppefter, uppåt' (om de poss. pron. *vôŋ*, *vòrær* m. fl. se § 64,1, anm. 4), vidare i de från rspr. inlånade *ȷóan* 'Johan', *ȷósæf* 'Josef', *òlu* 'Olof', *ódal* 'Odal'.

Anm. Då vid sidan av det trycksvaga *op* en tryckstark form *ou̯p* finnes, måste denna senare form förutsätta ett äldre *ōp.

§ 70. *o* förekommer i lång, sluten stavelse i ett fåtal fall, nämligen i ordet *fôgd* 'fogde' (sannolikt ett rätt sent inlån från rspr.) ock motsvarande äldre ŭ- i ställning före *k̠* ock *k̠s* i följande ord:

bok̠ m. bock
ȷok̠s[3] n. blandning, smörja
ȷôk̠s v. krångla, knoga
kúlıȷók̠s n. »droppar»[4]
kôk̠s[5] v. titta
ôk̠s m. oxe
prok̠ m. kalv.

Diftonger.

ɪu̯ l. ıu̯,

växlande vid grav akcent med ljudförbindelsen *ɪu* l. *ıu*, är vanligen kort ock förekommer endast i inljud ock slutljud.

§ 71. *ɪu̯* l. *ıu̯* ~ *ɪu* l. *ıu* motsvarar en äldre dift. ïu.

ɪu̯ l. *ıu̯* ~ *ɪu* l. *ıu* i inljud:

bíu̯lbánt adj. julbent
bɪu̯r m. bäver
ḑzìut v. gjuta
fìuk v. damma, flyga[6]
fíu̯kshálman n. pr. Fjuksholmen
hɪu̯l n. jul (på vagn)
ȷɪu̯l f. jul (högtiden)
ȷíu̯ra best. n. juvret
líu̯star f. ljustergaffel
lìut[7] v. böra, få, måste

1) Iter. värb, vid sidan av *stræ̨*, som är durativt. Jfr no. dial. straud, strod f. 'rad, række' (Aas.).
2) Iter. värb vid sidan av durativt *træ̨*.
3) Mht. juchs
4) Sprithaltiga.
5) Ånsv. kuxa.
6) Om små partiklar i luften.
7) Fvn. hlióta.

lɪu̯t pres. sg. bör, får
mɪu̯k adj. mjuk
nìuk[1] v. smyga
nìup v. nypa
nìuran best. n. pl. njurarna
nìus v. nysa
sɪu̯k adj. sjuk
sìuk f. sjuka
sìur v. sjuda, koka
spɪu̯t n. spjut
stʂɪu̯s m. skjuts
stʂìus v. skjutsa
stʂìut v. skjuta
tʂɪu̯r n. tjuder
tʂìur v. tjudra
tʂìut v. tjuta;

ɪu̯ l. *ɪu̯* ~ *ɪu* l. *ɪu* i slutljud:

bìu v. bjuda
bɪu̯ pres. sg. bjuder
lìu v. ljuga
sɪu̯ räkn. sju
tɪu̯ m. tjuv
tʂɪu̯ räkn. tjugo.

Anm. Jfr om kvant. § 3, anm. Ej sällan märkes förskjutning till halvlängd på dift. *ɪu̯* ~ *ɪu̯* (*ɪu* ~ *ɪu*). Uttalet kan med hänsyn till diftongens kvantitet växla hos en ock samma individ. I allmänhet förefaller det, som gravbetonat *ɪu* ~ *ɪu* skulle vara något längre än akutbetonat *ɪu̯* ~ *ɪu̯*.

aɪ̯

förekommer i uddljud ock inljud samt är alltid kort.

§ 72. *aɪ̯* motsvarar äldre ĭ före kons.-grupp.

aɪ̯ i uddljud:

âɪ̯l adv. illa
aɪ̯lt adj. n. sankt
aɪ̯n adv. in
âɪ̯n adv. inne
àɪ̯na adv. o. prep. inifrån
àɪ̯nafør adv. o. prep. innanför
àɪ̯ndra komp. inre
àɪ̯nast sup. innerst
àɪ̯nmát m. innanmäte
áɪ̯stər n. ister;

aɪ̯ i inljud:

bàɪ̯tɪ adv. bittida
dʒâɪ̯ft-sa v. gifta sig
dʒaɪ̯ls pres. sg. är giltigt
dʒáɪ̯lər n. giller
dʒàɪ̯nas[2] v. gråta
fødʒáɪ̯ft n. gift
glàɪ̯tər v. glittra
gnàɪ̯stər v. gnistra
graɪ̯st adj. gles
hâɪ̯lk f. huvudduk
hâɪ̯n v. hinna
klâɪ̯p v. klippa
kláɪ̯stər n. klister
knaɪ̯kt m. knekt
kwaɪ̯k adj. kvick, livlig
kwaɪ̯st m. kvist
lâɪ̯g v. ligga
màɪ̯la prep. mellan

[1]) Jfr da. nøle.

[2]) Släkt med fvn. **gína** 'gapa'.

mà̯ɪ̯n̯a n. minne
mɑ́ɪ̯t̯a best. f. mitten
nɑ̂ɪ̯p[1] v. nypa, sticka
pɑɪ̯g m. pigg
pɑ̂ɪ̯k v. picka
rɑ̀ɪ̯ktɪ adj. riktig
rɑ̂ɪ̯n v. rinna
rɑ̂ɪ̯sk f. ruska
rɑ̂ɪ̯sp f. rispa
rɑɪ̯st m. plogbill
rɑ̂ɪ̯st f. skåra
rɑ̂ɪ̯st v. rista, ploga
sɑɪ̯kt f. litet såll, sikt
sɑ̂ɪ̯kt v. sikta
sɑ̂ɪ̯kt n. sikte
sɑ́ɪ̯l̯a best. f. sillen
sɑ́ɪ̯lvər n. silver
sɑ̀ɪ̯n̯a best. n. sinnet, ilskan
sɑɪ̯st sup. sist
spɑ̂ɪ̯n v. spinna
stɑ̂ɪ̯l v. utfodra kreatur
stɑ̂ɪ̯n v. draga, slita
stɑɪ̯n adj. hård, spänd, mätt
tɑ̀ɪ̯stəl m. tistel
ʝʂɑ̂ɪ̯st f. kista
vɑ̂ɪ̯st pret. visste.

Anm. 1. I svagton heter det *ɪn* 'in', *ɪ̀næʂʈ* 'innerst', *míla* 'mellan' (jfr § 5, s. 38 f.).

Anm. 2. När i ett ord som *ʝʂɪ̂ʈ* m. 'kätte' *ɪ* står för äldre ĭ — ty det måste förutsättas, att *ʝʂɪ̂ʈ* uppkommit ur ett äldre *kitte — så torde detta bero på minskning av tryckstyrkan på ĭ. *ʝʂɪ̂ʈ* brukas nämligen ofta enklitiskt (t. ex. *kɑ̀ɔlvʝʂɪʈ* 'kalvkätte').

æɪ̯

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock såväl långt som kort.

§ 73. *æɪ̯* motsvarar äldre ī.

æɪ̯ i uddljud:

æ̂ɪ̯l n. rägnby, väderil
æ̂ɪ̯r m. id (Leuciscus idus)
æ̀ɪ̯rəs v. idas
æ̂ɪ̯s m. is;

æɪ̯ i inljud:

bl̥æ̀ɪ̯ra best. f. blidvädret
dæ̂ɪ̯n pron. dina
græ̂ɪ̯m f. grimma
græ̂ɪ̯n v. grina
græɪ̯s m. gris
klæ̂ɪ̯n v. stryka smör på bröd
kl̥æ̂ɪ̯v v. kliva
knæ̂ɪ̯p v. knipa
knæɪ̯v m. kniv
kræ̀ɪ̯mən best. m. snuvan
læɪ̯k adj. lik
læɪ̯m n. lim
læɪ̯n n. lin
læ̂ɪ̯t v. lita
læɪ̯v n. liv
mæ̂ɪ̯l f. mil
pæ̂ɪ̯l m. pil
pæ̂ɪ̯n v. pina

[1]) Fvn. hnippa.

ræ̠ɪ̯k adj. rik
ræ̠ɪ̯s n. ris
ræ̠̂ɪ̯s v. resa sig upp[1]
ræ̠̂ɪ̯t v. peka
ræ̠̂ɪ̯v v. riva
skræ̠̂ɪ̯v v. skriva
slæ̠ɪ̯k pron. slik
stræ̠̂ɪ̯m f. strimma
swæ̠̂ɪ̯m v. svimma
swæ̠ɪ̯n n. svin
sæ̠ɪ̯k m. sik
sæ̠̂ɪ̯r f. sida
ʇʂæ̠ɪ̯l m. kil
ʇʂæ̠̀ɪ̯vas v. kivas
tæ̠̂ɪ̯m f. timme
tæ̠̂ɪ̯n f. tina[2]
tæ̠̂ɪ̯n v. smälta
tæ̠̀ɪ̯sdá̠ m. tisdag
væ̠ɪ̯k m. vik
væ̠̂ɪ̯k v. vika
wæ̠̂ɪ̯r v. vrida
wæ̠ɪ̯t adj. vit;

æ̠ɪ̯ i slutljud:

fræ̠ɪ̯ adj. fri
fərbǽ̠ɪ̯ adv. förbi
gnæ̠̂ɪ̯ v. gnida
kræ̠ɪ̯ n. krig
læ̠̂ɪ̯ v. lida
læ̠̂ɪ̯ m. lie
næ̠̂ɪ̯ v. niga
pæ̠̂ɪ̯ f. piga
ræ̠̂ɪ̯ v. rida
smæ̠̂ɪ̯ v. smida
stræ̠ɪ̯ m. strid
stræ̠̂ɪ̯ v. strida
stæ̠ɪ̯ m. stig
stæ̠̂ɪ̯ v. stiga
swæ̠̂ɪ̯ v. svida
sæ̠ɪ̯ v. se
sæ̠̀ɪ̯-ní̠[3] v. sjunka, segna ned
træ̠ɪ̯ räkn. tre
tæ̠ɪ̯ f. tid
væ̠ɪ̯ adj. vid
væ̠̂ɪ̯ v. viga.

§ 74. I vissa ord står *æ̠ɪ̯* för äldre ĭ före **ng, nk, nd, nt.** Sannolikt har utvecklingen varit den, att ĭ före de ifrågavarande konsonantgrupperna varit förlängt vid tiden för övergången ī → *æ̠ɪ̯*; sedan har dift. *æ̠ɪ̯* förkortats.[4]

æ̠ɪ̯ i uddljud:

æ̀ɪ̯ŋ̯ku adv. enkom
æ̀ɪ̯ŋ̯ən pron. ingen
æ̀ɪ̯ŋ̯ɖʐfé̠r f. ingefära
æ̀ɪ̯n̯tat adv. inte
æ̀ɪ̯n̯tna pron. intet;

æ̠ɪ̯ i inljud:

blæɪ̯n̯d adj. blind
græɪ̯n̯d f. grind
hæɪ̯ŋ̯st m. hingst
hæ̂ɪ̯ŋ̯ʇʂ v. hinka
læ̂ɪ̯n̯d v. linda
mǽɪ̯n̯dər komp. mindre

[1]) Om djur, som stiger upp på bakbenen.
[2]) En art fiskredskap. [3]) Fsv. sīgha.
[4]) Jfr § 5, s. 26.

mǽi̯ŋk[1] v. minska
pǽi̯ŋest m. pingst
rǽi̯nd f. »rinda»[2]
rǽi̯nd[3] v. gärdsla med »rindor»
ræi̯ŋ m. ring
rǽi̯ŋ v. inringa (om djur)
stǽi̯nt f. stinta, tös
sǽi̯ŋk v. försena
tæi̯ŋ n. ting
væi̯nd f. vind
vǽi̯ŋ m. vinge
vǽi̯nter m. vinter.

Anm. 1. Även i *fræi̯sk* adj. 'frisk', *mæi̯nst* sup. 'minst' ock *otemǽi̯nstune* adv. 'åtminstone' står *æi̯* för fsv. ĭ.

Anm. 2. I trycksvag ställning reduceras dift. *æi̯* till *æ*; därav en form *ænt* 'inte' vid sidan av *ǽi̯ntet*, *mǽnder* vid sidan av *mǽi̯nder* 'mindre'.

§ 75. I ett mindre antal ord har fsv. **æ** före **ng** ock **nk**, åtföljda av kons. **i**, utvecklats till *æi̯*.

æi̯ i uddljud: *ǽi̯ŋdʒ*[4] n. 'äng', *ǽi̯ŋtʃ* f. 'änka';

æi̯ i inljud:

hǽi̯ŋdʒ v. hänga
slǽi̯ŋdʒ v. slänga
sprǽi̯ŋdʒ v. spränga
stʃǽi̯ŋk v. skänka
stǽi̯ŋdʒ v. stänga
stǽi̯ŋtʃ v. stänka
swǽi̯ŋdʒ v. svänga
sǽi̯ŋtʃ v. sänka
tǽi̯ŋtʃ v. tänka.

Anm. 1. Vidare må anges *dræi̯ŋ* m. 'dräng', *slæi̯ŋ* m. 'släng', *stræi̯ŋ* m. 'sträng', vilka torde ha uppstått på samma sätt som *ǽi̯ŋdʒ*, d. v. s. påvärkats av en äldre pluralform på **-iar**. Att märka är dock, att plur. numera i nkm. heter resp. *dræ̀i̯ŋgan*, *slæ̀i̯ŋgan*, *stræ̀i̯ŋgan*. På samma sätt har *stræi̯ŋ* adj. 'sträng' uppstått i former med **i** före ändelsens **a**.

Men dift. *æi̯* står i några ord som motsvarighet till fsv. **æ** före **ng**, även då **i** följande stavelse stått ett sonantiskt **i**; så i *æ̀i̯ŋgel* m. 'ängel', *fæ̀i̯ŋgels* n. 'fängelse', *lǽi̯ŋdʒ* adv. 'länge'; *æ̀i̯ŋkliŋ* m. 'änkling' kan vara att hänföra hit (på grund av fsv. **ænkil**), eller det kan utgöra analogibildning efter *ǽi̯ŋtʃ*. Även *æ̀i̯ŋgen* pron. 'ingen' skulle kunna medtagas här, om man vill förutsätta, att formen i fråga utgår från fsv. **ængin**. Riktigare torde dock vara att, som ovan § 74 gjorts, antaga, att fsv. **ingin** ligger till grund för nkm. *æ̀i̯ŋgen*. — Ordet *sæi̯ŋ* f. 'säng' kan vara uppkommet direkt ur en äldre form **sǣing**, vadan diftongen *æi̯* här skulle vara ursprunglig (frånsett förkortningen). Sannolikt föreligger dock analogibildning.

---

[1]) Fvn. **minka**.

[2]) Mindre trädstam, som är något tillyxad.

[3]) Fvn. **hrinda**? Jfr ags. **hrind** 'bark' ock ags. **hrendan** 'slita, skära'.

[4]) Efter plur. fsv. **ængiar**, nkm. *æ̀i̯ŋdʒa*; plur. nyttjas mer än sing. Ordet kan möjligen vara identiskt med fvn. **engi**, sv. dial. änge (Rietz).

Anm. 2. Det är givet, att samtliga böjningsformer av de ovan angivna exemplen även ha *æi̯*; sålunda heter det t. ex. *hǽi̯ŋd* pret. 'hängde', *slæi̯ŋt* sup. 'slängt'; likaså står *æi̯* i sammansättningar som *lǽi̯ŋsæt* 'längsefter', *lǽi̯ŋsýve* 'längsöver'.

æu̯,

växlande vid grav akcent med ljudförbindelsen *æu*, förekommer i uddljud, inljud ock slutljud samt är vanligen kort.

§ 76. *æu̯* l. *æu* motsvarar äldre ø̄ ← fvn. **au**. *æu̯* ~ *æu* står i uddljud endast i några ord: *æ̀uk* v. 'öka', *æu̯m* adj. 'öm, känslig' ock *æ̀um* v. 'ömma, vålla smärta'.

æu̯ l. *æu* i inljud:

bi̯nǽu̯ŋ[1] nom. prop. Binören
bḱæu̯t adj. blöt
fræu̯r f. skum, fradga
fǽu̯skan best. m. det ruttna i träet
knæu̯s m. knut l. knöl[2]
kræ̀um v. harkla
læu̯s adj. lös
malǽu̯ŋ[1] n. pr. Malören
mæ̀uḱ v. äta, tugga
næu̯s pret. sg. nös
pesmǽu̯ran best. pl. myrorna
ræu̯n m. rönn
ræ̀ut v. ropa (om kor)
skæu̯t pret. sg. sköt
skæ̀ut pret. pl. sköto;

æu̯ l. *æu* i slutljud:

bæu̯ pret. sg. bjöd
bæ̀u pret. pl. bjödo
dæu̯[3] adj. dåsig
kḱæu̯ f. klöv
kḱæ̀u pl. klövar
slæu̯ adj. slö
snæu̯ adj. kal
træu̯ adj. trög, trång.

Anm. Om diftongen *æu̯* gäller detsamma, som angivits rörande *i̯u̯* ~ *iu̯* (*iu* ~ *iu*) § 71, anm.

øy̯

förekommer endast i uddljud ock inljud ock är alltid kort.

§ 77. *øy̯* har uppkommit ur ett äldre kort **y** i lång, sluten stavelse. I uddljud har jag funnit det endast i ordet *øy̯ks* f. 'yxa'; eljest förekommer det blott i inljud:

---

[1]) Både *bi̯nǽu̯ŋ* ock *malǽu̯ŋ* äro namn på öar i Kalix' skärgård. Senare ledet i namnen är fvn. **aurr** 'sand'.

[2]) på ett träd.

[3]) Fvn. **daufr**. Jfr fvn. **dúfa** ock part. pret. **dofenn**.

bɵ̂yg̲ m. bygga
fɵ̂yl̲ v. fylla
grɵ̂yn̲ f. liten holme
hɵ̂yl̲ f. hylla
krɵ̂yd̲ f. krydda
krɵ̂yk̲ f. krycka
lɵ̂yʈʂ f. ögla på ett rep
nɵ̀yk̲əl v. göra tecken[1]
nɵ̂ys̲t n. nystan
rɵyg̲ m. rygg

rɵ̂yʈʂ v. rycka
ʂʈʂɵ̀yl̲da adj. skyldig
stɵyg̲ adj. ful
sɵyl̲ m. syll
sɵ̂yl̲t v. sylta
sɵ̀ys̲kon n. pl. syskon
sɵ́ys̲tər f. syster
ʈʂɵ̀yk̲lɪŋ m. kyckling
trɵyg̲ adj. trygg
tɵ̂yl̲ f. stycke.[2]

ɵʏ

förekommer såsom långt i uddljud, inljud ock slutljud, som kort i uddljud ock inljud.

§ 78. *ɵ̲y* uppträder i nkm. som motsvarighet till äldre ȳ.

ɵ̲ʏ i uddljud: *ɵ̲̂ʏr*[3] v. 'yra, driva', *ɵ̲̂ʏt* f. 'yta';

ɵ̲ʏ i inljud:

bɵ̲̂ʏt v. byta
dɵ̲̂ʏn f. dyna
fɵ̲̂ʏr räkn. fyra
grɵ̲ʏn n. gryn
grɵ̲̂ʏt f. gryta
hɵ̲̂ʏs v. hysa
knɵ̲̂ʏt v. knyta
lɵ̲̀ʏa adj. varmt[4]
lɵ̲̂ʏs v. lysa
lɵ̲̀ʏsa n. lyse
lɵ̲̀ʏta n. lyte
mɵ̲ʏl m. boll
mɵ̲̂ʏr f. myr
snɵ̲̂ʏt v. snyta

ʂʈʂɵ̲ʏl m. skyl
ʂʈʂɵ̲̂ʏl v. skyla, täcka över
stɵ̲̂ʏl[5] n. stjärten på fåglar
stɵ̲̂ʏr n. roder
stɵ̲̂ʏr v. styra
sɵ̲ʏl m. syl
sɵ̲ʏn f. syn
sɵ̲̂ʏn v. syna
sɵ̲̀ʏnənt adj. framsynt
sɵ̲̂ʏt v. sköta, »syta»
ʈsɵ̲̂ʏl f. påse[6]
ʈʂɵ̲̂ʏl v. bära på ryggen
trɵ̲̂ʏn n. tryne
tɵ̲̀ʏn-ɑ̯ v. tyna av.

---

[1]) blinka åt ngn.

[2]) hoprullat tunt bröd. Isl. **þyrla** 'virvla'. Om dial. former som tyrlo, tyllo 'nystan, något hoprullat' se Hesselman Spr. o. St. IV, s. 107.

[3]) *ɵ̲̂ʏr* användes i dial. även i betydelsen 'rasa, vara i yrsel'. Jfr *ʝy̲r* ock *ʝŷr* § 18.

[4]) Om vatten.

[5]) Jfr nyno. **stȳl** m. (av ***stȳvel** enl. Torp Ordb.) 'gump, stjärt'.

[6]) att bära på ryggen. Jfr fvn. **kýll** ock **kyllir** 'påse, säck'.

øy i slutljud:

bøy m. by
dôy dem. pron. dat. 'det
lôy v. lyda
lôy v. uppvärma[1]
møy n. mygg
nøy adj. ny
spøy v. spy
stʃøy adj. skygg
sôy v. vicka åt sidan[2]
tøy n. tyg.

§ 79. *øy* i vissa ord måste tänkas utgå från ett tidigare *øy*, som före konsonantgrupp förkortats. Detta *øy* har uppkommit ur ȳ. I de fall, där **y** icke ursprungligen var långt, får man alltså antaga förlängning före vissa konsonantgrupper (**mb**, **nd**, **ng**, **nk**, **nt**, **rs**) vid den tid, då övergången av **ȳ** till *øy* skedde (jfr § 5, s. 26).

øy i uddljud:

óyŋel n. yngel
òyŋgel v. yngla
óyŋer komp. yngre
ôyŋk-se v. jämra sig
òyŋtʃeli adj. ömklig
óysel f. yrsel
òytre komp. yttre
òytest superl. ytterst;

øy i inljud:

dòyŋdʒa best. f. dyngan
foynd n. fynd
hôynd f. hynda
môynd v. ro, backa en båt[3]
mòynda adj. myndig
mòynt n. mynt
mòynta best. f. Mentha
pôynt v. misshandla[4]
rôyŋtʃ v. rynka
slôyŋdʒ f. slynga
stòymbel m. stjälk[5]
stʃôynd v. skynda
stoyŋ n. styng
stôynt v. fästa upp[6]
sôyŋtʃ n. sänke
soynd f. synd
sòyntes pret. syntes
tôyŋ v. tynga.

Anm. Ett *øy* kan i trycksvag ställning förkortas till *ø*. Sålunda uppträda former som *òtæst* 'ytterst', *sònes* 'synas', *sons* 'syns'. Jfr *sones-tæːl* 'synas till', som har upptakt ock sålunda säkerligen bidragit till uppkomsten av formen *sònes*.

---

1) Om vätskor.

2) Om båtar. Av fvn. **suð** f. I uppl. m. fl. dial. **sȳda**.

3) Roddaren sitter vänd åt det håll, dit båten framdrives. Avledning till fvn. **mund** 'hand'? När det gäller att *môynd*, frestas särskilt händernas kraft.

4) fara illa med ngt.

5) på en svamp. Förutsätter fsv. ***stymbil**.

6) kjortlarna medelst band om livet.

ǫu̯

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock är i regel långt.

§ 80. *ǫu̯* motsvarar äldre ū, ävensom dift. iū föregången av r eller kakuminalt l.

ǫu̯ i uddljud:

ǫ̀u̯sékt v. ursäkta
ǫu̯t adv. ut
ǫ̂u̯t adv. ute
ǫ̀u̯ta adv. utifrån
ǫ̀u̯tláen[1] f. pl. utlagor, skatter;

ǫu̯ i inljud:

brǫ̂u̯t v. bryta
bǫu̯r n. bur
dǫ̂u̯k v. dyka
flǫ̂u̯t v. flyta
frǫ̂u̯s v. frysa
gl̓ǫ̂u̯p v. sluka
grǫu̯s n. grus
ı-grǫ̂u̯t[2] n. litet grand
hǫu̯r f. hud
hǫu̯s n. hus
kl̓ǫu̯t m. klut, trasa
kl̓ǫ̂u̯t v. tvätta golv
krǫ̂u̯k f. kruka
krǫ̂u̯p v. krypa
krǫu̯t n. krut
kǫ̂u̯l̓ f. kula
kǫ̂u̯t v. springa
lǫ̂u̯k f. lucka
lǫu̯s f. lus
lǫ̀u̯s-ní v. luta sig ned
lǫ̂u̯t v. luta
mǫu̯r m. mur
pǫ̂u̯st v. pusta
rǫ̂u̯k v. ryka
rǫ̂u̯p f. ripa
skǫ́u̯men best. m. skummet
skǫ̂u̯r v. skura
skǫ̂u̯t f. skuta
slǫ̂u̯t v. sluta
sprǫ̂u̯t v. spruta
spǫ̂u̯t v. spruta
strǫ̂u̯k v. stryka
strǫu̯t m. strut
stǫ̂u̯l̓ v. välta
stǫu̯p adj. brant
sǫ̂u̯p v. supa
sǫu̯r adj. sur
trǫu̯t m. trut
tǫ̀u̯r-ǫ́u̯m v. tura om
tǫ̀u̯sn̥ räkn. tusen;

ǫu̯ i slutljud:

drǫu̯ adj. dryg
flǫ̂u̯ v. flyga
frǫu̯ f. fru
kl̓ǫ̂u̯ v. klyva
rǫ̂u̯ v. förefalla[3]
skrǫu̯ m. skruv
skrǫ̂u̯ v. skruva
slǫu̯ adj. slug

---

1) Det är givet, att ett flertal andra sammans. med *ǫu̯t-* finnas.
2) Jfr fvn. griót.
3) se ut.

stǫu̯ m. kort svans
sǫ́u̯ v. suga
trǫu̯ m. »truv»[1]
tǫ́u̯ f. tuva.

Anm. 1. *fǫ́u̯s* n. 'fähus' utgår från en form *fūs, som uppkommit genom sammandragning av **fæhūs**. Analogt är förhållandet med *hǫ́u̯r* n. 'huvud'.

Anm. 2. Nkm. *hou̯nd* (*hǫu̯nd*) m. 'hund' förutsätter förlängning av **u** före **nd** vid tiden för övergången av **ū** till *ǫu̯*. Förkortning av dift. *ǫu̯* har sedan inträtt. Jfr § 5, s. 26.

Anm. 3. I ord, som ofta stå trycksvaga, förkortas dift. *ǫu̯*, t. ex. i *dou̯* (~ *dǫ*) ← **dǫu̯* ← fsv. **þū**, *nou̯* (~ *nǫ*) ← **nǫu̯* ← fsv. **nū** (jfr § 42). Härjämte finnes även en trycksvag form *du*, väl uppkommen i svagton av **þū** före övergången **ū** → *ǫu̯*.

ɑu̯

förekommer i uddljud ock inljud ock är alltid kort.

§ 81. *ɑu̯* motsvarar äldre kort **u** i lång, sluten stavelse.

ɑu̯ i uddljud: *ɑu̯l* f. 'ull', *ɑ̀u̯ndɩ* prep. o. adv. 'under', *ɑ̀u̯ndɑru* prep. o. adv. 'inunder';

ɑu̯ i inljud:

bɑ́u̯l f. bulle.
fɑu̯l adj. full
gɑ́u̯lɑ best. n. guldet
hɑ́u̯ltɑ nom. propr. Hultet
kɑ̀u̯lɑr v. kullra
lɑ́u̯ftɑ best. f. luften
lɑ̂u̯g v. lugga
mɑu̯g m. mugg
mɑ́u̯ntɑr adj. munter[2]
plɑu̯g m. plugg
plɑ̀u̯ndɑr v. plundra
pɑ̂u̯lk f. pulka
rɑ̂u̯l v. rulla
rɑ̂u̯st v. rusta
sɑkɑ́u̯nd m. sekund
skɑ̂u̯g f. skugga
skɑu̯ld f. skuld
spɑ̂u̯t v. spotta
sɑ̂u̯g f. sugga
sɑ̂u̯k v. sucka
tɑ̂u̯l v. »tulla», snatta
tɑ̂u̯kt v. tukta.

ou̯

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock såväl långt som kort.

§ 82. *ǫu̯* står för äldre långt, slutet **o** (ursprungligt eller senare förlängt).

---

[1]) Ring nedtill på skidstav. [2]) något berusad.

o͜u i uddljud:

o͜uk n. ok
o͜uɫ m. ort
o͜umn m. ugn
ò͜uṣák m. orsak
o͜uṭ m. ort
o͜uṭ f. ort (vikt)
o͜us n. os
ô͜us v. osa

samt i en mängd ord, inledda med negationen *o͜u-* 'o-', t. ex. *ò͜unə̀ra* 'onödig'.

o͜u i inljud:

bɫô͜um f. blomma
bo͜uk f. bok
bo͜uɫ n. bord
bo͜um m. bom
bo͜ur f. bod
bo͜ut f. bot; lapp
bro͜ur m. bror
ḑzo͜uɫ f. gjord
do͜um m. dom
do͜un n. don
do͜up n. dop
dô͜us f. dosa
dò͜utər f. dotter
fò͜udrɪŋu f. pl. fordringar
fo͜ur n. foder
fo͜ut m. fot
fəḷô͜ur v. förlora
gɫo͜up m. glop
go͜um m. gom
gro͜up f. grop
ho͜up m. hop
ȷô͜uɫ v. jorda
ȷo͜un n. hjon
kɫo͜uk adj. klok
kɫo͜ut n. klot
krô͜un f. krona
lo͜um m. lom
mo͜ur f. mor
mo͜ut prep. mot
nò͜uɫa adv. nordan
no͜ut f. not
nò͜ua adj. grannlaga[1]
rô͜us f. ros
ro͜ut f. rot
skro͜ut n. skrot
so͜uɫ f. sol
so͜ur pret. svor
sto͜uɫ m. stol
sto͜up n. stop
sto͜ur[2] adj. stor
tò͜uka adj. tokig
to͜um adj. tom
tó͜uṣḑa[3] m. torsdag;

o͜u i slutljud:

bɪhó͜u n. behov
bɫo͜u m. blod
bo͜u v. bo
bro͜u f. bro
do͜u pret. dog
flô͜u m. del av golvet[4]
go͜u adj. god
gno͜u v. gno

---

[1]) noggrann.
[2]) Även *stạr* 'stor'.
[3]) Även *tó͜uṣḑá*.
[4]) i ladugården (»rännsten»).

hå,tlóu m. handlove	*lou* n. lo
hou m. ho	*nou*[1] adv. nog
hou n. vett	*plou* m. plog
jôu adv. jo	*prou* n. prov
klou f. klo	*rou* f. vrå
knôu m. knoge	*skou* m. sko
kou f. ko	*snou* v. sno
krou m. krog	*trou* v. tro m. fl.

Anm. 1. Om *ou* ← vā se § 64,1.

Anm. 2. *ou* förkortas i svagton; så t. ex. i *boulfóut* 'bordsben' (även *bolfóut*). I position förkortat är *ou* i följande ord:

bàŋmóusk f. barnmorska	*oust*[3] m. ost
bound m. bonde	*proust*[4] m. prost
fóuster n. foster	*roust*[5] m. rost
hòusta[2] best. f. hostan	*snoud* m. snodd
hôust v. hosta	*sóuken* f. socken
móuster f. moster	*tsôul* f. kjortel.
óunsdá onsdag	

samt vidare i alla preteritiformer av typen *bôud* 'bodde', *rôud* 'rodde', *trôud* 'trodde'.

§ 83. I några ord, i ställning före *ft*, *mb*, *mf*, *mp*, *ŋ* ock *ŋk*, uppträder *ou*. Man måste antaga, att *ou* före de nyssnämnda ljudförbindelserna går tillbaka på ett äldre slutet ō, som övergått till *ou*, vilket därefter förkortats. (Jfr § 5, s. 26.)

1. *ou* före *ft*: *grôuft* f 'groda', *houft* i uttrycket *ópa-hóuft* 'på en höft'.

2. *ou* före *mb*:

dróumbel m. drummel	*hòumbel* f. humla
doumb adj. dum	*hòumbel* m. humle
dòumbstóleŋ m. dumbom	*lòumben* nom. propr. Lomben (en by)
glòumber v. skramla[6]	
glóumbetsíuk f. bjällra l. klocka	*sòumble* pron. somliga
gròumbel v. grumla	*trôumb* f. trumma.

3. *ou* före *mf*: *jòumfru* f. 'jungfru', *troumf* m. 'trumf'.

---

[1]) I trycksvag ställning *no* ~ *nu*.

[2]) Förekommer även med långt *ou*, alltså: *hòusta*, liksom värbet *hôust* 'hosta'.

[3]) Ofta även uttalet *oust*. [4]) Även uttalet *proust*.

[5]) Förutsätter ett äldre *rōst; även uttalet *roust* förekommer.

[6]) med svagt ljud; fvn. glumra.

4. *ou̯* före *m̱p*:

kłou̯m̱p m. klump
lou̯m̱p m. lump
płou̯m̱p m. plump
pou̯m̱p m. pump
pôu̯m̱p v. pumpa
rôu̯m̱p f. rumpa
slou̯m̱p m. slump
sou̯m̱p m. sump
stou̯m̱p m. stump
strôu̯m̱p f. strumpa.

Anm. Före *m̱s* ock *m̱t* (tydligen uppkomna av resp. mps ock mpt) står *ou̯* i följande ord: *klóu̯m̱sn̥*[1] adj. 'valhänt', *sóu̯m̱ta* (l. *sou̯m̱pta*) pron. 'somligt', *tou̯m̱t* m. 'tomt'.

5. *ou̯* före *ŋ*:

bôu̯ŋk f. bunke
dôu̯ŋk v. dunka
gôu̯ŋ f. gunga
gôu̯ŋ v. gunga
hòu̯ŋgra adj. hungrig
hóu̯ŋər m. hunger
ȷou̯ŋ m. ljung
ȷôu̯ŋ[2] f. lunga
kłou̯ŋk m. klunk
kou̯ŋ m. kung
lou̯ŋn adj. lugn
pou̯ŋ m. pung
pou̯ŋkt m. punkt
rôu̯ŋk v. runka
ʂôu̯ŋ v. sjunga
ʂôu̯ŋk v. sjunka
slôu̯ŋ f. slunga
tou̯ŋ adj. tung.

Buckaler.

p

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud samt finnes såväl långt som kort.

§ 84. *p* står som motsvarighet till äldre p.

p i uddljud:

pę̂k v. peka
pên̥ f. penna
pànıŋ m. penning
pleı̯kt m. plikt
prest m. präst
prôu̯ v. prova
pæ̂ı̯n v. pina
pôy̯n̥t v. styra till, misshandla;

p i inljud:

drèpa v. dräpa
dròpa f. droppe
döpəlsa best. f. döpelsen
knàpər v. knapra
lapsk adj. lapsk
pàpar m. peppar

---

[1]) Jfr ösv. klomso 'klumpig, ovig'.
[2]) Påfallande är det ourspr. *ȷ* i *ȷôu̯ŋ* (fsv. lunga).

pæ̀ipa best. f. pipan — *tàpa* sup. tappat
sàpa best. f. soppan — *òpæn* adj. öppen;

p i slutljud:

dê̜p v. döpa — *sôu̯p* v. sopa
krap m. kropp — *tap* m. tapp
læ̀imp f. limpa — *trâmp* v. trampa
nap m. napp — *ou̯p* adv. upp.

Anm. *p* övergår före *t* — åtminstone alternativt — till *f*. Jfr § 91.

b

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes såväl långt som kort.

§ 85. *b* står som motsvarighet till äldre b.

b i uddljud:

bıtóla v. betala — *bóra* adv. bara
bleͅk adj. blek — *boͅu̯k* m. buk
bløy̯ n. bly — *bê̜y̯k* v. byka;

b i inljud:

bíbæl f. bibel — *ràmbal* v. ramla
bòu̯bal f. bubbla — *sàmbal* v. samla
labeͅt m. örfil — *skràmbal* v. skramla
làinbér n. pl. lingon — *tòu̯mbal* v. tumla;

b i slutljud:

gâb m. gubbe — *nou̯b* m. nubb
klâb f. klubba — *rôu̯b* v. rubba
kou̯b m. kubb — *trôu̯mb* f. trumma.

§ 86. Om ä föregår förbindelsen mb, övergår i nkm. b till *ƀ* i samband med att m reduceras till endast nasalt biljud. Ex. *la̜ƀ* m. 'lamm', *da̜ƀ* n. 'damm', *kjâ̜ƀ* v. 'kamma'. (Däremot *dam* n. 'fördämning', som är ett senare lån ur rspr.)

Anm. Det är givet, att *ƀ* måste i dialekten förekomma som variant till *b* i grannskapet av perspirerade eller aspirerade buckaler, men detta har jag ej särskilt betecknat.

m

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes såväl långt som kort.

§ 87. *m* står som motsvarighet till äldre **m**.

m i uddljud:

mágel m. mangel
makt m. o. f. makt, kraft
màndel m. mandel
mark m. mark
mêt v. meta
möt v. möta;

m i inljud:

hèman n. hemman
fodömd pret. part. fördömd
kròma v. krama
làmæn v. lämna
lomsk adj. lömsk
sòma pron. samma
stoump m. stycke av tåg o. d.
stâmp v. stampa;

m i slutljud:

boum m. bom
dam n. fördämning
ram m. rom
rôm v. rymma
söm v. sy, sömma
tæım f. timme.

Anm. I slutljud faller **m** vid svagton. Ex. *lòu* adv. 'lagom'. — Om bortfall av **m** före *b* se § 86.

w

förekommer i uddljud ock inljud ock är alltid kort. *w* växlar ej sällan med *v*.

§ 88. *w* svarar mot äldre **hu** ock i ställning efter **k**, **s**, **t** — någon gång även annars — **v**.

w i uddljud:

wensk[1] v., vrenskas[2]
wer n. vred, låshandtag
wéte n. vete
wo (~ *wa*) pron. vad
wæıl v. vila
wæımelı adj. vämjelig[3]
wæır[4] v. vrida
wæıt adj. vit;

w i inljud:

dùwın adj. duven
kwaık adj. kvick
skwàlk v. skvalpa
skwàler v. skvallra
sòwa v. sova
swê v. sveda
swèıskon pl. sviskon
swat adj. svart
swæık v. svika
twàıler v. tvinna
twìlıg m. tvilling
twæt adv. tvärt, genast.

[1]) Mlt. **wrenschen** l. **wrinschen**. [2]) gnägga högt.

[3]) motbjudande; fvn. **hvimleiðr**? Nkm:s form synes förutsätta äldre ***hvīm(e)lig**.

[4]) Bortfall av **r** i *wæır*, *wer* m. fl. ord är givetvis en dissimilationsföreteelse, föranledd av att stammens **d** övergår till *r*.

v

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes både som långt ock som kort.

§ 89. *v* står som motsvarighet till äldre **v** eller **f**.

v i uddljud:

vàsel v. varsla — *vaısp* m. visp
vátn n. vatten — *væık* v. vika
vòka v. vaka — *væınd* m. vind;

v i inljud:

bıhóvd pret. behövde — *nèvær* n. näver
lâvd pret. levde — *nòvar* m. navare
navæl m. navel — *sàlva* best. f. salvan
nèva v. dra in en rev — *téva* best. n. lukten;

v i slutljud:

bıhóv v. behöva — *lav* n. lav
drev n. drev — *læıv* n. liv
dræıv v. driva — *rev* m. räv.

Anm. 1. Före perspirerade ljud antar *v* ett uttal som närmar sig *f*. Jfr § 92.

Anm. 2. I *rèka* 'driva, flyta omkring på vattnet' har **v** fallit. Vidare faller **-v** (eller **-f**), stående i slutljud, om *u* eller *u* (~ *u*) går före. Ex. *stou* 'stuv', *stôu* 'stuva', *lou* 'lov', *lôu* 'love', *tôu* 'tuva', *klæu* 'klöv', *træu* 'tröga'.

f

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes såväl långt som kort.

§ 90. *f* står som motsvarighet till äldre **f** i uddljud, vid fördubbling samt före perspirerade ljud som **s** ock **t**.

f i uddljud:

far m. far — *flôu* v. flyga
fel n. fel — *fâl* v. falla
fel m. fäll — *fæıl* n. filmjölk;

f i inljud:

làufar m. luffare — *tafs* m. tafs
rêfs v. räfsa — *táfæl* m. toffel
saft m. saft — *àfsér* m. officer;

f i slutljud:

klaf m. klaff — *sâf* f. soffa
lâuf v. luffa — *trêf* v. träffa.

Anm. Mellan *l* ock ett följande *t* har f fallit i orden *hœta* 'hälften', *tat* 'tolft' ock *tàta* 'tolfte'.

§ 91. *f* står för äldre p före *t* i ord som *klaıft* 'klippt', *knaft* 'knäppt', *tsyft* 'köpt'.

§ 92. *f* står för äldre v (f) före *t*, ofta även *s*. Ex. *haft* adj. neutr. 'bra' (till *hav*), *lœıfsas-vé* v. 'få nytt liv'.

t

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes både som långt ock som kort.

§ 93. *t* står som motsvarighet till äldre t (fsv. þ eller t). (Om äldre t i vissa ljudförbindelser se §§ 101, 106.)

t i uddljud:

tag m. tagg — *tùlu* adj.
tâp v. stoppa — *tœı* adv. ofta
tòla v. tåla — *tœıŋ* n. ting
trœı räkn. tre — *toyst* adj. tyst;

t i inljud:

méıta adv. mitt på — *sètı* v. sätta
nètıŋ m. näjonöga — *sàytan* räkn. sjutton
nàyste best. n. nystanet — *téstamént* n. testamente;

t i slutljud:

hat m. hatt — *noyt* adj. nytt
lat m. lott — *saıst* adv. sist
met pron. mitt — *tet* adj. tätt.

Anm. 1. *t* blir stumt i trycksvag slutstavelse. Ex. *lœta* (~ *lœtat*) 'litet', *táka* 'taket', *sỳvı* 'sovit', *kàla* 'kallat'.

Anm. 2. t assimileras med ett följande s i t. ex. *plas* 'plats', *dzous*[1] 'moget' (om bär ock dyl.), *sâs* 'sätta sig', *lòus-ni* 'luta sig ned', *lous* 'lots', *stsıus* 'skjuts', *trâses* 'retas (trotsa)'.

§ 94. Äldre nd blir i nkm. nasalt biljud + *t* i t. ex. *vîıt* 'vända', *bùıta* 'bundit', *kûıt* 'kunde', *gràıtŋ* nom. propr. 'Granden' (en strandslätt).

---

[1]) Av värbet *dzòras* 'mogna'.

d

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud samt finnes både som långt ock som kort. (Om d i vissa ljudförbindelser se §§ 94, 106, 108.)

§ 95. *d* står för äldre d (fsv. d, þ).

d i uddljud:

da̰ m. dag
dǣi̯k n. dike
dǣi̯n pron. dina
do̰u̯k m. duk
dö̰y̯n f. dyna
do̰y̯r adj. dyr;

d i inljud:

lḛdı adj. ledig
nèd̰rı adj. nedrig
rḛdı adj. redig
sḛdı adj. sedig
sòy̯n̰da adj. syndig
tán̰der n. tunder;

d i slutljud:

grḙ̂d̰ f. grädde
lö̂y̯d̰ pret. lydde
rö̂m̰d pret. rymde
sɑ̂d̰ pret. sådde
trɑ̂d̰ pret. trådde
to̰gd f. tänjbarhet.

Anm. 1. Intervokaliskt ock någon gång i slutljud efter vokal övergår d till *r*; det faller i regel postvokaliskt i slutljud, i samband med att ändelsens vokal apokoperas men även eljest. Ex. *sàran* 'sedan', *tǣi̯ran* 'tiderna' (men *tǣi̯* 'tid'), *sʃʂı̯(r)* 'sked', *vḛ* 'ved'. Jfr vid apokope av ändelsens vokal t. ex. *lǣi̯* 'lida', *brḙ̂* 'breda', *lòwa* 'lovade', *mɑ̀ɫa* 'målade'. — Undantag äro vissa ord som *lḛdı* 'ledig', (ibl. *lḛrı*), *rḛdı* 'redig' ock *sḛdı* 'sedig', vilka torde vara påvärkade av rspr.

Anm. 2. d faller före n, resp. assimileras med n, i *stɑ̰̂n* 'stanna', *klæ̀nıg* 'klädning', *rànıg* 'röjd mark, äng'. I *a̰l* 'kreaturs urin, gödselvatten' har d fallit i ställning före l (jfr Rietz s. 6).

Anm. 3. d assimileras med g i *frɑ̂g̰* 'fradga', *glö̂g̰* 'glödga', med s i t. ex. *leş* 'led vid, trött', *tıl-stáş* 'till staden'.

§ 96. d övergår till *đ* i grannskapet av perspirerade eller aspirerade buckaler, men detta har ej alltid särskilt betecknats.

l

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes både som långt ock som kort.

§ 97. Nkm:s *l* svarar mot äldre l i uddljud, vid fördubbling ock i förbindelse med gingival konsonant. Men dessutom uppträder *l* även efter spetsiga vokaler (även då de nyttjas

konsonantiskt), nämligen *ı* ~ *ı*, *y* ~ *y*, *e* ~ *ɐ* (*æ* i avledningsändelse efter kort rotstavelse). (Om l i vissa ljudförbindelser se §§ 101, 106, 108, 111, 112.)

l i uddljud:

lɑ̦k adj. lång

lę̂t v. söka, leta

lɐıst m. list, överskjutande kant

lὼtæsʃʂínɐ[1] best. n. norrskenet

læ̯ık adj. lik

lô̯uk[2] f. lucka;

l i inljud:

dʒáı̯lɐr n. giller

àlʝæst adv. eljest

ɐlándı adj. eländig

fɑ̦l m. fåll

gɑl̦t m. galt

gáu̯lɐ best. n. guldet

hâı̯lk f. »hilka», huvudduk

hǽls v. hälsa

sàla m. sele

sàlı v. sälja

slo̯u̯t adj. slut

tę̂ln[3] best. m. teln

vɐıld adj. vild

àlɐr adv. aldrig;

l i slutljud:

bɐı̯l m. (plog)bill

dæ̯ıl[4] m. hudutslag

hìmæl m. himmel

ı̯l m. eld

hæ̀rvɐl m. nystvinda

nỳʃʂæl m. nyckel

spàæl m. spegel

sʃʂo̯y̯l m. skyl

ʃʂìtæl m. kittel

ɑl̦ adj. trött

æ̯ıl m. väderil

o̯u̯l f. ull.

Anm. 1. Efter *ɐ* ~ *æ*, som ej är ursprungligt utan har uppkommit som svarabh.-vokal, står *ł*. Det heter alltså *gròu̯mbɐł* 'grumla', *fáæł* 'fågel', *kʝàvæł* 'kavle', *sáæł* n. 'segel', *tràvæł* 'trampa', äv. 'lägga upp i trave' (vid sidan av vb. *tròva*). — När *hàndɐl* 'handla', *vàfæl* 'våffla' däremot ha *l*, så torde detta vara att tillskriva den omständigheten, att orden i fråga äro lånord.

Anm. 2. Dent. *l* står efter bakre vokal i *gòmal* 'gammal'. Men vid sidan av detta finnes *gʝàmał*, som dock med förkärlek nyttjas vid sammans. (som *gʝámałgáb* 'gammal gubbe', *gʝámaɖágs* 'gammaldags). Möjligen är det så, att *l* hört hemma i avledningsändelser som -il-, -al-, -ul-, där l kommit att stå i »primär förb. med en föreg. trycksvag vokal, som ej är svarabhaktivokal» (Bogren, Torpm. s. 118). Jfr dock, att det i nkm. heter *stòpuł* 'stapel' (fvn. stǫpull). Till-

---

[1]) Torde höra samman med fvn. **láta** 'lata eitk. koma til eller fra ein stad' (H. ock T.).

[2]) Jfr fvn. **lúka** 'lata upp ell. att, stengja' (H. ock T.).

[3]) Fvn. **þinull**.

[4]) Fvn. **díli** m. 'flekk' (H. ock T.). *dæ̯ıl* nyttjas ofta i sammans. *rɑ̦dǽ̯ıl* ock har så förlorat cirkumflex på diftongen.

jämningen i *gòmal* ock *stòpuł* tyckes emellertid tyda på att avledningsändelsen ägt rätt stark biton, medan däremot *gjàmał* måste haft tryckstark stamstavelse att döma av *j*-epentesen (se § 5, s. 29). Det är väl då snarast i de som simplex brukade tryckstarka formerna *gjàmbła* (~ *gjámbła*) 'den gamla', *gjámbeŋ* 'den gamle' (l. »Gammeln» om hästar), *gjàmbłu* 'de gamla', *gàmbłane* 'det gamlare' m. fl. som *j*-inskottet skett, och sedan har det överförts till andra former, som icke hade tryckstyrkan för mycket förskjuten till förmån för avledningsändelsen, såsom fallet tydligen var med *gòmal*. Men enligt detta skulle icke förbindelsen med en föregående trycksvag ursprunglig vokal varit det avgörande för förekomsten av *l*. Kanske äro *gjàmał* ock *stòpuł* till sist att betrakta som »ljudlagsenliga» former, medan *gòmal* är nybildning i anslutning till de starkare företrädda avledningarna på -il-, där man ju skall vänta *l* i anledning av det föregående i. Om ej utvecklingen är denna, får det tjocka *ł* tänkas vara uppkommet på analogisk väg i *gjàmał* ock *stòpuł*, en förändring som understöddes av att l i former som *gjàmbła* 'den gamla' ock *stòpłan* 'staplarna' i ställning efter b, p resp. måhända visade benägenhet att förskjutas till *ł*.

Anm. 3. När i *dzýł* 'yla, tjuta', *veł* 'väl' ock *sjsıł* 'skäl ($^1/_8$ tunna)' jämte en del andra ord (jfr §§ 6, 9, 17) *ł* följer efter *ı* ~ *ɪ*, *e*, *y*, synes detta förutsätta, att en vokal, öppnare än i, e, y, tidigare föregått l-ljudet. För *dzýł* har jag antagit en utveckling ur *gøla (fvn. gaula). I *sjsıł* måste *ı* utgå från ett (tämligen öppet?) æ-ljud, liksom fallet synes vara med *e* i *veł* (jfr växlingen vel : væl : val i fsv.). En liknande förklaring torde få tillgripas i fråga om *vǽłɪ* 'välja' ock *sjsỳłɪ* 'skölja', som ha *ł*. Däremot ha *sàlɪ* 'sälja', ock *sálɪ* 'sälg' *l*.

§ 98. *l* står för äldre rl i orden *pêl* f. 'pärla', *mêl* f. 'märla'.

§ 99. *l* finnes, i annan ställning än ovan § 97 angivits, i en hel del lånord ur rspr., t. ex. *bal* m. 'bal', *baláŋs* m. 'balans', *ǽlbet* nom. pr. 'Albert', *salǿnt* m. 'salut', *salm* m. 'psalm', *sǽlɪ* adj. 'salig', *sal* m. 'sal', *skral* adj. 'skral', *smal* adj. 'smal', *àlɪ* f. 'olja'.

§ 100. I följande ord har l eller ll fallit: *kjar* m. 'karl', *sko* ~ *ska* pres. sg. 'skall', *osǽɪnt* pron. 'alls intet'.

ɭ

§ 101. *ɭ* finnes i dialekten konstant endast i några få ord nämligen: *beɭ* n. 'betsel', *lèɪɭɭa* adj. best. f. 'den lilla' *neɭ* f. 'nässla', *tsôuɭ* m. 'kjortel' ock svarar då mot en äldre ljudförbindelse **tsl** eller **rtl**. Jfr dock att *ɭ* alternativt förekommer efter *s*. Ex. *vǽsɭɪ* 'värdslig'. (Jfr § 108, anm. 2 ock § 111, anm.)

Som av exemplen framgår uppträder *ɭ* i regel som långt.

n

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes som långt ock som kort.

§ 102. *n* svarar mot äldre n. (Om äldre n i vissa ljudförbindelser se §§ 94, 104, 112, 134.)

n i uddljud:

narv n. narv — *nout* f. not
nèsa m. näsa — *nôt* v. draga not
nî räkneord nio — *nôys* v. nysa;

n i inljud:

àna nom. propr. Anna — *grânt* f. tavla
bǽind v. binda — *knæiv* m. kniv
fàne sup. funnit — *snôyt* v. snyta;

n i slutljud:

fan pret. fann — *san* adj. sann
hêin v. hinna — *tan* adj. tunn
mên v. mena — *van* adj. van.

Anm. -n faller ofta i trycksvaga slutstavelser i samband med sekundär nasalering. Ex. *àfta* 'afton', *màrja* 'morgon', *òuta* 'utanför' (däremot *òtan* prep. 'utan'), *tá̜ka* best. plur. 'taken'. Om n-bortfallet i ljudförbindelserna nd ock ng se §§ 94, 134.

§ 103. n blir sonantiskt efter *d*, *l*, *s*, *t* ock *ɭ* i t. ex. *lâd-n̥* 'ledde honom', *páln̥* 'pallen', *vátn̥* 'vatten', *vìsn̥* 'vissna', *bátn̥* 'botten', *ʦòuɭn̥* 'kjorteln'.

ɳ

§ 104. *ɳ* förekommer, så vitt jag kunnat finna, konstant blott i ordet *marɳnı* m. 'marknad' ock då svarande mot ett äldre k. Möjligen kan det tillfälligtvis uppträda som variant till *n* i grannskapet av persp. buckal.

s

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes både som långt ock som kort.

§ 105. *s* svarar i regel mot äldre s. (Om äldre s i vissa ljudförbindelser se §§ 101, 93 anm. 2, 95 anm. 3, 114.)

s i uddljud:

slout n. slut — *sjsiut* v. skjuta

spän v. spänna — *sǫ* f. såg

sten m. sten — *sök* v. söka;

s i inljud:

hòsa v. hasa — *vénster* adj. vänster

làsa v. läsa — *ônsk* v. önska

vèisa adv. säkert, till yttermera visso — *óster* adj. öster;

s i slutljud:

dôus f. dosa — *las* n. lass

hons pron. hans — *wǫs* adj. vass

hous n. hus — *ǫs* m. ås.

Anm. I lånord kommer *s* att svara mot c, ps, z; ex. *àfsér* 'officer', *salm* 'psalm', *sæink* 'zink'.

t

förekommer i inljud ock slutljud som långt ock som kort.

§ 106. *t* står för äldre **rt** ock kak. **l** + **t**.

t i inljud:

bàtre adj. bortre — *páter* n. porter

fatøy n. fartyg — *vòute* sup. blivit

ımelatǽi[1] adv. emellertid — *òtran* best. pl. ärterna;

t i slutljud:

doyt adj. dyrt — *tsyt* sup. kört

hat adj. ihåligt — *tot* adj. torrt

kǫt m. kart — *out* m. ort.

Anm. 1. Äldre förbindelse av **rd** + **t**, assimilerad till **rt** eller *l* + **t** ger givetvis också *t*; alltså *hǫt* 'hårt', *væt* 'värt'. I en del ord har ljudförbindelsen *l* + **t** uppstått efter bortfall av en före **t** stående kons.; så t. ex. i *hǿta* 'hälften', *tat* 'tolft', *fat* 'följt', *sjyt* 'sköljt'.

Anm. 2. Ett **rts** eller *l*ts assimileras i regel till *s*. Ex. *hos* 'hörts', *fas* 'följts'.

Anm. 3. Undantag från regeln utgöra några ord, där **rt** icke övergått till *t*. Så t. ex. i *fart* m. 'fart', *jært* n. 'hjärta', *kjârt* f. 'karta', *sart* m. 'sort' ock — efter bortfall av kons. mellan **r** ock **t** — i *stært* 'starkt', *syrt* 'sörjt'.

---

[1]) Även en förkortad form *maletǽi* finnes.

§ 107. Efter alveolara ljud blir ett följande t gärna alveolart. Ex. *bjæṇṭrǫ* 'björntråd', *kàṣṭə́n* 'skorsten'.

ḍ

förekommer i inljud ock slutljud som långt ock som kort.

§ 108. *ḍ* står för äldre rd ock kak. l + d. (Om rd → *ɭ* se § 131.)

ḍ i inljud:

ɨ-foḍán adv. i förrgår — *væḍę́ịṇ* f. värdinna

baḍóụmb adj. mycket dum — *ǻḍər* m. order;

ḍ i slutljud:

ę́dvaḍ nom. propr. Edvard — *tṣŷḍ*[2] pret. körde

hø̂ḍ[1] pret. hörde — *ǣḍ*[3] n. fågelkull.

Anm. 1. Även i de fall, då ljudförbindelsen rd eller *ɭ* + d är uppkommen på det sätt, att en kons. mellan r, resp. *ɭ* ock det följande d fallit, har målet i regel övergång till *ḍ*. Det heter alltså *sṭṣŷḍ* (~ *skâḍ*) 'sköljde', *fâḍ* 'följde', *bŷḍ* (~ *bŷṛḍ*) 'började' (däremot blott *sŷṛd* ~ *sâṛd* 'sörjde').

Anm. 2. Assimilation av *ḍ* ock ett följande s kan äga rum som t. ex. i *gǫ̈ṣdrǽịŋ* 'gårdsdräng'. Jfr även *væṣλɨ* 'världslig'.

Anm. 3. rd har icke övergått till *ḍ* i ordet *kjâṛd* f. 'karda'.

§ 109. Efter ett föregående alveolart ljud övergår i regel ett följande d till *ḍ*. Ex. *bàṇḍóụp* 'barndop', *fjæṇḍę́l* 'fjärdedel'.

§ 110. *ḍ̥* förekommer (alternerande med *ṭ* ock även *ḍ*) i grannskapet av perspirerade eller aspirerade ljud. Jag har emellertid icke betecknat detta annat än i de fall, där *ḍ̥* tyckes mig vara tämligen konstant, så t. ex. i *tóụṣḍ̥án* 'torsdagen', *kàṣḍ̥ə́n* 'korsdöden'.

ḷ

förekommer i inljud som långt ock som kort.

§ 111. *ḷ* svarar mot äldre rl. (Om rl → *l* se § 98.)

alváḷɨ adj. allvarlig — *fàḷɨ* adj. farlig

faḷę́r m. farled — *stòụḷę́k* m. ock f. storlek.

Anm. *ḷ* är ett sällan förekommande ljud, även om man tar med i räkningen, att det (alternerande med *ɭ* ock *λ*), kan uppträda som motsvarighet till *l* i ställning efter ett föregående alveolart ljud.

---

[1]) *hø̂ɭ* är lika vanligt. [2]) Även *tṣŷḍ* förekommer.

[3]) Hör samman med fvn. ock fsv. **ala** 'avla, föda'.

ŋ

förekommer i inljud ock i slutljud, som långt ock som kort.

§ 112. *ŋ* står för äldre **rn** eller kak. l[1] + n.

ŋ i inljud:

bàŋɪŋ f. bulnad — *káŋe* best. n. kornet
fàŋəs pres. sg. vissnar, falnar — *dʒæŋɪŋən* best. m. ödet
fòŋɪŋ f. »förning»[2] — *tàŋɪ* nom. propr. Torneå;

ŋ i slutljud:

bjæŋ m. björn — *kwɶŋ* f. kvarn
fáæŋ m. fågeln — *təŋ* m. törn
hə̂-ŋ pres. hör honom — *malǽuŋ* nom. propr. Malören.

Anm. 1. Även i de fall, där förbindelsen **rn** eller *l* + **n** uppkommit på grund av att mellan **r**, *l* resp. ock det följande **n** någon vokal eller kons. fallit, sker i regel övergång till *ŋ*. Ex. *bouŋ* m. 'buren', *kɶŋ* 'kålen', *vê-ŋ* 'värd den', *bæŋɪŋ* 'bärgning'.

Anm. 2. I ordet *bɶn* 'barn' har äldre **rn** givit *n*.

Anm. 3. rn har kontraherats med *s*, varvid ett *ʂ* uppstått i *bàʂlɪ* 'barnslig'.

§ 113. *ŋ* uppträder efter föregående *t*, *d*, *ʂ*; Ex. *sjʂǽtŋ* 'stjärten', *hə̂d-ŋ* 'hörde honom', *dʒǽʂŋ* 'gärsen'.

ʂ

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes som långt ock som kort.

§ 114. *ʂ* svarar mot äldre **rs** eller kak. l[3] + **s**.

ʂ i inljud:

báʂtər n. bolster — *stàʂtǽɪnta* best. f. stora flickan
faʂk adj. falsk — *váʂəl* n. varsel
foʂə̂k v. försöka — *væʂt* adj. värst
koʂwát adj. kolsvart — *óyʂəl* f. yrsel;

ʂ i slutljud:

bəʂ m. börs — *naʂ* m. nors
hɶʂ m. hals — *taʂ* pres. sg. töras
laʂ nom. propr. Lars — *vaʂ* adj. varse.

§ 115. Efter föregående *t*, *d*, *ŋ* övergår gärna ett **s** till *ʂ*. (Jfr emellertid om kontraktion av de ifrågavarande ljuden till *ʂ*

---

1) Även sådant sekundärt *l*, som uppstått ur **rd**.
2) kakor m. m. som av gäster medföras till eller från gästabud.
3) Även sådant *l*, som uppkommit ur **rd**.

§§ 106 anm. 2, 108 anm. 2, 112 anm. 3.) Ex. *fòu̯tşátı* 'fortsätta', *skâḍ-şa* 'sköljde sig', *bę̂-η-şa* 'bär den sig?'.

§ 116. I uddljud förekommer *ş* som motsvarighet till fsv. **hi̯** ock **si̯** i följande ord: *şær*[1] 'här', *şàran*[2], *şǿn*[2] 'härifrån', *şęl* 'själ', *şàte* 'sjätte', *şôu̯ŋ* 'sjunga', *şôu̯ŋk* 'sjunka', *şœł* 'säl', *şøłv* 'själv'.

§ 117. I inljud uppträder *ş* som motsvarighet till äldre **s(s)i̯** i böjningsformer på *-a, -u* eller *-en* av *hásı* f. 'hässja', *hàsı* v. 'hässja', *ásı* f. 'ässja', *rýsı* 'ryssja'. Ex. *hàşa* best. sg. 'hässjan', *hàşu* obest. pl. 'hässjor', *àşa* best. sg. 'ässjan' (vanligast *głøáşa*), *ròyşen* best. pl. 'ryssjorna'.

§ 118. *ş* förekommer också i åtskilliga lånord. Ex. *àη̣uşunǿr* 'ingeniör', *maş* 'marsch', *mışonshǿu̯s* 'missionshus', *şakt* 'schakt', *sjşæşáŋt* 'sergeant'. (Märk dissimilationen, som föranlett *sjş* i stället för *s* i första stavelsen. Eller är det en folketymologisk ombildning, där *sjşær-* skulle svara mot rspr. 'skär-'?)

r

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes både som långt ock som kort.

§ 119. *r* svarar emot äldre **r**. (Om äldre **r** i vissa ljudförbindelser se §§ 98, 101, 106, 108, 111, 112, 114, 131.)

r i uddljud:

rak adj. rak	*ròu̯łı* adj. rolig
ręn adj. ren	*rǿk* v. röka;

r i inljud:

bóra adv. bara	*strǿ* n. strö
hæṛan best. pl. herrarna	*stòyrǿr* f. styråra
kaṛk m. kork	*taṛp* n. torp
maṛk f. mark	*vrèka* v. vräka;

r i slutljud:

døṛ[3] m. dörr	*tøṛ* adj. torr
ęr[3] n. ärr	*âṛ* m. orre
fœr n. får	*ǿr* n. öre.

---

[1]) Synes förutsätta fsv. **hiær**.

[2]) *ş* är på analogisk väg infört från *şær*.

[3]) Vokalen har förlängts, medan däremot det slutljudande *r* är kort. Jfr Noreen Aschw. Gr. § 305.

§ 120. Om **d** → *r* se § 95, anm. 1. Genom analogi har *r* kommit in i *fr̥ǫ̂ra* best. n. 'fröet'.

§ 121. Om bortfall av **r** se §§ 89, anm. 2, 112 anm. 2.

§ 122. Metates, vållande en omflyttning inom resp. ord av *r*, har ägt rum i *fǣlær* 'fjäril', *pàl̥ar* 'porla', *ʄʂǣlær* 'kärl', *kl̥àg̥gar* 'krångla', *kl̥ǣɪŋ̥gar* 'kringla'.

ʄʂ

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes både som långt ock som kort.

§ 123. *ʄʂ* svarar mot äldre **ki̯**, **kki̯**, **ti̯** (fsv. **ti̯** ock **þi̯**) samt **k**, när detta står före främre sonant, som ej är svarabh. vok. eller står i trycksvag böjningsändelse. (Jfr dock om **k** före dialektens *ø*, *ǫu̯*, *øu̯*, *u*, § 133, anm. 1, ock vid *ȷ*-epentes, § 141.)

ʄʂ i uddljud:

ʄʂaf̮t m. käft — *ʂʄìut* v. tjuta
ʄʂɪ̮r f. ked — *ʄʂak̮* adj. tjock
ʄʂɪu̯r f. tjuder — *ʄʂŷ̮r* v. köra;

ʄʂ i inljud:

nòʄ̮ʂan adj. naken — *sʄʂǣŋ̮* f. stjärna
sʄɪ̮r f. sked — *vòʄʂɪn* adj. vaken
sʄʂìut v. skjuta — *ò̆yŋ̮ʄʂal̥* adj. ynklig;

ʄʂ i slutljud:

drâɪ̮ʄ̮ʂ[1] v. dricka — *sǣɪŋ̮ʄʂ*[2] v. sänka
lôyʄ̮ʂ f. slynga — *vâʄ̮ʂ* v. väcka
mǣnɪsʄʂ f. människa — *ǣɪŋ̮ʄʂ* f. änka.

Anm. Även i *ʄʂìrur* 'tjäder' (fvn. **þiðurr**) uppträder *ʄʂ*. — Däremot har man endast **t** i *tɪu̯* 'tjuv' ock *tìuat* 'tjuvaktig'.

§ 124. I *ǫu̯hẏ̆ʄʂal̥* 'ohygglig' (fvn. **uhyggiligr**) synes *ʄʂ* svara mot äldre (fvn.) **gg**.

§ 125. Vid sidan av *ʄʂ* finnes *ʄʂ* (jfr Nor. V. spr. I, s. 442); ex. *hò-ʄ̮ʂiu̯ta* 'hört tjutet'.

ɠʒ

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes som långt ock som kort.

---

[1]) Även *drâɪ̮k̮*. [2]) Även *sôẏŋ̮ʄʂ*.

§ 126. *dz* svarar mot äldre di̯, gi̯ (l. gi) samt g, när detta står före främre, tryckstark sonant[1]. (Om *g* före *ɵ*, *ɵu̯* ock *u* ock vid *ȷ*-epentes jfr § 136, anm. 1 ock § 141.)

dz i uddljud:

dzâsp v. gäspa — *dzòra* v. göra
dzet f. get — *dzǽnu* prep. genom
dzıwǽr n. gevär — *dzærv* adj. järv
dzıu̯p adj. djup — *dzŷ* v. göda;

dz i inljud:

bıdzǿyn v. begynna — *æ̀ıŋdzfǽra* best. f. ingefäran
slòyŋdza best. f. slyngan — *æ̀ıŋdze* best. n. ängen;

dz i slutljud:

dôyŋdz f. dynga — *stǽıŋdz* v. stänga
lǽıŋdz adv. länge — *swǽıŋdz* v. svänga
slǽıŋdz v. slänga — *trǽıŋdz* v. tränga.

§ 127. *dz* (~ *g*) uppträder som motsvarighet till äldre ggi̯ i *táıdz* (~ *táıg*) 'tigga', *bǿydz* (oftare *bǿyg*) 'bygga'.

§ 128. I ordet *dzæ̀ıkar* 'kikare' står *dz* ← k.

§ 129. En med *ʧ* analog affrikata *dz* kan ibland uppträda vid sidan av *dz*, när *ṭ* eller *ḍ* går före. Ex. *hǿḍ-dzǽnu dɵŋ* 'hörde genom dörren', *swàṭdzıu̯ra* '(de) svarta djuren', *væ̀ṭ-dzòra* 'värt att göra'.

ŋ

finnes endast i inljud ock — åtminstone i tryckstark stavelse — blott långt.

§ 130. *ŋ* svarar mot äldre n, följt av gi̯ eller ki̯. Jfr ex. §§ 123, 126.

ɭ

förekommer i inljud ock slutljud ock endast som kort.

§ 131. *ɭ* svarar mot äldre l (utom i de fall, som angivas §§ 97, 101, 111) ock rd. (Om rd → *ḍ* se § 108.)

ɭ i inljud:

bɭɒ adj. blå — *kɭap* m. klapp
gɭàma v. glimma — *kɭâk* f. klocka

[1]) Jfr § 75.

kœl̈v m. kalv	*vǽl̈ɨ* v. välja
pl̈ấu̯g m. plugg	*ǽ̯l̈ɨ* m. älg;

l̈ i slutljud:

gœ̯l̈ m. gård	*vâ̯l̈* pres. varder
hal̈ n. hål	*to̯l̈* m. tvål
kœ̯l̈ m. kål	*ø̯l̈* n. öl.

§ 132. I orden *kl̈ǣɪ̯t* 'krita' ock *pl̈ô̯u̯t* 'pruta' svarar *l̈* mot äldre **r**.

k

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud ock finnes som långt ock som kort.

§ 133. *k* svarar mot äldre **k**. (Jfr om äldre **k** före främre sonant ock i ljudförbindelsen **ki̯** ock **kki̯** § 123.)

k i uddljud:

kȷan pres. kan	*kar̯k* m. kork
klâk̯ f. klocka	*kóta* nom. propr. Kata
kneɪ̯k̯t m. knekt	*kœ̯t* adj. kvick, livlig
krǟvɨ v. kräva	*kòku* f kaka
kweɪ̯s̯t m. kvist	*kô̯u̯l̈* f. kula
kùl̈ɨn adj. kulen	*kòu̯lar* v. kullra;

k i inljud:

bàkæs̯t̯ɨ adv. bakerst	*stèk̯a* adj. kort
lòka m. lake	*tékæn* n. tecken
ràk̯el̈ v. rackla	*vɨ̀kɨ* sup. vikit;

k i slutljud:

bek n. beck	*skur̯k*[1] m. skurk
bȷǽl̈k m. bjälke	*spâr̯k* v. sparka
nêk̯ v. neka	*vêɪ̯k̯* v. vicka.

Anm. 1. Som av exemplen framgår, bibehålles **k** som hårt framför *ɵ*, *ɵ̯u̯*, *ɵu̯*, *u* samt vid *ȷ*-epentes. Jfr § 123.

Anm. 2. **k** faller i *frœɪ̯s̯t* 'friskt' ock *fæs̯t̯* 'färskt'; i *bek̯st* 'beskt' har metates ägt rum.

§ 134. När **n** i förbindelsen **ng** reduceras till blott nasalt biljud, övergår **g** till *k* i ord som *la̯͵k* 'lång', *sta̯͵k* 'stång', *ta̯͵k* 'tång'.

§ 135. Imp. 2:a sg. av värben *lấɪ̯g̯* 'ligga' ock *lâ̯g* (~ *lâ̯g*) 'lägga' heter resp. *lɨk* 'ligg' ock *lek* 'lägg'.

---

[1]) ~ *skɵu̯r̯k*.

g

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud samt finnes som långt ock som kort.

§ 136. *g* svarar mot äldre g. (Om äldre g i vissa ljudförbindelser se §§ 126, 127, 130, 134, 139.)

g i uddljud:

gȷạp n. gap — *gụḱ* adj. gul
gḱǫ̂ụp v. sluka — *gòtu* f. gata
grèpa m. grepe — *goụḻ* n. guld;

g i inljud:

bɪgȷáæn v. begagna — *lẹ́gan*[1] 2:a pl. imp. läggen
bɪgrǽɪp v. begripa — *rágan* best. m. raggen
bôgd pret. böjde — *têɪgd* pret. tiggde
bôẏgd pret. byggde — *vẹ́gan*[2] best. m. väggen;

g i slutljud:

lẹg[3] m. lägg — *sôụg* f. sugga
pḱeɪg m. pligg — *tag* m. tagg
roẏg m. rygg — *tôụg* v. tugga.

Anm. 1. Som av exemplen framgår uppmjukas ej g i tryckstark stavelse före *o*, *oụ*, *u* samt vid *ȷ*-epentes. Jfr § 126.

Anm. 2. Intervokaliskt g faller; detta gäller även om g, som blivit intervokaliskt på grund av att svarabhaktivokal utvecklats mellan g ock en följande konsonant (l, n, r). Vidare faller g (ock ghi̯) i slutljud efter föregående lång, tryckstark vokal. Ex.:

bǫ̂ v. böja — *máær* adj. mager
drọụ adj. dryg — *ráæn* n. regn
hàæḱ n. hagel — *slọụ* adj. slug
hòa m. hage — *trạ* n. tråg
lǫ adj. låg — *toẏ* n. tyg.

§ 137. I grannskapet av perspirerad eller aspirerad buckal alternerar *g* med *ğ*, något som dock ej regelbundet betecknats. Ex. *slàğsmǫḱ* 'slagsmål', *lèɪğhǫ̂n* 'ligghöna', *troẏğt* 'tryggt'.

ŋ

förekommer i inljud ock slutljud ock är — utom i tryckssvag avledningsändelse — alltid långt.

---

1) ~ *lẹ́gan*. 2) ~ *vẹ́gan*.
3) ~ *lẹg*.

§ 138. ŋ svarar mot äldre **ng** ock mot **n**, som omedelbart åtföljes av **k**.[1]

ŋ i inljud:

bǽiŋgeɫ n. bråk
bæ̀iŋkan best. pl. bänkarna
dôuŋk v. dunka
hóuŋer m. hunger

kɫàŋgra adj. krånglig
mǽiŋk v. minska
rǽiŋen best. sg. ringen
òyŋgeɫ v. yngla;

ŋ i slutljud:

ḑzæ̀ŋɪŋ f. gärning
slôyŋ f. slynga
stræiŋ adj. sträng
ʂôuŋk v. sjunka

ʈʂæ̀lɪŋ f. käring
tôuŋ f. tunga
tôyŋ v. tynga
ouŋ adj. ung.

Anm. I ord med grav akcent uppträder efter föregående ŋ ett *g*; alltså *màŋgeɫ* 'mangla' (men *máŋeɫ* 'mangel'), *kɫàŋgar* 'krångla' (men *kɫáŋar* 'krångel').

ȷ

förekommer i uddljud, inljud ock slutljud; det finnes som långt (undantagsvis) ock som kort.

§ 139. ȷ svarar mot äldre **i̯** i uddljud ock inljud före **a**, **æ**, **ø**; vidare svarar ȷ i ställning före vokal mot äldre **i̯** samt **gh** ock **ghi̯** (föregångna av resp. **l**, **r**), som i dialekten hava blivit sonantiskt i i slutljud.

ȷ i uddljud:

ȷam̱n adj. jämn
ȷæŋ̱ n. järn

ȷǽr̥t f. järta
ȷôɫp v. jälpa;

ȷ i inljud:

bȷær̥k f. björk
bȷǽŋ̱ m. björn
býr̥ȷa best. f. början
fàɫȷan 2:a pl. imp. följen
fæ̀rȷan best. pl. färgerna
hǽɫȷa best. f. helgen

mȷøɫk f. mjölk
spȷæɫk f. tunn spade[2]
mìr̥ȷa best. f. midjan
sàl̥ȷan 2:a pl. imp. säljen
vàr̥ȷan best. pl. vargarna
æ̀ɫȷan best. pl. älgarna.

Anm. Bortfall av kons. **i̯** har ägt rum i böjningsformer som *sel̥* 'sälj', *smyr̥* 'smörj'. Om **i̯** i vissa ljudförbindelser som **gi̯**, **ki̯** m. fl. se §§ 116, 123 ock 126.

---

[1]) Jfr om äldre **ng** ock **nk** i vissa ljudförbindelser §§ 130, 134.
[2]) av trä, värktyg vid bakning.

§ 140. I några från rspr. lånade ord står *ȷ* slutljudande ock långt; så i *môȷ*[1] 'Maja', *maȷ* 'maj', *kȷaȷ* 'kaj'. Även i uddljud ock inljud uppträder *ȷ* i en del dylika lånord; ex. *ȷókup* 'Jakob', *ȷònas* 'Jonas', *maȷour* 'major'. Märk även *ȷuḷ* 'jul'.

§ 141. *ȷ* har inskjutits mellan *k*, *g* ock ett följande *a* i tryckstark stavelse. Ex. *kȷât* 'katta', *kȷàgær* 'darra på handen', *kȷas* 'kas', *gȷap* 'gap', *gȷávæḷ* 'gavel'. (Jfr härom § 5, s. 29.) Oursprungligt är *ȷ* likaledes i *raȷél* 'reel' ock *fælȷóun* 'fiol'.

h

förekommer i uddljud ock inljud.

§ 142. *h* svarar mot äldre h[2],

h i uddljud:

hàvær m. havre	*hœs* m. hals
huḷ n. (vagns)jul	*hǽrm* v. härma
hâḷm m. holme	*hø̂r* v. höra;

h i inljud:

bıhøvas v. behövas	*òuhýȷseḷ* adj. ohygglig
bœshóka[3] m. båtshake	*pàrhést* pl. parhästar
àınhósıŋ m. inhyseshjon	*skœphóŋe* best. n. skåphörnet.

---

1) Jfr *móȷa-lísa* 'Maja-Lisa'.

2) Om äldre h i förbindelsen hi och hu jfr §§ 88, 116, 139.

3) ~ *boshóka*.

FLEXIONSLÄRA

Substantiv.

§ 143. **Artikel**, nämligen obestämd prepositiv artikel, bestämd pleonastisk prepositiv artikel ock bestämd suffigerad artikel.

A. Prepositiv artikel.

1. Obestämd artikel.

		Mask.	Fem.	Neutr.
Sing.	nom.	*ɪn*	*ɪ*	*ɪ*
	gen.	*ínu*	*ɪn*	*ɪ*
	dat.	*ínu*	*ɪn*	*ɪ*
	ack.	*ɪn*	*ɪ*	*ɪ.*

Härtill kommer en pluralform *ána*, motsvarande rspr. 'ena'.

Ex. *ja sɑ ɪn hast ínu-främund kjar ópa ɑ́keŋ* 'jag såg en främmande mans häst på åkern', *u tʂýft ɪ bouk ot ɪn lɪl-stæ̀ɪnt-sánar* 'hon köpte en bok åt (en) sin lilla flicka', *dɪ ho-ɪ-bɑ́n dø* 'ett barn har dött för dem'.

2. Pleonastisk[1] bestämd artikel

utsättes vid förnamn, oböjliga tillnamn, husdjurs egennamn, därest icke namnformen till följd av sin bildning oföränderligen är försedd med suffigerad artikel, samt vanligen vid orden *far* 'far', *mour* 'mor'.

Den pleonastiska artikelns former äro:

mask.	nom.	*on*, *an*	fem.	nom.	*na*, *a*
	gen.	*ons*, *hons*		gen.	*an*, *ans*
	dat.	*nu*, *u* l. = nom.		dat.	*an*, *na*, *a*
	ack.	*on*, *an*		ack.	*na*, *a*.

---

[1]) Tärmen efter Åström, Degerforsmålets formlära. Jfr även Bogr. Torpm. s. 140.

Anm. 1. Artikelformer, bildade av sonant + efterföljande *n*, kunna i satssammanhanget synkopera sonanten. Jfr ex. anm. 2.

Anm. 2. Sådan artikelform, som utgöres av enkel sonant, användes endast undantagsvis i annan ställning än närmast efter ord med konsonantiskt slutljud samt i uddljud i början av en sats. Ex.

a àna o on ȷǫ́nas sko ʇs̭în nǽ-ŋ bǽk̠man 'Anna ock Jonas skola ha tjänst hos Bäckman';

dı ho kȷás̭ta-mòys̭a ons gòus̭ta ını-sýnu 'de hava kastat Gustavs mössa i sjön';

a bᶅôum taᶅ ænt ha nan ân̠ æn a lìna mjôᶅk-a 'Blomma tål ej, att någon annan än Lina mjölkar hänne';

ȷa gȷa ı krôun ót-ŋ ána-kóıs 'jag gav en krona åt Anna-Kajsa';

lot æıntna ot u nils-ærık 'säg ingenting till Nils-Erik';

let a bríta vóra-ı-frí 'låt Brita vara i fred';

on far o na mour ho fýrı-tıl-ʇs̭òr̠kan 'far ock mor ha farit till kyrkan'.

B. **Suffigerade artikelns** former äro:

		Sing.	Plur.
mask.	nom.	*-n* l. *-an*[1]	*-an*, *-n*, *-an*
	gen.	*-n*, *-nu*, *-u*	*-n*, *-u*
	dat.	*-n*, *-nu*, *-u*	*-n*, *-u*
	ack.	*-n* l. *-an*	*-an*, *-n-*, *an*;
fem.	nom.	*-a*	*-n*, *-an*
	gen.	*-a*, *-n* l. *-an*	*-n*, *-u* (l. = nom.)
	dat.	*-a*, *-n* l. *-an*	*-n*, *-u* (l. = nom.)
	ack.	*-a*	*-n*, *-an*;
neutr.	nom.	*-a*	*-a*
	gen.	*-an*	*-u*
	dat.	*-an*	*-u*
	ack.	*-a*	*-a*.

Paradigm.

Sing.	nom. m.	*hás̭tn̥* hästen	Plur.	*hàs̭tan*
	gen.	*hás̭tu* (l. = nom.)		*hàs̭tu* (l. = nom.)
	dat.	*hás̭tu* (l. nom.)		*hàs̭tu* (l. = nom.)
	ack.	*hás̭tn̥*		*hàs̭tan*

---

[1]) Ändelsen *-an* kommer, enligt regeln § 5, s. 39, att utbytas mot *-æn* efter kort tryckstark stavelse. För övrigt gäller, att ändelsens *-n* kommer att påvärkas av de språkljud, som gå före; sålunda sammandrages *-n* med ett före detsamma stående *ᶅ* eller *r* till *ŋ* ock blir sonantiskt i ställning efter *t*, *d*, *l*, *ʌ*, *s* (*-ŋ* blir sonantiskt efter *ṭ*, *ḍ*, *s̭*).

Sing.	nom.	m.	*hòra̠n* haren	Plur. *hòraran* l. *hòran*
	gen.		*hòranu* (l. = nom.)	*hòraru* l. *hòru*[1]
	dat.		*hòranu* (l. = nom.)	*hòraru* l. *hòru*[1]
	ack.		*hòran*	*hòraran* l. *hòran*;
	nom.	m.	*fáæŋ* fågeln	*fàgɫan*
	gen.		*fáæɫu* (l. = nom.)	*fàgɫu* (l. = nom.)
	dat.		*fáæɫu* (l. = nom.)	*fàgɫu* (l. = nom.)
	ack.		*fáæŋ*	*fàgɫan*;
	nom.	f.	*jşæ̀lıga* käringen	*jşæ̀lıgen*
	gen.		*jşæ̀lıgen* (l. = nom.)	*jşæ̀lıgu* (l. = nom.)
	dat.		*jşæ̀lıgen* (l. = nom.)	*jşæ̀lıgu* (l. = nom.)
	ack.		*jşæ̀lıga*	*jşæ̀lıgen*;
	nom.	m.	*sa̠n* sonen	*sùnın*
	gen.		*sá̠nu* (l. = nom.)	*sùnın*
	dat.		*sá̠nu* (l. = nom.)	*sùnın*
	ack.		*sa̠n*	*sùnın*;
	nom.	f.	*kùnu* kvinnan	*kùnın*
	gen.		*kùnun* (l. = nom.)	*kùnın*
	dat.		*kùnun* (l. = nom.)	*kùnın*
	ack.		*kùnu*	*kùnın*;
	nom.	m.	*sme̠n* smeden	*smèran*
	gen.		*smé̠ru* (l. = nom.)	*smèru* (l. = nom.)
	dat.		*smé̠ru* (l. = nom.)	*smèru* (l. = nom.)
	ack.		*sme̠n*	*smèran*;
	nom.	m.	*bro̠u̠ŋ* brodern	*bró̠ran*
	gen.		*bró̠u̠ru* (l. = nom.)	*brò̠ru* (l. = nom.)
	dat.		*bró̠u̠ru* (l. = nom.)	*brò̠ru* (l. = nom.)
	ack.		*bro̠u̠ŋ*	*bró̠ren*;
	nom.	f.	*bro̠u̠* bron	*brò̠u̠en*
	gen.		*bro̠u̠n* (l. = nom.)	*brò̠u̠u* (l. = nom.)
	dat.		*bro̠u̠n* (l. = nom.)	*brò̠u̠u* (l. = nom.)
	ack.		*bro̠u̠*	*brò̠u̠en*;
	nom.	f.	*víṛja* vidja	*vìṛjan*
	gen.		*vìṛjen* (l. = nom.)	*vìṛju* (l. = nom.)
	dat.		*vìṛjen* (l. = nom.)	*vìṛju* (l. = nom.)
	ack.		*víṛja*	*vìṛjen*;
	nom.	n.	*lá̠ˌta* landet	*lá̠ˌta*
	gen.		*là̠ˌten* (l. = nom.)	*là̠ˌtu* (l. = nom.)
	dat.		*là̠ˌten* (l. = nom.)	*là̠ˌtu* (l. = nom.)
	ack.		*lá̠ˌta*	*lá̠ˌta*;

[1]) l. = nom.

Sing. nom. m.	*skoun* skon	Plur. = sing.;	
gen.	*skoun*		
dat.	*skoun*		
ack.	*skoun*		
nom. f.	*kou* kon		*koun*
gen.	*koun* (l. = nom.)		*koun*
dat.	*koun* (l. = nom.)		*koun*
ack.	*kou*		*koun.*

Anm. Genitiven omskrives ofta.

§ 144. **Genus.** Nkm. skiljer — i nära anslutning till fornspråket — på olika grammatiskt genus. Ordens genus framgår av artiklars ock andra böjda bestämningsords form.

En kuriositet är, att *frǫk* 'fröken' i dial. tillskrives mask. genus. Mask. subst. ändas i best. form sing. regelbundet på *-an* ~ *-æn* l. *-n*, ock *frǫ́kan* har uppfattats som ett mask. subst. i best. form, *frǫk* som dess obest. form.

§ 145. **Numerus.** Dialekten begagnar sig för pluralbildningen föga av ändelser. Den i obest. plur. vanligaste ändelsen är *-u* (tydligtvis bildad analogiskt efter den best. formens ändelse i dat. ock ack.); plur. på *-u* har dock vid sin sida en minst lika bruklig biform, vilken antingen är lika med sing. eller skiljer sig från denna blott genom annan akcent. De pluraländelser, som i övrigt komma i fråga, äro *-a*, *-ɪ* (~ *-ɪ*) ock *-ar* ~ *ær*. Som medel för plur.-bildning tjänstgör även vokal- ock akcentförändring.

Av nedan anförda exempel på subst.:s deklination framgår, att en del subst. endast förekomma i sing. Naturligtvis gäller detta i första rummet ämnesnamn.

Blott i best. plur., förekomma: *dzàstan* 'främmande', t. ex. *gjá-ǽnt upat-dzàstan* 'besvära ej främmandet' (= 'gästen, gästerna'); *klɔ̀tara* (undantagsvis dock *kló̀tær*, ob. plur.) 'boskapen', *nǫ̀lan* l. *dàrɪnǫ̀lan* 'barr'.

Deklination. Subst. ordnas här i fem deklinationer. Som indelningsgrund har tagits ändelsen i nom. plur., best. form.

Deklination I. Hit höra ett flertal mask. subst. Ändelse i best. form nom. pl. *-an*.

A. Mask. subst. på konsonant.

1) Obest. plur. har bruten akc., obest. sing. akut; alternativt kan en obest. plur. med änd. *-u* ock grav akc. nyttjas. Ex.

Obest. sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
a̱rm arm	*áṟmen*	*âṟm, àṟmu*	*àṟman*
bɷt båt	*bɷ́tn̥*	*bɷ̂t, bɷ̀tu*	*bɷ̀tan*
bæɪŋk bänk	*bǽɪŋken*	*bæ̂ɪŋk, bæ̀ɪŋku*	*bæ̀ɪŋkan*
daḻḵ odåga, slusk	*dáḻḵen*	*dâḻḵ, dàḻḵu*	*dàḻḵan*
faḻ fäll	*feḻn̥*	*fâḻ, fàḻu*	*fàḻan*
gɫou̯p glop	*gɫóu̯pen*	*gɫôu̯p, glòu̯pu*	*glòu̯pan*
haɫk holk	*háɫken*	*hâɫk, hàɫku*	*hàɫkan*
hoṣt höst	*hóṣtn̥*	*hôṣt, hòṣtu*	*hòṣtan*
hou̯ṉd hund	*hóu̯ṉdn̥*	*hôu̯ṉd, hòu̯ṉdu*	*hòu̯ṉdan*
ɪ̱l eld	*ɪ́ln̥*	*ɪ̂l ɪ̀lu*	*ɪ̀lan* (~ *ɪ̀lan*)
kɉa̱ƀ kam	*kɉá̱ƀen*	*kɉâ̱ƀ, kɉà̱ƀu*	*kɉà̱ƀan*
kɉaṣt »kast», hop, hög	*kɉáṣtn̥*	*kɉâṣt, kɉàṣtu*	*kɉàṣtan*
kaɫk laxnät	*káɫken*	*kâɫk, kàɫku*	*kàɫkan*
kaɫv pil	*káɫven*	*kâɫv, kàɫvu*	*kàɫvan*
laḵs lax	*láḵsn̥*	*lâḵs, làḵsu*	*làḵsan*
neḵ näck	*néḵen*	*nêḵ (nèḵu)*	*nèḵan*
paḻ pall	*páḻn̥*	*pâḻ, pàḻu*	*pàḻan*
røyṣ ryss	*røýṣn̥*	*røŷṣ røỳṣu*	*røỳṣan*
stou̯ɫ stol	*stou̯ɳ*	*stôu̯ɫ stòu̯ɫu*	*stòu̯ɫan*
taḻ tall	*táḻn̥*	*tâḻ tàḻu*	*tàḻan.*

Anm. Oregelbundet böjas:

dør dörr	*døɳ*	*dòra*	*dòran*
kɉar karl	*kɉaɳ*	*kòra, kòru*	*kòran*
ṣɷɫ (~ *sɪɫ*) säl	*ṣɷɳ* [1]	*ṣɷ̀ɫa*	*ṣɷ̀ɫan.*

2) Obest. plur. är lika med obest. sing.; alternativt kan en obest. plur. på *-u* förekomma.

Obest. sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
àḵsá̱ɫ axel, tvärslå [2]	*àḵsá̱ɳ*	*àḵsá̱ɫu* l. = ob. sg.	*àḵsá̱ɫan*
bòar bagare	*bòaɳ*	*bòaru* l. = » »	*bòaran*
ḍẓæ̀ɳɪŋ gärning	*ḍẓæ̀ɳɪŋen*	*ḍẓæ̀ɳɪŋu* l. = » »	*ḍẓæ̀ɳɪŋan*
hòmar hammare	*hòmaɳ*	*hòmaru* l. = » »	*hòmaran* [3]
ɪ̱̂ɩt ände	*ɪ̀ɩtn̥*	— = » »	*ɪ̀ɩtan*
kɉàptẹ́n kapten	*kɉàptẹ́n*	— = » »	*kɉàptẹ́nan*
lẹ̀rar lärare	*lẹ̀raɳ*	*lẹ̀raru* l. = » »	*lẹ̀raran*
maɉóu̯r major	*maɉóu̯ɳ*	— = » »	*maɉóu̯ran*
ràḵar rackare	*ràḵaɳ*	*ràḵaru* l. = » »	*ràḵaran*
skàɉar skojare	*skàɉaɳ*	*skàɉaru* l. = » »	*skàɉaran*
slàḵtar slaktare	*slàḵtaɳ*	*slàḵtaru* l. = » »	*slàḵtaran*
smànɪŋ smörja, salva	*smànɪŋen*	*smànɪŋu* l. = » »	*smànɪŋan*
stòɫɪŋ drummel	*stòɫɪŋan*	*stòɫɪŋu* l. = » »	*stòɫɪŋan*
sàḻdɷt soldat	*sàḻdɷtn̥*	*sàḻdɷt* l. = » »	*sàḻdɷtan*
ʈṣæ̀lar källare	*ʈṣæ̀laɳ*	*ʈṣæ̀laru* l. = » »	*ʈṣæ̀laran.*

[1]) Även böjningen best. sg., *sɪɳ*, ob. pl. *sɪ̂ɫ*, best. pl. *sɪ̀ɫan* finnes.
[2]) Framtill i kälkar o. d.
[3]) l. *hòmran.*

B. Mask. subst. på sonant.

1) Obest. plur har grav akc. (undantagsvis bruten akc.), obest. sing. akut; alternativt förekommer obest. plur. med änd. *-u* (grav akc.).

Följande subst. hava antecknats såsom hithörande:

Obest. sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
bátn̥ botten	*bátn̥*	*bàtn̥* (*bàt̠nu*)	*bàt̠nan*
kárɪ korg	*kár̠jen*	*kàr̠ɪ* (*kàr̠ju*)	*kàr̠jan*
sta̠ stad	*sta̠n*	*stâ̠r*	*stàran*
sɷ så	*sɷn*	*sɷ̂*	*sɷ̀an*
trǽlɪ »trälg», klave	*trǽljen*	*trælɪ* (*træ̀lju*)	*træ̀ljan*
várɪ varg	*várjen*	*vàrɪ* (*vàr̠ju*)	*vàr̠jan*
ǽlɪ älg	*ǽljen*	*æ̀lɪ* (*æ̀lju*)	*æ̀ljan.*

Avvikande äro följande ord:

Obest. sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
de̠ deg	*dée̠n*	*dèa* (*dê̠*)	*dèan*
me̠ med	*me̠n*	*mèra*	*mèran*[1]
mɷ̀nɪ månad	*mɷ̀nɪn*	*mɷ̀nɪ*	*mɷ̀nɪan*
sme̠ smed	*sme̠n*	*smèra*	*smèran*
ve̠ väg	*vée̠n*	*vèa*	*vèan.*

2) Obest. plur. är lika med obest. sing.; *r*-inskott i best. form plur. före slutartikeln. Följande subst. angivas inom denna grupp.

Obest. sing.; obest. plur.	Best. sing.	Best. plur.
bròta bråte	*bròtan*	*bròtaran*
fòla fåle	*fòlan*	(*fòlaran*)
fròsa frossa[2]	*fròsan*	—
hòa hage	*hòan*	*hòaran*
hòka hake	*hòkan*	*hòkaran*
hòna hane	*hònan*	*hònaran* l. *hònan*
hòra hare	*hòran*	*hòraran* l. *hòran*
klòva klave	*klòvan*	*klòvaran* l. *klòvan*
kòna spån	*kònan*	*kònaran*
kròa krage	*kròan* (*kròu*)	*kròaran*
lòa låga	*lòan*	*lòaran* l. *lòan*
lòma hö-, halmavfall[1]	*lòman*	—
màr̠ja morgon	*màr̠jan*	*màr̠jaran*
mòa mage	*mòan*	*mòaran*
pòsa påse	*pòsan*	*pòsaran*
ròa[2] råge	*ròan*	—

1) Variantform är *mèran.* Även ob. pl. *mèra.*

2) Obest. plur. saknas.

Obest. sing.; obest. plur.	Best. sing.	Best. plur.
sàla sele	*sàlan*	*sàlaran* l. *sàlan*
skròka skrake	*skròkan*	*skròkaran*
smòƚa[1] filmjölk[2]	*smòƚan*	—
spòra spade	*spòran*	*spòraran* l. *spòran*
stàa stege	*stàan*	*stàaran*
stòka stake	*stòkan*	*stòkaran*
swàa »svege»[3]	*swàan*	*swàaran*
swòƚa svale	*swòƚan*	*swòƚaran*
ʝʂòƚa[1] tjäle	*ʝʂòƚan*	—

Deklination II. Till denna deklination höra nedan anförda ord, samtliga, på ett undantag när, femininer. — Ändelse i best. form nom. plur. *-ɨn* (~ *-ɪn*).

A. Endast ett mask. subst. hör hit, nämligen *sa̱n* 'son'. Best. sing. heter också *sa̱n*, obest. plur. *sùnɪ*, best. plur. *sùnɪn*.

B. Fem. subst. med obest. plur. på *-ɨ* (~ *-ɪ*), obest. sing. på *-u*.

Obest. sing.; best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
bƚìsu bläs	*bƚìsɪ*	*bƚìsɪn*
fìnu fena	*fìnɪ*	*fìnɪn*
fƚìku »flika», reva	*fƚìkɨ*	*fƚìkɨn*
fƚùu fluga	*fƚùɨ*	*fƚùɨn*
fùru fura	*fùrɨ*	*fùrɨn*
gòtu gata	*gòtɪ*	*gòtɪn*
hòku haka	*hòkɨ*	*hòkɨn*
krìvu kräva	*krìvɨ*	*krìvɨn*
kùnu kvinna	*kùnɪ*	*kùnɪn*
kòku kaka	*kòkɨ*	*kòkɨn*
lòru lada	*lòrɨ*	*lòrɨn*
sìnu sena	*sìnɪ*	*sìnɪn*
rùu »ruga», ruva	*rùɨ*	*rùɨn*
skròpu skrapa	*skròpɨ*	*skròpɪn*
snòru snara	*snòrɨ*	*snòrɨn*
spìlu spillra	*spìlɨ*	*spìlɨn*
sjʂìru skära	*sjʂìrɨ*	*sjʂìrɨn*
strùku dust, ansträngning	*strùkɪ*	*strùkɨn*
stùu stuga	*stùɨ*	*stùɨn*
swòƚu svala	*swòƚɨ*	*swòƚɨn*
ʝʂìru tjära	—	—
trònu trana	*trònɪ*	*trònɪn*
vìku vecka	*vìkɪ*	*vìkɨn.*

---

[1]) Obest. plur. saknas. [2]) med söndersmulat bröd i.

[3]) tåg av tvinnade vidjor, använt företrädesvis att bära hö med.

Obest. sing.; best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
vòku vaka	—	—
vònu vana	*vònı*	*vònın.*

Anm. *sìnu* har biformen *se̯n* f., best. plur. *se̯nen*, *vònu* har biformen *vòna* m., best. sing. *vònan*; plur. sakas. Best. m. *ʈʂòran* 'tjäran' uppträder även.

Deklination III. Hit höra ett par mask. subst., ock en stor mängd fem. Ändelse i best. form nom. plur. *-en*.

A. Mask. subst. på kons., med vokalförändring i plur.

Obest sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
bro̯u̯r broder	*bro̯u̯ŋ*	*bro̯r*	*bró̯ren*
fo̯u̯t fot	*fó̯u̯tn̥*	*fò̯tær*	*fò̯tren.*

B. Fem. subst. på kons.

1) Obest. plur. är lika med obest. sing.; alternativt förekommer obest. plur. på *-u*.

Obest. sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
brôyg brygga	*bròyga*	*bròygu* l. = ob. sg.	*bròygen*
bôu̯gk bunke	*bòu̯gka*	*bòu̯gku* l. = » »	*bòu̯gken*
bôyt̯ bytta	*bòyt̯a*	*bòyt̯u* l. = » »	*bòyt̯en*
dràtnıg drottning	*dràtnıga*	*dràtnıgu* l. = » »	*dràtnıgen*
dâk̯ docka	*dàk̯a*	*dàk̯u* l. = » »	*dàk̯en*
fʟæı̯gger flinga	*fʟæı̯ggra*	*fʟæı̯ggru* l. = » »	*fʟæı̯ggren*
grınéı̯l kinkblåsa	*grınéı̯la*	*grınéı̯lu* l. = » »	*grınéı̯len*
grôyt gryta	*gròyta*	*gròytu* l. = » »	*gròyten*
hâı̯lk huckle, duk	*hàı̯lka*	*hàı̯lku* l. = » »	*hàı̯lken*
hâʟ skuldra	*hàʟa*	*hàʟu* l. = » »	*hàʟen*
hôn höna	*hòna*	*hònu* l. = » »	*hònen*
kʟænıg klädning	*kʟænıga*	*kʟænıgu* l. = » »	*kʟænıgen*
krôu̯k kruka	*kròu̯ka*	*kròu̯ku* l. = » »	*kròu̯ken*
kwǽı̯ kviga	*kwæ̀ı̯a*	*kwæ̀ı̯u* l. = » »	*kwæ̀ı̯en*
lâmp lampa	*làmpa*	*làmpu* l. = » »	*làmpen*
lâp loppa	*làpa*	*làpu* l. = » »	*làpen*
lôu̯k lucka	*lòu̯ka*	*lòu̯ku* l. = » »	*lòu̯ken*
lôyʈʂ slynga	*lòyʈʂa*	*lòyʈʂu* l. = » »	*lòyʈʂen*
mou̯r, *môu̯r* mor	*móu̯ra*, *mòu̯ra*	*mòu̯ru*, *môu̯r*	*mòu̯ren*
mænısʈʂ människa	*mænısʈʂa*	*mænısʈʂu* l. = ob. sg.	*mænısʈʂen*
pâʟ påle	*pàʟa*	*pàʟu* l. = » »	*pàʟen*
rôu̯sk ruska	*ròu̯ska*	*ròu̯sku* l. = » »	*ròu̯sken*
rôu̯t ruta	*ròu̯ta*	*ròu̯tu* l. = » »	*ròu̯ten*
rôyŋʈʂ rynka	*ròyŋʈʂa*	*ròyŋʈʂu* l. = » »	*ròyŋʈʂen*
sìuk sjuka	*sìuka*	*sìuku* l. = » »	*sìuken*
skjàk̯eʟ skakel	*skjàk̯ʟa*	*skjàk̯ʟu* l. = » »	*skjàk̯ʟen*
skàl̯er skallra	*skàl̯ra*	*skàl̯ru* l. = » »	*skàl̯ren*
smòu̯l̯ter smultron	*smòu̯l̯tra*	*smòu̯l̯tru* l. = » »	*smòu̯l̯tren.*

Obest. sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
snàter hjortron	*snàtra*	*snàtru* l. = ob. sg.	*snàtren*
stǽınt stinta	*stæ̀ınta*	*stæ̀ıntu* l. = » »	*stæ̀ınten*
tâk tacka	*tàka*	*tàku* l. = » »	*tàken*
ʝʂǽɫv renko	*ʝʂæ̀ɫva*	*ʝʂæ̀ɫvu* l. = » »	*ʝʂæ̀ɫven*
ʝʂôrk kyrka	*ʝʂòrka*	*ʝʂòrku* l. = » »	*ʝʂòrken*
tə̂s tös	*tə̀sa*	*tə̀su* l. = » »	*tə̀sen*
tə̂u tuva	*tə̀ua*	*tə̀uu* l. = » »	*tə̀uen*
ǽıŋʝʂ änka	*æ̀ıŋʝʂa*	*æ̀ıŋʝʂu* l. = » »	*æ̀ıŋʝʂen.*

2) Akcentförändring i obest. plur. ha följande ord:

Obest. sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
brou bro	*bróu* (*bróua*)	*brôu*	*bròuen*
broar brud	*bróara*	*brôar*	*bròaren*
bour bod	*bóura*	*bôur*	*bòuren*
fáster faster	*fástra*	*fàster*	*fàstren*
gœt (*doragœ́t*) post (dörrpost)	*gœ́ta*	*gœ̂t*	*gœ̀ten*
hoar hud	*hóara*	*hôar*	*hòaren*
móuster moster	*móustra*	*mòuster*	*mòustren*
nœɫ nål	*nœ́ɫa*	*nœ̂ɫ*	*nœ̀ɫen*
rou vrå	*rou*	*rôu*	*ròuen*
rœk bena	*rœ́ka*	*rœ̂k*	*rœ̀ken*
sʝʂır skata	*sʝʂíra*	*sʝʂîr*	*sʝʂìren*
sǿyster syster	*sǿystra*	*sø̀yster* (*sø̀ystru*)	*sø̀ystren*
søynd synd	*sǿynda*	*sø̂ynd*	*sø̀ynden*
távæɫ tavla	*távɫa*	*tàvæɫ*	*tàvɫen*
tœr tår	*tœ́ra*	*tœ̂r*	*tœ̀ren.*

3) Vokalförändring i plur. förete följande subst.:

Obest. sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
bouk bok	*bóuka*	*bókær*	*bókren*
bout bot, lapp	*bóuta*	*bótær*	*bótren*
dòuter dotter	*dóutra* (*dòutra*)	*dótær* (*dòuter*)	*dòtren*
ha̧t hand	*há̧ta*	*hénder*	*héndren*
lous lus	*lóusa*	*lósær*	*lósren*
mous mus	*móusa*	*mósær*	*mósren*
nœt natt	*nœ́ta*	*nátær*	*nátren*
ra̧t rand	*rá̧ta*	*rénder*	*réndren*
rout rot	*róuta*	*rótær*	*rótren*
sta̧k stång	*stá̧ka*	*stéŋer*	*stéŋren*
stra̧t strand	*strá̧ta*	*strénder*	*stréndren*
ta̧k tång	*tá̧ka*	*téŋer*	*téŋren*
taŋ tand	*táŋa*	*tánær*	*téndren, tánæn.*

Denna flexionstyp närmast äro:

Obest. sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
dzet get	*dzéta*	*dzétær*	*dzétren*
gnet gnet	*gnéta*	*gnétær*	*gnétren.*

C. Femin. subst. på sonant. Obest. plur. har grav akcent, obest. sing. akut; alternativt förekommer ob. pl. på *-u* (grav akc.). Följande subst. äro antecknade såsom hithörande — sannolikt målets samtliga av ifrågavarande böjningstyp:

Obest. sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
bælɪ bälg	*bælja*	*bèlɪ, bèlju*	*bèljen*
hésɪ hässja	*hésa*	*hèsɪ, hèsu*	*hèsen*
hælɪ hälg	*hælja*	*hèlɪ, hèlju*	*hèljen*
sélɪ sälg	*sélja*	*sèlɪ, sèlju*	*sèljen*
smírɪ smedja	*smírja*	*smìrɪ (smìrju)*	*smìrjen*
sárɪ sorg	*sárja*	*sàrɪ, sàrju*	*sàrjen*
sjsýlɪ »skölja», större korg	*sjsýlja*	*sjsỳlɪ, sjsỳlju*	*sjsỳljen*
vírɪ vidja	*vírja*	*vìrɪ, vìrju*	*vìrjen.*

Något avvikande äro:

Obest. sing.	Best. sing.	Obest. plur.	Best. plur.
glóásɪ ässja	*glóása (glóásja)*	*glóásɪ*	*glóásen*
rýsɪ ryssja	*ròysa*	*rỳsɪ, ròysu*	*ròysen*
sǫ såg	*sǫ́a*	*sǫ̂*	*sǫ̀en*
tǫ̂ tvåa	*tǫ̀a*	*tǫ̂*	*tǫ̀en.*

Deklination IV. Hit höra endast neutrala subst. Ändelse i best. form nom. plur. *-a*.

A. Neutr. subst. på kons. Obest. plur. är lika med obest. sing. Ex.

Obest. sing.; obest. plur.	Best. sing.	Best. plur.
bat band	*báte*	*báta*
bǫn barn	*bǫ́ne*	*bǫ́na*
bost borst	*bóste*	*bósta*
fel fel	*féle*	*féla*
flǫ̂t flöte	*flǫ̀te*	*flǫ̀ta*
fæŋgær finger	*fæŋgre*	*fæŋgra*
fǫ̂r före	*fǫ̀re*	*fǫ́ra*
hal hål	*hále*	*hála*
hástær gryt	*hástre*	*hástra*
hǫ̂ur huvud	*hǫ̀urè*	*hǫ̀ura*
hous hus	*hóuse*	*hóusa*
kal kol	*kále*	*kála*
kas kors	*káse*	*kása*
ler led, grind	*lére*	*léra*

Obest. sing.; obest. plur.	Best. sing.	Best. plur.
lı̯us ljus	*lı́u̯sa*	*lı́u̯sa*
læɪ̯v liv	*læ̂ɪ̯va*	*læ̂ɪ̯va*
lə̂yn̥ lynne	*lə̀yn̥a*	*lə̀yn̥a*
lȫy̯s ljus, fackla	*lə̀y̯sa*	*lə̀y̯sa*
net nät	*néta*	*néta*
nə̂ys̥t nystan	*nə̀ys̥ta*	*nə̀ys̥ta*
pa̭r par	*pá̭ra*	*pá̭ra*
pə̂t̥ pörte, ruckel	*pə̀t̥a*	*pə̀t̥a*
red̥ʒéɪ̯stər register	*red̥ʒéɪ̯s̥tra*	*red̥ʒéɪ̯s̥tra*
rə̂u̯s̥t »ruste» (utrustning)	*rə̀u̯s̥ta*	*rə̀u̯s̥ta*
skat skott	*skáta*	*skáta*
spɪ̯l spjäll	*spı̯́la*	*spı̯́la*
sə̀ys̥kon syskon	*sə̀ys̥kona*	*sə̀ys̥kona*
tés̥tamén̥t testamente	*tés̥tamén̥ta*	*tés̥tamén̥ta*
trḙ̂r träde, äng	*trḙ̀ra*	*trḙ̀ra*
ɶ̭r år	*ɶ̭́ra*	*ɶ̭́ra*
æ̀rænd ärende	*æ̀rænda*	*æ̀rænda*
ə̭̂r öre, öra	*ə̭̀ra*	*ə̭̀ra.*

Anm. Genom det ofta förekommande bortfallet av slutljudande *r* (← *d*) inträder oregelbundenhet vid böjningen av exempelvis:

Obest. sing.; obest. plur.	Best. sing.	Best. plur.
brḙ̂(r) bräde	*brḙ̀ra*	*brḙ̀ra*
brø̭(r) bröd	*brǿ̭ra*	*brǿ̭ra.*

B. Neutr. subst. på sonant. Obest. plur. är lika med obest. sing. Följ. ex. äro antecknade:

Obest. sing.; obest. plur.	Best. sing.	Best. plur.
bæ̀rɪ berg	*bæ̀r̥ja*	*bæ̀r̥ja*
bou̯ bo	*bóu̯a*	*bóu̯a*
strɶ̭ strå	*strɶ̭́a*	*strɶ̭́a*
tra̭ tråg	*trá̭a*	*trá̭a*
ŷ̭ (*ə̭̂*) öga	*ỳa* (*ə̭̀a*)	*ỳa* (*ə̭̀a*).

Deklination V. Endast nedanstående mask. ock fem. subst. hava antecknats såsom hörande till denna dekl. Ändelse i best. form nom. plur., *-n.*

A. 1. Fem. subst.; ändas i obest. sing. (= obest. plur.) på kons.:

Obest. sing.; obest. plur.	Best. sing.	Best. plur.
klou̯ klo	*klou̯*	*kloun*
kou̯ ko	*kou̯*	*koun.*

2. Fem. subst.: ändas i obest. sing. (= obest. plur.) på sonant.

Obest. sing.; obest. plur.	Best. sing.	Best. plur.
hàu̯ʂtru hustru	*hàu̯ʂtru*	(*hàu̯ʂtrun*)
rꝏ rågång	*rꝏ*	(*rꝏn*)
tꝏ tå	*tꝏ*	*tꝏn*.

B. Ett enda hithörande mask. subst. har anträffats, nämligen *skou̯* sko, best. sing. *skou̯n*, obest. plur. *skou̯*, best. plur. *skou̯n*.

§ 146. **Kasus** angives hos subst. genom artikelns flexion. Artikelns uppgift härvidlag kan övertagas av annat böjt bestämningsord. Subst. självt i obest. form är oböjligt i avseende på kasus, med undantag av att *-s* kan tilläggas för bildande av ett slags elliptisk genitiv, när man med angivande av tillnamn, yrkesnamn eller titel vill beteckna någons hem eller husfolk. Detta *-s* tillkommer även vid subst. av nyssnämnt slag, vilka för övrigt äro fullkomligt oböjliga. Tillnamn på *-sa* (eller *-ʂa*) få sin *s*-avslutning genom bortkastande av *-a*. Ex.

gȷàrvaʂ ȷóra-opa-æ̀ɪŋdʒa 'folket i garvarens gård äro på ängen (d. v. s. i skördearbete)'.

dɪ ho fɑ náar-sɪ̯uk ɪsɪ pæ-ŋéɪ̯ls 'de hava fått någon sjukdom hos Pär Nilssons'.

Anm. 1. Undantag är ordet *smɑ* 'smed'; det heter nämligen: *ɪsɪ-smɑ́* 'hos smedens', *batɪ-smɑ́* 'från smedens (gård)'.

Anm. 2. Gen.-*s* förekommer även i uttrycken *tɪl-bóy̯ʂ* 'till byn', *tɪl-gꝏ́ʂ* 'hem(åt)', *tɪl-skóu̯ǧs* 'till skogs', *tɪl-stɑ́ʂ* 'till staden', *tɪl-sýʂ* 'till sjöss', *tɪl-sǽɪ̯ŋs* 'till sängs', *tɪl-vɑ́ǧs* 'till vägs'.

§ 147. Oböjliga äro *kúnusámæl* m. 'omanlig man'; *fȷósa* m. ((*kúnufȷósa*) har samma bet. som föreg. ord; *ìru* f. 'vattenvirvel' (stundom best. dat. sg. *ìrun*); *ȷòta* n. 'mat'; *kȷáfa* (ibland best. dat. sg. *kȷàfan*) n. 'kaffe'; *losn̥* (~ *loy̯sn̥*) n. 'meteor'; *man̲* m. 'man' (i betyd. »äkta män» förekommer plur. *mánar*, best. plur. *mánan*); *mísu* f. 'vassla' (stundom best. dat. sg. *mìsun*); *pâʂk* (~ *páʂk*) f. 'påsk' (sällan *páʂkan* 'påsken'); *pǽɪ̯ŋgest* m. 'pingst', sällan *pǽɪ̯ŋgstn̥* 'pingsten'); *rɪabálsam* 'rigabalsam', *slóka* n. 'slarver'; *swìru* f. 'vasst bitande, massvis uppträdande små flygfän'.

Förnamn äro alla oböjliga, tillnamn likaså med den inskränkning, som är angiven § 146, därest de icke äro enstaviga eller sammansatta med *-bǽrɪ*, *-kwaɪ̯st*, *-strøm*, i vilket fall de kunna böjas medelst tillfogande av mask. suff. art.; böjligt på samma sätt är namnet *gràpa* Grape. Oböjliga äro även djurs

egennamn, om icke namnet är bildat med någon form av suff. artikel (*dzı mat ot kḷäpu* 'ge mat åt Kläppen').

Ortnamn äro i allmänhet oböjliga; endast sådana namn, som äga en i dial. böjlig senare sammansättningsled samt beteckna en för den talande skäligen bekant ock närliggande ort, kunna få någon som hälst böjning. Ex.

kòḷıs Kalix
hóparánda Haparanda
lôuḷ Luleå (*tıl lôuḷ* till Luleå)
pît Piteå
rôn Råneå
däremot:
œkærhálmæn Åkerholmen
mitréske Mjöträsk(et)

sjšàlet Skellefteå
stakhálm Stockholm (*ı-stakhálm* i Stockholm)
tæur Töre
tàŋı Torneå

opa-œkærhálmu på Åkerholmen
ıpı-mitréskan i Mjöträsk.

Adjektiv.

§ 148. Adjektivet är böjligt i självständig ställning i såväl best. som obest. form; förenat böjes det ofta, när det står i obest. form, sällan, när det står i best. form.

Böjligt adjektiv skiljer vid flexionen på genus och numerus. Emellertid är mask. sing. lika med fem. sing., ock mask., fem. ock neutr. plur. äro lika. Många adjektiv hava plur. lika med mask. ock fem. sing. Är suffigerad artikel tillagd, betecknas även kasus.

Anmärkas bör, att en avsevärd mängd av målets adjektiv äro fullständigt oböjliga.

I. Adjektivet står självständigt.

A. Obestämd form.

Neutrum sing. bildas genom att till formen för mask. ock fem. sing. lägga *-t*.

Plur. är lika med formen för mask. ock fem. sing. eller skiljer sig från denna blott genom annan akcent, i enstaka fall genom ändring i stamvokalens kvalitet.

Anm. 1. Med avseende på bildningen av den neutr. sing. formen märkes, att: *mb* + *t* blir *mt* (eller *mpt*); *t* (*ṭ*), *d* (*ḍ*) + *t* blir *t* (*ṭ*);

p, *v*, + *t* blir *ft*; *r*, *ŀ* + *t* blir *ṯ*; *rk* + *t* blir *rt*, *sk* (*ʂk*) + *t* blir ibland reducerat till *st* (*ʂṯ*); i slutljud förstummat, postson. g återkommer (som *ğ*) före neutr. *t* (jfr dock, att om föreg. sonant diftongerats till *o̯u̯* som i *dro̯u̯* 'dryg', så inskjutes ett *f* mellan *u̯* och *t* — alltså: *dro̯u̯ft*), likaså n, som före g ock d resp. övergått till ett nasalt biljud. Om stavelsens sonant har lång kvantitet, så sker vid tillägget av *-t* en förändring i kvantitetsförhållandena, så till vida som sonantens längd reduceras, den närmast följande kons. (ej kons. vok.) däremot förlänges.

Anm. 2. Oböjliga i neutr. bliva adj. *ra̯d* (pl. *râ̯d*) 'rädd', *al̯* (pl. *âl̯*) 'trött'.

Paradigm.

1) Plur. har annan akcent än singularis.

Sing. mask., fem.	sing. neutr.	Plur. mask., fem., neutr.
a̯g avig	*a̯ğt*	*â̯g*
bro̯u̯n brun	*bro̯u̯n̯t*	*brô̯u̯n*
bœ̯ motspänstig	*bœ̯ğt*	*bœ̯̂*
dro̯u̯ dryg	*dro̯u̯ft*	*drô̯u̯*
ꝺzıu̯p djup	*ꝺzıu̯ft*	*ꝺzìup*
dou̯m̯b dum	*dou̯m̯t*	*dôu̯m̯b*
fræı̯ʂk frisk	*fræı̯ʂt*	*frǽı̯ʂk*
fæʂk färsk	*fæʂṯ*	*fǽʂk*
grai̯st gles[1]	*grai̯st*	*grâi̯st*
gran̯ grund	*gran̯t*	*grân̯*
hel̯ hel	*hel̯t*	*hêl̯*
hev̯ bra, god	*heft* (*hev̯t*)	*hêv̯*
haŀ ihålig	*haṯ*	*hâŀ*
hœ̯ŀ hård	*hœ̯ṯ*	*hœ̯̂ŀ*
kŀo̯u̯k klok	*klou̯kt* (*kŀo̯u̯kt*)	*kŀô̯u̯k*
kŀœ̯r klar	*kŀœ̯ṯ* (*kŀœ̯ṯ*)	*kŀœ̯̂r*
kræı̯ŋ rask[2]	*kræı̯ŋt*	*krǽı̯ŋ*
kal̯ kall	*kal̯t*	*kâl̯*
lak̯ slapp, lös	*lak̯t*	*lâk̯*
la̯ık lång	*laŋt*	*lâ̯ık*
lıu̯s ljus	*lıu̯st*	*lìus*
læı̯k lik	*læı̯kt* (*læı̯kt*)	*lǽı̯k*
moʂk morsk	*moʂkt*	*môʂk*
mor̯k mörk	*mor̯t*	*môr̯k*
nœ̯k dålig, bitter	*nœ̯k̯t*	*nœ̯̂k*
(*on̯d*), *u̯ıt* ond	*on̯t*	*ôn̯d*, *û̯ıt*
raʂk rask	*raʂkt*	*râʂk*
rou̯n̯d rund	*rou̯n̯t*	*rôu̯n̯d*
skȷak̯ sned	*skȷak̯t*	*skȷâk̯*

---

[1]) otät, knapp.

[2]) i vändningarna.

Sing. mask. fem.	Sing. neutr.	Plur. mask., fem., neutr.
sko̯u̯m skum	*sko̯u̯m̯t* (*sko̯u̯mt*)	*skô̯u̯m*
slet̠ slät	*slet̠*	*slêt̠*
stra̜ᵢk sträng	*stra̜gt*	*strâ̜ᵢk*
sta̜r, *sto̯u̯r*[1] stor	*sta̜t̜*, *sto̯u̯t̜*	*stâ̜r*, *stô̯u̯r*
sto̯u̯p brant, stup	*sto̯u̯ft*	*stô̯u̯p*
swɶ̜ svag	*swɶ̜ğt*	*swɶ̜̂*
swat̜ svart	*swat̜*	*swât̜*
sɶ̜r sårig	*sɶ̜t̜*	*sɶ̜̂r*
so̯u̯r sur	*so̯u̯t̜*	*sô̯u̯r*
tra̜ᵢk trång	*tra̜gt*	*trâ̜ᵢk*
træu̯ trög	*træu̯t*	*trǽu*
trøt̠ trött	*trøt̠*	*trøt̠*
trøyg̠ trygg, tam	*trøyğt*	*trøyg̠*
twær tvär	*twæt̜*	*twêr*
tør̠ torr	*tøt̜*	*tør̠*
veᵢld vild	*veᵢlt*	*vêᵢld*
vók̠ær vacker	*vók̠æt̜*	*vòk̠ær*
væᵢ vid	*væᵢt*	*væ̂ᵢ*
væᵢn̠d vind, skev	*væᵢn̠t*	*væ̂ᵢn̠d*
wæᵢt vit	*wæᵢt̠*	*wæ̂ᵢt*
æu̯m öm	*æu̯mt*	*æ̀um*.

Anm. 1. Neutralformen till *sva̜r* 'svår' heter *svar̠t*.

Anm. 2. I nedanstående adjektiv bildas neutr. genom tillägg av långt *t*:

bl̵ɶ̜ blå	*bl̵ɶ̜t̠*	*bl̵ɶ̜̂*
dø̜ död	*døt̠*	*dø̜̂*
grɶ̜ grå	*grɶ̜t̠*	*grɶ̜̂*
nøy̜ ny	*nøyt̠*	*nøŷ̜*
rɶ̜ rå	*rɶ̜t̠*	*rɶ̜̂*
rø̜ röd	*røt̠*	*rø̜̂*.

2) Pluralis är lika med mask. ock fem. sing.

Sing. mask., fem.	Sing. neutr.	Plur. mask., fem. neutr.
áŋdzɪléæn angelägen	*áŋdzɪléænt*	= sg. mask., fem.
fo̜d̠óm̠d fördömd, osalig	*fo̜d̠óm̠t*	»
fofén̠ fåfäng	*fofégt*	»
gjàmal̵, *gòmal* gammal	*gjàmat̜*, *gòmalt*	»
lagrán̠ noggrann	*lagrán̠t*	»
rolǽu̯s rådlös, villrådig	*rolǽu̯st*	»
skràt̠fóu̯l̠ full av skratt	*skràt̠fóu̯lt*	»
staróɡd storögd	*staróğt*	»
trɶ̜sám̠ längtansfull	*trɶ̜sám̠t*	»

Anm. *gòl̵ɪn* 'galen', *lùrɪn* 'luden', *mùl̵ɪn* 'mulen' förlora i neutr. sitt slut-*n* vid tillägg av *t*.

---

[1]) *sto̯u̯r* 'stortalig, stor av sig'. *sta̜r* 'stor' (avser vanl. yttre dimens.).

Följande adjektiv med sonant. slutljud av böjningstypen sing. m. ock f. *àrtı* artig, sing. n. *àrtıt*, plur. m. f. n. *àrtı*) anföras:

bıhénda behändig
bìlı billig
dzìru girig, arbetsam
dàlı dålig
dòuktı duktig
fàlı farlig
færa färdig
fostándı förståndig
grǽına grinig
hàrmelı förarglig, harmlig
hàsta häftig (till lynnet)
hèmelı hemkär
hòugra hungrig
hòsalı slarvig
hòlu hal
hòvlı hövlig
klàggra krånglig
kròuka krokig
kànstı konstig
lòu lagom
mìla mjölig

nòrı snål, ivrig att få något
òuforbármelı stor, väldig
òuhýtsalı ohygglig
rà͵ta randig
règna rägnig
sàktelı saktfärdig
sèdı sedig
skòları skadlig
snìa snöig
stèılelı stillsam
stàka kort
strǽıra stridig, stridslysten
stòutólu stortalig, skrytsam
stòru stadig
swàlka sval
swòsalı slamsig, okvinnlig
tsìtalı kittlig
tùlu tålig
wráktólu vårdslös i tal
wǽımelı vidrig, förarglig
òyntsalı ynklig.

3) Oregelbundet böjas:

Sing. mask., fem.	Sing. neutr.	Plur. mask., fem., neutr.
gla glad	*gla*	*glòra*
gou god	*gat*	*gôu*
lat lat	*lat*	*lòta*
lætn m., *lætar* f. liten	*lætat*	*smô*
smal smal	*smalt*	*smòla*
snar snar	(*snat*)	(*snòra*)
van van	*vant*	*vòna*.

Anm. 3. En biform till *lætn* är *lítn*, fem. *lítar*, neutr. *líta*; den användes, när adj. står i mera svagtonig ställning ock hälst förenat.

4) Oböjliga äro följande adjektiv:

alén ensam
bèıtı tidig
bıdzívın begiven (på ngt)
bılátn belåten
bıtén bekymrad, orolig
brô bra
bærbánt barbent
bærfót barfota

bærhént barhänt
bærhóse barhalsad
bærhóur barhuvad
dzous mogen
dròumbla drumlig
dùwın duven
dàlma duven
dàntse unken

ènárme enarmad
èntréan trägen, flitig, ihärdig
ènógd enögd
èan egendomlig, nyckfull
falít ofärdig, sjuk
fàæn vänlig, smeksam
frùsın frusen
fàlkat folkrik
gjámadágs gammalmodigt
gjâŋ galen
hant skicklig, konstförfaren
hɷmat (*hɷma*) drumlig, fånig
hóær höger
klòumpsn frusen ock styvnad[1]
kùlut kulen
kúpælráyga puckelryggig
kùsın ängslig till mods
là,kváut långväga
lìmın öm, rådbråkad
lìvat gladlynt
læıka lika, likadan
lòya ljum
mòta mogen (om säd)
mỳjṣı mycken
nar nära, kort
nòula nordlig
nòuat (*nòua*) noga, noggrann
nòṣan naken
òumóŋa omornad
òuskjávaṣ inte oäven
ròlısjṣas hudlös, röd
ràlka övervuxen[2]
ràtna rutten
skàlat skallig
stàka[3] kort
slòukat slokig, sluskig
stàkabánt liten, kort
stókaṣ[4] stackars
stòumbla fumlig
swàla svullen
sàna sydlig
tìuat tjuvaktig
trɷ tillgiven
tòukat (*tòuka*) tokig
tæıra tidig
val[5] värd
vánster vänster
véstar västlig
vòua oförvägen, dristig
vòṣın vaken
æıgku noggrann
ôms ömse
óstar östlig
òutræıkes utrikes
òutsóuknas utsocknes
òutvætas utvärtes.

Oböjliga äro — med få undantag, som vid redogörelsen för värben närmare angivas — även värbets adjektiva former.

Anm. 4. *bıtén*, *brɷ*, *gjâŋ*, *hant*, *mỳjṣı*, *nar*, *stàka*, *stákabánt* kunna kompareras; *hóar*, *vénster*, *vèstar*, *óstar* samt — understundom — ett eller annat av övriga »oböjliga» adj. kunna uppträda med suffig. artikel. Ett förstärkande suff. *-ada* kan tilläggas *fodómd* (alltså *fodòmdada*).

B. Bestämd form.

Adjektivet får i best. form suffigerad artikel. Denna är i sing. mask. nom. ock ack. *-n* eller *-an*, gen. ock dat. *-u* eller är den lika med nominativens ändelse. Sing. fem. har änd. *-a*

---

[1]) om händerna,

[2]) med grön- eller rödaktiga alger (om stenar och annat i vattenbrynet, företrädesvis vid stränder).

[3]) Någon gång neutr. *stàkat*. [4]) Blott i fören. form.

[5]) Neutr. *væt* nyttjaa ibland.

i samtliga kasus, sing. neutr. änd. *-ɐ* eller, i något starktonigare ställning, *-ɐnɐ*. Plur. har änd. *-ɐn*, i gen. ock dat. växlande med *-u*.

Artikeln fogas till den form av adjektivet, som obest. mask. sing. företer.

Adjektiv, som genom tillägg av suffig. art. bliva tvåstaviga, erhålla grav akc., för så vitt de icke utgöra egennamn, bildade av adj. i mask. sing. (*swàtn̥* 'den svarte', men *swátn̥* »Svarten»).

Anm. 1. Adj. av grupp I A, 2 kunna i regel icke stå med best. vidfogad artikel (jfr dock II B nedan). Blott *gjàmal* uppträder med de stereotypa formerna *gjámbɐn* »Gammeln», *gjàmbla* 'den gamla', *gjàmblɐ(nɐ)* 'det gamla', plur. *gjàmblɐn* 'de gamla'.

Anm. 2. Även fem. sing. kan, ehuru relativt sällan ock företrädesvis blott vid adj., som genom synkope förlorat avledningsändelsens sonant, få en förlängd artikelform, nämligen *-ɐna*.

Paradigm.

	Sing.	Plur.
mask. nom., ack.	*stån* den stora, gen., dat., *stàru* (l. = nom.);	*stàrɐn*
fem. nom., gen., dat., ack.	*stàra*	= mask.
neutr. » » » »	*stàrɐ* (*stàrɐnɐ*);	»
mask. nom., ack.	*lìusn̥* den ljusa; gen. dat. *lìusu* (l. = nom.)	*lìusɐn*
fem. nom., gen., dat., ack.	*lìusa*	= mask.
neutr. » » » »	*lìusɐ*	»
mask. nom., ack.	*rɐn* den röda; gen., dat. *rɐ̀u* (l. = nom.)	*rɐ̀ɐn*
fem. nom., gen., dat., ack.	*rɐ̀a*	= mask.
neutr. » » » »	*rɐ̀ɐ*	»

Oregelbundet är adj. *lætn̥*, liten:

	Sing.	Plur.
mask. nom., ack.	*lèi̯ln̥* den lilla; gen., dat. *lèi̯llu*	*smɐ̀ɐn*
fem. nom., gen., dat., ack.	*lèi̯lla*	= mask.
neutr. » » » »	*lèi̯llɐ*	»

II. Adjektivet står förenat.

A. Obestämd form.

Adjektivet i förenad ställning har i obest. form samma flexion som det substantiviskt brukade obest. adjektivet. Ex. *ɪn*

vókar kjar 'en vacker karl'; *ɪ òyyŋʃsalıt var* 'ett bedrövligt väder'; *ja ha hɶt arbát* 'jag har hårt arbete'; *(h)on ha dàuktı kùnu o àrtı bɶn* 'han har en duktig hustru ock snälla barn'.

Ofta sammanställes emellertid adjektivet jämte substantivet så, att de bilda en svag sammansättning. Adj. har då konstant samma form som obest. mask. sing. — dock kan tillfällig akcentförändring inträffa. Anmärkas bör även, att adj. *lætn, lítn* vid juxtaposition antar formen *lıl* (~ *lıl*) i sing., *smɶ* (~ *lıl, lıl*) i plur.

Uppträda flera adj. som attribut till samma subst., kommer naturligen endast det sista att utgöra led i juxtapositionen. Ex. *kou hav kròukaháŋa* 'kon har krokiga horn'; *ın lítn ártıbɶt* 'en liten trevlig båt'; *ı vókat ròbá,t* 'ett vackert rött band'.

När adj. ock subst. sammansmält till ett enhetligt uttrryck, kan detta ånyo i juxtaposition sammansättas med föregående adj. Sålunda kan det heta: *smoswáʈʂkóu* 'små kängor'; *ı vóka-lıl-bɶn* 'ett vackert litet barn'; *ın lıl-fotı-stókar* 'en liten fattig stackare'; *ı stà-ʂkalatkóu* 'en stor, skallig (d. v. s. utan horn) ko'.

B. Bestämd form.

När adj. nyttjas i best. form, förenad ställning, uttryckes detta genom sammansättning av adjektiv i obest. form mask. sing. ock subst. i best. form. Detta är den vanligaste konstruktionen. I detalj gälla de regler, som angivits rörande adjektivets obest. fören. form.

Vid starkare betoning av adjektivet ock särskilt i fall detsamma föregås av demonstr. pronom., uppträder det som fristående ord, i sing. ock plur. i alla tre genus försett med ändelsen *-a* (*-a* kan tilläggas även adj. av grupp I, A, 2). Ex.

nòyhælıdasklíra de nya hälgdagskläderna

gjàmaʃʂælıga den gamla gumman

lılvóka-ʂʈæıŋta den lilla vackra tösen

kàlvéra den kalla väderleken

vòkarvéra det vackra vädret

fòʂʈgjá,ka första gången

dæn stàra gɶŋ den stora gården

dom hòa hóusa de höga husen

da snɶla fálka de snåla människorna

ha va‿dom dàlıa tæıren det var de onda tiderna

da òyyŋʃsalıa lıl-bɶna det stackars lilla barnet.

III. Adjektivet komparerat.

Adjektivet kompareras genom tillägg av ändelse till den posit. formen obest. mask. sing. eller genom omskrivning medelst *mḙr*, *mḙst*.

För komparativ är ändelsen *-an* (undantagsvis *-ara*), för superlativ *-ɐst*. Ex.

Pos.	Komp.	Superl.
árɪ arg	*àrɪan* (*àrȷan*)	*àrɪɐst* (*àrȷɐst*)
gƚa̯ glad	*gƚàa̯n*	*gƚàa̯st*
go̯u̯ god (frisk)	*gòu̯an*	*gòu̯ɐst*
hɐ̀ftɪ häftig	*hɐ̀ftɪan*	*hɐ̀ftɪɐst*
kɐ̀n̯stɪ konstig	*kɐ̀n̯stɪan*	*kɐ̀n̯stɪɐst*
lə̀u lagom	*lə̀uan*	(*lə̀uɐst*)
mòsalɪ sölig	*mòsalɪan*	*mòsalɪɐst*
rǽɪ̯k rik	*rǽɪ̯kan*	*rǽɪ̯kɐst*
se̯ seg	*sèan*	*sèɐst*
sȷs̯ɪ̯ƚ styv, stel	*sȷs̯ɪ̯ƚan*	*sȷs̯ɪ̯ƚɐst*
stə̀ru stadig	*stə̀ruan*	*stə̀ruɐst*
træu̯ trög	*træ̀uan*	*træ̀uɐst*
tər̯ torr	*tə̀r̯an*	*tə̀r̯ɐst*
vòk̯ɐr vacker	*vòk̯ran*	*vòk̯rɐst*
vǽɪ̯n̯d skev	*vǽɪ̯n̯dan*	*vǽɪ̯n̯dɐst*
æu̯m öm	*æ̀uman*	*æ̀umɐst*.

Anm. Flerstaviga adjektiv kompareras hälst genom omskrivning, likaså vanligen de som ändas på kort, svagton. *-a*. Ett undant. är *stàk̯a* 'kort', som har komp. *stàk̯an* l. *sták̯ɐr*, superl. *stàk̯ɐst* l. *stak̯st*.

Oregelbundna äro:

Pos.	Komp.	Superl.
brɑ̯ bra	*bát̯ɐr*, *váɪ̯lɐr*	*bɐs̯t*
dàƚɪ dålig	*sém̯bɐr*, *vær̯*, *dàƚɪan*	*sɐm̯st*, *væs̯t̯*, *dàƚɪɐst*
gro̯u̯ grov	*gróvɐr*, *gròu̯an*	*grovst*, *gròu̯ɐst*
gòmal, *gȷàmaƚ* gammal	*él̯ɐr*, *gȷàm̯bƚan*	*ɐl̯st*, *gȷàm̯bƚɐst*
go̯u̯ frisk	*bát̯ɐr*	*bɐs̯t*
ho̯ hög	*hóær*	*hogst*
ɪ̀lak elak, ond	*vær̯*	*væs̯t̯*
la̯ɪk lång	*lágɐr*	*lɐgst*
lɑ̯ låg	*làær*	*lɐgst*
lǽtn̯ liten	*mǽɪ̯ndɐr*	*mæɪ̯nst*
mʏ̀ȷs̯ɪ mycken	*mḙr*	*mḙs̯t*
nḙr nära, kort	*nǽr̯man*, *nḙ̀ran*	*nǽr̯mɐst*, *nḙ̀rɐst*
sḙn sen, trög	*sèn̯an*, *sèn̯ara*	*sèn̯ɐst*,
sma̯l smal	*smòlan* (*smàlan*)	*smàlɐst*
sta̯r stor	*stər̯*	*stəs̯t̯*

Pos.	Komp.	Superl.
tra̜ˌk trång	*tréɣar, trà̜ˌkan*	*treɣst, trà̜ˌkest*
to͡uɣ tung	*tóɣɣar (tò͡uɣɣan)*	*toɣɣst (tò͡uɣɣest)*
o͡uɣ ung	*óɣɣar*	*oɣɣst.*

Endast i komparativ ock superlativ förekomma:

Komp.	Superl.	Komp.	Superl.
bàkra bakre	*bàkæşţ*	*hæ̀ıtra* hitre	*hæ̀ıtaşţ, hætæşţ*
bàţra bortre	*bàţaşţ*	*nèdra* nedre	*nærœşţ*
ìndra inre	*ìnaşt, ìnæşţ*	*ò͡undra* undre	*ò͡undaşţ*
frèmra främre	*framst*	*òvra* övre	*òvæşţ*
fòra förre	*foşţ*	*òɣtra* yttre	*òɣtaşţ, òtæşt.*

Blott i superl. förekomma *màlæşţ* l. *mìlæşţ* 'mellerst', *saıst* 'sist'.

En form av stegring åstadkommes genom att — i utrop samt i allmänhet vid starkare betoning, särskilt efter uttrycket *ha var* 'det var' — foga en ändelse *-an* eller *-n* till mask., *-ar* till fem. sing. obest. fören. positiv form. Likaså kan betydelsen hos den positiva formen stegras genom ett framför adj. ställt *gò͡ura*, genom pref. *baɫ-*, *bak-*, *kaɫ-* (~ *koɫ-*), *stan-*, *twær-* samt genom infixet *-bóɫa-* och suff. *-ade*. Ex.

ın stâŋ kjar en stor karl
túkæn ò͡udóygdıan ô͡uɣ en sådan odygdig unge
ı kwèıkar mar ett raskt sto
ı stàrar ţşôrk en stor kyrka
ha jær gò͡ure laɣt det är rätt långt
(h)on jæ ba-şţár han är bra stor

bakswáţ becksvart
kaɫmórt kolmörkt
stanhóɫ stenhård
twærárı synnerlig häftig
ın stàrboɫakņæ̀ıv en väldig kniv.
dın foḑòmdade ô͡uɣ din fördömda unge.

Komparativen är, när den ändas på *-an*, oböjlig. Dock kan i neutr. sing. best. självst. form ett *-a* tilläggas, vadan det exempelvis kan heta: *stàkana* 'det kortare'.

Böjlig är däremot komp. på *-ra*, *-r*, *-ar* ~ *-ær*, i det att i självst. best. form till mask. sing. fogas änd. *-an* (i obl. kasus växlande med *-nu*). till fem. sing. *-na*, neutr. sing. *-na*, till plur. — genomgående — *-an*. Komparativ, som icke ändas på *-a*, förändras vid tilllägg av resp. ändelser till analogi med *bàkra*, *bàţra* etc. Sålunda komma resp. paradigm att bliva:

Sing.			Plur.
m. *bàţraan*;	f. *bàţrana*;	n. *bàţrana*;	*bàţraan*
» *vèıldraan*;	» *vèıldrana*;	» *vèıldrana*;	*vèıldraan*
» *sàmbraan*;	» *sàmbrana*;	» *sàmbrana*	*sàmbraan*
» *hògraan*;	» *hògrana*;	» *hògrana*;	*hògraan*

	Sing.		Plur.
m. *mæɪndreæn*;	f. *mæɪndrena*;	n. *mæɪndrene*;	*mæɪndreæn*
» *stòreæn*;	» *stòrena*;	» *stòrena*;	*stòreæn*.

Märk, att det heter *dæn væren* 'den onde'.

Superlativen böjes i enlighet med positiven; i obest. förenad ställning förekommer superlativen dock icke.

Advärb.

§ 149. Huvudmassan av advärben äro till sin form lika med obest. neutr. sing. av adjektiven. De kunna kompareras i likhet med motsvarande adjektiv.

Därjämte kompareras även följande advärb på sätt, som överensstämmer med adjektivens komp.:

Pos.	Komp.	Superl.
dzæ̂n, dzæ̀nu gärna	*hálær*	*helst*
âɪl illa	*vær*	*væst*
fy̆rɪ före	*før*	*føst*
fout (*fout*) fort	*fòutan* (*fòutan*)	*fòutest* (*fòutæst*)
læ̂ɪŋdz länge	*láŋær*	*leŋst*
nær nära	*nǽrman*	*nǽrmest*
tæ̂ɪ ofta	*tæ̀ɪran*	*tæ̀ɪrest*
væl väl	*vàlan*	*vàlest*.

Följande lokaladvärb förete en säregen komparation:

Pos.	Komp.	Superl.
bákɪ (*báka*) bakom	*bàgru bàkru bàkeru* bakföre, baktill, bakom	*bàkæst bàkæstɪ* bakerst
bât borta	*bàtru bàteru* bortom, bortre	*bàtest bàtæstɪ* borterst
âɪn inne	*àɪndru àɪnderu* innanför, ini	*àɪnest ɪ̀næstɪ* innerst
frâm framme	*frèmbru frèmberu* framom, framföre	*fremst frémstɪ* främst
hæ̀ɪtafør hitanför, på denna sida	*hæ̀ɪtru hæ̀ɪteru* hitom, hitre	*hæ̀ɪtest hæ̀tæstɪ* hiterst
hàɪsa på andra (bortre) sidan	*hàɪstru hàɪsteru* längre bort	*hàɪsest* längst bort
nî nere	*nàdru* nedanför	*nǽræst nǽræstɪ* nederst
òwanɪ ovanpå	*òvru* ovanför, högre upp	*òvæst òvæstɪ* överst

Pos.	Komp.	Superl.
àu̯ndɩ under	*àu̯ndaru* mera inunder	*àu̯ndaṣt* underst
ȏu̯t ute	*òy̯tru òy̯taru òy̯tarɩ* utanför, yttre	*òy̯taṣt òtæṣtɩ* ytterst.

Anm. Även formerna *bàkafor, bàta-, àɩ̯na-, fràma-, hæ̀ɩ̯ta-, hèɩ̯ṣa-, nǽra-, òwa-, ȍu̯tafor* finnas.

Även följande advärb må angivas:

{ *dèran* därifrån		
{ *dòran* »	*dína* där	*dæ̯ɩt* dit
{ *dǭn* »	*dær* »	*dǽɩ̯ʃṣan* l. *dǽɩ̯ʃṣan* dit
àɩ̯na inifrån	*ȃɩ̯n, íni* inne	*aɩ̯n* in
fràma framifrån	*frâm* framme	*fram* fram
hèma hemifrån	*hȇm* hemma	*hem* hem(åt)
{ *hèran* härifrån	*hína* här	*hæ̯ɩt* hit
{ *ṣàran* »	*ṣær* »	*hǽɩ̯ʃṣan* l. *hǽɩ̯ʃṣan* hit
{ *ṣǭn* »		
nǽra nedifrån	*nî* nere	*nɩ* ner
wáran varifrån	*wóni* var(est)	*wat* vart
ȍu̯ta utifrån	*ȏu̯t* ute	*ou̯t* l. *ótat* ut, utåt.

'Ovanifrån' heter *òwa*, 'ovanpå' *òwanɩ*; 'ovanefter' eller 'ovanifrån' heter *òwanát*, 'efteråt' *âtota*, 'efter' *ât*, 'uppför' *ópat* eller *ópatât*, 'uppe' *ôu̯p*, *ópa* samt 'upp' *ou̯p*. Att märka är även *bat* 'bort', *ót-ot* 'brevid, nära nog, ungefär'.

'Norrifrån' heter *nòu̯ra*, 'i norr' *ɩ nar*, 'mot norr, norrut' *náry̯vɩ*. Motsvarande »norrifrån» etc. finnas vid namn på övriga vädersträck följande uttryck: *sàna, ɩ sor, sóret*; *vèṣta, ɩ veṣt* eller *ɩ véṣtar, véṣtyvɩ* eller *véṣterot, òṣta, ɩ oṣt* eller *ɩ óṣtar, óṣtyvɩ* eller *óṣterot* resp. 'Nordost, -väst, sydost, -väst' heta — speciellt om vindar — *òṣtnóu̯ra, vèṣtnóu̯ra, òṣtsána, vèṣtsána*

Bland övriga advärb ock advärbiella uttryck nämnas:

ǭ (trycksvagt: *o*) av	*do* då
o även	*da* då, likväl
ỳ̯vɩ över	*so* så
ípɩ, ýpɩ, íni, ɩ i	*æ̯ɩ* ur
nær när, hos	*for* för
va med, hos	*frǭ* (trycksvagt: *fro*) från
nou̯ (trycksvagt *no*) nu	*ot* åt
mèran medan	*ǭt* (trycksvagt: *ot*) åter
taɩ̯l (trycksvagt: *tɩl*), *tàɩ̯læṣ, taɩ̯ls* (trycksvagt: *tɩls*) till, till dess att	*ótær* återigen
	dzæ̀nu, dzònu genom
	jȏu̯ jo
an ännu	*ja* ja
ou̯m (trycksvagt: *om* ~ *um*) om	*nâ* (trycksvagt: *na*) nej

æint (trycksvagt: *ænt*) icke, inte
dzìnest genast
snat snart
straks strax
so snòrast i största hast
rê redan
onôy ånyo
stù,tu stundom
nàntın någonsin
ve-âl för alltid
ı-kwîl i kväll
ı-kwǽls i går afton
ı-fodán i förrgår
ı-for-kwîln i förrgår afton
ı-môŋ, *ı-màrjanst* i morse
ı-máran i morgon
ı óvær-máran i övermorgon
ı-dá i dag
ı-gǿr i går
ı-fo-dán i förrgår
ı-ǿr i år
ı-fjóul i fjol
ı-forǿre i förfjol
(*ı*) *fòre-víkun* (i) förra veckan
ot vìkun nästa vecka
ı-hôst i höstas
ı-hóst i höst
àlustans allestädes
æıgu-, *mà,ku-*, *nàu-*, *àrustans* ingen-, mången-, någon-, annorstädes
kræıgu omkring
ròunderu runt omkring
hóustóup huvudstupa
baklǽıŋdzes baklänges
okóul omkull
skjafótes skafföttes
àrulú,tu annorlunda
mà,kulú,tu mångahanda
nàulú,tu någorlunda
màste nästan
nòua noga
bóra bara
lǽık likgiltigt
lækavél likaväl
otemǽınstune åtminstone
vàısa åtminstone, säkert.

Räkneord.

§ 150. I. Grundtal.

1.	*en* (f. *e*, n. *et*)	11.	*èlav* (även *æláf*)	30.	*tràtı*
2.	*to*	12.	*talv*	40.	*fỳrıtı*
3.	*træı*	13.	*tràtan*	50.	*fèmtı*
4.	*fôyr*	14.	*fjòutan*	60.	*sèkstı*
5.	*fem*	15.	*fèmtan*	70.	*sìutı*
6.	*seks*	16.	*sèkstan*	80.	*àtetı*
7.	*sıu*	17.	*sòytan*	90.	*nèıtı*
8.	*ât*	18.	*àrıtan*	100.	*hàundrı*
9.	*nî*	19.	*nèıtan*	1 000.	*tòusn*.
10.	*tî*	20.	*tsıu*		

Vid sammanfogning av grundtal placeras det mindre talet efter det större — enheterna följaktligen sist. *hàundrı* antar vid

sammanfogning med annat räkneord formen *hóu̯n̯dra*[1] (utom i tryckstark ställning). Ex. *tʂɪu̯át* 21; *tratɪtó* 32; *fyrɪtɪtræ̂ɪ̯* 43; *hon ɟæ fød (ɪ) arɪtanhóu̯n̯drafæ̂mtɪfæ̂m* han är född 1855. *mâ̤ˌk hòu̯n̯drɪ tòu̯sn̩* många hundra tusen; (även *mà̤ˌk-hóu̯n̯dra*, *mà̤ˌk-tóu̯sn̩*).

Böjligt är grundtalet *e̤n* (mask. sing.). — Stående självständigt eller tryckstarkt i förenad form får ordet följande böjning:

		Mask.	Fem.	Neutr.
Sing.	nom.	*e̤n*	*e̤*	*et̤*
»	gen.	*è̤nu*	*è̤nar*	—
»	dat.	*è̤nu* l. = nom.	*è̤nar* l. = nom.	*et̤*
»	ack.	*e̤n*	*e̤*	*et̤*.

Trycksvagt ock förenat är ovanstående grundtal såväl till form som användning identiskt med obest. artikeln. Ex.

ha ɟær æn̤t bóra e̤n, so rɑ̀-for, at a gɟa gòlɪ (l. *gòlɪt*) det är ej endast en, som rår för, att det går galet.

dʒɑ̂ ot e̤n (è̤nu; e̤, è̤nar; et̤), ha flɑ̤r skul hɑ̂ ge åt en det som flera skulle hava. *tòyʈʂ-óu̯m̤ bóra e̤ stæ̂ɪ̯n̤t* tycka om endast en flicka.

ɟa ska tʂŷp ma véɪ̯sa e̤n hes̤t 'jag skall köpa mig åtminstone en häst'.

Anm. 1. Genitiverna *è̤nu*, *è̤nar* äro föga brukliga; man omskriver hellre. Ex.: *ha ɟær æn̤t bóra-fé̤la è̤nu* (*è̤nar*) 'det är ej endast ens fel' — — —; hellre dock: *fé̤la ɟær ænt bóra nær è̤nu* felet är ej blott hos en.

Böjligt är även grundtalet *to̤* 'två', föregånget av *bàga* 'bägge', *bɑ̂* 'båda', *dom* 'de', i det att en ändelse *-an* tillägges. Dock kan det jämte *bɑ̂*, *bàga tóan* även heta *bɑ̂*, *bága to̤*.

Grundtal, som substantiveras, få fem. genus ock böjas efter dekl. III. Ex. *àt̤an* ettorna, *fòyran* fyrorna. Vid substantivering är det blott talen 1—10, 12, som komma i fråga.

II. Ordningstal.

I självständig ställning böjas ordningstalen såsom självständigt adjektiv i best. form. *ân̤* 'den andre' utgör undantag.

---

[1]) Brukat som svordom har dock detta ord grav akcent: *ha var hòu̯n̯dra* 'det var hundra'.

Ordningstalens form i mask. nom. sing. är:

1.	*fòs̯t̯n̥*	11.	*ælaftn̥*	30.	*trètɪandn̥*
2.	*ân̯*	12.	*tàl̥ftn̥*	40.	*fẏrɪtɪandn̥*
3.	*trìrjen, trìrjĕ-n*	13.	*trèt̯andn̥*	50.	*fàm̯tɪandn̥*
4.	*fjên̯*	14.	*fjòu̯t̯andn̥*	60.	*sàk̯stɪandn̥*
5.	*fàm̯tn̥*	15.	*fàm̯tandn̥*	70.	*sìutɪandn̥*
6.	*s̯èt̯n̥*	16.	*sàk̯standn̥*	80.	*àtɪandn̥*
7.	*sìuandn̥*	17.	*sàyt̯andn̥*	90.	*nèi̯t̯ɪandn̥*
8.	*àtondn̥*	18.	*àrɪtandn̥*	100.	*hàu̯n̯drandn̥*
9.	*nìandn̥*	19.	*nèi̯t̯andn̥*	1 000.	*tòu̯sn̯dn̥.*
10.	*tìandn̥*	20.	*ts̯ìuandn̥*		

ân̯ böjes (såsom självst.) på följande sätt:

	Mask.	Fem.	Neutr.
Sing. nom.	*ân̯*	*ànara, ào̯ra*	*àn̯e*
» gen.	*ànaru, ào̯ru*	= nom.	= nom.
» dat.	*ànaru, ào̯ru, ân̯*	= nom.	= nom.
» ack.	*ân̯*	= nom.	= nom.

he jær fòs̯t̯n̥ (fòs̯t̯a, fòs̯t̯e), so ha vẏrɪ s̯ær det är den förste (den, det första), som har varit här

u óu̯n̯sđán jæ(r) fàm̯tandn̥ ɪ màn̯nɪn på onsdag är den 15 dennes

pæ̀ɪ̯a hɪn jær ànara, ve hô̯ ɪ ao̯r den här pigan är den andra, som vi ha i år

he jær àn̯e det är det andra.

Ordningstalen uppträda även i förenad ställning (ock då med något förändrad form; jfr ex. nedan). Därvid gälla de regler, som angivits rörande fören. adj. i best. form (§ 148 II B). — 'Andre' heter då i mask. *ân̯*, fem. *ànar*, neutr. *àn̯e*. Ex. *bǿne jær opa trɪrɪǿre, sɪuandǿre* barnet är på tredje, sjunde året *àna-s̯æ̀ɪ̯ra jæ vòk̯rast* den andra sidan är vackrast *he var fàm̯tđán* det var femte dagen; *fjàl̥gjáɪ̯ka* fjärde gången.

Vid sammanfogning av högre ock lägre tal gäller, att endast sista leden antar ett ordningstals form ock böjning; de övriga talen uppträda som grundtal. Ex. *hóu̯n̯drats̯ɪu̯fòs̯t̯n̥* 'den etthundratjugoförsta'.

Anm. Vid angivande av datum ock stundom även i andra fall förekommer, särskilt då fråga är om tal över 20, en efter rspr. bildad form, t. ex. *den ts̯ɪu̯fjæ̀d̯e* 'den 24:e'.

Talförhållande utmärka även följande ord, nämligen subst. *dùsɪn* 'dussin', *pa̯r* 'par', *mɪl̯ɪjóu̯n* 'million', *bɪl̯ɪjóu̯n* 'billion', *hǿt̯a* 'hälften', *trɪrɪdél* 'tredjedel', *fjæ̀n̯d̯él* 'fjärdedel', *fàm̯tđél* 'fämtedel', *s̯èt̯đél* 'sjättedel' etc.

adj. *hœlv* 'halv'; *hœ́lvenân̠* m. (*hœlvànar* f., *hœlvàn̠e* n.) 'halvannan'; *àn̠wáŋ*, *àn̠wár* m. (*àn̠wár* f., *àn̠wát̠* n.), *walân̠*, *waŋân̠* (*-ànar* f., *-àn̠e* n.) 'varannan'; *wa-t̠rìrje* (n. *vála-trìrje*) 'var tredje'; *œ́i̠ŋkel* 'enkel'; *dúbæl* 'dubbel'; *tòfáldı* 'dubbel', tvåfaldig'. — *tòfál̠t* 'tvåfalt', *trœ̀i̠fál̠t* 'trefalt' etc. fungera som advärb.

Pronomen.

§ 151. I. Personliga pronomina.

	Tryckstarka	Trycksvaga
1:a pers. sing. nom.	*je* jag	*je*[1]
» » » obl.	*mi̠*	*me*
» » plur. nom.	*ve*	*ve*
» » » obl.	*as̠*	*os*;
2:a pers. sing. nom.	*do͡u* (*do*) du	*do*, *du*
» » » obl.	*di̠*	*de*
» » plur. nom.	*i̠*	*i*
» » » obl.	*i̠*	*i*;
3:e pers. mask. sing. nom.	*hon* han	*on*, *en*
» » » » gen.	*hon̠s*	*hons*, *ons*
» » » » dat.	*hònu*, *hon*	*nu*, *u*
» » » » ack.	*hon*	*on*, *en*;
» » fem. » nom.	*ho͡u* (*ho*) hon	*ho*, *a*, *u*
» » » » gen.	*hènar*, *hènas̠*	*hènar*
» » » » dat.	*hènar*	*a*, *na*
» » » » ack.	*ho͡u*, *ho*	*a*, *na*;
» » neutr. » nom.	*he* det	*e*
» » gen.	—	—
» » » » dat.	*he* »	*e*, *ne*
» » » » ack.	*he* »	*e*, *ne*;
» » m. f. n. plur. nom.	*dom* de	*di*
» » » » gen.	*dòmæs̠*, *dòmu*	*dòmæs̠*, *dòmu*
» » » » dat.	*dòmu*, *dom*	*du*
» » » » ack.	*dom*	*du*;

[1]) Enklitiskt i uttrycket *vát-ı* 'vet jag'.

Reflex. pron. 'sig' heter i betonad ställning *sı̯*, i obetonad ställning *sa*.

Det reciproka pron. *waràn̥ar* 'varandra' heter:
i gen. *waràn̥as̯*, *waràru* (*warâr*);
i dat. ock ack. *waràn̥ar*, *waràru*, *warâr*.

Exempel på personliga pronominas användning:
du fo fæl hə̀r-ɒ-ma sàran du får väl höra av mig sedan
tıl mı̯ kán̯-ı-àl̯tı kóma till mig kan ni alltid komma
æn̯t ʃs̯àn̯-də (~ *dəu̯*) *as̯* inte känner du oss?!
ɟa, hon ɟæ-d̯ə̀u̯ktı, at hê-n ɟæ‿s̯o ou̯ŋ ja han är duktig i anseende till att han är så ung!
lı̯t-n̥-a vòra lät han det vara (brydde han sig ej om det)?
a fəu̯l̯, so na slò̯u̯-ıhı̯-s̯a hon föll så, att hon slog ijäl sig.
dı hó-næ-d̯ò̀mu lǽka mâ̯ık kou̯, so ɟa hav de hava hos dem (å deras gård) lika många kor, som jag har
tâ-n sa æn̯t ǽı̯ fər fáłı-hònu tıl gráva tar han sig ej ledigt för att följa honom till graven?
sı nu na àl̯ar säg honom det aldrig!
vát-đu da kantänka (eg. vet du då)!
ha vát-ı det vet jag.

Neutrum användes för att uttrycka missaktning i uttryck sådana som: *ha so àl̯ar vat gɟa-hám* 'den som aldrig vet att gå hem'! *hé-so ænt ha na hóu̯* 'den som inte har något förstånd'.

II. Possesiva pronomina.

De possessiva pronom. *man̯* 'min', *dan̯* 'din', *san̯* 'sin' böjas enligt nedanstående paradigm:

	Mask.	Fem.	Neutr.
Sing. nom.	*man̯* min	*ma̯*, *mànar*	*mat̯*
gen.	*mànu*, *man̯*	= nom.	= nom.
dat.	*mànu*, *man̯*	= nom.	= nom.
ack.	*man̯*	= nom.	= nom.

Plur. mask. fem. ock neutr.; *mæ̯ın* i samtliga kasus.

Anm. 1. Jämte den tryckstarka formen (*man̯*, *dan̯*, *san̯* etc.) förekommer en i trycksvag ställning uppträdande biform. Denna biform heter: i mask. sing. *man*, *dan*, *san*; i fem. sing. *ma*, *da*, *sa*; i neutr. sing. *mat*, *dat*, *sat*; i mask. fem. ock neutr. plur. *man*, *dan*, *san*.

Den trycksvaga formen placeras i regel efter huvudordet.

		Mask.	Fem.	Neutr.
Sing.	nom.	*vôṇ*, (*vou̯r*) vår	*vòrar* (*vou̯r*)	*vòrat*
	gen.	*vòru* l. = nom.	= nom.	= nom.
	dat.	*vòru* l. = nom.	= nom.	= nom.
	ack.	*vôṇ*	= nom.	= nom.

Plur. mask., fem. ock neutr. *vòræ̀r*, *vôu̯r* 'våra'.

		Mask.	Fem.	Neutr.
Sing.	nom.	*îṇ* er	*ìrar*	*ìrat*
	gen.	*ìru* l. = nom.	= nom.	= nom.
	dat.	*ìru* l. = nom.	= nom.	= nom.
	ack.	*îṇ*	= nom.	= nom.

Plur. mask., fem. ock neutr. *ìrar* 'edra'.

Exempel på användningen av poss. pron.:

dræ̀i̯gan dan (l. *dan*) *ha fat ve mànu tıl skou̯gs* din dräng har följt (med) min till skogs

ma kou̯ (l. bättre: *kou̯ ma*) *jæ vòkran æn de* (*dànar*) min ko är vackrare än din

jóra-âl klótara dæ̂i̯n är all boskapen din?

pái̯ken vôṇ jæ-læ̂i̯k stæ̀i̯nta ìrar vår pojke är lik er flicka

on fou̯r o sâld brúren-san fœr han for ock sålde sina bröders får

on tşŷḍ ve san-şóş hest (*hástṇ san-şóş*) han körde med sin egen häst

u lâmd klìra san-èan o mæ̂i̯n o hon lämnade sina egna kläder ock mina ock

on blæ àlar fàla va sat han blir aldrig färdig med sitt (arbete)

dı kàn-ænt sjşìlı ópa mat o dat de kunna ej skilja på mitt ock ditt.

III. Demonstrativa pronomina.

Pron. *dæn* ~ *den* 'den' förekommer blott förenat. I självständig ställning ersättes det av de pers. pron. *hon*, *hou̯*, *ha*.

Pronominet i fråga heter i

mask. sing. vanligen *dæn*, obl. form. även *da*

fem. sing. *da*

neutr. sing. *da*. En dativform finnas i uttrycket *utı-dôy* 'däri, däruti'.

Plur. mask., fem. ock neutr. heter *da* eller *dom*.

Anm. Den plur. biformen *dom* är identisk med pers. pron. 3:e plur., »tryckst.» form, ock har dess böjning.

'Denne, den här' heter i sing. nom. ock ack. mask. *hó-hæn* eller *hó-hæna*, fem. *hó-hæn* eller *hó-hæna*, neutr. *há-hæn* eller *há-hæna*, plur. nom., ack. »per tria genera» *dóm-hæn* l. *dóm-hæna*. Första sammansättningsleden böjes i gen. ock dat. i enlighet med motsvarande pers. pron. i beton. ställning; senare leden är oböjlig — dock antar den efter gen. *hons* samt när första leden vid flexion blir tvåstavig formen *'hın'*.

'hó-hæn' etc. förekommer endast i självständig ställning.

För att återge rspr:s fören. 'denne, den här', användes ett oböjl. *hın* eller *hína*, som placeras efter det subst., till vilket det hör. Substantivet har vid förening med *hın*, *hína* alltid best. form.

'Den, den där' heter i sing. nom. ock ack. mask. *hón-dæn* eller *hón-dæna*, fem. *hó-dæn*, *hó-dæna* eller *hón-dæn*, *hón-dæna*, neutr. *há-dæn*, *há-dæna*, plur. mask., fem. ock neutr. i nom. ock ack. *dóm-dæn*, *dóm-dæna*. — Pronominets flexion i övrigt ock detsammas användning överensstämmer med vad som angivits rörande *hó-hæn*.

Även ett förenat *dın*, *dína*, 'den, den där' finnes. Det svarar emot *hın*, *hína* ock nyttjas som detta.

sòma 'samma' står självständigt blott i uttrycket *sòma jær a* 'det gör detsamma'[1], samt i elliptiska satser, då *sòma* vanligen får determinativ betydelse; annars står detta pron., som är fullständigt oböjl., förenat med subst. eller med *an* (*a*, *at*) i det substantiviska pron. *sòma an* 'densamma, samma en', vars första led, som nämnt, är oböjlig, ock vars senare led böjes som räkneordet *an* (dock härvidlag även en plur. form *ána*, i gen. ock dat. växlande med *ánu* — något som ju räkneordet saknar).

tùkæn 'sådan' användes vanligen fören. men kan liksom *sòma* ock i samma fall som detta stå självst. Det rättar sig då vid böjn. efter det underförstådda subst. Dess böjn. är i mask. nom. ock ack. sing. *tùkæn*, gen. *tùku*, dat. *tùkæn* eller *tùku*; fem. sing. i samtliga kasus *tùkar*; neutr. sing. har likaledes för samtliga kasus blott en form: *tùka*. Plur mask. fem. ock neutr. heter i nom. ock ack. *tùkær*, gen. ock dat. *tùkær* eller *tùku*.

---

[1]) Ett vanligare sätt att återgiva 'det gör detsamma' är genom *ha jæ-læık*, eg. 'det är likgiltigt'.

dəlǽɪk 'dylik' behandlas som ett adj. i obest. form ock heter i mask. ock fem. *dəlǽɪk*, neutr. *dəlǽɪkt*, plur. *dəlǽɪk*.

slæɪk 'sådan' behandlas som ett adj., har neutr. *slæɪkt*, plur. *slǽɪk*. *slæɪk* har i mask. en biform *slæ̀ɪkən* (böjt som *tùkæn*), i fem. en biform *slæ̀ɪkar* (efter fem. *tùkar*).

ʂəlv 'själv' brukas som adj. ock subst.; det heter i sing., mask. fem. ock neutr. *ʂəlv*, i plur. *ʂə̂lv* eller *ʂəlv*. Därjämte förekommer en gen. *ʂəʂ* (med betydelsen 'egen'), som fogas till poss. pron. eller gen. av pers. pron., samt de oböjl. *sə̀lva* l. *ʂə̀lva*, *ʂə̀lvasta* 'till ock med, självaste'.

Exempel på användningen av dem. pron.:

dæn hástn̥ vɪl ja ænt hǭ den hästen vill jag ej ha

da ǿra var ɪ rɛ̀ɪktɪt òuǿr det året var ett riktigt nödår

hou (hən-dæn) ʈʂân ja! u jæ ɪ rɛ̀ɪktɪt ʂkjávjǽŋ den där känner jag (till)! Hon är ett riktigt »rivjärn»

bǿkrən dɪn tə̀yʈʂ-ja oum; dom ska ja ʈʂŷp ma de där böckerna tycker jag om; dem skall jag köpa mig

brouŋ hóns-hɪn jæ‿ŋə̀ykǿmɪ dennes broder har nyss kommit

fróʂta ha fəɖæ̀rva ǿkəŋ fər âl dóm-dæn (dómu-dɪn) frosten har förstört åkern (den växande säden) för alla dessa (människor)

hànaʂ-hɪn mour jæ‿ʂǫ́n-hɪn dennas moder är härifrån (från denna ort)

kjaŋ hɪn ɖʐær ænt àna æn ha gə̀lɪt jær den här mannen gör ej annat, än det som galet är

ha jæ‿ʂòma arbǽt vaŋ‿ɖa det är samma arbete varje dag

je bɪgjáæn sóma so dou jag begagnar samma (sort) som du

hon jær àltɪ sòma an han är alltid densamme

tùka pâʂ ot tùku an sådant passar åt en sådan (»don efter person»)

tùkæn haʂt fə‿ʈrɛ̀ɪ-hóundrɪ krôun en sådan häst för trehundra kronor!

ta knàpan dɪn hæl náær dəlǽɪk tag de där knapparna eller några liknande (eg. dylika)!

tùkæ-ɖɪn blòumu vɪl ja hǭ. dəlǽɪk ha ja hýv-fǿr sådana blommor vill jag ha. Det är dylika jag haft förr

slæɪkt hav ja sæɪt fər slikt har jag sett förut!

dɪ stóka-tɪl-a-gǿlɪt ot sa ʂə̂lv va jə̂lp ànar de ställa det galet för sig själva genom att jälpa andra

ha jæ-ʈǭ sən-ʂǿʂ pæ̀nɪg o ænt àru man får lov att använda sina egna pängar ock ej andras

ṣȯľva (*ṣȯľvasta*) *dàd̥n̥ d̮ʒık va fàľkan opa æı̯ŋdʒan* till ock med gammelfar gick med folket på ängen (i skördearbete).

Anm. *ṣoľv* kan även betyda 'den, det, de rätta' i uttryck sådana som: *ha va-d̥om-ṣôľv* 'det var (just) de rätta (»det var mig ena ljusa fåglar»)!' *ha-dæn jær ṣȯľvă-n* 'den är just den rätta!'

'Självaste den' (svordom) återgives i dial. med endast *ṣȯľvasta*: *ha var fæl ṣȯľvasta, ska ja æn̥t fo atǽı̯-u* 'det var då »självaste den», skall jag ej få fatt i honom?!' *o ṣȯľvasta, wa ha jæ vókæţ* 'åh tusan, vad det är vackert!'

IV. Relativa pronomina.

Relativa pron. äro: *so, sa* 'som' ock *wa* 'vad' (det som). Båda dessa pron. äro oböjl. ock användas endast substantiviskt.

Exempel på användningen av rel. pron.:

vǽı̯ndn̥, so bľâs fro ȯṣtnóu̯ľa, jær wœṣ vinden, som blåser från nordost, är bitande

stùu, so ja tṣŷft, va‿ľætar stugan, som jag köpte, var liten

ja hôr æn̥t, wa du sı jag hör ej, vad du säger

hóœţa o al̥t wâ-n tòľa, jær ænt san̥t hälften av vad han pratar, är ej sant

vam vár-a, sa du gòna ât vem var det, du spejade efter?

V. Interrogativa pronomina.

wam̥ (trycksv. *wam*) 'vem' är böjligt, så till vida som en gen.-form på *-s* finnes för mask. ock fem.; för neutr. 'vad' finnes en särskild form *wa*, lika i alla kasus. *wam̥* nyttjas endast subst.; *wa* nyttjas både subst. ock adj.

'Vad för en' heter *wáforėn*. *ėn* böjes, när pron. står självst., som räkneordet *ėn*, när det står fören. — då ofta förkortat till *wáfor* eller konstruerat så, att *wa* medels predikatsvärbet skiljes från övriga delar av pron. — som obest. artikeln. En plur.-form finnes, ehuru föga vanlig; sista leden böjes då så, som angivits rörande *sóma-ė́n* (dem. pron.).

'Vad för något' heter självst. *wá-fo-ŋáær* (*-ŋa*), fören. *wá-fo-ŋa*; plur. *wá-fo-ŋáær*. *wa* kan genom satsens värb skiljas från övriga delar av pron.

húkæn 'vilken, vilkendera' brukas både självständigt ock förenat. Pron. böjes som demonstrativet *tùkæn*.

Rspr. 'vilkendera' återgives ofta med *húkæn-ɒ-du*.

'Hurudan' heter *húrɪ*; det är oböjligt ock adjektiviskt.

Exempel på användningen av interr. pron.:

wam sæɪ du ât vem tittar du efter?

wa for ɪ mænɪsjʂ (*wa for mænɪsjʂ*) *jær há-dæn* vad för en människa är det där?

wá-fo-ŋáær vilka?

wá dʒæ-ŋ fo-nàær vad gör han för något?!

húkæn ska ɪ tɒ vilken(dera) skall ni ta?

húku øyks jær há-hæn vems är denna yxa?

at wam (*húkæn, húku*) *lât-ŋ* efter vem söker han?

húrɪ jæ‿tøya, na vev hurudant är tyget, som hon väver?

VI. Indefinita pronomina.

man 'man' brukas substantiviskt. Det förekommer ej i annan kasus än nom. I övriga kasus ersättes detta pron. av *en* 'en'. För *man* nyttjas stundom uttr. *mænɪsjʂa* 'människan'.

en 'en, någon' förekommer i subjektsställning, endast när det ingår i uttr. *en o ân* 'en ock annan', *wár-o-én* 'var ock en' o. d. — En gen. på *-s* finnes, nämligen i uttrycken *an-ʂóʂ*, *ans-èan*, *èat*. För övrigt böjes pron. som räkneordet *àn*; när det står förenat, vilket endast förekommer i plur., heter det *àna*.

ànda 'enda', *àndasta* 'endaste' äro oböjl. ock vanligen adj.

'Endera' heter *ándara*; det är oböjligt.

nân, 'någon', användes — liksom *ándara* — såväl substantiviskt som adjektiviskt.

Dess böjning är:

sing.	mask.	nom. ock ack. *nân*	plur.	mask.	nom. ock ack. *nàær*
»	»	gen. *nàu*		fem.	gen. *nàær*, *nàu* (självst. äv. *nàæʂ*)
»	»	dat. *nàu* eller *nân*		neutr.	dat. *nàær*, *nàu*.
»	fem.	samtl. kasus: *nâr*			
»	neutr.	» » *nàe*			

nân ock dess böjningsformer reduceras i satssammanhanget vid trycksv. användning; exempel äro m. sg. *nân* ~ *nan*, n. sg. *na* ~ *na*, varjämte akcenten ej sällan blir akut i stället för grav.

'Någondera' återgives genom *nân œ du* (eg. »någon av dem»).

'Någonting' heter *na* (~ *na*) eller *nàœr* — det senare efter prep. vanligast. 'Något litet' heter *nàlta*.

œiŋgen 'ingen' böjes som *tùkæn*, *húkæn*. Det nyttjas subst. ock adj. Neutr. sing. är ofta ersatt av *œiŋtna*.

'Ingenting' heter *œiŋtna* (eg. 'icke något') eller *osœiŋt* (eg. 'alls ingenting').

mà,ken 'mången' brukas subst. ock adj., ock det böjes i sing. mask. ock fem. som *tùkæn*; neutr. *magt*. Plur. heter *mâ,k*, i gen. ock dat. med biformen *mà,ku*.

'Flere' heter *fler*, är oböjl. ock förekommer såväl subst. som adj. 'De flesta' återgives genom omskrivning (vanligen *màste œ du* 'det mesta av dem').

'Få' heter *fœ* (eller — vanligare — *œnt so mâ,k* 'inte så många', *nàœr* 'några').

waŋ 'var, varje, varenda' nyttjas endast adj., ock det böjes på följande sätt: sing. mask. nom. ock ack. *waŋ*, gen. *wáru*, någon gång *vaŋ*, dat. *waŋ* eller *wáru*; fem. *wárar*, neutr. *wára* i samtliga kasus. Rspr:s 'vardera' återgives i dial. genom *war* enbart. I trycksv. ställning övergår *waŋ* till *waŋ* eller *wan*.

'Var ock en' heter *wár-o-én* (*e*, *et*). *war* ingår även i uttr.: *wà-sén* 'var sin', *wá-sen-én* (*wá-sen-é* f., *wá-sat-át* n.) samt i *ànwár*, *ànwáŋ*, *war-ànar*.

wam, *húkæn so helst* 'vem, vilken som hälst'
wa so helst 'vad som hälst'
hùri so helst 'hurudan(t) som hälst';

wam so helst är endast subst., *húri so helst* endast adj., *wa*, *húkæn so hálst* både subst. ock adj.; *wam* kan få gen. *-s*, *húkæn* böjes på vanligt sätt trots sammanfogning med *so helst*.

När dessa pron. stå i förenad form, inskjutes det eller de ord, som av resp. pron. bestämmas, emellan dettas första ock dess båda följande sammansättningsleder. (*wam so helst* dock undantag härvid).

sòumblɨ (trycksvagt: *sàmblɨ* l. *sòmblɨ*) 'somlig, somligt, somliga' är oböjligt — dock någon gång neutr. sing. *sòumblɨt*. Det användes subst. ock adj. Pron. ersättes ofta av *nàœr* 'några' eller *ándel* 'en del'.

'Somt' heter *sóumbta*; det är oböjligt, fungerar subst. ock adj.

'Annan' heter *ân*.

'Den ene — den andre' heter *dən ân — dən ân*.

'En ock annan' heter *ən o ân*.

» eller » » *ən hæl ân*.

Dessa pron. äro subst. ock adj.; *ən*, *ân* böjas som de likalydande räkneorden, *dən* som demonstr. pron. *dæn*.

'Båda' heter *bǿ*; nyttjas subst. ock adj.

'Bägge' heter *bàga*; nyttjas subst. ock adj.

'All' heter i sing. mask. *al* eller *àlan*, fem. *àlar*, neutr. *alt*, plur. mask., fem. ock neutr. *âl*. Pronominet förekommer såväl subst. som adj.

Exempel på användningen av indef. pron.:

man ta sa tıl, wa man kjan man tar sig för, vad man kan

man (mænısʃʂa) ska fæl ænt dʒòra ált ha gòlıt jær man skall väl ej göra allt vad tokigt är

hın jær ən o ân, so ænt jæ rad här är en ock annan, som ej är rädd av sig!

ha jæ-ŋân, so noys ha vỳrı ʂær det är någon, som nyligen har varit här

hǿ-ı-sǽıt nan lı́l-óukana hoənd har ni sett någon liten främmande (eg. okunnig) hund?

du fo tʂŷp náær-blǿbér o hàna-dın du få köpa (några) blåbär av henne där

ha jær krǽıgu pâsk når vìku làdıt omkring påsk är det ledigt någon vecka

sòumblı ska fæl dòa tıl nàær-ánda somliga skola väl duga till någonting ändå

æıggen vət, húrı mâık a ska vòra ingen vet, hur många det skall vara

ja dʒær maŋt o mỳtʂı fər osǽınt jag gör mångt ock mycket för rakt ingenting

wàŋ-dá fóra-mèʂta ǿ du (màʂta âl) tıl stáru varje dag fara de flästa (nästan alla) till staden

man ska dʒî ot wár-o-ən sat man skall giva var ock en sitt

sóumbta jæ tıl-æıntna somt duger till ingenting

dən ân háp-ât dən ân den ene tar efter den andre

húkæn da so halst jǽ-ŋ tıl-vânt vilken dag som hälst är han att vänta

wa ı àlan tǽı dʒǽ-ŋ vad i hela tiden gör han?

ân tæɩ àkte en se nu for vóra-vé annan tid aktade han sig nog att vara med

âl (bâ, bège) nàke fór-e alla (båda, bägge) nekade till det

ànde, so jæ-tɩl-dʒòra, jæ-lâm sóumbta det enda, som är att göra, är att lämna en del

je liut-frêst fo-útɩ náu-âru jag måste söka få fatt på någon annan.

Värb.

§ 152. **Numerus ock person.** Ändelser spela vid värbalböjningen inom nederkalixmålet en obetydlig roll för särhållande av numerus ock person, däremot s. k. inre böjning en så mycket större, i det att bruten akcent eller vokalväxling — eller båda i samvärkan — få ersätta ändelse, dock icke regelbundet.

Vid personböjning är det endast i pres. imper., 2 pl. som särskild ändelse, *-n*, *-ɩn* ~ *-ɩn* eller *-en*, tillkommer eller som överhuvud taget något slags speciell personform gör sig gällande.

Olika numeri särhållas icke genom tillägg av ändelse annat än i pret. av 1:a, 2:a ock 4:e starka konjugationen — dock endast alternativt, ty singularformen, ändrad med avseende på akcenten, som övergår till grav — ej sällan »bruten» — ersätter ofta den egentliga pluralformen.

§ 153. **Tempus.** För angivande av olika tidsformer kan den yttre böjningen göra sig något mera gällande; vid klassificering av målets svaga värb användes ändelsen i pret. ock sup. som indelningsgrund — för uppdelning av de starka värben däremot naturligen stamvokalen i pret ock sup. Pres. part. har ändelsen *-and* eller *-andes*, *-end* eller *-endes*.

Rörande de olika tempora må ytterligare anmärkas, att:
plur. pres. ind. alltid är lika med pres. inf.;
pres. ind. sg. alltid är lika med pres. imperativ sg.;
pret. ind. är lika med pret. konj.;
pret. part. är, då det överhuvudtaget förekommer, lika med sup.

§ 154. **Modus.** Indikativens alla tempora äro inom dial. i bruk.

Konjunktiv, nämligen pret., användes blott i konditionala bisatser samt i utropsatser, uttryckande önskan.

Av imper. förekommer sing. samt 2:a plur.

Pres. part. användes huvudsakligen endast vid värb, som beteckna rörelse, ock då alltid föregånget av pret. *kom* 'kom'.

Pret. particip ock sup. äro i dialekten vanliga former av värben.

§ 155. **Huvudform.** Värbets aktiva huvudform nyttjas med de inskränkningar, som ovan under modus angivits. — Den passiva huvudformen omskrives i regel. När *s*-former användas, åstadkommes reciprok eller absolut, ävensom reflexiv betydelse (*dı kɫø̠sas o slœs̠* 'de klösas ock slåss'; *on bæı̯s̠* han 'bits, är sådan, att han biter omkring sig'; *on òy̠g̠kas* 'han jämrar sig', *on kou̯m̯s* 'han kommer sig, blir frisk').

§ 156. Översikt av värbens böjning.

De böjningsformer, som upptagas för angivande av värbens tema, äro inf., pret., sup.

De starka värben förete — i väsentlig likhet med fornspråket — sex avljudsklasser; de svaga värben hava ordnats i två huvudgrupper, 1:a ock 2:a konjugationen, den förra med två, den senare med fyra underavdelningar.

I. Starka värb.

A. 1:a starka: stamvokal i pret. sing. *e̠* ~ *e̠*, pret. plur. ock sup. *ᵻ* ~ *ı*.

Inf.	Pret. sing.	Pret. plur.	Sup.
bæ̠̂ı̯t bita	*be̠t*	*bı̀tu*	*bı̀tı*
bɫæ̠̂ı̯ bliva	*bɫe̠*	*bɫı̀vu*	*bɫı̀vᵻ*
dræ̠̂ı̯v driva	*dre̠v*	*drı̀vu*	*drı̀vᵻ*
gnæ̠̂ı̯ gnida	*gne*	*gnı̀ru*	*gnı̀rᵻ*
kɫæ̠̂ı̯v kliva	*kɫe̠v*	*kɫı̀vu*	*kɫı̀vᵻ*
læ̠̂ı̯ lida	*le̠*	*lı̀ru*	*lı̀rᵻ*
nı̀a (*næ̠̂ı̯*) niga	*ne̠*	*nı̀u*	*nı̀ᵻ*
ræ̠̂ı̯ rida	*re̠*	*rı̀u*	*rı̀ᵻ*
ræ̠̂ı̯s resa sig upp[1]	*re̠s*	*rı̀su*	*rı̀sᵻ*
ræ̠̂ı̯v riva	*re̠v*	*rı̀vu*	*rı̀vᵻ*
skræ̠̂ı̯v skriva	*skre̠v*	*skrı̀vu*	*skrı̀vᵻ*
slæ̠̂ı̯t slita	*sle̠t*	*slı̀tu*	*slı̀tı*

[1]) om djur.

Inf.	Pret. sing.	Pret. plur.	Sup.
stæ̂i̯ stiga	*ste̠*	*stìu*	*stìɪ*
swæ̂i̯ (*s̡wæ̂i̯*) svida	*swe̠*	*swìru*	*swìɪ*
swæ̂i̯k svika	*swe̠k*	*swìku*	*swìkɪ*
væ̂i̯k vika	*ve̠k*	*vìku*	*vìkɪ*
wæ̂i̯r vrida	*we̠r*, *vre̠*	*wìru*	*wìrɪ*.

Anm. *ræ̂i̯s* böjes stundom svagt.

B. 2:a **starka**: stamvokal i pret. sing. *æu̯*, pret. plur. ock sup. *u*.

Inf.	Pret. sing.	Pret. plur.	Sup.
bìu[1] bjuda	*bæu̯*	*bùru*	*bùrɪ*
brô̠u̯t bryta	*bræu̯t*	*brùtu*	*brùtɪ*
drô̠u̯p drypa	*dræu̯p*	(*drùpu*)	*drùpɪ*
dô̠u̯k (*dô̠y̯k*) dyka	*dæu̯k*	(*dùku*)	*dùkɪ*
fɫô̠u̯t flyta	*fɫæu̯t*	*fɫùtu*	*fɫùtɪ*
fɫô̠u̯ flyga	*fɫæu̯*	*fɫùu*	*fɫùɪ*
frô̠u̯s frysa	*fræu̯s*	*frùsu*	*frùsɪ*
gɫô̠u̯p sluka	*gɫæu̯p*	*gɫùpu*	*gɫùpɪ*
kɫô̠u̯ klyva	*kɫæu̯*	*kɫùwu*	*kɫùwɪ*
krô̠u̯p krypa	*kræu̯p*	*krùpu*	*krùpɪ*
lìut böra, måste	*læu̯t*	*lùtu*	*lùtɪ*
lìu ljuga	*læu̯*	*lùu*	*lùɪ*
nô̠y̯p nypa	*næu̯p*	*nùpu*	*nùpɪ*
nô̠y̯s nysa	*næu̯s*	—	*nùsɪ*
rô̠u̯k ryka	*ræu̯k*	—	*rùkɪ*
slô̠u̯t sluta	*slæu̯t*	*slùtu*	*slùtɪ*
sʝs̡ìut skjuta	*skæu̯t*	*skùtu*	*skùtɪ*
strô̠u̯k stryka	*stræu̯k*	*strùku*	*strùkɪ*
stô̠u̯p stupa	*stæu̯p*	*stùpu*	*stùpɪ*
sô̠u̯p supa	*sæu̯p*	*sùpu*	*sùpɪ*
sô̠u̯ suga	*sæu̯*	*sùu*	*sùɪ*
ʈs̡ìut tjuta	—	—	*ʈs̡ùtɪ*.

Anm. Även pret.-formerna *fɫo̠*, *kɫo̠v*, *lo̠*, *no̠p*, *sto̠p*, *so̠p* finnas; pret. plur. till *nô̠y̯s* ock *rô̠u̯k* heta *næ̀us* ock *ræ̀uk* resp., till *drô̠u̯p* ock *dô̠u̯k* alternativt *dræ̀up*, *dæ̀uk*. Även övriga värb av denna grupp kunna ibland ha en på liknande sätt bildad variantform i pret. plur.. *slô̠u̯t* böjes ibland efter 1:a svaga. Vanligare än *ʈs̡ùtɪ* är dess svaga biform *ʈs̡ìute*. 'Bjuden, bjudit' heter även *bî̠*. *nô̠y̯s* har i inf. biformen *nìus*.

C. 3:e **starka**: stamvokal i pret. sing. *a*, pret. plur. ock sup. *a*, undantagsvis *u̯*.

---

[1]) Om inf. ock pret. sg. av hithörande värb gäller, att kvantiteten på stammens första vok. kan ibland bli halvlängd, i enstaka fall hellängd.

Inf.		Pret. sing.	Pret. plur.	Sup.
brâ͜in̲	brinna	*bran̲*	*brân̲*	*bràn̲a*
brâ͜is̲t	brista	*bras̲t*	*brâs̲t*	*bràs̲ta*
bǣ͜in̲d	binda	*ba̲ˌt*	*bû̲ˌt*	*bù̲ˌta*
drâ͜ik̲	dricka	*drak̲*	*drâk̲*	*dràk̲a*
fâ͜in̲	finna	*fan̲*	*fân̲*	*fàn̲a*
foȿwá͜in̲	försvinna	*foȿwán̲*	*foȿwân̲*	*foȿwàn̲a*
hâ͜in̲	hinna	*han̲*	*hân̲*	*hàn̲a*
râ͜in̲	rinna	*ran̲*	*rân̲*	*ràn̲a*
skrâ͜il̲	skrida; åka skridsko	*skral̲*	(*skrâl̲*)	*skràl̲a*
slâ͜ip̲	slippa	*slap̲*	*slâp̲*	*slàp̲a*
slǣ͜in̲t	slinta	*slan̲t*	*slân̲t*	*slàn̲ta*
smâl̲	smälla	*smal̲*	*smâl̲*	*smàl̲a*
smâl̲t	smälta	*smal̲t*	*smâl̲t*	*smàl̲ta*
spâ͜in̲	spinna	*span̲*	*spân̲*	*spàn̲a*
sprâ͜ik̲	spricka	*sprak̲*	*sprâk̲*	*spràk̲a*
sprǣ͜in̲t	hoppa	*spran̲t*	*sprân̲t*	*spràn̲ta*
stâ͜ik̲	sticka	*stak̲*	*stâk̲*	*stàk̲a*
stâ͜in̲	draga, slita	*stan̲*	*stân̲*	*stàn̲a*
swâl̲	svälla	*swal̲*	*swâl̲*	*swàl̲a*
swâl̲t	svälta	*swal̲t*	*swâl̲t*	*swàl̲ta*
ȿôŋ̲	sjunga	*ȿa̲ˌk*	*ȿû̲ˌk*	*ȿù̲ˌka*
ȿôŋ̲k	sjunka	*ȿaŋ̲k*	*ȿâŋ̲k*	*ȿàŋ̲ka*
vâ͜in̲	vinna	*van̲*	*vân̲*	*vàn̲a.*

Anm. *smàl̲ta* har en biform *smǽl̲ta*, *skrâl̲* biformen *skrà͜il̲a*; jämte pret. *han̲*, sup. *hàn̲a* förekomma ofta *han̲t* l. *hâ͜in̲t* ock *ha͜in̲t.*

D. 4:e starka: stamvokal i pret. sing. *a*, *ɑ*, pret. plur. ock sup. *u*.

Inf.		Pret.		Sup.
bǣra	bära; passa, anstå	*bar* (~ *ba̲r*)	*bùru*	*bùrɪ*
sȷȿòᵳa	stjäla	*sta̲ᵳ*	*stùᵳu*	*stùᵳɪ*
sȷȿòra	skära	*skȷar*	*skùru*	*skùrɪ.*

Anm. Även pret. formerna *bǿ̂r* 'buro', *skǿ̂r* 'skuro' nyttjas.

E. 5:e starka: stamvokal i pret. sing. *a̲* ~ *a*, pret. plur. *ǿ*, sup. *ɪ* ~ *ɪ*.

Inf.		Pret. sing.	Pret. plur.	Sup.
bî̜	bedja	*ba̲*	*bǿ̂*	*bî̜*
dràpa	dräpa	*dra̲p*	*drǿ̂p*	*drìpɪ*
dȝî l. *dȝǿ̂*	giva	*gȷa*	*gǿ̂*	*dȝî*
ȷèsa	jäsa	*ȷa̲s*	—	(*ȷìsɪ*)
lèsa	läsa	*la̲s*	—	*lìsɪ*
rèka	flyta, driva	*ra̲k*	—	*rìkɪ*
sìtɪ	sitta	*sat*	*sǿ̂t* l. *sât̲*	*sìtɪ*
vràka	vräka	*vra̲k*	—	*vrìkɪ.*

Anm. 1. Några av de anförda värben äga svagt eller oregelbundet böjda biformer. Sålunda pret. plur. *drìpu* ock *drâft*, *ȷâst*, *lìsu* ock *lâst*, *rìku* ock *râkt*, *vrìku* ock *vrâkt*; i sup. *dreft*, *ȷest*, *lest*, *vrekt*.
Anm. 2. Sup. *sìtɪ* har den lika vanliga biformen *sàta*.

6:e starka: stamvokal i pret. sing. *ou* (plur. grav — »bruten» — akcent); sup. *y* ~ *y*.

Inf.	Pret. sing.	Pret. plur.	Sup.
fòra fara	*four*	*fôur*	*fỳrɪ* (*fìrɪ*)
gnòa gnaga	*gnou*	*gnôu*	*gnỳɪ* (*gnìɪ*)
skòva skava	*skou*	*skôu*	*skỳvɪ* (*skìvɪ*)
sòwa sova	*sou*	*sôu*	*sỳvɪ*.

Avvikelse i pret. förete:

Inf.	Pret. sing.	Pret. plur.	Sup.
kòma komma	*kom*	*kôum*	*kỳmɪ* (*kìmɪ*)
vòra vara	*var*	*vôur*	*vỳrɪ* (*vìrɪ*).

Anm. Även böjningen *gnòa*, pret. *gnâgd*, sup. *gnagt*, *skòva*, pret. *skȷâvd*, *sòwa*, pret. *sâvd* förekommer.

Paradigm för starka värb.

Inf.	*bî* bedja	*fòra* fara
Pres. ind. sg.	*bɪ*	*far* ~ *far*
Pres. ind. pl.	*bî*	*fòra*
Pres. part.	—	*fòrandes*
Pret. ind. o. konj. sg.	*ba*	*four*
Pret. ind. o. konj pl.	*bâ*	*fôur*
Pret. part.; sup.	*bî*	*fỳrɪ*
Imp. sg.	*bî* ~ *bɪ*	*far* ~ *far*
Imp. 2. pl.	*bìen* ~ *bîn* ~ *bɪn*	*fỳrɪn* ~ *fìrɪn*;
Inf.	*brâɪn* brinna	*bæra* bära
Pres. ind. sg.	*breɪn*	*bær*
Pres. ind. pl.	*brâɪn*	*bæra*
Pres. part.	*brèɪnend*	*bærand*, *-es*
Pret. ind. o. konj. sg.	*bran*	*bar* ~ *bar*
Pret. ind. o. konj. pl.	*brân*	*bâr* ~ *bùru*
Pret. part.; sup.	*bràne*	*bùrɪ*
Imp. sg.	*breɪn*	*bær*
Imp. 2:a pl.	*brèɪnen*	*bùrɪn*;
Inf.	*drǽɪv* driva	*bìu* bjuda
Pres ind. sg.	*dræɪv*	*bɪu*
Pres. ind. pl.	*drǽɪv*	*bìu*
Pres. part.	*drǽɪvend*	—

Pret. ind. o. konj. sg.	*dra̤v*	*bæu̯*
Pret. ind. o. konj. pl.	*drìvu*	*bùru* ~ *bæ̀u*
Pret. part.; sup.	*drìvɪ*	*bùrɪ*
Imp. sg.	*dræi̯v*	*bɪu̯*
Imp. 2:a pl.	*dræ̀i̯vən* ~ *drìvɪn*	*bìuən.*

Anm. 1. Pres. ind. sg. till *kòma* heter *kóu̯m*, pres. imp. sg. *kom*, imp. 2:a pl. *kỳmɪn* ~ *kìmɪn*. Oregelbunden i pres. ind. är böjningen av värbet *vòra*, som i detta tempus heter i sg. *jær*, i pl. *jòra*. — Pres. ind. sg. till *gnòa*, *skòva*, *sòwa* blir resp. *gna̤g*, *skja̤v*, *sa̤v* ock imp. 2:a pl. *gnỳɪn* ~ *gnìɪn*, *skỳvɪn* ~ *skìvɪn*, *sỳvɪn* ~ *sìvɪn*.

Anm. 2. Jämte pret. pl. *gnôu̯*, *skôu̯*, *sôu̯* uppträda även formerna *gnâgd*, *skjâvd*, *sâvd*.

II. Svaga värb.

A. 1:a svaga konjugationens värb ändas i pret. ock sup. på vokal.

1) Klass I: värb med kort rotstavelse; inf. *-a* utgör ändelsen även i pret. ock sup. All böjning saknas nämligen hos hithörande värb utom i 2:a plur. pres. imp., där ett *-n* tillkommer. Ett relativt sällan uppträdande pres. part. på *-nd*(*-ndəs*) förekommer även. Ex.

bɪtòła betala
błòka fläkta, flänga, tälja timmer
bòka knuffa, puffa
dòna dåna
dròpa droppa
fłòta flotta
fròra fradga, skumma
fròsa frasa
głàma glimma
gòpa gapa
hàla söla
hòta hota
hòka haka
jòma jama
jòta äta
kłòta klotta
kłòma klämma, krama
lòka skaka
lòna lyssna
màsa söla
màta mäta
mòła (även oregelb.) mala
mòna mana, påminna
mòta mata, mogna
nàva dra in en rev
nòra kröka udden på en inslagen spik eller dyl. för att få den att sitta fast
ròpa eller *ràpa* rapa
ròsa rasa
sàla sela
skòła skala
skòra skada
smòka smaka
snòra ta med snara
spàla spela
spòra spara
stòva med stavarna skjuta sig fram vid skidåkning
swòra svara
tròsa skräpa (särsk. med hö o. d.)
tròva gå, kliva, trava
tòła tala
trònas sträcka sig
wàra vrida
vòka vaka
vòla vada.

2) Klass II: värb med i regel lång rotstavelse; ändelse *-a* i pret. ock sup. Hit hör flertalet av målets alla värb.

Ex. *â̤ₜt* 'andas'. Pret. ock sup.: *à̤ₜta*. I analogi med detta värb böjas exempelvis:

bɪrát berätta
bɫâkt skynda, rusa
brâst sprätta
dzêɫ gärdsla
dzît valla, vakta
dâp doppa
hàntér hantera, fara illa med
kɫôyk smälta (smör, flott)
kâl kalla
lân låna
mâɫ misshandla
nâp plocka
pôynt misshandla
râist rista
sprâ‚k trava, springa
spôut spruta
stâil utfodra kreatur
strî‚t spruta
stafér utsmycka
stôuɫ välta
stôynt knyta upp kjolen med band om livet
ɉʂâil kila
ɉʂôyl bära barn på ryggen
twâit slunga, kasta (med ett ryck)
wêɫ tjuta, pipa
wênsk gnägga
vârk orka
vôu våga
vâind veckla, linda upp
ôyr yra (om snö ock dyl.).

Jfr även böjningen av *àggar* 'ångra'; pret. ock sup. *àggra*. Likadant böjas t. ex. *bɫæiggar* 'skingra, distrahera'; *kjàær* 'darra på handen' (pret. ock sup. *kjàgra*), *kàlar* 'kollra'; *lìustar* 'ljustra'; *mâkar* 'bräka'; *màlar* 'mumla'; *màular* 'mullra'; *pàlar* 'porla'; *ràkaɫ* 'slarva'.

Infinitivens stamstavelse har förkortats i t. ex.:

bæɫɪ (pret. o. sup. *bæɫja*) böla
bàrɪ borga
færɪ färga
kàrɪ städa
stỳrɪ sticka fisk med[1]
wàtɪ (pret. o. sup. *wàtja*) vässa
dràkæn (pret. o. sup. *dràkna*) drunkna
fɫàæn (pret. o. sup. *fɫàgna*) flagna
ràmæn (pret. o. sup. *ràmna*) remna
sàæɫ (pret. o. sup. *sàgɫa*) segla
òpæn (pret. o. sup. *òpna*) öppna.

Anm. Märk stamvokalens diftongering i pret. ock sup. av *fɫỳtɪ* flytta, *krìsn* kristna, *vìsn* vissna; pret. ock sup. *fɫàytja*, *kràisna*, *vàisna*.

B. 2:a svaga konjugationens värb ändas i pret. ock sup. på konsonant.

1) Klass I: värb med kort rotstavelse ock ändelse *-d*, *-ḍ* i pret., *-t*, *-ṭ* i sup. — Flera av hithörande värb visa även vokalväxling i pret. ock sup. Till denna grupp komma endast följande värb:

Inf.	Pret.	Sup.
bỳrɪ börja	*bŷḍ* ~ *bŷrḍ*	*byṭ* ~ *byrt*
bærɪ bärga	*bǽḍ* ~ *bǽrd*	*bæṭ* ~ *bært*
fàlɪ följa	*fâḍ*	*faṭ*
kràvɪ kräva	*krêvd* ~ *krâvd*	*kreft* ~ *kraft*
kwèvɪ kväva	*kwêvd* ~ *kwâvd*	*kweft*
rỳrɪ rödja	*râḍ*	*raṭ*
sàlɪ sälja	*sâld*	*salt*

[1]) ljuster.

Inf.	Pret.	Sup.
sèti sätta	*sêt̠*	*sat̠*
smỳrɨ smörja	*smŷd̨ ~ smôṳd̨ ~ smŷrd*	*smyrt ~ smout̨*
sʃʂìlɨ skilja	*sʃʂêɪ̯ld*	*sʃʂéɪ̯lt*
sʃʂỳlɨ skölja	*skâd̨ ~ sʃʂŷd̨*	*skat̨ ~ sʃʂyt̨*
sỳrɨ sörja	*sŷrd ~ sârd*	*syrt ~ sart*
tèmɨ tämja	*tâm̠d*	*tam̠t ~ tem̠t*
tǽlɨ tälja	*tǽd̨*	*tæt̨*
vèni vänja	*vân̠d*	*van̠t*
vȩva väva	*vèvd*	*váft*
vìlɨ vilja	*vêɪ̯ld*	*véɪ̯lt.*

Anm. Därjämte finnas pret.-formerna *skâl* 'sköljde' ock *tǽl* 'täljde' samt sup. formen *vìvɨ* 'vävt'.

2) Klass II: värb med lång rotstavelse ock ändelsen *-d*, *-d̨* (~ *d̨*), *-l* i pret., *-t*, *-t̨* i sup. Ex.

Inf.	Pret.	Sup.
drȏm drömma	*drôm̠d*	*drom̠t*
dȏm dömma	*dôm̠d*	*dom̠t*
fâl̠ fälla	*fâl̠d*	*fal̠t*
fȏr föra	*fôl ~ fôd̨*	*fot̨*
fâyl̠ fylla	*fâyl̠d*	*fayl̠t*
glȏm glömma	*glôm̠d*	*glom̠t*
hǽɪŋdʂ hänga	*hǽɪŋd*	*hæɪŋt*
hȏr höra	*hôl ~ hôd̨*	*hot̨*
klâm̠ klämma	*klâm̠d*	*klam̠t*
lâr lära	*lǽd̨*	*læt̨*
nâm̠ nämna	*nâm̠d*	*nam̠t*
rôm̠ rymma	*rôm̠d*	*rom̠t*
rȏr röra	*rôl ~ rôd̨*	*rot̨*
slǽɪŋdʂ slänga	*slǽɪŋd*	*slǽɪŋt*
smȏ knyta, hopdraga	*smôgd*	*smogt*
snȏr kasta	*snôl ~ snôd̨ ~ snôd̨*	*snot̨*
spâɪl̠ spilla	*spâɪl̠d*	*spáɪl̠t*
stâm̠ stämma	*stâm̠d*	*stam̠t*
strȏ strypa	*strôgd*	*strogt*
strȏm strömma	*strôm̠d*	*strom̠t*
stǽɪŋdʂ stänga	*stǽɪŋd*	*stæɪŋt*
swǽɪŋdʂ svänga	*swǽɪŋd*	*swǽɪŋt*
sȏm sy	*sôm̠d*	*som̠t*
ʃʂŷr köra	*ʃʂŷd̨ ~ ʃʂŷd̨ (~ ʃʂŷl)*	*ʃʂyt̨*
tȏ töja	*tôgd*	*togt*
tȏm tömma	*tôm̠d*	*tom̠t*
vâl fattas, bekomma	*vâld ~ vâl̠d*	*val̠t*
wǽɪl vila	*wǽɪld*	*wæɪlt.*

Anm. 2. *wǽɪl* kan även böjas efter 1:a svaga konj. kl. II.

3) Klass III: värb med lång rotstavelse ock ändelsen *-t* (~ *t̠*) i pret. ock sup. Ex.

Inf.	Pret.	Sup.
brôy̯n bryna, vässa	*brôy̯n̠t*	*broy̯n̠t*
bôy̯t byta	*bôy̯t̠*	*boy̯t̠*
bôt lappa	*bôt̠*	*bot̠*
drôy̯ŋtʂ ~ *drǽɪŋtʂ* dränka	*drôy̯ŋ̠t* ~ *drǽɪŋ̠t*	*droy̯ŋ̠t* ~ *dræɪŋ̠t*
d̄zît valla (äv. 1:a sv. kl. II)	*d̄zìt̠*	*d̄zɪt̠*
frôs förfrysa, »ömkyla»	*frôs̠t*	*fros̠t*
hâɪn̠ hinna (äv. eft. 3:e st.)	*hâɪn̠t*	*haɪn̠t*
hǽɪŋtʂ hinka	*hǽɪŋ̠t*	*hæɪŋ̠t*
jôl̥p jälpa	*jôl̥ft*	*jol̥ft*
krôm̠p krympa	*krôm̠t*, *krôy̯m̠t*,	*krom̠t*, *kroy̯m̠t*
lês låsa	*lês̠t*	*les̠t*
lêt leta	*lêt̠*	*let̠*
lǽɪt lita	*lǽɪt̠*	*læɪt̠*
lôu̯s luta (sig),	*lôu̯s̠t*	*lou̯s̠t*
mên mena	*mên̠t*	*men̠t*
nôt nöta	*nôt̠*	*not̠*
pôs pösa	*pôs̠t*	*pos̠t*
rôk röka	*rôk̠t*	*rok̠t*
rôy̯ŋtʂ rynka	*rôy̯ŋ̠t*	*roy̯ŋ̠t*
rôy̯tʂ rycka	*rôy̯k̠t*	*roy̯k̠t*
slêp släppa	*slêf̠t*	*slef̠t*
snôy̯t snyta	*snôy̯t̠*	*snoy̯t̠*
sʃʂŷt sköta	*sʃʂŷt̠*	*sʃʂyt̠*
sʃʂǽɪŋk skänka	*sʃʂǽɪŋ̠t*	*sʃʂæɪŋ̠t*
stǽɪŋtʂ stänka	*stǽɪŋ̠t*	*stæɪŋ̠t*
stôl̥p stjälpa	*stôl̥ft*	*stol̥ft*
sôy̯ŋtʂ ~ *sǽɪŋtʂ* sänka	*sôy̯ŋ̠t* ~ *sǽɪŋ̠t*	*soy̯ŋ̠t* ~ *sæɪŋ̠t*
sôk söka	*sôk̠t*	*sok̠t*
sôy̯n syna	*sôy̯n̠t*	*soy̯n̠t*
sôy̯t sköta (barn)	*sôy̯t̠*	*soy̯t̠*
tʂîn tjäna	*tʂîn̠t*	*tʂɪn̠t*
tʂŷp köpa	*tʂŷf̠t*	*tʂyf̠t*
tôy̯tʂ tycka	*tôy̯k̠t*	*toy̯k̠t*
vak̠s växa	*vâk̠st*	*vek̠st*[1]
vêt väta	*vêt̠*	*vet̠*
vǽr̠k värka	*vǽr̠kt*	*vær̠kt*
ân̠ unna	*ân̠t*	*an̠t*.

Avvikelse i pret. visa:

Inf.	Pret.	Sup.
bran̠ bränna	*brî̠ˌt*	*bren̠t*
rân̠ »ränna», åka skidor	*rî̠ˌt*	*ren̠t*
tʂân̠ känna	*tʂî̠ˌt*	*tʂen̠t*.

[1]) Även sup. *vàk̠se*.

Anm. 3. Stundom förekommer anslutning till 1:a svaga konj., klass II; så t. ex. till inf. *lę̂t* pret. ock sup. *lęte*.

4) Klass IV: värb med lång rotstavelse ock ändelsen *-d̲* i pret., *-t̲* i sup.

De nedan anförda exemplen torde utgöra dialektens hela förråd av värb efter ifrågavarande böjningstyp:

Inf.	Pret.	Sup.
bırǫ́u̯ bero	*bıróu̯d̲*	*bıróu̯t̲*
bǫu̯ bo	*bôu̯d̲*	*bou̯t̲*
brǿy̯-(sa) bry sig om	*brôy̯d̲*	*brøy̯t̲*
d̲zŷ göda	*d̲zŷd̲*	*d̲zyt̲*
dø̂ dö (äv. oregelb.)	*dôd̲*	*døt̲*
fl̥ɷ flå	*fl̥ɷ̂d̲*	*fl̥ɷt̲*
fl̥ǿ flöda	*fl̥ǿd̲*	*fl̥øt̲*
fǿ föda	*fǿd̲*	*føt̲*
gl̥ǫu̯ glo	*gl̥ôu̯d̲*	*gl̥ou̯t̲*
gl̥ǿ glöda	*gl̥ǿd̲*	*gl̥øt̲*
gnǫu̯ gno	*gnôu̯d̲*	*gnou̯t̲*
grǫu̯ gro	*grôu̯d̲*	*grou̯t̲*
kl̥ȋ kläda	*kl̥ȋd̲*	*kl̥ıt̲*
kl̥ɷ klå	*kl̥ɷ̂d̲*	*kl̥ɷt̲*
lę̂ leda	*lę̂d̲*	*lęt̲*
lǿ löda	*lôd̲*	*løt̲*
lǿy̯ lyssna; lyda	*lôy̯d̲*	*løy̯t̲*
mɷ må, befinna sig	*mɷ̂d̲*	*mɷt̲*
nɷ nå	*nɷ̂d̲*	*nɷt̲*
rǫu̯ ro	*rôu̯d̲*	*rou̯t̲*
rǿu̯ förefalla	*rǿu̯d̲*	*røu̯t̲*
skrę̂ skräda	*skrę̂d̲*	*skręt̲*
skǫu̯ sko	*skôu̯d̲*	*skou̯t̲*
snŷ snöa	*snŷd̲*	*snyt̲*
snǫu̯ sno	*snôu̯d̲*	*snou̯t̲*
spɷ spå	*spɷ̂d̲*	*spɷt̲*
spǿy̯ spy	*spôy̯d̲*	*spøy̯t̲*
sɟʂı̯ ske	*sɟʂîd̲*	*sɟʂıt̲*
strǽı̯ strida	*strǽıd̲*	*strænt̲*
strɷ strö	*strɷ̂d̲*	*strɷt̲*
swę̂ sveda	*swę̂d̲*	*swęt̲*
sɷ så	*sɷ̂d̲*	*sɷt̲*
sǿy̯ luta, vicka	*sôy̯d̲*	*søy̯t̲* (*sǿy̯a*)
trǫu̯ tro	*trôu̯d̲*	*trou̯t̲*
trɷ trå, längta	*trɷ̂d̲*	*trɷt̲*
trɷ tråda, trampa	*trâd̲*	*trat̲.*

Anmärkningar rörande svaga värbs böjning.

1) Om 1:a svaga konjugationens klass I är redan nämnt,

att all böjning saknas utom i pres. imp. 2:a plur. (ock i pres. part.).

Detsamma gäller i fråga om samma konj.:s kl. II, med den inskränkningen dock, att i sistnämnda klass pret. ock sup. särskiljas från inf. genom ändelsen *-e*.

Ex. på imperativens böjning i 2:a plur. inom denna klass äro: *ìlan* (till inf. *îl* 'elda'), *sàkren* (till inf. *sàker* 'sockra'), *flòytjan* (till inf. *flẏ́tı* 'flytta').

2) 2:a sv. konj. kl. I gör ingen åtskillnad vid böjningen mellan sing. ock plur. Härifrån utgör dock pres. ind. (ock imp.) undantag i fråga om följande värb:

fàlı följa	pres. sing.		*fal*	*sjsẏ̀lı* skölja	pres. sing.		*sjsyl*
kràvı kräva	»	»	*krev*	*sẏ̀rı* sörja	»	»	*syr*
kwàvı kväva	»	»	*kwev*	*tàmı* tämja	»	»	*tem*
sàlı sälja	»	»	*sel*	*tǽlı* tälja	»	»	*tæl*
sàtı sätta	»	»	*set*	*vànı* vänja	»	»	*ven*
smẏ̀rı smörja	»	»	*smyr*	*vàva* väva	»	»	*vev*
sjsìlı skilja	»	»	*sjsil*	*vìlı* vilja	»	»	*vıl.*

Ex. på bildningen av imp. 2:a pl.: *bẏ̀rın* ~ *bẏ̀rjan*. Märk dock, att imp. 2:a pl. till *vàva* 'väva' heter *vìvın*. Pres. part. saknas. Pret. part. = sup.; dock i sing. mask. ock fem. samt i plur. ofta med ändelsen *d* ~ *ḍ*.

3) 2:a sv. konj., kl. II. Personböjning saknas utom i pres. imp. 2:a plur., som ändas på *-en*; ex. *dròmen*.

Pres. part. kan förekomma, särskilt vid värb, som beteckna rörelse; ex.: *kom ròmand* 'kom rymmande'. Pret. part. = sup.

För 2:a sv. konj.:s kl. III gäller i fråga om personböjning vad som är angivet för samma konj.:s kl. II. Dock må anmärkas, att den sammansatta akc. ersättes av enkel i sing. pres. ind. av värben *lê̤s* 'lösa', *slâp* 'släppa', *vâks* 'växa'; vid en del andra värb inom ifrågavarande klass råder vacklan rörande bruket av enkel eller sammans. akc. i sing. pres. ind.

Ex. på pres. imp. 2:a plur.: *bròynen*.

Pres. part. kan undantagsvis förekomma; pret. part. = sup.

2:a sv. konj.:s kl. IV. Vad som sagts rörande klass II, gäller även här. Ex. på pres. imp., 2:a plur.: *klìen*.

III. Oregelbundna värb.

Inf.	*bıdzóra* begära	*dòa* duga
Pres. ind. sg.	*bıdzǽr*	*da*

Pres. ind. pl.	*bɪdʒóra*	*dòa*
Pres. part.	*bɪdʒórandes*[1]	—
Pret. ind. o. konj. sg.	*bɪdʒóuk*	*dâgd*
Pret. ind. o. konj. pl.	*bɪdʒôuk* ~ *bɪdʒouk*	*dâgd*
Pret. part.	—	—
Sup.	*bɪdʒóut*	*dòa*
Imp. sg.	*bɪdʒær*	—
Imp. 2:a plur.	*bɪdʒýrɪn*	—;

Inf.	*drɑ̂* draga	*dø* dö
Pres. ind. sg.	*dra*	*dø*
Pres. ind. pl.	*drɑ̂*	*dø*
Pres. part.	*drɑ̀end*	*dòend*
Pret. ind. o. konj. sg.	*drou*	*dou* ~ *dôd*
Pret. ind. o. konj. pl.	*drôu*	*dôu*
Pret. part.; sup.	*drø*	*dòua* ~ *døt*
Imp. sg.	*dra*	*dø*
Imp. 2:a pl.	*dròen* ~ *drøn*	*døn.*

dʒòra 'göra' böjes som *bɪdʒóra*, dock annan akc., nämligen grav, i inf. ock pres. ind. pl. samt imp. 2:a pl., bruten akc. i pret. ind.

Pres. part. förekommer endast i uttrycket *he jær ænt dʒòrandes* 'det är ej att göra'.

Inf.	*èa* äga	*ìta* äta
Pres. ind. sg.	*e*	*ɪt*
Pres. ind. pl.	*èa*	*èta*
Pres. part.	—	—
Pret. ind. o. konj. sg.	*âgd*	*ɑt*
Pret. ind. o. konj. pl.	*âgd*	*ɑ̂t*
Pret. part.	—	*ìtɪ*
Sup.	*èa*, *eĝt*	*ìtɪ*
Imp. sg.	*e*	*ìt*
Imp. 2:a pl.	*èan*	*ìtɪn;*

Inf.	*fâl*	*fɑ* ~ *fo* få
Pres. ind. sg.	*fal*	*fɑ* ~ *fo*
Pres. ind. pl.	*fâl*	*fɑ* ~ *fo*
Pres. part.	*fàlend*	—
Pret. ind. o. konj. sg.	*foul*	*fik*
Pret. ind. o. konj. pl.	*foul*	*fæɪŋ*
Pret. part. sup.	*fàla*	*fø*
Imp. sg.	*fal*	—
Imp. 2:a pl.	*fàlen*	—;

gja 'gå' böjes som *fɑ*. Imp. sg. heter *gja* ~ *ga*, imp. 2:a pl. *gøn*.

Inf.	*grǿ̂t* gråta	*grǽ̂i̯n* grina, gråta
Pres. ind. sg.	*grœt*	*grǽ̂i̯n*
Pres. ind. pl.	*grǿ̂t*	*grǽ̂i̯n*
Pres. part.	*grœ̀tend*	*grœ̀i̯nend*
Pret. ind. o. konj. sg.	*grɪt*	*gren ~ grœ̀i̯na*
Pret. ind. o. konj. pl.	*grìtu*	*gren ~ grên ~ grœ̀i̯na*
Pret. part.; sup.	*grœ̀te*	*grœ̀i̯na*
Imp. sg.	*grœt*	*grǽ̂i̯n*
Imp. 2:a pl.	*grœ̀ten*	*grœ̀i̯nen;*
Inf.	*gròva ~ grèva* gräva	*hèva* föra, sätta, lägga
Pres. ind. sg.	*grav ~ grev*	*hev ~ hev*
Pres. ind. pl.	*gròva, grèva*	*hèva*
Pres. part.	—	—
Pret. ind. o. konj. sg.	*grou̯ ~ grâvd ~ grêvd*	*hou̯ ~ hêvd*
Pret. ind. o. konj. pl.	*grôu̯ ~ grâvd ~ grêvd*	*hôu̯ ~ hêvd*
Pret. part.; sup.	*grìvɪ ~ grŷvɪ*	*hòue*
Imp. sg.	*grav ~ grev*	*hev*
Imp. 2:a pl.	*grìvɪn ~ grŷvɪn*	*hòuen ~ hèvœn;*
Inf.	*hâg ~ hâg* hugga	*hâl* hålla
Pres. ind. sg.	*hag ~ hag*	*hal*
Pres. ind. pl.	*hâg ~ hâg*	*hâl*
Pres. part.	—	—
Pret. ind. o. konj. sg.	*hau̯g*	*hul*
Pret. ind. o. konj. pl.	*hâu̯g*	*hûl*
Pret. part.; sup.	*hàge ~ hàge*	*hàle*
Imp. sg.	*hag ~ hag*	*hal*
Imp. 2:a pl.	*hàgen ~ hàgen*	*hàlen;*
Inf.	*hǿ̂ ~ ho* hava	*kân* kunna
Pres. ind. sg.	*hav ~ ha*	*hjan*
Pres. ind. pl.	*hǿ̂ ~ ho*	*kân*
Pres. part.	—	—
Pret. ind. o. konj. sg.	*hâr*	*kûₗt*
Pret. ind. o. konj. pl.	*hâr*	*kûₗt*
Pret. part.	*hŷvɪ ~ hìvɪ*	—
Sup.	*hŷvɪ ~ hìvɪ*	*kant*
Imp. sg.	*hav*	—
Imp. 2:a pl.	*hŷvɪn ~ hìvɪn*	—;
Inf.	*lêg ~ lêg* lägga	*lêi̯g* ligga
Pres. ind. sg.	*lek*	*lɪk*
Pres. ind. pl.	*lêg ~ lêg*	*lêi̯g*
Pres. part.	—	—
Pret. ind. o. konj.	*lâr*	*lœ*
Pret. ind. o. konj.	*lâr*	*lǿ̂*

Pret. part.	*lagd* (n. *lağt*, pl. *lâgd*)	—
Sup.	*lağt*	*làa*
Imp. sg.	*lek*	*lık*
Imp. 2:a pl.	*lẹgen* ~ *lègen*	*làıgen;*

Inf.	*làka* läcka	*làta* låta, föranlåta
Pres. ind. sg.	*lẹk*	*let*
Pres. ind. pl.	*làka*	*làta*
Pres. part.	—	—
Pret. ind. o. konj. sg.	*lâkt*	*lìtı*
Pret. ind. o. konj. pl.	*lâkt*	*lìtu*
Pret. part.	—	—
Sup.	*lìkı*	*lìtı*
Imp. sg.	—	*let*
Imp. pl.	—	*lìtın;*

Inf.	*lèva* leva	*mòła*[1] mala
Pres. ind. sg.	*lẹv*	*mał*
Pres. ind. pl.	*lèva*	*mòła*
Pres. part.	*lèvandes*	—
Pres. ind. o. konj. sg.	*lêvd*	*mouł* ~ *mâḍ*
Pret. ind. o. konj. pl.	*lêvd*	*môuł* ~ *mâḍ*
Pret. part.	—	*mìłı* ~ *maḍ* (n. *maṭ* pl. *mâḍ*)
Sup.	*lèva*	*mìłı*
Imp. sg.	*lẹv*	*mał*
Imp. 2:a pl.	*lẹven*	*mìłın;*

lǫ̂t 'låta, ljuda' böjes som *grǫ̂t*.

Inf.	*sệ* säga	*ska* skola
Pres. ind. sg.	*sı*	*ska*
Pres. ind. pl.	*sệ*	*ska*
Pres. part.	—	—
Pret. ind. o. konj. sg.	*sâr*	*skul* ~ *skauld*
Pres. ind. o. konj. pl.	*sâr*	*skul* ~ *skâuld*
Pret. part.	*sağt*[2]	—
Sup.	*sağt*	*skault* ~ *skul*
Imp. sg.	*sı*	—
Imp. 2:a pl.	*sẹen*	—;

Inf.	*slǫ* ~ *slo* slå	*swæ̀rı* svärja
Pres. ind. sg.	*slǫ* ~ *slo*	*swẹr*
Pres. ind. sg.	*slǫ* ~ *slo*	*swæ̀rı*
Pres. part.	—	—

[1]) Kan även böjas efter 1:a svaga konjugationen.
[2]) Vanligast i uttr.: *ha ȷær ænt sağt* 'det är ej sagt (= så givet)'.

Pret. ind. o. konj. sg.	*sl̜ou̯*	*so̜u̯r*
Pret. ind. o. konj. pl.	*slô̜u̯*	*sô̜u̯r*
Pret. part.; sup.	*sl̜ǫ*	*sò̜u̯re*
Imp. sg.	*slœ ~ slo*	*swe̜r*
Imp. 2:a pl.	*slǫn*	*sò̜u̯ren;*

sta̜ 'stå' ock *tœ̂* ~ *to* 'taga' böjas som *slœ*. Dock må anmärkas, att imp. sg. av värbet *sta̜* har jämte *sta̜* ~ *sta* formen *stot*.

Inf.	*sœ̜i̯* ~ *sæ* se	*tìa* tiga
Pres. ind. sg.	*sœ̜i̯* ~ *sæ*	*tı̜*
Pres. ind. pl.	*sœ̜i̯* ~ *sæ*	*tìa*
Pres. part.	—	—
Pret. ind. o. konj. sg.	*sœ*	*te̜*
Pret. ind. o. konj. pl.	*sœ̂*	*tê̜* ~ *te̜*
Pret. part.	—	—
Sup.	*sæi̯t̜*	*tìa*
Imp. sg.	*sœ̜i̯* ~ *sæ*	*tı̜*
Imp. 2:a pl.	*sœ̀i̯en* ~ *sæn*	*tìan;*

Inf.	*vâ̜ŀ* bliva, varda	*vèta* veta
Pres. ind. sg.	*va̜ŀ* ~ *vâ̜ŀ*	*ve̜t*
Pres. ind. pl.	*vâ̜ŀ*	*vèta*
Pres. part.	—	*vètand*
Pret. ind. o. konj. sg.	*vat̜* ~ *vât̜*	*vêi̯st̜*
Pret. ind. o. konj. pl.	*vôu̯t̜*	*vêi̯st̜*
Pret. part.	*vòu̯t̜e*	—
Sup.	*vòu̯t̜e*	*vèta*
Imp. sg.	—	*ve̜t*
Imp. 2:a pl.	—	*vè̜ten.*

Anm. Om *tòras* 'töras' se under rubr. Deponentia.

IV. Defektiva värb.

I högre grad defektiva äro följande värb:
gŀa̜n̜t lyckades inte
lær 'lär'; ex. *he lær vóra-dóu̯, so* — — det lär vara du, som — —
ma 'må'; *mât̜* 'måtte'; ex. *mât̜ fæl-he* måtte väl det
skòu̯mæn 'skymma, skymmer'; ex. *he ta tıl skòu̯mæn* det börjar skymma; *he skòu̯mæn* 'det skymmer'
stèrŕ (*a̜rmen, d̜zètıgen*) '»städja», besvärja (ormen, getingen)'
tor; ex. *he tor hi̜i̯t* 'det torde hända'.

Även åtskilliga deponentia äro i någon mån defektiva (se nedan om dep.).

V. Deponentia.

Oböjliga äro t. ex.:

bòkas puffas, knuffas
dʒḭles ta kragtag, kämpa
àles, *aldres* åldras
fàŋes vissna
fèʀes färdas
fègnes visa sig vänlig, smeksam (om djur vanligen)
fòtas fattas
forfàres förfäras
hòas falla i smaken
hɒmes bära sig dumt, idiotiskt åt
jɒmes avlida
kʀòes klia
kʀòses slåss, klösas
kòmas komma sig (bli bättre), få det bättre
lòkas skaka
làses låtsa
lòykes lyckas
moŋes bli morgon
máŋes munhuggas
nàpes nafsa
nòres vara snål efter något
rɒkes råkas
skòkas skälva, skaka
sʃʂèʀes göra grimaser
swàtes svettas
swàʀkes svalna
swæ̀ınes vara osnygg
tàas varsla
ʃʂìtas kittla
tràses skämta, retas
tòrkes torka
vèıldes gå vilse
vàsnes väsnas.

Böjliga äro exempelvis:

Inf.	Pret.	Sup.
dʒàıŋes gråta	*dʒàıŋtes*	*dʒaıŋs*
mèıŋes minnas	*mèıŋtes*	*meıŋs*
nènıs nännas	*nèntes*	*nens*
ròmes rymmas	*ròmdes*	*ròms*
ròres röras	*ròʀes*	*roʂ*
ròyʃʂes rycka till, skälva	*ròyktes*	*royks*
slœʂ slåss	*slouğs*[1]	*slos*[3]
sʃʂòmes skämmes	*sʃʂòmdes*	*sʃʂoms*
tòras våga, djärvas	*tòuʀes*[2]	*touʂ*, *tòras*
æ̀ıs (*æ̀ıres*) idas	*æ̀ısdes*	*æıst*; m. fl.

Anm. Pres. ind. sg. av *dʒàıŋes* heter *dʒaıŋs*. I anal. med detta värb gå samtliga böjliga dep. med inf. på *-es* l. *-ıs*(~ *-ıs*). Övriga dep., utom *tòras*, äro i pres. ind. lika med infinitiven. *tòras* heter i sing. pres. ind. *taʂ*.

Pres. imp. heter hos värb av typen *dʒàıŋes* i sing. *dʒaıŋs*, i 2:a pl. *dʒàıŋesen*. — Genom analogi kan stundom samma böjning gå igen hos ett ock annat av de »oböjliga» dep.

slœʂ, *tòras*, *æ̀ıs* sakna imp. pl. (En form *slòsen* kan dock förekomma.)

Pret. ind. av dep. omskrives ej sällan, vanligen medelst *húl-a* 'höll på' eller *tou tıl* 'började på att'. Likaså utbytes gärna sup. *slos* emot *hol-a-slœ́ʂ* 'hållit på att slåss'.

---

[1]) Pret. pl. *slôuğs* ~ *slòues*. [2]) I pret. pl. även *tôuʂ*.
[3]) Även *slòes*, *slɒ̀es*.

Part. förekommer bland dep. endast i några uttryck: *on kom fḁ̀ʁandes* 'han färdades'; *ha ȷæ‿ḽæ̀ta fat̠ (úti-dô̠y)* 'det fattas föga (däri)'; *de ȷóra -fàn̠as (ȷɔ̠̀mas, tòr̠kas, vàḽdas)* 'de äro vissnade (avlidna, torkade, vilsegångna)'; *ha ȷæ‿ḽòyk̠as* 'det har lyckats'.

Exkurs.

§ 157. Variationer inom dialekten.

Nedanstående översikt avser att åskådliggöra de väsentligaste avvikelserna från nederkalixmålet, sådant det talas i dialektområdets centralare delar. De områden, som då komma i fråga, ligga naturligen mera i dialektområdets periferi: i nordväst (gränsande emot Överkalix socken), i sydväst (gränsande emot Råneå) ock i öster ock nordöst, där finskt språkområde vidtager. Avvikelserna i de nordvästra trakterna av dialektområdet (Morjärv) ock i de sydvästra (Törböle) torde bero på viss invärkan från närgränsande folkmål, i de östliga däremot snarast på inflytande från riksspråket, ty dessa trakter ligga nära köpingen Kalix ock en del sågvärk. Det är företrädesvis i byarna Näsbyn, Sangis ock Bredviken, som förskjutningarna mot rspr. göra sig gällande, yttrande sig mäst i en viss anpassning, vad ordförrådet beträffar, men även i några förändringar av språkljuden.

Som jag redan i förordet nämnt, tyckes finskt inflytande icke ha kunnat göra sig gällande. Ett mindre antal finska lånord förekommer visserligen, men de utgöras mäst av namn på redskap ock annat, som kommer i fråga vid fiske. Däremot är nederkalixmålets frändskap med de s v e n s k a dialekterna i Finland uppenbar, ock detta synes i sin mån vittna om, att man för Kalixdalens vidkommande har att räkna med en gammal svensk kolonisation, som väsentligen skett österifrån.

Jag övergår så till en kort schematisk översikt av variationerna inom dialekten ock tar då som avdelning I området i ock omkring Över-Morjärv, som avdelning II Törböle med angränsande trakter, som avdelning III a) Sangis, III b) Näsbyn, Bredviken.

I. Nkm.	Öm.	Nkm.	Öm.
æ (← ǣ)	*e*	Ex. *ǽl̥* älg	*él̥*
		jæŋ̱ järn	*jeŋ̱*
		bæ̀ra bära	*bḛ̀ra* (~ *bèra*)
o (← ă i ord av typen băka)	*a̰* ~ *o*	*bòka* baka	*bà̰ka* (~ *bòka*)
ꝏ̱ (← ā)	*ḛ* (~ *ꝏ̱*)	*bꝏ̱t* båt	*bḛt*
		bl̥ꝏ̱ blå	*bl̥ḛ*
æ̱i̯ (← ī)	*e̱i̯*	*ræ̱i̯k* rik	*re̱i̯k*
		skræ̱̂i̯v skriva	*skrê̱i̯v.*

II. Nkm.	Te.	Nkm.	Te.
ø̱ (← ø̄)	*ø̱* (~ *ɛ̱* före *l̥*, *r*)[1]	*ø̱̂r* öre	*ø̱̂r* (~ *ɛ̱̂r*)
		fø̱l̥ föl	*fø̱l̥* (~ *fɛ̱l̥*)
		rø̱ röd	*rø̱*
		lø̱̂s lös	*lø̱̂s*
o (← ă i ord av typen băka)	*o* (~ *ꝏ*)	*bòka* baka	*bòka* (~ *bꝏ̀ka*)
ꝏ̱ (← ā)	*a̱*	*bꝏ̱t* båt	*ba̱t*
		bl̥ꝏ̱ blå	*bl̥a̱*
o̱u̯ (← ō)	*a̱o̯*	*bo̱u̯* bo	*ba̱o̯.*

III a. Intervokaliskt ock slutljudande g, som eljest i dialekten fallit, står kvar i målet i Sangis. Dock gäller icke denna regel undantagslöst. Efter lång, tryckstark vokal, som diftongerats, är g i slutljud icke kvar; detsamma är fallet i *sḛ̂* 'säga' ock *tꝏ̱̂* 'taga'. Ex. *dògan* 'dagarna' (nkm. *dòan*), *skò̱u̯gen* 'skogen' (nkm. *skò̱u̯en*) *sḛg* 'seg' (nkm. *sḛ*), men däremot *flø̱̂u̯* 'flyga', *slø̱u̯* 'slug'. Jfr § 136, anm. 2.

III b. I Näsbyn ock Bredviken är g kvar eller faller i samma utsträckning, som angivits rörande Sangis.

Men även intervokaliskt d är kvar, medan det annars i dialekten intervokaliskt övergår till r; i slutljud däremot faller d eller övergår till r, såsom eljest sker i nkm. Jfr § 95, anm. 1. Ex. *spòda* 'spade', *lòdu* 'lada', *brḛ̀de* 'bräde', men *ve* 'ved', *læ̱̂i̯* 'lida'.

---

[1]) ø̄ → *y* i samma fall som i nkm.; jfr § 17.

Innehåll.

Ljudlära.

§ 1--2. Översikt av språkljuden: Vokaler, Buckaler.

§ 3—4. Kvantitet ock akcent.

§ 5. Den exspiratoriska akcentens inflytande på ljudutvecklingen.

§ 6—142. Etymologisk översikt av språkljuden:

ɪ ~ ι	§ 6—16	*æu̯*	§ 76	*n*	§ 104
ʏ ~ y	§ 17—21	*øʏ̯*	§ 77	*s*	§ 105
e ~ e	§ 22—30	*øy̯*	§ 78—79	*ṭ*	§ 106—107
æ	§ 31—35	*øu̯*	§ 80	*ḍ*	§ 108—110
ə	§ 36—37	*ɑu̯*	§ 81	*ḷ*	§ 111
ɵ	§ 38—42	*ou̯*	§ 82—83	*ṇ*	§ 112—113
u	§ 43	*p*	§ 84	*ʂ*	§ 114—118
a	§ 44—45	*b*	§ 85	*r*	§ 119—122
ɑ	§ 46—48	*ƀ*	§ 86	*ʈʂ*	§ 123—125
o	§ 49	*m*	§ 87	*ɖʐ*	§ 126—129
u	§ 50—53	*w*	§ 88	*ŋ*	§ 130
a	§ 54—56	*v*	§ 89	*ƙ*	§ 131—132
ɑ	§ 57—62	*f*	§ 90—92	*k*	§ 133—135
œ	§ 63—67	*t*	§ 93—94	*g*	§ 136—137
o	§ 68—70	*d*	§ 95—96	*ɣ*	§ 138
ɪu̯ ~ iu̯	§ 71	*l*	§ 97—100	*j*	§ 139—141
ei̯	§ 72	*ƛ*	§ 101	*h*	§ 142.
æi̯	§ 73—75	*n*	§ 102—103		

Flexionslära.

§ 143—147 Substantiv.

§ 148 Adjektiv.

§ 149 Advärb.

§ 150 Räkneord.

§ 151 Pronomen.

§ 152—156 Värb.

§ 157 **Exkurs.** Variationer inom dialekten.

Några i avhandlingen använda förkortningar.

Arknfil.	= Arkiv för nordisk filologi.
Dan. Nm.	= Danell, Nuckömålet.
H. o. T.	= Hægstad-Torp, Gamalnorsk ordbok.
Lindgr. Burtr.	= Lindgren, Burträskmålets grammatik.
Nkm.	= Nederkalixmålet.
Rå.	= Råneå.
Sdw.	= Söderwall, Ordbok över det svenska medeltidsspråket.
SHF.	= Wigforss, Södra Hallands folkmål.
SoS.	= Språk och stil.
Te	= Törböle.
Vok. i o. y	= Hesselman, Vok. i ock y i svenskan.
Ök.	= Överkalix.
Ökm.	= Överkalixmålet.
Öm.	= Övermorjärv.

Rättelser.

Sid.	rad		står		bör vara
Sid. 19	rad 8	uppifrån	står	SoS;	bör vara Nysvenska studier
» 25	» 5	»	»	norrl.	» » norrb. (Jfr dock s. 84, not 2.)
» »	» 34	»	»	norrl.	» » norrb.
» 26	» 5	»	»	*ho͡u̯n̲d*	» » *ho͡u̯n̲d*
» »	» »	»	»	*hô͡y̯n̲d*	» » *hô͡y̯n̲d*
» 28	» 6	»	»	*hǫ̂r*	» » *hǫ̂r*
» 29	» 31	»	»	*la̭b*	» » *la̭ˌb*
» »	» »	»	»	*ha̭t*	» » *ha̭ˌt*
» »	» »	»	»	*la̭k*	» » *la̭ˌk*
» »	» »	»	»	*bùte*	» » *bṷ̀ˌte*
» »	» 32	»	»	*hî̭t*	» » *hî̭ˌt*
» 30	» 2	»	»	*hî̭t*	» » *hî̭ˌt*
» »	» 3	»	»	*î̭t*	» » *î̭ˌt*
» »	» 36	»	»	*dzeveltn̥*	» » *dzéveltn̥*
» 38	» 27	»	»	*brȁtu*	» » *brùtu*
» 46	» 30	»	»	*spîˌt*	» » *spî̭ˌt*
» 47	» 9	»	»	*ỳvɐ*	» » *ỳvɐ*
» 48	» 31	»	»	*nìru*	» » *nìru*
» 52	» 40	»	»	*o* → ö → *y*	» » o → ö → *y*
» 53	» 31	»	»	*kjàptén*	» » *kjàptén*
» 63	» 14	»	»	*ò̩rkdá̩*	» » *ò̩rkd̄á̩*
» 66	» 31	»	»	*æ̀uman*	» » *æ̀uman*
» »	» 33	»	»	*hò͡u̯sa*	» » *hò͡u̯sa*

232822

THE LIBRARY OF THE
NOV 5 1924
UNIVERSITY OF ILLINOIS